

**A Nemzeti Vidékstratégia (továbbiakban NVS vagy Stratégia)
környezeti vizsgálata**

**A VM Vidékfejlesztési, Képzési és Szaktanácsadási Intézet megbízásából
készítette a Magyar Természetvédők Szövetsége**

Felelősök:

Farkas István
Gyulai Iván

Közreműködők:

Dönsz-Kovács Teodóra
Éger Ákos
Füzi Imola
László Tibor
Nagy Dezső
Sándor Judit
Tombáczy Endre

2012. április 20.

Tartalom

1. A környezeti értékelés kidolgozási folyamatának ismertetése	4
1.1. Előzmények, különösen a tematika tartalma.....	4
1.2. A tervezési folyamat más részeihez való kapcsolódása	4
1.3. A környezeti értékelés készítése során tett javaslatok hatása az NVS alakulására.....	4
1.4. A környezet védelméért felelős szervek és az érintett nyilvánosság bevonása, az általuk adott véleményeknek, szempontoknak a környezeti értékelés készítése során történő figyelembevétel, az indokok összefoglalása	5
1.4.1. A szakmai-társadalmi egyeztetés koncepciója.....	5
1.4.2. A környezet védelméért felelős szervek bevonása.....	7
1.4.3. Az érintett nyilvánosság bevonása.....	7
1.4.4. Vélemények és figyelembevételük módja.....	8
1.5. A környezeti értékelés készítéséhez felhasznált adatok forrása, az alkalmazott módszer korlátai, nehézségek (mint pl. technikai hiányosságok, bizonyos ismeretek hiánya stb.), az előrejelzések érvényességi határai, a felmerült bizonytalanságok.....	13
2. Az NVS rövid ismertetése	13
2.1. Az NVS céljainak, tartalmának összefoglaló ismertetése, kiemelve a környezeti értékelés készítése szempontjából fontos részeket	13
2.2. Az NVS összefüggése más releváns tervekkel, illetve programokkal	14
2.3. A változatok közötti választás indokai, a választást alátámasztó vizsgálat rövid leírása.....	16
3. Az NVS megvalósítása során várható környezeti terhelések és az azokból származó jelentős hatások feltárása	17
3.1. Az NVS céljainak összevetése, az NVS szempontjából releváns nemzetközi, közösségi, országos vagy helyi szinten kitűzött környezet- és természetvédelmi célokkal	17
3.2. Környezetvédelmi célok és szempontok megjelenése, illetve figyelembevétel az NVS-ben	17
3.3. Az NVS céljainak egymás közti, illetve a releváns tervek, illetve programok (2.2.) céljaival való konzisztenciája környezeti szempontból	17
3.4. A jelenlegi környezeti helyzet releváns, az NVS-sel összefüggésben lévő elemeinek ismertetése.....	27
3.4.1. A hatásterület azon környezeti jellemzőinek azonosítása, amelyeket az NVS megvalósítása valószínűleg jelentősen befolyásol.....	28
3.4.2. A környezeti állapot egyéb jellemzőinek leírása (eltartóképesség, terhelhetőség)	29
3.4.3. A fennálló környezeti konfliktusok, problémák leírása és mindezek várható alakulása, ha az NVS nem valósulna meg.....	29
3.5. Az NVS megvalósulásával közvetlenül vagy közvetve környezeti hatást kiváltó tényezők, okok feltárása.	31
3.5.1. A Nemzeti Vidékstratégia fenntarthatósági vizsgálata	31
3.5.2. Az NVS milyen mértékben vette figyelembe a fenntarthatósági elvárásokat	37
3.5.3 A Stratégia intézkedéseinek értékelése, a tevékenységekből származó terhelések, a várható hatás jelentősége, javaslatok a negatív hatások elkerülésére, a pozitív hatások erősítésére.....	38
3.5. 4. Az egyes intézkedések hatásának mérlegelése a környezet fogadóképes elemeire	96
4. Az NVS megvalósítása következtében várhatóan fellépő, környezetre káros hatások elkerülésére, csökkentésére vagy ellentételezésére vonatkozó, magában az NVS-ben szereplő intézkedések környezeti hatékonyságának értékelése, javaslatok	

egyéb szükséges intézkedésekre	122
4.1. Jelentős negatív környezeti hatás a következő intézkedések esetében feltételezhető:	122
4.1.1. Biomassza energetikai hasznosítása.....	122
4.1.2. Vidéki települések szennyvízelhelyezése, kezelése	123
4.1.3. A vidéki úthálózat bővítése, az elérhetőség növelése.....	124
4.1.4. Export.....	125
4.1.5. Birtokrendezés.....	125
4.1.6. Inváziós fajok kezelése	125
4.2. A Stratégia egészének környezeti hatása.....	127
5. Javaslat olyan környezeti szempontú intézkedésekre, előírásokra, feltételekre, szempontokra, amelyeket az NVS által befolyásolt más tervben, illetve programban figyelembe kell venni	129
6. Az NVS megvalósítása következtében várhatóan fellépő környezeti hatásokra vonatkozóan a tervben, illetve programban szereplő monitorozási javaslatok értékelése, javaslatok egyéb szükséges intézkedésekre	131
7. Közérthető összefoglaló	132
8. Mellékletek	135
8.1. A szakmai-társadalmi egyeztetés során beérkezett vélemények	136
8.1.1. Az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség véleménye a környezeti értékelés tematikájához	136
8.1.2. A Dél-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség véleménye	138
8.1.3. A Közép-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség véleménye	140
8.1.4. A Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség véleménye	143
8.1.5. A Tiszántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség véleménye	150
8.1.6. A CET 5. mcs. és FATOSZ véleménye	152
8.1.7. A Cserhát-Ipoly Környezet- és Természetvédelmi Egyesület véleménye	153
8.1.8. A Kisvárosi Önkormányzatok Országos Érdekszövetsége véleménye	174
8.1.9. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara véleménye	175
8.1.10. A MTA Regionális Kutatások Intézete véleménye	177
8.1.11. A Magyar Köztisztviselők, Közalkalmazottak és Közszolgálati Dolgozók Szakszervezete - Környezet- és Természetvédelmi Dolgozók Országos Szakmai Tanácsa véleménye	179
8.1.12. Dr. Ijjas István Prof. Emeritus véleménye	181
8.1.13. Dr. Kiss Csaba jogász véleménye.....	182
8.2. A partnerségi műhelytalálkozó emlékeztetője.....	183

1. A környezeti értékelés kidolgozási folyamatának ismertetése

1.1. Előzmények, különösen a tematika tartalma

A Kormány azzal a céllal alkotta meg a Nemzeti Vidékstratégiát, hogy az „a fenntarthatóságot, az életképes agrár- és élelmiszertermelést és a vidéki élet értékeit középpontba állító jövőkép alapján” – az Európai Unió Európa 2020 Stratégiájához és a 2014-2020 közötti programfinanszírozási időszakhoz illeszkedően – irányt szabjon Magyarország vidéki térségei felemelkedésének, és ehhez meghatározza „az agrár-és élelmiszergazdaságra, valamint a vidékfejlesztésre vonatkozó tennivalókat”.

A VM Vidékfejlesztési Képzési és Szaktanácsadási Intézet a Magyar Természetvédők Szövetségét bízta meg a Stratégia környezeti vizsgálatával. A Szövetség külső szakértők bevonásával készítette el a vizsgálatot, amelynek tartalom-meghatározását – a környezet védelméért felelős szervek és a nyilvánosság tájékoztatására, véleménye kikérésére vonatkozó tervvel együtt – eljuttatta az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőségnek.

1.2. A tervezési folyamat más részeihez való kapcsolódása

A Vidékfejlesztési Minisztérium 2011. áprilisában indította el a Nemzeti Vidékstratégia társadalmi vitáját, amelyhez kapcsolódóan országjáró vitafórum-sorozatot is szervezett 2011. április-május folyamán, valamint egy rendezvényt 2011. szeptemberében, és több más rendezvényen is ismertette a Stratégia tervezetét. A 2011. tavaszi dokumentum-tervezetben általánosan megfogalmazott stratégiai irányok és teendők a viták és a tervezés során konkretizálódtak.

A Nemzeti Vidékstratégia „stratégiai” környezeti vizsgálata 2012. januárjában kezdődött, a Stratégia 2011. novemberi változatát vizsgálta, de összevetette azt a 2011. tavaszi változattal is. A feltárt eltéréseket, változásokat a 2.3. fejezetben ismertetjük.

A környezeti vizsgálat több célt szolgált: rámutatni a Stratégia környezeti szempontból kedvező hatásaira, feltárni a Stratégia végrehajtásából eredő esetleges környezeti kockázatokat, illetve az azok csökkentését szolgáló javaslatokat, valamint útmutatásul szolgálni a Stratégia megvalósítását elősegítő tematikus és komplex térségi programok részletes kidolgozásához.

A Kormány 2012. március 21-én elfogadta a Nemzeti Vidékstratégiát. A Stratégia véglegesítése a környezeti értékelés készítői által tett javaslatok figyelembevételével történt, a környezeti értékelés társadalmi egyeztetése során megfogalmazott további javaslatok a keret jellegű stratégiai dokumentum részletes kibontásához, a későbbiekben ütemezetten kidolgozásra kerülő tematikus és térségi programokhoz járulnak hozzá.

1.3. A környezeti értékelés készítése során tett javaslatok hatása az NVS alakulására

Az SKV készítésével kapcsolatos megbízás 2012. január 17-én jött létre, így a tervezési folyamatban való iteratív részvételre kevésbé nyílt lehetőség. Ugyanakkor az SKV készítői mint érdekelt felek részt vettek a társadalmi vitában, és ott ismertették a Stratégia készítőivel az akkori állapottal kapcsolatos véleményét.

Három területet szükséges az akkori javaslatok közül kiemelni.

1. A vitára bocsátott változatnak nem volt részletesen kidolgozott intézkedési terve, a Stratégia nagyon általánosan tartalmazta a célokat, célkitűzéseket, és kevésbé volt alkalmas arra, hogy a célok megvalósulása milyen környezeti hatásokat vonhat magával. A Stratégia a társadalmi vita során ebből a szempontból előnyére változott, és konkrétabb lett, mint általában a stratégiák. Ezzel alkalmassá vált a hatások becslésére.
2. A Stratégiának nem volt átfogó eszközrendszere, amely hitelesítette volna, hogy a Stratégiai célok megvalósuljanak. Ugyan átfogó eszközrendszer nem született a későbbiekben sem, de az eszközrendszer kiszélesítésre került, és valószínűsíthető, hogy képes a célok kiszolgálására.
3. A Stratégiai nem mérte fel, hogy azok a célok, amelyek a vidéki gazdasági ágazatok, elsősorban az agrártermelés növekedését célozzák, hogyan viszonyulnának a környezet eltartóképeségéhez. Az ökoszociális gazdaság céljának meghirdetése, a fenntartható tájgazdálkodás, a családi gazdaságokra való alapozás nyilvánvalóan lényegesen kisebb környezeti terhet jelentene az iparszerű mezőgazdasági szerkezethez képest, ám éppen az átmenethez szükséges átfogó eszközrendszer hiánya teszi kérdésessé a cél megvalósulását. Még egy ilyen szerkezet mellett is kérdéses, hogy képes lenne az ország 16 millió embert élelmiszerrel ellátni úgy, hogy az iparszerű mezőgazdaság károsította a termőföldet, az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodáshoz alkalmatlan felszínborítási mintákat hozott létre, és károsította a biológiai sokféleséget. Erre a felvetésre a Stratégia a későbbiekben sem adott megnyugtató választ.

A Stratégia végleges változatába az SKV számos javaslata beépült, így pl.:

- a talaj megújuló képességével összhangban lévő használat ösztönzése terén;
- a föld- és birtokpolitika, az üzemszabályozás, az infrastruktúra, illetve a helyi gazdaság fejlesztése során a fenntarthatósági szempontok figyelembevétele kapcsán.

Az SKV készítése során a Vidékfejlesztési Minisztériummal aktív volt a kapcsolat, erre utal a társadalmi folyamatban való közös részvétel, és annak a lehetősége, hogy a javaslatok beépülnek a Stratégia részletes programjaiba is.

1.4. A környezet védelméért felelős szervek és az érintett nyilvánosság bevonása, az általuk adott véleményeknek, szempontoknak a környezeti értékelés készítése során történő figyelembevétele, az indokok összefoglalása

1.4.1. A szakmai-társadalmi egyeztetés koncepciója

A társadalmi részvétel szempontjából meghatározó jogi kereteket az Aarhusi és az Espoo-i egyezmények, illetve több magyar jogszabály, különösen a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet adja meg. A tematika ezeknek a jogforrásoknak a követelményeire, illetve elveire épül. Az említett magyar kormányrendelet meghatározza a nyilvánosság definícióját. Ezt értelmezve, mivel Magyarország Nemzeti Vidékstratégiájú országos hatású és jelentőségű tervnek számít, az érintett nyilvánosság fogalmába tartoznak általában a környezet- és természetvédő szakmai, érdekképviselői és társadalmi szervezetek, a környezeti, energetikai ügyekkel foglalkozó más szervezetek és intézmények és a széles nyilvánosság is. A társadalmi egyeztetésnek ezek a csoportok az alanyai. A társadalmi részvételi folyamatról terv készült, amit az érintett nyilvánosság képviselői véleményezhettek.

Információhoz való hozzáférés

Honlap: a vizsgálat alatt keletkező, a munkacsoport által egyeztetett anyagok nyilvánosak voltak, beleértve a vizsgálat tematikáját, nyilvános munkaverzióját, a közvélemény hozzászólásait stb. A

nyilvános dokumentumok az MTVSZ honlapján (www.mtvsz.hu/skv) érhetőek el. A honlapot az MTVSZ kezeli.

Papír alapú hozzáférés: Külön kérésre a kulcsdokumentumokat papíron vagy CD-n sokszorosítva, postán is elküldtük volna az internet hozzáféréssel nem rendelkezőknek, de nem volt ilyen igény.

Aktív tájékoztatás

Sajtó: A környezeti értékelés nyilvánosságra hozatalakor, a társadalmi vita kezdetekor az MTVSZ egy sajtónyilatkozatot tett közzé, és egy országos napilapban fizetett hirdetést adott fel a Minisztérium.

Közvetlen tájékoztatás: több mint 580 szakmai, érdekképviseleti és civil környezetvédő szervezetet közvetlen elektronikus levélben és továbbiakat levelezőlistákon keresztül tájékoztattunk a környezeti értékelés nyilvánosságra hozataláról és a véleményadás lehetőségéről.

Konzultáció az érintett nyilvánossággal és az érintett államigazgatási szereplőkkel, illetve a közvetlen társadalmi részvétel lehetőségei

A környezeti értékelési dokumentum írásos véleményezésének lehetősége: A környezeti értékelési dokumentum tervezetét és a Vidékstratégiának az értékelés alapját képező változatát nyilvánosságra hoztuk a www.mtvsz.hu/skv internetes oldalon, és azokól bárki véleményt küldhetett a honlapon megadott e-mail vagy postacímre. A véleményezésre 31 nap állt rendelkezésre. Ezzel a lehetőséggel nyolcan éltek: a CET. 5. Munkacsoport és a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége (FATOSZ) közös vélemény megfogalmazásával, valamint a Cserhát-Ipoly Környezet- és Természetvédelmi Egyesület, a Kisvárosi Önkormányzatok Országos Érdekszövetsége, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, a Magyar Köztisztviselők, Közalkalmazottak és Közszolgálati Dolgozók Szakszervezete (MKKSZ), Dr. Ijjas István Prof. Emeritus és Dr. Kiss Csaba jogász. A véleményeket a vizsgálatban résztvevő szakértők megkapták és figyelembe vették.

Partnerségi műhelytalálkozó: A Vidékfejlesztési Minisztérium és a környezeti értékelést elkészítő Magyar Természetvédők Szövetsége 2012. április 5-én partnerségi műhelytalálkozót szervezett környezeti vizsgálatokban jártas szakemberek számára. A rendezvényre 440 meghívót küldtünk ki közvetlen e-maileken keresztül a tudomány, a civil szféra, kamarák, szakszervezetek, ágazati érdekképviseletek, vidékfejlesztő szervezetek és más érintettek képviselői részére. A műhelytalálkozón 27 fő vett részt. A rendezvényen szóban, illetve a rendezvényt követő napig írásban is lehetett véleményt nyilvánítani a dokumentumokról. A szóbeli hozzászólásokat emlékeztetőben rögzítettük, egy részükre a helyszínen válaszoltunk, a további válaszok az SKV honlapján lesznek megjelenítve.

Az Országos Környezetvédelmi Tanács bevonása

Az Országos Környezetvédelmi Tanácsnak megküldtük a környezeti értékelési dokumentumot, és írásos véleményt kértünk tőle. Kezdeményeztük, hogy a Tanács megtárgyalja a környezeti értékelési dokumentumot és a Nemzeti Vidékstratégiát. A Tanács megtárgyalta a környezeti értékelési dokumentumot.

Szakmai szervezetek bevonása

A szakmai szervezeteket az „érintett nyilvánossággal való konzultáció” eszközei útján vontuk be a környezeti vizsgálat folyamatába, úgymint: aktív tájékoztatás, konferencia, honlap, írásos véleményezés.

A beérkezett véleményeket feldolgoztuk, és ezeket a vizsgálat résztvevői figyelembe vették a dokumentumok véglegesítésekor. A találkozón szóban felszólalók észrevételeire részben helyben válaszoltunk, de az írásos és szóbeli véleményekre is írásban visszajelzünk a honlapon keresztül. A VM a Nemzeti Vidékstratégia tematikus és komplex térségi programjainak kialakításakor figyelembe veszi környezeti értékelés eredményeit.

Táblázat: A társadalmi egyeztetés ütemezése

2012. január 10.	A tartalom meghatározás és a szakmai-társadalmi egyeztetési tematika egyeztetésének kezdete a hatósággal (OKTVF)
Február 6.	A honlap indítása
Március 1.	A környezeti jelentés elkészülte, nyilvánosságra hozatala
Április 5.	Az Országos Környezetvédelmi Tanács napirendjén az SKV Partnerségi műhely
Március 31. – április 6-ra hosszabbítva	A társadalmi vélemények beérkezési határideje (meghosszabbítva az Országos Környezetvédelmi Tanács és a partnerségi műhely résztvevői számára)
Április 18.	A társadalmi vélemények beépítése az SKV-ba
Máj. 10.	Visszajelzés a társadalmi részvételben résztvevőknek

1.4.2. A környezet védelméért felelős szervek bevonása

A környezet védelméért felelős szervek azonosítása

A 2/2005. (I. 11.) Korm. Rendelet szerint legalább az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség vonandó be mint hatóság a vizsgálati folyamatba.

Az MTVSZ egyeztetette a vizsgálati folyamat lebonyolítását a VM illetékes főosztályával. A VM értesítette a hatóságot a vizsgálat megkezdéséről, illetve hivatalosan is megküldte a tematikát a hatóságnak véleményezésre. A hatóság előbb kérdéseket tett fel a tematikához, majd 2012. március 9-én küldte meg véleményét, melyet az SKV Csoport figyelembe vett a tematika véglegesítése során.

A vizsgálat elkészülte után az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség és a Nemzeti Erőforrás Minisztérium kultúrpolitikáért felelős helyettes államtitkársága megkapták a környezeti értékelési dokumentumot véleményezésre. A felhívásra 4 hatósági szerv jelzett vissza: a Dél-dunántúli, a Közép-dunántúli, a Közép-Duna-völgyi és a Tiszántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség.

1.4.3. Az érintett nyilvánosság bevonása

Mindenkinek volt lehetősége részt venni a folyamatban a honlapon és a sajtóban meghirdetett véleményezésen keresztül.

Az SKV honlapja

Az SKV folyamat korai fázisától elérhető az SKV honlapja a www.mtvsz.hu/skv címen. Az MTVSZ közvetlen megkeresésekkel és levelezőlistákon keresztül értesítette az SKV-hoz kapcsolódó szakmai-társadalmi egyeztetés megindulásáról a potenciális érintetteket. A honlapon elérhetőek:

- Az SKV készítésének folyamatáról az aktuális információk.

- Az SKV társadalmi egyeztetési tematikája, melyben megtalálható az SKV készítésének folyamata, ütemezése, illetve hogyan lehet az SKV készítésébe bekapcsolódni, azt véleményezni.
- Az SKV munkadokumentuma, előzetes eredményei.
- Az SKV-hoz érkezett összes vélemény teljes terjedelemben.
- A véleményekre adott válaszok.

1.4.4. Vélemények és figyelembevételük módja

A dokumentumhoz érkező véleményeket az SKV Csoport feldolgozta, és az SKV honlapon közzétette. A folyamat lezárását követően minden véleményező írásos választ kap felvetéseire.

Az NVS környezeti vizsgálatához a környezetvédelemért felelős szervektől 4 írásbeli vélemény érkezett, a szakmai-társadalmi egyeztetés keretében 6 szervezet és 2 magánszemély küldött írásos kérdést, ill. észrevételt, valamint többen a partnerségi műhelyen és az Országos Környezetvédelmi Tanács ülésén mondták el a véleményüket. Általában jellemző, hogy a vélemények vegyesen tartalmazzák a környezeti értékelés megállapításaira vonatkozó észrevételeket és a Stratégiára vonatkozó megállapításokat. Mindez arra hívja fel a figyelmet, hogy a Stratégia társadalmi egyeztetését a környezeti vizsgálati folyamat részeként kellene kezelni, annak érdekében, hogy az értékelés már a beépült észrevételeket is elemezhesse. A Stratégia tartalmára vonatkozó pontosításokkal, kiegészítéseket az SKV Csoport a Minisztérium figyelmébe ajánlja. A környezeti értékelésre vonatkozó észrevételeket az SKV Csoport minden észrevételt tévőnek megválaszolja; a javításra, jobbításra vonatkozó javaslatokat pedig figyelembe vette a végleges anyag elkészítésekor.

A dokumentumokhoz a megkeresett hatóságok közül 5 küldött választ: az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség a környezeti értékelés tematikáját véleményezte, és 4 Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség – a Dél-dunántúli, a Közép-dunántúli, a Közép-Duna-völgyi és a Tiszántúli – véleményezte a környezeti értékelést, ill. a Stratégiát. A válaszok mindegyike részletes észrevételeket tartalmazott, 2 részben a Programra vonatkozott.

A szakmai-társadalmi partnerek közül a CET 5. munkacsoportja és FATOSZ, a Cserhát-Ipoly Környezet- és Természetvédelmi Egyesület, a Kisvárosi Önkormányzatok Országos Érdekszövetsége, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, a Magyar Köztisztviselők, Közalkalmazottak és Közszolgálati Dolgozók Szakszervezete (MKKSZ), Dr. Ijjas István Prof. Emeritus és Dr. Kiss Csaba jogász küldött írásos véleményt, egyikük (Kisvárosi Önkormányzatok Országos Érdekszövetsége) arról nyilatkozott, hogy nem tesz észrevételt. A Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Intézete a környezeti értékelés folyamatával, a Nemzeti Vidékstratégia kidolgozásához illesztésével kapcsolatban tett fel kérdést, amelyre a Vidékfejlesztési Minisztérium válaszolt.

A Programot érintő javaslatokat az SKV készítői minden esetben továbbították a tervezők felé.

A leglényegesebb kifogásokat a következőkben foglaljuk össze:

Az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség (OKTVF) a tematikával – észrevételek mellett – egyetért. Észrevételeik nagy része a tematikához a Minisztérium által megküldött helyzetismertető munkarészre vonatkozott. A tematika tervezetével kapcsolatban fogalomhasználati javaslatot tettek: „eltartóképeség, terhelhetőség” helyett „a táj eltartóképesége”, a „táj terhelhetősége” fogalmak használatát javasolták a környezeti vizsgálatra vonatkozó jogszabályból szó szerint átvett fejezetcímek esetében. Továbbá a környezeti értékelés szöveges munkarészének közérthető, egyértelmű megfogalmazását javasolták, amire az SKV Csoport törekedett, és amihez a „7. Közérthető összefoglaló” fejezet is hozzájárul. Az OKTVF felhívta

továbbá az SKV Csoport figyelmét az egyes fejezetek megfelelő szakértői jogosultsággal rendelkező szakértők általi elkészítése szükségessége.

Dr. Kiss Csaba jogász a környezeti értékelés egyeztetésének fázisában elsősorban a tematikához írt véleményt. Formai javaslatokat tett az áttekinthetőség és a nyelvhelyesség érdekében, másrészt szakmai-tartalmi javaslatokat. A tematika célmeghatározása és fejezetei tekintetében az alternatívák, változatok vizsgálatára hívta fel az SKV Csoport figyelmét – erre a környezeti értékelés a lehetőségeihez mérten kitért a 2.3. fejezetben. A tematikában ismertetett módszertannal kapcsolatban szóhasználatra, valamint egyes tényezők (faji sokszínűség, genetikai sokféleség) összevonására, mások megjelenítésére (társadalmi-gazdasági hatások) tett javaslatot. Az általános fenntarthatósági értékek kifejtésénél egyes szempontok megközelítését túlzónak, modernizációellenesnek, másokat túl specifikusnak tart. A szakmai-társadalmi egyeztetés tematikájához dátumok hozzárendelését javasolta.

Az előzetes tartalommeghatározáshoz adott véleményeket igyekeztek figyelembe venni az SKV készítői.

A Dél-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség (DDKTVF) az általános tematikai szempontok előzetes rögzítését hiányolták – noha ez az OKTVF véleményének kikérése mellett megtörtént. Álláspontjuk szerint a természeti erőforrások védelmének, a tájgazdálkodásnak és a talajok minőségi védelmének kiemelt szerepe biztosíthatja a Stratégia végrehajtásának pozitív eredményét. A mezőgazdasági művelés alól történő kivonás kockázatának nagyobb mértékű hangsúlyozását javasolják, valamint az ökológiai gazdálkodási programrész igen pozitív eredményének kiemelését. A Stratégia számára a DDKTVF javasolja a tájvédelem újraszabályozását. A Felügyelőség hiányolja továbbá a borturizmus fejlesztési lehetőségeinek vizsgálatát, javasolja az erdőprogram számára a védett és Natura 2000 területeken lévő erdőgazdálkodás és ösztönzőrendszer korszerűsítését, felhívja a figyelmet a térségi programokhoz kapcsolódó turisztikai infrastruktúra-fejlesztés természetvédelmi kockázataira. A jelentős negatív környezeti hatások értékelésével egyetért.

A Közép-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség (KDKTVF) megállapítja, hogy a környezeti értékelés a fenntartható fejlődés szellemében, a nemzetközi kötelezettségek és az egyéb stratégiai tervek, környezetvédelmi célok figyelembevételével készült, részletesen elemzi a környezet állapotát, a ható tényezőket, az okok feltárását, a várható hatásokat, a szükséges intézkedéseket, monitorozási javaslatokat, a szerkezeti és tartalmi követelményeknek megfelel. Nem ért egyet az állattartó telepek trágyatároló műtárgyai megfelelő műszaki védelemmel történő ellátása (7.1.1.4. 8.) hatásainak „ellentétes” megítélésével, a hatásokat pozitívnak tartja. A Szennyvíz program (7.2.1.2.) és a Települési csapadékvíz-gazdálkodás program (7.2.1.3.) értékelésével részben egyetért, helyenként vitatja (ld. a részletes vélemény a mellékletben), véleménye szerint az ingatlanok egyedi tisztító berendezéssel való ellátása és a átgondolt vízgazdálkodás mellett a településszintű tisztító telep létesítése szintén helyben tartja a vizet és a szerves anyagot, vízre gyakorolt hatása kedvező, a lakások csatornahálózatra való rákötése és a szabálytalan gyűjtők felderítése és szankcionálása megfelelő, pozitív hatású megoldás, akárcsak a záportározók építése. A vízgazdálkodási infrastruktúra működőképességének helyreállítása (7.1.1.5. 4.) véleménye szerint nem okoz negatív hatást megfelelő feltételek mellett. A KDKTVF megállapítja továbbá, hogy a stratégia megvalósulásának környezeti hatása nem egyezik meg az egyes intézkedések hatásainak összegével, és egyes intézkedések az egyes környezeti elemekre akár ellentétes hatást is gyakorolhatnak. Egyetért az SKV azon megállapításával, hogy a stratégia megvalósulásától nem várható a környezeti terhek összességének csökkenése. A stratégiai célokkal egyetért.

A Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség (KDVKTVF) a táj- és természetvédelmi tartalmú programok értékelésével egyetért, a nemzeti lovasprogrammal kapcsolatban kiegészítésként felhívja a figyelmet a védett természeti területek jelenleg is jelentős terhelésére, ami miatt a program megvalósítása előtt felmérés készítené arról, biztosíthatók-e olyan területek erre a célra, amelyek terhelése nem veszélyezteti a természeti értékeket. A Stratégiában felvázolt vízgazdálkodási és vízvédelmi célokkal a Felügyelőség egyetért, az ellentétes hatású és a jelenleg nem becsülhető hatású intézkedések továbbgondolását, a jogszabályi háttér vizsgálatát, a társadalom befogadó képességének vizsgálatát javasolja, valamint a programok összehangolását a már futó programokkal. A KDVKTVF a stratégia várható hatásainak értékelését átfogónak és alaposnak tartja, az intézkedések értékelése mentén további javaslatokat tesz: az ország átfogó ásványvagyongazdálkodási tervének elkészítésére, a kutatási, kitermelési engedélyezés átmeneti felfüggesztésére, a környezetbiztonságot szolgáló adatbázisok hozzáférhetőségére, komplex áttekinthetőségére, az állattartó telepek trágyatároló műtárgyainak védelme vonatkozásában az állami támogatások szükségességére, a jó mezőgazdasági gyakorlat vonatkozásában a kiporzás, porszennyezés csökkentésében rejlő lehetőség vizsgálatára, a termelési és szolgáltatási tevékenységből származó kibocsátások vonatkozásában a településfejlesztés (engedélyezés, létesítés) preventív eszközeire, a zöldhulladékok komposztálása elősegítésére, a felsőfokú képzés fejlesztése tekintetében a nemzetközi és hazai esettanulmányok ismertetésére. Felhívja továbbá a figyelmet arra, hogy a tanyás birtokformát csak a történelmileg így kialakult térségekben ajánlott támogatni, és meg kell előzni a mezőgazdasági övezetekben kizárólag lakó és rekreációs céllal létrejövő, táj- és településképebe nem illeszkedő megjelenését. A KDVKTVF a hulladékgazdálkodási célokkal egyetért, a biológiai úton lebomló hulladékok kezelésére átfogó rendszer kiépítését javasolja, a komposztálható hulladékok lerakásának csökkentésével, a szelektív gyűjtés- és kezelés biztosításával stb. A zaj- és levegővédelmi célokkal kapcsolatban a Felügyelőség a termőterületeket elválasztó fasorok, erdősávok jelentőségére hívja fel a figyelmet, az elektromos, ill. földgáz alapú fűtést környezetbarátnak tartja, a meglévő szilárd tüzelő berendezések cseréjének, korszerűsítésének szükségességére figyelmeztet. A kerti hulladékok égetésének megszüntetését nehezen tartja megvalósíthatónak. A zajvédelmi szabályozás tekintetében a JNOB állásfoglalására hivatkozik. A hatósági kontrollhoz a megfelelő létszám szükségességét hangsúlyozza.

A Tiszántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség (TKTVF) az SKV-ban foglaltakkal egyetért. Felhívja a figyelmet, hogy az egyedi szennyvízkezelési megoldások kizárólagos alkalmazása a meglévő megoldásokkal kombinálva lehetséges a már kiépült rendszerek miatt. Egyetért azzal, hogy a 15 millió ember táplálásához szükséges élelmiszer előállítására várhatóan a környezeti terhek növekedését okozza. A biomassza energetikai hasznosításának értékelésével egyetért, és felhívja a figyelmet az energetikai célú ültetvények által a természetvédelmi szempontból értékes területeket fenyegető kockázatra, ami a létesítés kontrollálhatatlanságából ered. A stratégia egészének környezeti hatásai (4.2.) értékelésével, a területigény növekedésének veszélyével egyetért, az élelmiszer-önrendelkezés mértékének célul kitűzését elegendőnek tartaná. A zöldmezős beruházások helyett a barnamezős beruházások ösztönzését szorgalmazza, a génmegőrzés vonatkozásában fontosnak tartja kiemelni az országhatárokon túlmutató jelentőséget.

Az Országos Környezetvédelmi Tanács ülésén elhangzott javaslatok és figyelembevételük módja

Farkas Hilda egyetért azzal, hogy kiváló a Stratégia. Az „elvezetésre nem kerülő szennyvíz” fogalma pontosításra szorul. A stratégia 7.2.1.6. alfejezetben a hulladékhierarchiába (1. pont) javasolta bevenni az újrahasználtra való előkészítést is, mert az szociális és munkahelyteremtő lehetőségeket hordoz. Ugyanitt, a 2. pontban a „fejlődést” javasolta hangsúlyozni a kezelő létesítmények kiépülése terén. Az energiasztratégiával való harmonizációt hiányolta, különös tekintettel a hulladékból nyerhető energia hasznosítására. Az inert hulladékok vonatkozásában szorgalmazza a minél nagyobb mértékű hasznosítást.

Malatinszky Ákos gratulált a Stratégiához és a környezeti értékeléshez, sürgette a Stratégia mielőbbi, következetes megvalósítását. Felhívta a figyelmet a Környezet- és Természetvédő Szervezetek 22. Országos Találkozójának a Nemzeti Vidékstratégiáról szóló állásfoglalására, mely szintén pozitívan ítéli meg a Stratégiát, és szintén sürgeti annak megvalósítását.

Ijjas István jelezte, hogy írásos észrevételeket is küldött a környezeti értékeléshez. Felhívta a figyelmet arra, hogy az NVS jó minősége ellenére sok teendő van, hiszen az NVS sem tudott számos kérdést megoldani, mivel számos területre nincs kihatása, miközben bizonyos problémákat nem lehet kiragadva, más szakterületek eszközeitől függetlenül megoldani. Javasolta, hogy az NVS képezze az Európai Uniónak előterjesztendő, az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap 2014 – 2020 keretének felhasználását majdan meghatározó stratégia alapját is. Érdeklődött, hogy milyen módon tudnak érvényesülni a környezeti értékelés kritikai észrevételei.

Ódor Erzsébet szerint nem állítható bizonyossággal, hogy aszennyvíz elvezetése nem környezetbarát megoldás, mivel nem tudunk eléggé globálisan gondolkodni, minden hatást figyelembe venni és az összhatásokat mérlegelni. Nem tudható például, hogy a betoncsövek előállításánál kibocsátott szén-dioxid vagy a helyi kicsi szennyvíztisztítóban ki nem szűrt tisztítószer-maradványok okoznak-e nagyobb kárt. Válasz: az SKV teljesen más szerkezetben gondolkodik, pl. a szennyvizekkel kapcsolatban 30% vízmegtakarításra törekszik, a keletkező szennyvizek szervesanyag-tartalmát helyben tartaná ahelyett, hogy a globális térbe kibocsátja – ezért nem a hagyományos szennyvízkezelési technológiákat részesíti előnyben. E két eltérő megközelítés és technológia környezeti teljesítménye összehasonlítható.

Bencs Attila a természeti erőforrások használata kapcsán felveti, hogy milyen állapotot akar visszaállítani az SKV, ill. milyen alapon állítja és nehezményezi, hogy a természeti erőforrások használata nő, a természeti környezet egyre kisebb területre szorul vissza. Véleménye szerint a biomassza használata terén sem látunk tisztán globálisan és Magyarország vonatkozásában sem (pl. Skandináviában az erdőművelés egészségesebbnek bizonyul a nem művelésnél). Egy adott szemszögből mindkét álláspont (védelem és művelés) helytálló, levezethető lenne. Szükségesnek tartja a megvalósítás mielőbbi elkezdését. Felveti, hogy az energiafogyasztás csökkentése összességében hova vezetne, valóban az-e a kívánatos út, hiszen nagyobb népességű terület is képes kevesebb szennyezést kibocsátani. Válasz: Az csak látszat, hogy fejlett világ a kevésbé környezetszennyező megoldásokat alkalmazza. A kibocsátásokat okozó tevékenységek egy jó részét kiterhelte a globális térbe, ahol ezek a tevékenységek, kibocsátások szabályozatlanok. Pl. a népességének agrárellátásához szükséges terület 60%-át határain kívülről biztosítja az EU.

A környezeti értékelési dokumentumhoz beérkezett társadalmi javaslatok és figyelembevételük módja

A CET 5. munkacsoportja és a FATOSZ a következő szempontok jelentőségét, megerősítését hangsúlyozza: ökológiai szemléletváltás, az agráriumban a környezet- és természetvédelem koordinálása, a természeti erőforrásokkal való ésszerű, az eltartó képességnek megfelelő gazdálkodás, környezetkímélő termelési gyakorlat, a biodiverzitás védelme, a természetes élő rendszerek megőrzése, összefüggő ökológiai hálózat kialakítása, őshonos fajokból álló erdőállomány védelme és fejlesztése, az erdőtelepítés volumenének fokozása a mezőgazdasági művelés szempontjából kedvezőtlenebb területeken, a vizek és vizes élőhelyek védelme, a programok ökológiai megalapozottságának biztosítása.

A Cserhát-Ipoly Környezet- és Természetvédelmi Egyesület a Nemzeti Vidékstratégiához írt javaslatokat. A talaj, termőföld (4.1.1.) vonatkozásában a vízvisszatartás módszereire tett javaslatot, a vízkészletek, vízminőség (4.1.2.) témakörében a szennyvízcsatornázásnak a közutakra, forrásokra gyakorolt káros hatásaira hívta fel a figyelmet, a terület- és földhasználat (4.1.5.) kapcsán az illegálisan lerakott vagy a szabadban elégetett hulladékok hasznosítási rendszerére tett javaslatot a

decentralizált biobrikett-gyártás, a differenciált hulladékszállítási díj és a hulladékszállítás nyereségorientáltsága megszüntetésének szorgalmazásával. A mezőgazdaság foglalkoztatási szerepe (4.2.1.) vonatkozásában a hulladékok feldolgozására, újrahasznosítására, magas minőségű termékeket előállító feldolgozóiparra (cukorgyárak, gyümölcs- és zöldségfeldolgozás) irányuló állami munkahelyek létrehozását javasolja, és kitér az üvegek újrahasználatára, újrahasznosítására is mint az élelmiszerfeldolgozást segítő iparágra. A szövetkezesek, termelői összefogások helyzetével kapcsolatban környezetbarát szabadidő parkok, táborhelyek, tanösvények, erdei iskolák egyéni vagy közösségi kialakításának támogatását, újrahasznosító üzemek létesítését szorgalmazza. Hangsúlyozza az illegális hulladéklerakással kapcsolatos jogszabályok hatékony érvényesítését.

A Kisvárosi Önkormányzatok Országos Érdekszövetsége írásban jelezte, hogy nem kíván észrevételt tenni a környezeti értékeléshez.

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara egyetért az SKV-ban támasztott egyes kételyekkel. A jelenlegi agrárszerkezetnek a stratégia végrehajtása általi megszűnését a piacgazdaság érdekeivel esetenként ellentétesnek tartja. Az SKV javaslatait néhány kiemelt helyen különösen fontosnak tartja támogatni, ld. a részletes véleményt a mellékletben. Egyetért a „kevesebből jobbat, értékesebbet” elvvel.

A Magyar Köztisztviselők, Közalkalmazottak és Közszolgálati Dolgozók Szakszervezetének (MKKSZ) Környezet- és Természetvédelmi Dolgozók Országos Szakmai Tanácsa az általános tematikai szempontok előzetes rögzítését hiányolta – noha ez az OKTVF véleményének kikérése mellett megtörtént. A szervezet álláspontja szerint a természeti erőforrások védelmének, a tájgazdálkodásnak és a talajok minőségi védelmének kiemelt szerepe biztosíthatja a Stratégia pozitív eredményű végrehajtását. Szükségesnek tartják mezőgazdasági művelés alóli kivonás kockázatának, valamint az ökológiai gazdálkodási programrészt várható pozitív eredményének nagyobb mértékű hangsúlyozását. A Stratégia számára javasolják a tájvédelem újraszabályozását. Hiányolják továbbá a borturizmus fejlesztési lehetőségeinek vizsgálatát, javasolják az erdőprogram számára a védett és Natura 2000 területeken lévő erdőgazdálkodás és ösztönzőrendszer korszerűsítését, felhívják a figyelmet a térségi programokhoz kapcsolódó turisztikai infrastruktúra-fejlesztés természetvédelmi kockázataira. A jelentős negatív környezeti hatások értékelésével a szervezet egyetért. Javasolják a környezeti értékelésben az egyes környezeti elemeket azonos súllyal mérlegelni.

Dr. Ijjas István Prof. Emeritus szerint az SKV alapos munka. Szükségesnek tartja rámutatni az NVS és a Víz Keretirányelv, valamint a vízgyűjtő-gazdálkodási tervek összefüggéseire. Felhívja a figyelmet arra, hogy az SKV és a Vidékstratégia útmutatásul kellene, hogy szolgáljon a vízgyűjtő-gazdálkodás részletes terveihez, intézkedéseikhez, a tervek 2015-ben esedékes felújításához, a 2021-ig és 2027-ig bevezetendő intézkedésekhez. Javasolja Vidékstratégiában utalni az Európai Bizottságnak a tagállami vízgazdálkodási tervekről alkotott jelentésére, és megvizsgálni a környezeti értékelésben ezek érvényesülését. Ehhez ajánlja a mezőgazdasági szaktanácsadási rendszer felhasználásával készült kézikönyvet. Javasolja a Vidékstratégiában és az SKV-ban is felhívni a figyelmet a Vidékstratégia Duna vízgyűjtő jelentőségű vízgazdálkodási szempontjainak az EU Duna Régió Stratégiájában történő érvényesítésére. Általános érvényű megjegyzése az SKV nagy terjedelmére, ebből eredően a lényeg nehéz megragadhatóságára, a hiányosságok nehéz felfedezhetőségére vonatkozik.

Dr. Kiss Csaba jogász a környezeti értékelésben az NVS stratégiai területeire való hivatkozás pontosítására és a monitorozási javaslatok kiterjedtebb elemzésére (6. fejezet) hívta fel a figyelmet.

A partnerségi műhelyen 9 résztvevő fogalmazott meg véleményt részben a Nemzeti Vidékstratégiával, részben az SKV-val kapcsolatban. A Stratégiát érintő javaslatokra, észrevételekre a VM munkatársa reagált, a mellékelt jegyzőkönyv szerint. A résztvevők az SKV készítőitől a

helyszínen részben választ kaptak az SKV-val kapcsolatos felvetéseikre, ill. azokat az SKV Csoport figyelembe vette a dokumentum véglegesítésekor.

A konferencián elhangzott, szóbeli javaslatok és az azokra adott válaszok
Ld. a mellékelt emlékeztető szerint és a www.mtvsz.hu/skv honlapon.

1.5. A környezeti értékelés készítéséhez felhasznált adatok forrása, az alkalmazott módszer korlátai, nehézségek (mint pl. technikai hiányosságok, bizonyos ismeretek hiánya stb.), az előrejelzések érvényességi határai, a felmerült bizonytalanságok

A környezeti értékeléshez felhasználtuk a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács Jövőkereső (2010) dokumentumát, különös tekintettel a környezet állapotát alakító hajtóerőkre, és a környezet állapotának értékelésére. A környezet állapotra, továbbá a fenntartható fejlődésre vonatkozó információforrásnak „A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon” (2011) KSH kiadványt használtuk. Módszertanként az Ökológiai Intézet által a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia környezeti vizsgálatához kidolgozott módszert, illetve az Intézet által kidolgozott fenntarthatósági értékelést vettük alapul.

Az értékelésnél a legnagyobb bizonytalanságot az okozza, hogy a környezet állapotát számos hajtóerő alakítja, amely kívül áll a Stratégia hatókörén. A külső tényezők, mint pl. a globális környezeti folyamatok lefutásának időbelisége és milyensége nem prognosztizálható. Nem lehet megítélni azt sem, hogy a Stratégia milyen mélységben képes átrendezni a jelenlegi termelési és fogyasztói kultúrát, a kialakuló szerkezetnek milyen lesz az együttes környezeti terhelése, és ha csökkenti a terheléseket, akkor elegendő-e ez ahhoz, hogy leküzdje a már meglévő ökológiai adósságokat. Nehézséget okoz, hogy néhány intézkedés átvált környezeti terheléseket: a helyi kibocsátások csökkentését erőforrások bevonásával éri el, és máshol okoz környezeti terhelést. Ez ugyan pozitívan hathat egy hely környezeti állapotára, de összességében növelheti a környezeti terhelést.

A legnagyobb bizonytalanságot az okozza, hogy a Stratégia leváltja-e a jelenlegi ipari-mezőgazdasági szerkezetet, avagy a konfliktusok mellőzése, illetve a mai értelemben vett „versenyképes” agrárgazdaság érdekében a mai rendszer mellé illeszti a Stratégia által megálmodott ökoszociális modellt. Ha ez utóbbi szerkezetváltó modell valósul meg, akkor ennek a jótékonyágát felülírhatja az új modellel szemben támasztott növekedési elvárás (15 millió embernek adjon enni).

2. Az NVS rövid ismertetése

2.1. Az NVS céljainak, tartalmának összefoglaló ismertetése, kiemelve a környezeti értékelés készítése szempontjából fontos részeket

A NVS célja, hogy a vidéki Magyarország egészét megújítsa, megerősítse és élhetővé tegye oly módon, hogy a természeti értékek és erőforrások fenntartható módon kerüljenek hasznosításra. A Stratégia legjelentősebb területei a vidéki foglalkoztatás, a kis- és közepes méretű gazdaságokra és szövetkezetekbe való társulásra épülő sokszínű, változatos mezőgazdaság, a helyi élelmiszer-

termelés és piacok helyreállítása, a vidéki közösségek megerősítése és népességi mutatójuk növelése, a természeti és kulturális értékek és nem utolsósorban a biológiai sokféleség megőrzése.

A Stratégia 2020-ig terjedő időszakra ütemezi a megvalósítását szolgáló programokat, figyelembe véve az Európai Unió Európa 2020 Stratégiáját és annak programfinanszírozását.

A Stratégiai alapelvek a következők:

- Az állam ökoszociális szerepvállalása, átláthatóság;
- Közösségi hasznosulás, méltányos elosztás;
- Rendszerszemléletű megközelítés;
- A helyi gazdaságra és a hálózati jellegű együttműködésekre építkezés;
- Helyi közösségi részvétel, együttműködés.

A Stratégia átfogó célkitűzése: **Vidéki térségeink népességeltartó és népességmegtartó képességének javítása.**

A Stratégia céljai:

1. Tájaink természeti értékeinek, erőforrásainak megőrzése;
2. Sokszínű és életképes agrártermelés;
3. Élelmezési és élelmiszerbiztonság;
4. A vidéki gazdaság létalapjainak biztosítása, a vidéki foglalkoztatás növelése;
5. A vidéki népesség megtartása, életminőségének javítása.

A stratégiai célok hét stratégiai területen megfogalmazott nemzeti stratégiai programok és azokkal összefüggésben térségi komplex vidékfejlesztési programok révén érhetők el.

A hét stratégiai terület a következő:

1. Természeti értékek és erőforrások védelme, fenntartható használata;
  2. Vidéki környezetminőség javítása;
  3. Föld- és birtokpolitika;
  4. Fenntartható agrárszerkezet- és termeléspolitika;
  5. Hozzáadott értéknövelés, biztonságos élelmiszerellátás, biztonságos piac;
  6. Helyi gazdaságfejlesztés;
  7. Vidéki szellemi és fizikai infrastruktúra, életképes vidéki települések, helyi közösségek
- + 1. Térségi komplex nemzeti programok.

A nyolcadik fejezetben a vidékpolitikai célok érvényesítését szolgáló eszköz- és intézményrendszer kerül bemutatásra: a megvalósításhoz szükséges eszközök, pénzügyi eszközök. A rendelkezésre álló forrásokat elsősorban a Közös Agrárpolitika keretében rendelkezésre álló források jelentik, de jelentősek még a kohéziós és regionális politika keretében elérhető uniós források (KEOP, GOP, ROP, KÖZOP) is, valamint más EU-s és nemzetközi források, így a LIFE+ és az EU kutatási keretprogramjának forrásai.

A nemzeti finanszírozást az alábbiak biztosíthatják: az élők munkájáról az anyag- és energiafelhasználásra, a környezethasználatra, áthelyeződő adótételekből származó bevételek, termékdíjak stb. bevételei; a reális földbérleti díjak, a csökkenő társadalmi költségekből (segélyek) származó megtakarítások, a visszaszerezhető nemzeti vagyonelemek és közpénzek.

2.2. Az NVS összefüggése más releváns tervekkel, illetve programokkal

A Stratégia tervezése során az Európai Unió környezetpolitikáját, szabályozási rendszerét, a nemzetközi együttműködési kötelezettséget követték, melyek a hazai környezetpolitika szerves részét képezik.

A Stratégia készítői figyelembe vették az uniós, illetve egyéb nemzetközi kötelezettségeket, így például a Közös Agrárpolitika (KAP) reformját, a az EU Fenntartható Fejlődés Stratégiáját, az Európa 2020 Stratégiát, az EU 6., illetve előkészületben lévő 7. Környezetvédelmi Akcióprogramját, az EU Klíma és Energia Csomagját, illetve az Erőforrás-hatékony Európa Zászlóshajó Kezdeményezést és Útitervet.

Az Európai Bizottság a Közös Agrárpolitika 2013 utáni jövőjéért három fő célt fogalmaz meg:

1. Életképes élelmiszertermelés: a mezőgazdasági jövedelmeket és a szektor versenyképességét javítani kell.
2. A természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás: ösztönözni és ellentételezni kell a mezőgazdaságban a közjavak előállítását, az innovációnak a „zöld növekedést” kell szolgálnia, alkalmazkodni kell a klímaváltozás következményeihez.
3. Kiegyensúlyozott területi fejlődés: maradjanak fenn a vidéki közösségek, és legyenek vidéki munkahelyek, színesebbé kell tenni a helyi gazdaságot és jövedelemforrásokat, meg kell őrizni a változatos gazdálkodási szerkezetet, és erősíteni kell a helyi piacokat.

A Stratégia a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia kidolgozásával összhangban készült, illetve illeszkedik a kiemelt nemzeti stratégiai tervek rendszerébe (Széchenyi Terv, Széll Kálmán Terv, Semmelweis Terv, Magyary Terv), valamint korábbi stratégiákhoz, programokhoz (Nemzeti Környezetvédelmi Program III. (NKP III.), Nemzeti Természetvédelmi Alapterv, Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia, Energiastratégia, az MTA vízgazdálkodási stratégiai dokumentuma).

A Nemzeti Energiastratégiának az európai uniós irányelvek figyelembevételével megfogalmazott, az energiahatékonyságra és az energia-felhasználásra vonatkozó célkitűzései jelentős mértékben kapcsolódnak az NVS-hez. Az Energiastratégia céljai megvalósításához kapcsolódik a Vidékfejlesztés mint horizontális terület és a megújuló energiaforrások tekintetében, illetve a „Horizontális kérdések - Multifunkcionális mezőgazdaság alacsony karbon technológiákkal” szoros összefüggésben van az NVS-sel.

A 2009-2014 közötti időszakra szóló NKP III szintén kapcsolódik az NVS-hez. Különösen a következő tematikus akcióprogramok vannak szoros összefüggésben:

- A környezettudatos szemlélet és gondolkodásmód erősítése,
- éghajlatváltozás,
- környezet és egészség,
- a biológiai sokféleség megőrzése, természet- és tájvédelem,
- fenntartható terület- és földhasználat,
- vizeink védelme és fenntartható használata.

Magyarország vízgyűjtő-gazdálkodási terve (továbbiakban OVGT) és a Nemzeti Vidékstratégia között szoros kapcsolatot kell feltételeznünk, miután az OVGT cél és intézkedési rendszere elsősorban a Vidékstratégia által is kezelt közeget érinti. Az OVGT az EU Víz Keretirányelv (2000/60/EK irányelve, továbbiakban VKI) végrehajtásának nemzeti dokumentuma.

2.3. A változatok közötti választás indokai, a választást alátámasztó vizsgálat rövid leírása

Két változatot vizsgáltunk. Az első változat 2011 májusában került társadalmi vitára, majd átdolgozásra került, és a jelenlegi vizsgálat tárgyát képezi. A két program között nincs lényeges eltérés a környezeti és fenntarthatósági teljesítményben. A fő különbség, hogy a Nemzeti Vidékstratégia 2020 nyolc stratégiai területet határozott meg, melyekhez programokat rendelt, míg a második átdolgozott változatban (2011. november) a programokhoz stratégiai irányok és teendők kerültek megfogalmazásra.

Ezek a stratégiai irányok és teendők a korábbi, 2011. áprilisi változatban csak általánosan voltak megfogalmazva. Az új verzió javult abból a szempontból, hogy konkrétabb lett, és így jobban elemezhető.

A nyolc stratégiai terület a következőképpen alakult a második, átdolgozott változatban:

1. A Természeti értékek védelme, fenntartható természeti erőforrás és tájgazdálkodás stratégiai területben a korábbi változatban a stratégiai programok között külön programként volt jelen az Árvízvédelmi és az Ásványi nyersanyag és energiaerőforrás-gazdálkodási program. Az utóbbi változatban az ásványi nyersanyag a talajvédelmi program keretében van jelen, viszont az Árvízvédelem már nem szerepel külön programként, hanem alprogramja lett a Környezetbiztonsági programnak, míg az Energiaerőforrás-gazdálkodás már nem szerepel az új változatban.

2. A Vidéki környezetminőség stratégiai területhez tartozó Települési vízgazdálkodás program az utóbbi változatban Települési csapadékvíz-gazdálkodás programként szerepel és három stratégiai irányt és teendőt rendeltek hozzá. Ilyen formán, a második verzióban környezeti szempontból javított az intézkedés.

3. A Föld- és birtokpolitika stratégiai területhez öt program tartozott a korábbi verzióban. Az új változatban kettőre csökkent a programok száma, viszont átcsoportosításra került a Szociális földprogram (a későbbi változatban átkerült a Hozzáadott érték növelés, biztonságos élelmiszerellátás, biztonságos piac stratégiai területhez), illetve a program neve megváltozott: Föld- és birtokrendezési üzemszabályozási program lett, ami tartalmilag is jelentősen kibővült, konkrét alprogramok megfogalmazásával.

4. A Fenntartható agrár-szerkezet- és termeléspolitika stratégiai terület jelentősen módosult a korábbi verzióhoz képest, amelyben tizenkét program volt. Ezek egy része beleolvadt a Táj- és agrár-környezetgazdálkodási programba, mint pl.: a Védett és érzékeny természeti területek gazdálkodási programjai (MTÉT, Natura 2000), Gyepre alapozott és őshonos állattartási program, Ártéri tájgazdálkodás program. A korábbi verzióban különálló programként volt jelen a Nemzeti lovasprogram, az újban viszont alprogramként van jelen.

5. A Hozzáadott érték növelés, biztonságos élelmiszerellátás, biztonságos piac stratégiai terület az átdolgozott változatban annyiban módosult, hogy a Tudatos fogyasztó és vásárló, illetve a Hungarikum programok már nem szerepelnek különálló programokként, hanem alprogramként jelennek meg az Agrármarketing, bel- és külpiaci programban, és szintén az új változatban a Hungarikum alprogramra törvényalkotást is szorgalmaz.

6. A Helyi gazdaságfejlesztés stratégiai terület korábbi verziójában öt program szerepelt, míg az új verzióban hétre bővült, illetve a programok a következőképpen módosultak: a korábbi verzióban szereplő Helyi élelmiszer-feldolgozás, helyi piac és élelmiszerellátási program Helyi termék, helyi piac, közvetlen értékesítés programmá változott; a Komplex helyi (térégi) vidékfejlesztési (energiaellátási) program módosult Helyi energiatermelés- és ellátás programra; a Falusi, tanyasi vendéglátás program Vidéki turizmus, falusi vendéglátás programra; a Helyi szövetkezetek, helyi pénz program módosult Szövetkezés-fejlesztési programra. A második változatban ide került a korábban említett Szociális földprogram, illetve a kibővült/módosult Helyi vállalkozásfejlesztés, szociális gazdaság program, melynek alprogramja lett a Helyi pénz kialakítása.

7. A Vidéki szellemi és fizikai infrastruktúra, életképes vidéki települések, helyi közösségek stratégiai területben a korábbi változatban szereplő Népfőiskolai szaktanácsadás, felnőttképzés program az új változatban alprogramként része a Képzési, szakoktatási programnak. A korábbi verzióban külön programként szereplő Vidéki kulturális és épített örökség program a Falufejlesztés, vidéki értéktár és örökség program része lett.

8. A Térségi komplex vidékfejlesztési programok az új verzióban kibővült a Tokaj-Hegyalja és az Aprófalvas térségek fejlesztési programokkal, ugyanakkor a korábbi verzióban szereplő Zöld Duna program már nem szerepel a novemberi verzióban.

3. Az NVS megvalósítása során várható környezeti terhelések és az azokból származó jelentős hatások feltárása

3.1. Az NVS céljainak összevetése, az NVS szempontjából releváns nemzetközi, közösségi, országos vagy helyi szinten kitűzött környezet- és természetvédelmi célokkal

Az NVS célkitűzései megfelelnek a legfontosabb nemzetközi és európai környezeti elvárásoknak: az éghajlatvédelem, a biológiai sokféleség megőrzése, az erőforrás-hatékonyság növelése, a természeti erőforrások fenntartható használata, a környezeti kibocsátások, különösen az üvegházhatású gázok csökkentése, a környezetbiztonság területén.

3.2. Környezetvédelmi célok és szempontok megjelenése, illetve figyelembevétele az NVS-ben

Az NVS két olyan fejezettel rendelkezik, amelyek direkt módon kapcsolódnak a környezetpolitika (elsősorban kibocsátás-csökkentés) céljaihoz. Az egyik a természeti erőforrások védelmén és fenntartható használatán keresztül elsősorban megelőző intézkedéseket tartalmaz, míg a vidéki környezetminőség javítása program inkább a klasszikus környezeti intézkedések területét öleli fel. A többi programelem közül a Stratégia környezeti teljesítménye szempontjából a fenntartható agrárszerkezet- és termeléspolitika a legfontosabb, hiszen az itt megfogalmazott gazdaságszerkezet lesz a jövőben a környezetállapotot meghatározó hajtóerő.

A Stratégia kifejezéstárában gyakoriak a fenntarthatóságra, a környezeti szempontok figyelembevételére történő utalások.

3.3. Az NVS céljainak egymás közti, illetve a releváns tervek, illetve programok (2.2.) céljaival való konzisztenciája környezeti szempontból

Az NVS sajátos helyzetben van, hiszen amíg az ágazati stratégiák az egész ország területére irányulnak, addig az NVS lehatárolt a vidéki területekre. A vidéki területek környezeti állapota azonban nem választható el a vidéken kívül történő tevékenységektől és az azokból származó terhelésektől. A város-vidék között az a sajátos helyzet áll fenn, hogy a vidék szolgáltatja a természeti javakat a városnak, a város viszont koncentrált hulladék-kibocsátó, amely környezeti transzportfolyamatokat indít el. A város fogyasztói szokásai így jelentősen megszabják a vidék termelői mintázatait. Éppen ezért egy lényegesen kevesebb környezeti terhet előállító vidéki

gazdaság szerkezet kulcsa a városi fogyasztók kezében van, és abban az elhatározásban, hogy a hazai szükségletek kielégítése mellett még milyen exportteljesítményeket várunk el az ágazattól.

Környezeti szempontból az egyéb hazai tervek és stratégiák összhangját egy ilyen nézőpont biztosíthatná, de a szektorális integráció jelen pillanatban még nincs ezen a szinten. Ezért fordul elő az is, hogy az egyébként példamutatóan konzisztens Stratégia céljai között megjelennek más olyan szektorális célok, amelyek vagy lerontják a belső összhangot, vagy ellentmondanak más szektorok céljainak. Az elsősre példa a közlekedésfejlesztés, a másodikra az energiapolitika. Míg az Energiastratégiában a biomassa energetikai felhasználása tágabb teret kap, addig az NVS nem kockáztatja az élelmiszerellátás biztonságát az energiapolitikai célok teljesítéséért. A vidéki energia-autonómia megteremtését pedig egy összességében csökkenő energia-felhasználás mellett képzelel el, míg az energiapolitika az energiahatékonysági célok figyelembe vételével is megengedő az összes energiafelhasználás növelése tekintetében.

Néhány külső/belső ellentmondás az anyagban a jó környezeti teljesítmény szempontjából:

1. „Életképes élelmiszer-termelés: a mezőgazdasági jövedelmeket és a szektor versenyképességét – szem előtt tartva a történelmileg meghatározott hátrányokat – javítani kell.”

„A 2. pillér esetében a Bizottság 2014-2020 közötti időszak vidékfejlesztési céljai

- a. A mezőgazdaság versenyképessége, üzemek életképessége
- b. A mezőgazdaságtól és az erdőgazdálkodástól függő ökoszisztémák megőrzése, javítása
- c. Erőforrás-hatékonyság és alacsony szénfelhasználású és szén-dioxid-kibocsátású gazdaságra való áttérés az agrár-élelmiszer és erdőgazdálkodási ágazatokban
- d. A vidéki területek foglalkoztatási és fejlesztési lehetőségeinek kiaknázása.”

Összevetve:

„A rendszerváltáskor az állam kezelésében a még mindig osztatlan közös tulajdonban lévő termőföld mennyisége elérte a 3 millió hektárt. Ezzel a családi gazdaságok földalapja jelentősen megerősödhetett volna, ám nem ez történt, hanem olyan feltételek alakultak ki, amelyekkel az erősek tovább erősödtek, a gyengék pedig gyengültek. Ez a piaci versenyképességre és a tőkemegtérülés hatékonyságára hivatkozó, következményeit tekintve azonban inkább az egyenlőtlenségeket erősítő, monopolhelyzeteket teremtő politika a társadalom, a vidéki közösségek „szövetének” felbomlásához, összetartó erejének megszűnéséhez vezet.”

Valódi dilemma, hogy a versenyképes agrárgazdaság elvárásai összeegyeztethetők-e a szociális és környezeti szempontok figyelembevételével, amikor azok rontják a vállalati versenypozíciókat.

Ezt támasztja alá a következő mondat is:

„Az agrártámogatások környezetvédelmi, környezeti kritériumai gazdálkodási kötelezettségeket (feltételeket) és adminisztrációs többletterhet jelentenek a gazdálkodóknak. A KAP reform esetében ennek növekedésére lehet számítani.”

Már maga a 2. pillér céljai is ellentmondanak egymásnak ebben a tekintetben, mert egyszerre akar versenyképeset, és állít olyan kritériumokat, amelyek rontják a versenyképességet más régiók termelőivel, akiknek nem kell ilyen kritériumokat teljesíteniük. Persze lehet azt mondani, hogy ezt a versenyhátrányt pótolja maga a támogatás. De ebben az esetben a környezeti teljesítmény attól függ, hogy mi annak a pénznek a forrása, amelyből a támogatás származik.

2. „A talajok szervesanyag-készlete csökken. (...) A növekvő műtrágya-felhasználás ugyanakkor messze nem pótolhatja a szervesanyag-felhasználás kiesését. Mindezt figyelembe kell venni akkor, amikor a biomasza energetikai célú felhasználása kerül egyre inkább napirendre.”

vesd össze: biomasza hasznosítása az Energiastratégiában, az Uniónak a motorhajtóanyagok 10%-ának megújulókkal történő helyettesítésére irányuló célkitűzése.

vesd össze: „Magyarország jelenleg is mintegy 120%-os önellátásra képes az alapvető élelmiszerekből. Ez a szint termelési potenciálunk ésszerű és fenntartható fejlesztésével 150%-ra növelhető, ami a globális élelmiszerigény várható jelentős emelkedésével komoly nemzetgazdasági előnyt jelentene az ország számára.”

3. „A társadalmi és gazdasági fejlődés következtében a művelés alól kivont területek folyamatos növekedésével – mely napjainkban már hazánk teljes termőterületének 17%-át is meghaladja – a mezőgazdasági földterületek és a zöldfelületek kiterjedése csökken. A zöldfelületek elaprózódnak, a köztük lévő funkcionális kapcsolat megszűnik, az ebből adódó káros hatások erősödnek”.

Itt az ellentmondás magában a mondatban van, hiszen fejlődésnek nevezi azt a folyamatot, ami a környezet degradációjával jár.

4. „Bár az ország műszaki infrastruktúrájának fejlettsége és állapota az elmúlt két évtizedben nagymértékben javult, az egyes elmaradottabb vidéki térségek még mindig jelentős hátrányban szenvednek. Jellemző ez a közműellátottság terén is. 2008-ban a hazai lakásállomány 31%-a volt vidékies településen, a vezetékes gázzal fűtött lakásoknak 30%-a, a közüzemi ivóvíz-hálózatba kapcsolt lakásoknak 29%-a, míg a közcsatorna-hálózatba kapcsolt lakásoknak csak 17%-a volt ezen vidékies térségekben.”

Biztos, hogy ez hátrány egy szerkezeti megújításhoz? A meglévő struktúrák hatékonysága alacsony, fenntarthatatlanok, fosszilis energiát használnak fel, éppen a vidékről való elköltözés miatt magas a fajlagos költség. A kialakult szerkezetek éppen, hogy gátolják az új szerkezetek kialakulását. Ebből a „hátrányból” most előnyt lehet kovácsolni, mert az új struktúrák kialakítása egyszerre kedvezhet a környezetnek és élénkítheti a vidék gazdaságát.

5. „A vonalas közlekedési infrastruktúra fővárostól távoli vidéki térségeket jellemző gyengébb minőségének következtében jelentős térségek szenvednek elérhetőségi problémákkal. Szinte minden régióban található olyan perifériális vidéki térségek, ahol a régióközpont közötti elérhetősége még napjainkban is meghaladja a 150 percet, de egyes megyeszékhelyek (Kecskemét, Miskolc, Nyíregyháza) esetében is meghaladja az elérhetőség a 100 percet.

Összevetve az infrastruktúra és a beruházások növekvő területigényével, a termőföldek végleges mezőgazdasági művelés alóli kivonásával mint veszélyeztető tényezővel, az elérhetőség összekötő utakkal való javítása ellentmondásos.

A környezeti helyzetkép és a hajtóerők bemutatása között is találunk ellentmondásokat:

„A talajok állapota összességében kedvező, azonban a termőtalajokat funkcióképességük ellátásában akadályozó és termékenységüket csökkentő degradációs folyamatok veszélyeztetik, mint az erózió, a defláció, a szervesanyag csökkenése, a savanyodás, szikesedés, tömörödés, valamint a termőtalajok mennyiségének csökkenése. A talajdegradációs folyamatok számos esetben a helytelen földhasználat, a talajvédelmi szempontokat figyelmen kívül hagyó gazdálkodás miatt alakulnak ki és a talajpusztulás mellett terméskiesést és a termelés jövedelmezőségének csökkenését eredményezik.”

„Mindezen folyamatok hatására e térségek hő- és vízháztartása, talajfejlődése lényegesen megváltozott, a természeti területek aránya és a biológiai sokféleség lecsökkent, az ökoszisztéma-szolgáltatások gyengültek. Összességében ugyanakkor Magyarország európai viszonylatban is élenjáró még a termőterület nagyságát, a mezőgazdálkodás környezeti feltételrendszerét tekintve, és a természetvédelmi törekvések is alapvetően hozzájárulnak ahhoz, hogy e térségek természeti öröksége fennmaradjon, és a többcélú-többhasznú tájgazdálkodási formák terjedjenek el.”

„Az Európai Unió ökológiai hálózata, a Natura 2000 területek hazánkban összesen közel 2 millió hektár kiterjedésű, amelyen belül a gyep és szántó területek majd 1 millió hektárt tesznek ki. A hazánkban előforduló 46 közösségi jelentőségű élőhely csupán 11%-ának állapota kedvező.”

A fenti megállapítások helyenként ellentmondók és nem mutatják meg a probléma valódi súlyát.

Fenntarthatónak akkor nevezhetünk egy gazdálkodási formát, ha az megőrzi az erőforrásokat a jövő számára. Ezt a jelenben úgy tudjuk kimutatni, hogy a kérdéses erőforrás megújulási ütemét nem haladja meg a használat. Vagyis a termőtalajjal való gazdálkodás, a mezőgazdálkodás, akkor fenntartható, ha a talaj megújulása legalább akkora, mint pusztulásának mértéke. Európában 17-szer gyorsabban pusztul a talaj, mint megújul, és Magyarországról ugyan nincsenek konkrét számok, de ha csak fele lenne ennek a mértéknek, ami nagyjából az átlagos, már az is fenntarthatatlan. (Átlagosan évente 1,6 tonna talaj képződik, és 8 tonnát veszítünk el hektáronként.) Ez a helyzet drámai, és ilyen körülmények között a talajra nehezedő további terhelések egyszerűen nem megengedhetők, arról nem beszélve, hogy valamikor az ökológiai adósságot is le kellene küzdeni. A kedvező talajállapot további indikátora a benne fellelhető élő és élettelen biomassza mennyisége, és a talaj élővilágának változatossága. Míg egy barna erdei talajban 30-35 tonna biomassza található hektáronként, addig egy intenzíven használt talajban 2, jó esetben 4 tonna biomassza, a faji diverzitás töredékével. Vagyis a talajélet és szerves anyag lepusztításával az ökoszisztéma-szolgáltatás szabályozó és fenntartó funkciójával együtt az ellátó funkcióját is kidobjuk, a természet ingyen szolgáltatását drága, külső energia és tápanyag-bevitellel járó, környezetromboló folyamatokkal helyettesítjük.

Magyarország természeti öröksége a terület 2-3%-át, megengedő megítélés esetén 8-9%-át teszi ki. A természeti örökség és a védettség nem jelent azonosságot, védettséget az ország területének 9,1%-a élvez. Az ökoszisztéma-szolgáltatások, a fajok és a természetes folyamatok megőrzése szempontjából a természeti örökség a meghatározó, mert csak ezek termelik újra az ellátó funkciót, és egyenlítik (egyenlítének) ki más ökoszisztémák szabályozó és fenntartó funkciójának kiesését vagy csökkenését. Ilyen alacsony kiterjedésű természeti örökség képtelen biztosítani a környezeti rendszerek normál funkcióját és szolgáltatásait. A kedvezőnek nevezett faji diverzitás (ami nem is annyira kedvező) abból a biogeográfiai helyzetből következik, hogy a Kárpát-medence a különböző flóra és faunaelemek találkozóhelye. Ez a szerencsés helyzet addig állhat fenn, amíg a határainkon túl és határainkon belül működik az ökológiai hálózat. Ez elemi érdek, és a kárpát-medencei együttműködés egyik fő területét kell, hogy képezze.

A Nemzeti Vidékstratégia kapcsolata Magyarország vízgyűjtő-gazdálkodási tervével

A VKI célja, hogy 2015-re a felszíni és felszín alatti vizek „jó állapotba” kerüljenek. A keretirányelv szerint a „jó állapot” nemcsak a víz tisztaságát jelenti, hanem a vízhez kötődő élőhelyek minél zavartalanabb állapotát, illetve a megfelelő vízmennyiséget is. A 2015-ös határidő nem volt igazán reális ezért a tervezés időhorizontja valójában 2027, amit a VKI némi indoklás és ütemezés mellett megenged.

A VKI gyökeres szemléletváltozást jelent a vízgazdálkodás területén, abból a szempontból, hogy egy víztestenként meghatározott jónak tartott állapotot tűz ki célul, és nem ragad le a kibocsátás

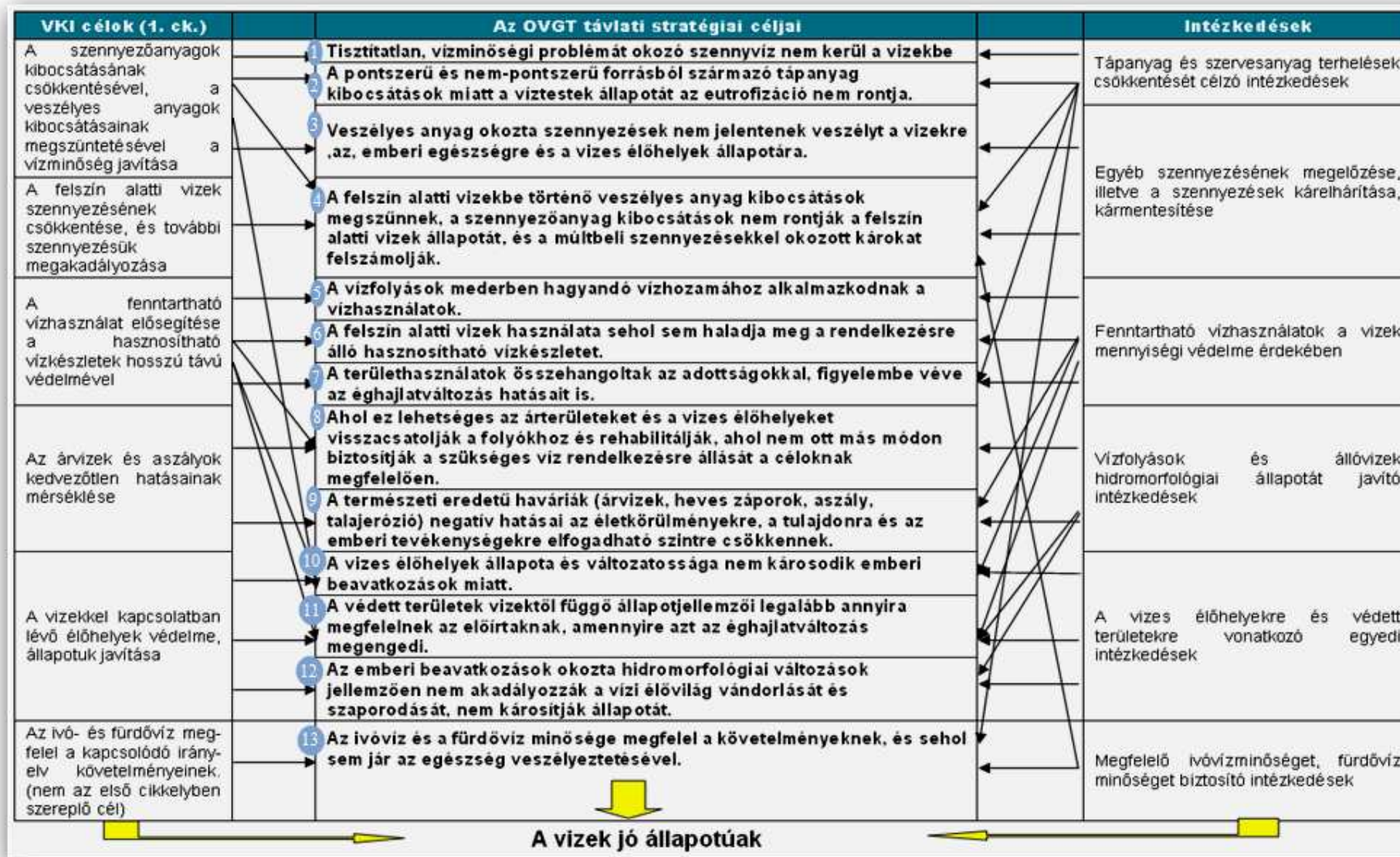
csökkentés, vagy a beruházás ösztönzés szintjén.

A Duna-vízgyűjtő magyarországi részére készült vízgyűjtő-gazdálkodási terv tartalmazza az összes szükséges információt, amely a víztestekről rendelkezésre áll, az állapotértékelések eredményét, a tervezési területen jelentkező problémákat és ennek milyen okait, továbbá, hogy milyen környezeti célokat tűzhetünk ki, és ezek eléréséhez milyen műszaki- és szabályozási intézkedésekre, illetve pénzügyi támogatásokra, ösztönzőkre van szükség.

A VGT nem kiviteli terv, hanem a vizek állapotát feltáró és annak „jó állapot”-ba hozását megalapozó koncepcionális és stratégiai terv. Célja az optimális intézkedések átfogó (műszaki, szabályozási és gazdasági-társadalmi szempontú) ismertetése, amely meghatározza az intézményi feladatokat, és amely alapján folytathatók, illetve elindíthatók a megvalósítást szolgáló programok.

A következő oldalon található ábra az OVGT célját mutatja be. Az első oszlop magában az irányelvben megfogalmazott célokat sorolja fel. A középső oszlopban az OVGT által meghatározott távlati stratégiai célokat mutatja be, míg a harmadik oszlop a végrehajtáshoz szükséges intézkedés csomagokat tartalmazza. Az oszlopok közötti összefüggéseket a nyilak szimbolizálják.

A hazai OVGT célfája

Az NVS nyolc stratégiai területéből három teljesen átfed az OVGT cél és eszközrendszere szempontjából, de mindenütt találhatunk kapcsolatokat:

1. A Természeti értékek védelme, fenntartható természeti erőforrás és tájgazdálkodás	Jórészt azonos vagy hasonló célok
2. A Vidéki környezetminőség	Jórészt azonos vagy hasonló célok
3. A Föld- és birtokpolitika	Csak közvetett kapcsolat
4. A Fenntartható agrár-szerkezet- és termeléspolitika	Jórészt azonos vagy hasonló célok
5. A Hozzáadott érték növelés, biztonságos élelmiszerellátás, biztonságos piac	Csak közvetett kapcsolat
6. A Helyi gazdaságfejlesztés.	Csak közvetett kapcsolat
7. A Vidéki szellemi és fizikai infrastruktúra, életképes vidéki települések, helyi közösségek	Közös pontok a képzésben
8. A Térségi komplex vidékfejlesztési programok	Az OVGT célok által kiemelten érintett területeken hasonló célok

A következő oldalon található táblázat részletezi az NVS programjai, és stratégiai irányainak kapcsolatát az OVGT hasonló szintű stratégiai céljaival. Azokat az irányokat válogattuk ki, amelyeknek egyértelmű kapcsolata van az OVGT törekvéseivel. A táblázatból érzékelhető, hogy a párhuzamosan megjelenő, egymásnak megfelelő célrendszer 4 oldalon keresztül sorolható, míg a kevésbé pozitív kapcsolatok elenyészőek a felsorolásban, ami nem jelent az adott esetben problémamentességet.

A táblázat soraiban színes számokkal jelezzük, hogy az előző oldalon bemutatott célfa hányas számú céljával áll fenn kapcsolat, és a számot magába foglaló kör színe jelzi a kapcsolat minőségét. A kék a pozitív kapcsolatot, megfelelést, a zöld az ellentmondásos, a piros az esetleg problémás irányokat jelöli. Van két olyan NVS feladat, amely eleve OVGT célt szolgál. A *közvetlen megfelelés* kifejezés az adott feladatnak az OVGT-ben való meglétét fedí.

Összességében elmondható, hogy az NVS megvalósulása nagyban szolgálná a víztestek jó állapotára vonatkozó távlati céljainkat is.

Az OVGT szempontjából fontos programok, stratégiai irányok		Kapcsolódó OVGT célok
Programok	Stratégiai irányok és teendők	
Talajvédelmi és ásványi nyersanyag-gazdálkodási program	1. Talajkészleteink mennyiségének és minőségének fokozott védelme és termékenységének hosszú távú fenntartása	2 9
	2. Talajvédő agrotechnika és gazdálkodás biztosítása	6
	3. A talajállapot folyamatos monitoringja, a termőföld és talajvédelmi előírások betartásának ellenőrzése.	9
Természeti értékek, területek, ökoszisztéma szolgáltatások védelme és helyreállítása program	7. A talaj víztározó kapacitásának növelése és minél hatékonyabb kihasználása	Aszály hajlam
	1. Az ökológiai hálózatok, a védett természeti területek és a vizes élőhelyek megőrzésének és fenntartásának jogi, közigazgatási és pénzügyi eszközökkel történő támogatása	10 11
	2. A természetvédelmi oltalom alatt álló területek, élő- és élettelen természeti értékek megőrzését elősegítő hatékony jogszabályi környezet, valamint stabil intézményi, finanszírozási háttér biztosítása	
	5. A fajmegőrzési tervek és fajvédelmi beavatkozások végrehajtásának, valamint az élőhely-rekonstrukciók, mintaprojektek megvalósításának folytatása	Közvetlen megfelelés
	9. Az éghajlatváltozás várható hatásaihoz történő alkalmazkodás elősegítése	
Környezet-biztonsági program	10. Kísérleti gazdálkodások támogatása, amelyek a minőségben és mennyiségben is megfelelő haszonvétel mellett a gazdálkodás új, az ökológiai rendszerek regenerálódását és fennmaradását eredményező módszereire irányulnak	
	1. A megelőzés hatékonyságának növelésére előrejelző, megfigyelő, tájékoztató, kármegelőző rendszerek fejlesztése	9
	2. Az árvízi kockázatkezelési tervek elkészítése 2015-ig	Közvetlen megfelelés
	3. Az árvízszintek csökkentése a Tisza-völgyben a Vásárhelyi-tervben (VTT) előirányzott fejlesztések megvalósításával	
	4. A legkritikusabb védvonal-szakaszokon a Duna menti árvízvédelmi rendszer fejlesztése	
	5. A mellékfolyók árvízvédelmi műveinek fejlesztése	9 8
	6. A meglévő árvízvédelmi művek fenntartása, az árvízvédelem műszaki, illetve egyéb feltételeinek biztosítása	A hidromorfológiai helyzet javítását illetően lehet ellentmondásos
	8. Hatékony kármegelőzési és kárelhárítási eljárások és módszerek kidolgozása és megvalósítása	4
	9. A vidéki térségekben a talajban és a felszín alatti vizekben hátramaradt, akkumulálódott szennyeződések felderítése és a szennyezettség csökkentése vagy megszüntetése.	Közvetlen megfelelés
Vízkezelés- és vízminőség-védelmi program	2. A vízgyűjtő-gazdálkodási tervhez kapcsolódó intézkedési programok megvalósítása	A teljes megfelelés a cél
	3. A takarékos vízhasználat (figyelemmel a csapadékvíz-hasznosításra és a „szürke” szennyvíz újrahasznosítására is) és a víztakarékos eszközök használatának ösztönzése	5 6
	4. Az üzemelő és a távlati vízbázisok védelmét, a készletek megőrzését szolgáló Ivóvízbázis-védelmi Program megvalósítása (pl. a hátralévő beruházások megvalósítása)	4
	5. A vízbázisok biztonságban tartását hatékonyabban elősegítő jogi szabályozás kidolgozása	Közvetlen megfelelés
	6. A mezőgazdasági eredetű nitráatterhelés csökkentése érdekében a II. Nitrát Akcióprogram megvalósítása és a III. Nitrát Akcióprogram elkészítése	1
	7. A nitrátérzékeny területeken a helyes mezőgazdasági gyakorlat szabályainak betartása	Közvetlen megfelelés
	8. Az állattartó telepek trágyatároló műtárgyai megfelelő műszaki védelemmel történő ellátásának folytatása	

Az OVGT szempontjából fontos programok, stratégiai irányok		Kapcsolódó OVGT célok
Programok	Stratégiai irányok és teendők	
	9. A kiemelt fontosságú és országos jelentőségű érzékeny víztestek (pl. nagy tavaink) állapotának javítására vonatkozó részletes intézkedések (3. Nemzeti Környezetvédelmi Program) végrehajtása	A teljes megfelelés a cél
	10. A termálvízkészletek pontosabb megismerése, a rendelkezésre álló, valamint a károsodás nélkül kitermelhető termálvíz készlet mennyiségének, ennek függvényében a hasznosítás módjának meghatározása	Ha a fejlesztési kényszerek elkerülhetők
Területi vízgazdálkodási program	1. A vízviszatarthatás, a vízigény abszolút mértékű csökkentése, a hatékony és természetközeli vízgazdálkodási rendszerek elterjesztése, az ország vízmérlegének pozitívvá tétele	7 Közvetlen megfelelés
	2. A bel- és külterületi vízrendezés összhangjának biztosítása, a belvízvédelmi művek fenntartása, a vízviszatarthatási, -tározási helyek kialakítása, a potenciális víztározási helyek megőrzése, a vízkormányzás fejlesztése, a szennyezett vízfolyásokból érkező, tározott vizek minőségének javítása természetközeli módszerekkel	7 Közvetlen megfelelés
	3. A területi vízgazdálkodási közfeladatok rendezése	
	6. A hegy- és dombvidéki tározóépítési és rekonstrukciós munkák elvégzése	7 Lehet jó és rossz hatású
	7. Az összes mezőgazdasági ágazatra kiterjedő aszálystratégia kidolgozása és aszálykezelési terv készítése	9 Közvetlen megfelelés
	8. A víztakarékos, a táji adottságoknak is megfelelő öntözési gazdálkodás fejlesztése, a folyóvölgyek komplex, több szempontú fenntartható hasznosítási programjának kidolgozása.	8 7 10 Közvetlen megfelelés
	9. A mezőgazdasági vízszolgáltatásra (öntözés, halászat) vonatkozó szabályozás felülvizsgálata és megújítása	
Ivóvíz program	2. Az ivóvízben jelenlévő egyes komponensek miatt fennálló egészségi kockázatok jelentős csökkentése és a lakosság számára az egészséges ivóvízhez való hozzáférés egyenlő esélyű biztosítása	13 Közvetlen megfelelés
	3. Az Ivóvízminőség-javító Program végrehajtása, a szükséges finanszírozási háttér biztosítása	
	4. Az Ivóvízminőség-javító Programban nem szereplő feladatokra megfelelő források biztosítása	
	5. Az ivóvízhálózat korszerűsítése a másodlagos vízminőség-romlás elkerülése és a hálózati veszteségek csökkentése érdekében	
Szennyvíz program	1. A Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és-tisztítási Megvalósítási Program végrehajtásának folytatása.	1 2 4 Közvetlen megfelelés, de problémát jelenthet a felszíni víztestek jó állapotának elérése szempontjából
	2. A lakások csatornára való rákötésének ösztönzése, a szabálytalan szikkasztók felderítése és szankcionálása	
	3. A keletkezett települési szennyvíziszap kezelési és elhelyezési tervek kidolgozása.	
	4. A 2000 LE alatti településeken keletkező szennyvizek kezelésének biztosítása, a természetközeli megoldások előnyben részesítésével	
	5. A települési folyékony hulladék gyűjtési és kezelési infrastruktúrájának fenntartása és fejlesztése	
	6. A hálózatba nem vagy csak jelentős többletköltséggel köthető területeken a kisléptékű, egyedi és természetközeli szennyvíztisztító rendszerek kiépítésének elősegítése	
Települési csapadékvíz-gazdálkodás program	1. A belterületi csapadékvíz-elvezető hálózatok fenntartása, rekonstrukciója	7 2 Közvetlen megfelelés
	2. Záportározók építése	
	3. A vizekkel való gazdálkodást biztosító rendszerek kiépítése, rehabilitációja	
Hulladék-gazdálkodási program	1. A hulladék keletkezésének megelőzése, a keletkezett hulladék minél nagyobb mértékű hasznosítása, szakszerű kezelése, az illegális hulladéklerakások megelőzése és megszüntetése	4
	2. A korszerű települési hulladékkezelési létesítmények kiépítésének folytatása	

Az OVGT szempontjából fontos programok, stratégiai irányok		Kapcsolódó OVGT célok
Programok	Stratégiai irányok és teendők	
Ökológiai gazdálkodás program	1. Magyarország ökológiai gazdálkodási akciótervének elkészítése a bioélelmiszerek és biogazdálkodás EU akciótervéhez igazodóan.	7 10 Közvetlen megfelelés
	2. Az agrár-környezetgazdálkodási jogcímekben az ökológiai gazdálkodás támogatása.	
	3. A támogatási rendszerben az ökológiai gazdálkodás vállalásának értékelési szempontként történő érvényesítése.	
	6. A biológiai növényvédelmi módszerek terjedésének ösztönzése	3
Táj- és agrár-környezet-gazdálkodási program	1. Térségi tájgazdálkodási tervek készítése	7 Közvetlen megfelelés
	2. Tájkarakter-védelmi program	
	3. A hagyományos, a folyók természetes működéséhez igazodó, a vízjárással együtt élő, ahhoz alkalmazkodó ártéri tájgazdálkodás, illetve átfogó vízgazdálkodási rendszer feltámasztása az erre alkalmas területeken.	8 Közvetlen megfelelés
	4. A helyi adottságokra, okszerű területhasználatra, művelési ágváltásra épülő modellprogramok, mintaprojektek megvalósítása,	7 10 11 Közvetlen megfelelés
	5. A gazdálkodók természetközeli földhasználatának és természetkímélő gazdálkodásának támogatása a Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT), a Natura 2000 területek és a vizes élőhelyek uniós támogatási lehetőségeinek megőrzésével, fenntartásával, bővítésével, az agrár-környezetgazdálkodási intézkedések (AKG) keretében.	
	6. A Natura 2000 fenntartási tervek kidolgozása, illetve a tervezéssel összhangba hozott támogatási, tanácsadói és ellenőrzési rendszer koncepciójának kialakítása és tesztelése	
	7. A nemzeti park igazgatóságokat természetvédelmi rendeletetésük elsődlegességének megőrzésével a Natura 2000 területek kezelésében mintagazdaságokká (társadalmi szerepvállalás) kell fejleszteni.	
	8. A vízminőség-védelem és a fenntartható mezőgazdálkodás környezetbiztonsági szemléletű összehangolása	2 3 Közvetlen megfelelés
	10. A zöld gazdálkodási előírások önkéntes vállalásáért és teljesítéséért területalapú, vissza nem térítendő kifizetések, kompenzáció biztosítása a gazdálkodók számára	2 7 Közvetlen megfelelés
	Állattenyésztés-fejlesztési program	7. A rét- és legelőhasznosítási program keretében a természeti értékek megőrzésével, a természetvédelmi közcélokot szolgáló területkezelési technológiák alkalmazásával a területek állatállománnyal való benépesítése, valamint a gyepterületek területi csökkenésének megállítása, védelme.
17. A környezetkímélő tartástechnológiák ösztönzése, a hígtrágyás állattartó telepek környezetvédelmi rendszereinek kialakítása, a környezeti károk figyelembevétele		2 Kérdés a kár elhárítható vagy csak a közeg változik
Erdőprogram	1. A Nemzeti Erdőstratégia aktualizálása és felülvizsgálata, elsősorban a klímaváltozásra való felkészülés tekintetében	7
	4. Őshonos fajokból álló természetes vagy a természeteshez közelálló, a környezeti változásokhoz alkalmazkodni tudó erdőtársulások megőrzése, területüknek lehetőség szerinti növelése.	
	5. Az erdővel borított területek növelése, elsősorban a kedvezőtlen adottságú mezőgazdasági területek erdősítésével	
Halászati program	3. Minden haltermelési módszer és halászat esetén követni kell a fenntarthatóság szempontját, amely a munkahelyteremtést és -megőrzést is szolgálja.	2 10 Ellentétes hatások jelenhetnek meg a jó állapotr.
	4. A program szemléletében alapelem a környezettudatosság elve, a természetes vizek fenntartása, a természetes vizek halállományának megőrzése, biztosítva ennek termelői kompenzációját	
	6. Kiemelt cél, hogy az Európában egyedülálló természetvédelmi jelentőségű, az egykori mocsarak, rétek helyén kialakított sekély vizű extenzív gazdálkodású halastavak biodiverzitás-megőrzési célú támogatása mihamarabb ismét elinduljon és kiteljesedjen.	10

Az OVGT szempontjából fontos programok, stratégiai irányok		Kapcsolódó OVGT célok
Programok	Stratégiai irányok és teendők	
Képzési, szakoktatási program	3 Az agrárszakképzésben, agrár felsőoktatásban a kisüzemi léptékben is működtethető termesztés- és tenyésztéstechnológia bemutatása, oktatása, a tájfajták, helyi fajták, fajtakutatások megismertetése, az ökológiai gazdálkodás hangsúlyos képzése.	Általánosan segíthet
Modellgazdaságok, tájközpontok, agrár-szaktanácsadási program	1. A tájgazdálkodási hagyományokat feltáró, tájfajtákat, őshonos fajtákat termelésben tartó, táji gazdálkodási hagyományokat folytató, bemutató, térségszervezési szerepet vállaló, fenntartható vidékfejlesztést oktató tájközpontok létesítése és fejlesztése 2. Bemutató gazdaságok létesítése, fejlesztése, kiemelten az ökológiai gazdálkodás, tájgazdálkodás területén 4. Korszerű szaktanácsadási rendszer működtetése.	Általánosan segíthet
Tisza-völgy komplex fejlesztési program	1. A táji rendszer működőképességének biztosítása, valamint a fenntartható társadalmi-gazdasági fejlődés feltételeinek megteremtése az ökológiai kritériumok maximális figyelembevételével. 2. A vízkészlet-gazdálkodás fejlesztése 3. A Tisza-völgy árvízvédelmi biztonságának növelése, 4. A vízgazdálkodást magában foglaló tájgazdálkodási megoldások, vízkivezetésen alapuló ártéri tájgazdálkodás, modellkísérletek	5 6 7 8 Közvetlen megfelelés
	6. A partvonal ökoturisztikai fejlesztése. 7. A Tisza környezetvédelmi szempontoknak megfelelő hajózási lehetőségének biztosítása	10 12 Felmerülhetnek ellentétes hatások
Homokhátság program	2. A Duna és a Tisza vízgazdálkodási jellegű programjaihoz illeszkedve a Homokhátság vízgazdálkodási problémáinak rendezése, összekapcsolva az agrár-környezetgazdálkodási, földhasználati modellváltás programokkal.	6 7
Ormánság program	1. Komplex víz- és tájgazdálkodási rendszer kiépítése, a folyószabályozás előtti állapot lehetőség szerinti visszaállításával, csatornák, tavak létesítésével	7 8
Kárpát-medencei vidékfejlesztési együttműködésének programja	4. A környezetügyi együttműködés keretében közös programok, projektek végrehajtása szükséges, például Duna, Tisza programok	Általánosan segíthet

3.4. A jelenlegi környezeti helyzet releváns, az NVS-sel összefüggésben lévő elemeinek ismertetése

A Stratégia jellegéből adódóan maga is feltárja a környezet állapotát, illetve meghatározza azokat a hajtóerőket, amelyek a terheléseket okozzák, és ezen keresztül a környezet állapotát alakítják. A Stratégia alapjaiban véve helyes megállapításokat tesz, de néhány helyen nem mutatja meg a problémák valódi nagyságát.

Az egyik ilyen terület a talajállapot. A talaj a jelenlegi használat mellett nem képes megújulni, a pusztulása az újrakeletkezés ütemének sokszorososa.

A másik az ország természeti örökségének rendkívül alacsony volta, amely szigorú megítélésben alig 2-3%.

A környezet állapotának megítélése a Stratégiában

„A Víz Keretirányelv szerinti állapotértékelés alapján csupán a vízfolyások 8%-a és az állóvizek 17%-a éri el a jó ökológiai állapotot.” „A biológiai minőség lényegesen rosszabb, mint vizeink fizikai-kémiai vizsgálati eredményei.”

„A talajok állapota összességében kedvező, azonban a termőtalajokat funkcióképességük ellátásában akadályozó és termékenységüket csökkentő degradációs folyamatok veszélyeztetik, mint az erózió, a defláció, a szerves-anyag csökkenése, a savanyodás, szikesedés, tömörödés, valamint a termőtalajok mennyiségének csökkenése.”

„Az Európai Unió ökológiai hálózata, a Natura 2000 területek hazánkban összesen közel 2 millió hektár kiterjedésű, amelyen belül a gyep és szántó területek majd 1 millió hektárt tesznek ki. A hazánkban előforduló 46 közösségi jelentőségű élőhely csupán 11%-ának állapota kedvező.”

„A 211 közösségi jelentőségű faj természetvédelmi helyzete a következőképpen alakul: 25% kedvező, 47% nem kielégítő és 12% rossz állapotú, amely arányokon belül a mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő fajok természetvédelmi helyzete az európai átlagnál is kedvezőtlenebb.”

„A szántóföldi művelés szegélyterületei – melyek a mezőgazdasághoz kötődő ökológiai folyosórendszer fontos elemei – sok esetben a területalapú támogatások áldozatául estek.”

„A hagyományos, a táji-természeti adottságokhoz alkalmazkodó gazdálkodási módok háttérbe szorulásával a biológiai sokféleség mellett a hazai tájak változatossága is csökken. Az egyedi tájértékek funkciójukat elvesztve a helyi közösségek számára egyre kevésbé jelentenek értéket, ezért állapotuk romlik, számuk csökken.”

„Az erdők a klímaváltozás hatásainak csökkentésében legnagyobb szerepet játszó természeti erőforrásunk, a hazai szénkibocsátás 12-15%-át kötik meg.”

„A közúti közlekedés és teherszállítás légszennyezőanyag-kibocsátásának mértéke az elmúlt években összességében növekedést mutatott. Csak az ebből származó széndioxid-kibocsátás növekedésének mértéke 2003-2007 között közel 20%-os volt hazánkban.”

3.4.1. A hatásterület azon környezeti jellemzőinek azonosítása, amelyeket az NVS megvalósítása valószínűleg jelentősen befolyásol

Az NVS jelentősen befolyásolja a talajállapotot, hiszen a talaj a vidéki tevékenységek legfontosabb erőforrás alapja. A Stratégia alkotói intézkedéseik révén javítani szeretnék a talaj állapotát. Nincs garanciája és eszköze annak, hogy ez olyan mértékben bekövetkezik, hogy a talaj megújulásra való képessége ellensúlyozza a talajdegradációs folyamatokat. A Stratégia megvalósulása esetén ennek ellenére jelentősen javíthat a helyzeten.

Az NVS intézkedései jelentősen befolyásolják a térfelhasználást, és ezért a természetes ökoszisztémák állapotát. Ezen a téren két fontos kérdés van. A lerontott élőhelyek milyen mértékű rekonstrukciója valósul meg, illetve újabb természetes, természetközeli ökoszisztémák kerülnek-e termelésbe vonásra. Ha ez a két folyamat ellentétes, akkor a rekonstrukció mit képes ellensúlyozni. A Stratégia megvalósulása esetén mindkét irányba történnek várhatóan lépések, és a semleges kimenetel valószínűnek látszik.

Az NVS intézkedései célul tűzik ki az ökológiai hálózat működésének megőrzését, az ökoszisztéma-szolgáltatások javítását. Ennek a célnak a megvalósulását néhány stratégiai intézkedés veszélyezteti, mint pl. a birtokok egyesítése, a kizáródott mezőgazdasági területek hasznosításba vonása, vagy összekötő utak építése.

Az NVS intézkedései jelentősen befolyásolják a vízi környezetet. Az NVS lépéseket tesz annak érdekében, hogy a vizeknek mind a mezőgazdálkodásból, mind pedig a lakossági felhasználásból származó szervesanyag-terhelése csökkenjen. Az árvízvédelem és az ehhez kapcsolódó vízrendezési feladatok között megjelennek a környezeti adottságokhoz igazodó megoldások, amelyek a vizet is adottságként kezelik, és ehhez igazítják a tájhasználatot.

Az NVS intézkedései célul tűzik ki a vidéki jó levegőminőség megőrzését, illetve a szennyezőanyag-kibocsátások további csökkentését. A Stratégia ugyan elvben támogatja a tömegközlekedés és a nem motorizált egyéni közlekedés fejlesztését, de ehhez nem rendel eszközöket. Közvetett módon a helyi piacok, a helyi árukínálat fejlesztése lehet az a pozitív tényező, amely a szállítási távolságok rövidülése miatt akár jelentősen is hozzájárulhat a szennyezőanyagok kibocsátásának, fosszilis erőforrások felhasználásának csökkenéséhez.

Az NVS intézkedései jelentősen befolyásolják a termelésbe vont fajok diverzitását, amennyiben a tájban honos fajták elterjesztése és termelésbe vonása megvalósul.

3.4.2. A környezeti állapot egyéb jellemzőinek leírása (eltartóképesség, terhelhetőség)

A Stratégia adós marad azzal, hogy feltárja a vidéki vagy hazai népességnek a környezet eltartóképességéhez való viszonyát. Az ökológiai lábnyom számításokból (Ökológiai lábnyom atlasz, 2010) ismert a hazai ökológiai lábnyom, illetve az ökológiai kapacitások. Mivel a Stratégia nem ad meg területi lehatárolást, ezért nem lehet megmondani, hogy ott mekkora népesség él, és mekkora annak az ökológiai lábnyoma, illetve mekkora a kérdéses terület biokapacitása. Nyilvánvaló, hogy a vidéki ember kisebb ökológiai lábnyommal rendelkezik, és az is egyértelmű, hogy a biokapacitások nagyobb része is itt van. Ennek ellenére objektív adottság, hogy a vidék biokapacitásának kell kiegyensúlyoznia a városi ökológiai lábnyomot is. Így sajnos az országra érvényes deficittel kell jellemezni a vidéket is. Ha saját biokapacitásainkhoz viszonyítunk, akkor 25%-kal kellene mérsékelni ökológiai lábnyomunkat a fenntarthatóság érdekében.

Ez mind az eltartóképességre vonatkozik, mind a terhelhetőségre. Hiszen a 25%-os túlkapás azt jelenti, hogy a környezeti erőforrásaink megújulásához ennyivel kellene több idő (terhelhetőség), a népesség tartamos fenntartásához pedig ennyivel több terület (eltartóképesség).

3.4.3. A fennálló környezeti konfliktusok, problémák leírása és mindezek várható alakulása, ha az NVS nem valósulna meg

A természetes környezetet alakító hajtóerőket maga a Stratégia alaposan elemzi, így kirajzolódnak azok a környezet és a környezethasználók közötti konfliktusok, amelyek a környezeti problémákhoz vezetnek.

1. „A felszíni vizek vízminőségi problémáit többnyire a vizek szervesanyag és tápanyag terhelése okozza (pl. szennyvízbevezetés, diffúz mezőgazdasági terhelés következtében).”
2. „A talajdegradációs folyamatok számos esetben a helytelen földhasználat, a talajvédelmi szempontokat figyelmen kívül hagyó gazdálkodás miatt alakulnak ki és a talajpusztulás mellett termés kiesést és a termelés jövedelmezőségének csökkenését eredményezik.”
3. „Hazánkban évente 5-7 ezer ha nagyságú termőföld kerül véglegesen mezőgazdasági művelés alól kivonásra beruházások megvalósítása miatt.”

4. „Problémát elsősorban az engedély nélküli vízkivételek jelentenek (nem csak mennyiségi szempontból, hanem mert szennyezési veszélyt jelentenek a közepes mélységű vízadók számára). A hőerőművek és a halastavak kivételével a gazdaság a felszín alatti vízkészleteket részesíti előnyben, annak ellenére, hogy a készletek ezt éppen fordítva indokolnák.”
5. „A szántóföldi művelés szegélyterületei – melyek a mezőgazdasághoz kötődő ökológiai folyosórendszer fontos elemei – sok esetben a területalapú támogatások áldozatául estek.”
6. „A hagyományos, a táji-természeti adottságokhoz alkalmazkodó gazdálkodási módok háttérbe szorulásával a biológiai sokféleség mellett a hazai tájak változatossága is csökken.”
7. „A közúti közlekedés és teherszállítás légszennyezőanyag-kibocsátásának mértéke az elmúlt években összességében növekedést mutatott. Csak az ebből származó széndioxid-kibocsátás növekedésének mértéke 2003-2007 között közel 20%-os volt hazánkban.”
8. „A hazai térségi kezelőrendszerek többségében alkalmazzák a komposztálást, azonban a komposzt csak kis arányban kerül vissza a termőtalajba. A hulladékhasznosítást nehezíti, hogy nincs igazából hazai komposzt piac, nem kellően differenciált a szabályozás, kezdetleges a minőségbiztosítás, miközben sok adminisztratív akadály nehezíti a felhasználást.”
9. „További problémát jelent még mindig az illegális hulladékelhagyás, a hulladékkezelés megelőzése tudatosságának hiánya.”
10. „A környezetterhelés nem jelenik meg a költségekben, a környezetszennyező termékek ára többnyire nem magasabb, mint a többi termék esetében. Az esetlegesen ebből adódó többletterhet a vállalkozások áthárítják a közösségre. A „szennyező fizet” elv alkalmazása sok esetben elmarad.”

A hajtóerők között nem szerepel a termőterületek összetétele, holott környezeti szempontból ez a legfontosabb hajtóerő. „Az ország 9,3 millió hektár területéből 62,4%-a mezőgazdasági terület, 48,4%-a szántó, 10,9%-a gyepek, 3%-a pedig kert, szőlő és gyümölcsös. Az összes terület 20,4%-át borítják erdők.” Önmagába véve talán nem is az a baj, hogy nagyon magas a művelésbe vont területek aránya, hanem ennek inkább a rossz szerkezete, vagyis a szántóterületek magas aránya. Ez elsősorban a felszínborítás, a talajdegradáció, a biodiverzitás, az ökológiai hálózat, az ökoszisztéma-szolgáltatások, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás miatt kedvezőtlen. Érdemes megemlíteni, hogy ezt a Stratégia nem tárja fel, holott itt a Stratégia mezőgazdasági szerkezetre vonatkozó elképzelései egybeesnének a környezeti célokkal. A szántóterületek magas aránya, a gyepek kihasználatlansága az állattenyésztésben, a kertészeti ág alacsony részesedése a termelésben együtt jár az alacsony hozzáadott értékkel, az alacsony foglalkoztatással, a birtokok szükségszerű koncentrációjával, a gépesítéssel, és egyáltalában a mezőgazdálkodás intenzitásának növelésével.

Ha a Stratégia nem valósulna meg, akkor a fenti tíz, környezeti konfliktusokat okozó hajtóerő sem kerülne kezelésre.

- Nem csökkenne a vizek szervesanyag-terhelése a mezőgazdaság diffúz szennyezésének mérséklése hiányában; a helytelen szántóföldi mezőgazdasági technológiák miatt a talaj degradációja tovább folya;
- Folytatódna a termőterületek kivonása más célokra;
- Fennmaradnának az illegális vízhasználatok;
- Tovább gyengülne az ökológiai hálózat és az ökoszisztéma-szolgáltatások;
- Tovább csökkenne a táji változatosság,

- Tovább növekedne a légkör szennyezőanyag-terhelése;
- A szerves anyagokkal való helyes gazdálkodási gyakorlat nem alakulna ki és terjedne el;
- Nőne az illegálisan lerakott hulladék mennyisége;
- A környezetterhelés költségei nem jelennének meg a termékek árában;
- Nem terjednének el a környezetkímélő gazdálkodási módok ösztönzők hiányában.

3.5. Az NVS megvalósulásával közvetlenül vagy közvetve környezeti hatást kiváltó tényezők, okok feltárása.

3.5.1. A Nemzeti Vidékstratégia fenntarthatósági vizsgálata

Az NVS az alapelvekben fekteti le a Stratégiában követett értékeket, de az értékek több helyen megjelennek: pl. a helyzetelemzés alapját képezik, és természetesen a célok, feladatok megfogalmazásában is útmutatással szolgálnak.

Ezek:

- Az állam ökoszociális szerepvállalása, átláthatóság
- Közösségi hasznosulás, méltányos elosztás
- Rendszerszemléletű megközelítés
- A helyi gazdaságra és a hálózati jellegű együttműködésekre építkezés
- Helyi közösségi részvétel, együttműködés

A fenntarthatósági vizsgálat a következő értékek beazonosítását keresi az NVS-ben:

1. Intergenerációs igazságosság: a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele
2. Generációs igazságosság: az erőforrásokhoz való hozzáférés esélyegyenlőségének biztosítása
3. Generációs igazságosság: a terhek közös viselése
4. Globális igazságosság: másoknak ne okozzunk hátrányt
5. Pozitív hatás a társadalom által vallott értékekre: a jól-léti értékek megerősítése
6. A társadalom környezeti tudatának fejlődése: a környezet nélkülözhetetlen a jól-léti célok eléréséhez
7. A termelői és fogyasztói magatartásra való pozitív hatás: a fenntartható életmódra való ösztönzés
8. A szektorok közötti integráció: a különböző politikák összhangja
9. A természeti erőforrások fenntartható használata: a megújulás mértékén való használat
10. A fenntartható termelői és fogyasztói mintázatok kialakítása
11. A szerves kultúra tisztelete és megőrzése
12. Környezet-adekvát használat: a környezeti adottságoknak megfelelő használat
13. A természetes rendszerek stabilitásának és sokféleségének megőrzése

14. A termelői, fogyasztó folyamatok vertikális összekapcsolása
15. Az interakciók megóvása: a társadalmi folyamatok illesztése a természeti folyamatokhoz
16. A nem anyagi értékek haszon elve
17. A környezetterhelés minimalizálása: az eltartóképesség megőrzése érdekében
18. Az élet védelme, környezetbiztonság: a kockázatok minimalizálása
19. A természetes térszerkezet védelme
20. A koegzisztencia, együttélés megvalósulásának biztosítása: konfliktusok minimalizálása

Fenntarthatósági értékek	Értékek megjelenése a Stratégia elveiben – idézetek a szövegből	Értékelés
1. Intergenerációs igazságosság: jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele	„a természeti erőforrások mennyiségi és minőségi védelme és fenntartható használata; a teljességre törekvő megközelítésnek (összefüggések vizsgálata, hatásfolyamatok feltárása), a rövid, közép és hosszú távú szempontok egyidejű figyelembe vétele”	A Stratégiában megjelenik mint fontos szempont, de nincsenek olyan eszközök, amelyek ezt garantálni tudnák. A Stratégia úgy akarja a jövőt biztosítani, hogy jobb anyagi helyzetbe hozza a jelen nemzedékeit egy más, hatékonyabb gazdaságszerkezet által. Azonban fennáll az a veszély, hogy ez a fenntartható szerkezet pluszként adódik hozzá a jelenlegi iparszerű mezőgazdasághoz, és ezáltal több lesz a környezet terhelése.
2. Generációs igazságosság: az erőforrásokhoz való hozzáférés esélyegyenlőségének biztosítása	„A méltányos erős állam; a közérdekből fakadóan biztosítja az átláthatóságot és a tisztaságot a támogatási rendszer működésében (tájékoztatás, nyilvánosság) és a gazdaságban (fehér gazdaság); közösségi hasznosulás, méltányos elosztás; az életminőség javítása, a foglalkoztatás biztosítása, a megélhetés biztonságának növelése, a támogatások közjó szempontú hatásvizsgálata; a támogatásokhoz az érintett célcsoport minél szélesebb köre jusson hozzá”	A Stratégia következetesen törekszik a termőföldre való hozzáférés javítására, lehetőséget adni a fiataloknak a gazdálkodásra. A kialakult tulajdonviszonyokat azonban nem tudja átrendezni. A földbérlet nehezíti a szabályozás (helyben lakó, szomszéd, stb.) azok számára, akik vidékre költöznének gazdálkodni. Inkább a kizáródott, alacsony minőségű földek megszerzésére van esély. A Stratégiából hiányzik az erőforrások összességéhez való hozzáférés tárgyalása és annak eszközrendszere.
3. Generációs igazságosság: a terhek közös viselése	„A méltányos erős állam”	A Stratégia nagyon szűken kezeli ezt a feltételt, és nincs olyan eszközrendszere, amely meggátolná, hogy a társadalomra

		lehesen hárítani a termelés külső költségeit. Ráadásul tovább él az a rendszer, amikor a köz pénzből az ilyen tevékenységek támogatásban részesülnek.
4. Globális igazságosság: másoknak ne okozzunk hátrányt	„a felelősség vállalása (szennyező fizet); a tevékenységek valamennyi várható hatásának megismerését és mérlegelését, beleértve a helyi, a regionális, nemzeti és a globális összefüggéseket.”	A mezőgazdasági árucikkek exportjánál nem szerepel feltételként, hogy más közösségeket ne hozzunk olyan helyzetbe, mint amibe bennünket is hoztak, és amiből szabadulni szeretnénk, a „versenyképes” árucikk ne jelentse a helyi élelmiszer-önrendelkezés megsemmisítését!
5. Pozitív hatás a társadalom által vallott értékekre: a jól-léti értékek megerősítése	„a gazdaságfejlesztést a társadalmi és ökológiai kérdések egészével együttesen kezeljük”	A Stratégia nem tesz tudatosan különbséget jólét és jól-lét között. Bár nagyon sok jól-léti értéket hangsúlyoz a jólét mellett, az értékek nincsenek kiegyensúlyozva.
6. A társadalom környezeti tudatának fejlődése: a környezet nélkülözhetetlen a jól-léti célok eléréséhez	„ökoszociális” piacgazdasági modellt követő erős állam”	Az ökoszociális jelző utalás arra, hogy a környezeti szempontok beépülnek a társadalom tudatába. Hiányzik annak meggyőző eszközrendszere, erre vonatkozó intézkedések, amelyek elősegítenék ezt a célt. Itt is felmerül egy kettős gazdasági szerkezet lehetősége, a versenyképes és az ökoszociális együttléte, ami az ökoszociális versenyhátránya miatt akár le is járathatja a nagyobb szociális és környezeti tudatosságot.
7. A termelői és fogyasztói magatartásra való pozitív hatás: a fenntartható életmódra való ösztönzés		Számos intézkedést találunk a Stratégiában, amely közvetett módon hozzájárulhat a termelői és fogyasztói magatartás javításához, de hiányzik egy olyan programeleme, amely a vidéki emberek fenntartható életmódra való nevelésével foglalkozik. Az ilyen életmód mintázatok gyakran ütköznek a fennálló mintákkal, szabályokkal, és ezeket az akadályokat nem távolítja el a Stratégia.

8. A szektorok közötti integráció: a különböző politikák összhangja	„a gazdaságfejlesztést a társadalmi és ökológiai kérdések egészével együttesen kezeljük”	A szempont megjelenik, de néhány esetben nincs garancia arra, hogy érvényesül. Megjelenik az energia- és agrárgazdaságban, bár nincs ezt garantáló intézményrendszer, míg a közlekedési infrastruktúra fejlesztésekben meg sem jelennek a környezeti szempontok
9. A természeti erőforrások fenntartható használata: a megújulás mértékén való használat	„tájaink terhelhetősége és az ökoszisztémák regenerációs képessége figyelembe vétele”	A szempont megjelenik, de nem érvényesül hihető módon. Nem tisztázott, hogy a faji sokféleség vagy a talaj megújuló képességének biztosításához milyen léptékű változtatásokra lenne szükség. A Stratégia nem képes biztosítani a fenntartható erőforrás-használatot a felhalmozott ökológiai adósság miatt.
10. A fenntartható termelői és fogyasztói mintázatok kialakítása	„a természeti erőforrások mennyiségi és minőségi védelme és fenntartható használata.”	Számos helyen megjelenik a Stratégiában célként, mint az idézet is mutatja, de inkább egy kis részként, újdonságként lenne hozzáillesztve a meglévő mintázatokhoz, mintsem a termelés és fogyasztás egészének szerkezetét gyökeresen megváltoztatná.
11. A szerves kultúra tisztelete és megőrzése	„kulturális értékeket megbecsülő erős állam; a kulturális örökség megőrzése”	A Stratégia erős törekvése a szerves kultúra megőrzése; ez a jelenlegi állapoton csak javíthat.
12. Környezet-adekvát használat: a környezeti adottságoknak megfelelő használat	„tájaink terhelhetősége és az ökoszisztémák regenerációs képessége figyelembe vétele”	Intézkedések formájában is megtalálható, pl. ártéri gazdálkodás. Ezek kezdeti lépések, és egyelőre járulékosak, de van remény az általános gyakorlatra.
13. A természetes rendszerek stabilitásának és sokféleségének megőrzése	„tájaink terhelhetősége és az ökoszisztémák regenerációs képessége figyelembe vétele”	Szempontként számos helyen megjelenik, és intézkedések is vonatkoznak rá, pl. a genetikai változatosság javítása, tájfajták megőrzése és kultúrába vonása.
14. A termelői, fogyasztói folyamatok vertikális összekapcsolása		A termelési és fogyasztói folyamatok ciklusokba való kapcsolása a teljes szerkezetre vonatkozóan nem merül fel, de

		bizonyos elemek összekapcsolásának szükségessége felmerül.
15. Az interakciók megóvása: a társadalmi folyamatok illesztése a természeti folyamatokhoz	„tájaink terhelhetősége és az ökoszisztémák regenerációs képessége figyelembe vétele”	Egyes intézkedésekben megjelenik, de nem hatja át az egész Stratégiát.
16. A nem anyagi értékek haszon elve	„kulturális értékeket megbecsülő erős állam; a kulturális örökség megőrzése”	Az ökoszisztéma-szolgáltatások megőrzésének fontossága megjelenik az anyagban, de nem teszi egyértelművé, hogy az ökoszisztéma ellátó szolgáltatásai csak a nem anyagi (fenntartó, szabályozó, kulturális) szolgáltatások megőrzésével együtt érvényesülnek.
17. A környezetterhelés minimalizálása: az eltartóképesség megőrzése érdekében	„környezeti érdekek szerint beavatkozó erős állam; a környezetterhelés és -szennyezés visszaszorítása, a természeti erőforrások bölcs hasznosítása; Azzal, hogy közel hozza a termelőt a fogyasztóhoz, növeli a közösség élelmezési és élelmiszerbiztonságát, jelentősen csökkenti az energia-, a csomagolóanyag- és az adalékanyag felhasználást, ezzel védi a környezetet”	A Stratégia határozottan törekszik a környezeti terhelések minimalizálásra, de nem minden esetben veszi tekintetbe a környezeti átterhelések lehetőségét. Pl. szennyvíztisztítás, energiatermelés biomasszából.
18. Az élet védelme, környezetbiztonság: a kockázatok minimalizálása	„Biztosítja a környezethasználat helyes módját (elővigyázatosság, megelőzés)”	Az élet közvetlen védelmét a Stratégia kiemelten kezeli, néhány esetben ez közvetetten is megjelenik, pl. élelmiszerbiztonság, ugyanakkor nincs szó az élet ökológiai feltételeinek teljes körű biztosításáról (éghajlat megjelenik).
19. A természetes térszerkezet védelme	„a fenntartható térhasználat”	A Stratégia a barnamezős területek hasznosításával váltaná ki a „zöld mezőkre” vonatkozó terhelést, de nem hirdet moratóriumot a zöld területek felhasználására. Nincs eszköz, ami biztosítaná, hogy a természetes térszerkezet ne degradálódjon tovább, sőt a közúthálózat további bővítése is

		ez ellen hat.
20. A koegzisztencia, együttélés megvalósulásának biztosítása: konfliktusok minimalizálása	„Az állam érvényesíti a – családtól a nemzetig terjedő – helyi közösségek érdekeit; a közpénzek felhasználásának közösségi érdeket kell szolgálniuk, közösségi hasznokat kell eredményezniük; az egyes térségek környezeti, társadalmi és gazdasági adottságaihoz illeszkedő beavatkozások kialakítása, a helyi gazdaságra és a hálózati jellegű együttműködésekre építkezés; helyi közösségi részvétel, együttműködés; Együttműködésre, partnerségre van szükség, amelynek keretében az állam, az önkormányzatok és a helyi lakosság, a tudomány és a gazdaság szereplői, a város és a vidék közösen, a kölcsönös érdekelttség és egyúttal a szolidaritás talaján segíti elő a vidék fejlesztését; Fontos a helyi közösségek együttműködése – határon innen és túl – egyrészt közös (pl. kistérségi, határmenti) fejlesztési programok, másrészt az információáramlás, kapcsolatrendszer, harmadrészt a jó példák megismertetése, tapasztalatcsere révén.”	Az emberre vonatkozóan számos intézkedés van az együttélés, együttműködés javítására. A koegzisztencia azonban magában foglalja a természettel való együttélést is. Ebben a tekintetben nincsenek meggyőző intézkedések.
21. Szubszidiaritás	„a helyi közösségek megerősítése, a helyi adottságokat, erőforrásokat a helyi közösség által ellenőrzött módon, a helyi közösség javát szolgálva hasznosító, kis léptékű, nagy központok nélküli hálózati gazdaság; a globalizáció kiegyensúlyozására a kis területi egységek gazdasági önszerveződése, önrendelkezése és együttműködése a válasz; kiemelten fontos a helyi társadalom „felrázása”, bekapcsolása a vidéki települések, térségek jövőjének megtervezésébe, alakításába; a szubszidiaritás elvének következetes érvényesítését, a helyi kezdeményezések ösztönzését és felkarolását”	Az erős állam és a helyi önrendelkezés nem zárja ki a szubszidiaritás érvényesülését, amennyiben a hatáskörök a hatásterületeknek megfelelően vannak elosztva.

3.5.2. Az NVS milyen mértékben vette figyelembe a fenntarthatósági elvárásokat

- Az elvárással a terv nem foglalkozik, az elvárást meg kell jeleníteni 0 pont
- Az elvárás felmerül, de nem teljesül, teljesíteni kell 1 pont
- Az elvárás teljesül 2 pont
- Az elvárt szempontot a terv közvetetten veszélyezteti -1 pont
- Az elvárt szempontot a terv közvetlenül veszélyezteti -2 pont

Fenntarthatósági elvárások	0	1	2	-1	-2
A szubszidiaritás megvalósulása			x		
Az erőforrásokhoz való hozzáférés esélyegyenlőségének biztosítása		x			
Pozitív hatás a környezettudatra		x			
Közös teherviselés		x			
A koegzisztencia megvalósulásának biztosítása		x			
A terv belső összhangjának megvalósulása, a problémák, célok és eszközök összhangja			x		
A terv külső összhangja más ágazati tervekkel/programokkal			x		
Kauzalitás			x		
A jövő nemzedékek szükségleteinek kielégítése		x			
Környezeti átterhelések kiküszöbölése		x			
Holisztikus szemléletmódra való nevelés		x			
A fenntartó termelői és fogyasztói mintázatok kialakítása		x			
A szerves kultúra megőrzése			x		
A helyi erőforrások hasznosításának elsőbbsége és eltartóképességük szerinti használata			x		
A környezeti rendszerek adottságainak megfelelő hasznosítás			x		
A sokféleség megőrzése, a sokféleségre épülő szerkezet, a stabilitás szempontjainak kielégítése			x		
A különböző termelési, fogyasztói mintázatok összekapcsolásának lehetősége a környezeti folyamatokkal		x			
Az interakciók megóvása		x			
A nem anyagi értékek megőrzése		x			
A környezet állapotának megőrzése a terhelések csökkentése révén		x			
A környezeti kockázatok minimalizálása		x			
A természetes térszerkezet megőrzése		x			

3.5.3 A Stratégia intézkedéseinek értékelése, a tevékenységekből származó terhelések, a várható hatás jelentősége, javaslatok a negatív hatások elkerülésére, a pozitív hatások erősítésére

HATÓTÉNYEZŐK					
A tevékenység megnevezése PROGRAMOK	A tevékenység megnevezése STRATÉGIAI IRÁNYOK ÉS TEENDŐK	A tevékenysé- gekből származó terhelések típusai és jelentősége	A várható hatás megítélése	Javaslat az intézkedés erősítésére / a jelentős negatív hatások elkerülésére	
7.1	7.1.1.1 Talajvédelmi és ásványi nyersanyag- gazdálkodási program	1. Talajkészleteink mennyiségének és minőségének fokozott védelme és termékenységének hosszú távú fenntartása	Csökkenti a terheléseket	Jelentős pozitív hatás	Ez ebben a formában általános stratégiai irány, ami önmagában pozitív, ugyanakkor a felsorolt teendők nem biztos, hogy garantálják a cél elérését. Hiányzik annak a kimondása, hogy a talajgazdálkodás nem fenntartható, vagyis gyorsabban pusztul, mint megújul. A fenntarthatóság megköveteli, hogy a megújulás mértékén használjuk a talajt, tehát ennek kellene lenni az általános stratégiai célnak, és ennek eléréséhez kellene intézkedéseket találni.
		2. Talajvédő agrotechnika és gazdálkodás megvalósítása (extenzív hasznosítású területeken a természetes növénytakaró – őshonos növényzet – helyreállítása, intenzív hasznosítású területeken precíziós mezőgazdaság), a talaj-degradációs tényezők (pl. erózió és defláció) megelőzése, mérséklése, a talajok rekultivációja, valamint az ezeket elősegítő szabályozási feltételek és támogatási lehetőségek (pl. gépbeszerzésekre, szaktanácsadásra, periodikus mélyművelés elvégzésre) biztosítása	Csökkenti a terheléseket	Jelentős pozitív hatás a természetes élőhelyi és faji sokféleségre, a talajok mennyiségi és minőségi állapotára	Pontosabb kibontása szükséges, hogy milyen agrotechnikákról van szó (pl. no till). Vigyázni kell, hogy a beavatkozások ne okozzanak áttérheléseket más környezeti elemre és az erőforrások felhasználására (pl. precíziós mezőgazdaság, gépbeszerzés, vízrendezések).
		3. A talajállapot folyamatos monitoringja, a termőföld és talajvédelmi előírások betartásának ellenőrzése. A szakhatóság intézményrendszerének megerősítése, a talajvédelmi stratégia korszerűsítése	Közvetetten hozzájárulhat a terhelések csökkentéséhez	Közvetetten pozitív hatással lehet a talajállapotra	A pozitív hatások jelentősége az előírásoktól is függ, nemcsak a betartástól. Az előírások kifejtésére lenne szükség, annak érdekében, hogy a talajt a megújulás mértékén belül használjuk!
		4. A termőföldvédelem törvényi garanciáinak és	Nem becsülhető	Nem becsülhető	A termőföld védelme fontos, de kérdés, hogy

		gazdasági eszközrendszerének erősítése			milyen funkciónak milyen környezeti hatásai vannak.
		5. A termőföld igénybevételével megvalósuló beruházások során a talajvédelmi szabályok betartása: a beruházással, építéssel érintett területek humuszos termőrétegének megmentése, illetve a környező talajok minőségének megóvása	Esetlegesen csökkentheti a terhelést	Pozitív hatás	Ugyan fontos a termőtalaj megmentése, de az átalakítás során a termőföld irreverzibilis változást szenved. Nincs olyan intézkedés, amely garantálná a környező talajok terhelésének elkerülését.
		6. A talajerő-utánpótlás természetes anyagainak és módszereinek ösztönzése: a szervesanyag-gazdálkodás fejlesztése, zöldhulladékból készült komposztok, fermentátumok, szennyvíziszap elhelyezése minőségi kritériumainak megállapítása	A meglévő agrotechnikákhoz képest csökkentheti a terhelést.	Pozitív hatás, de feltételekhez kötve	Jó lenne tudni, hogy milyen eszközön keresztül valósul meg az intézkedés. A fermentumok és szennyvíziszap erre a célra történő használata akár negatív hatással is járhat. Az intézkedésnek a szennyvizek, hulladékok káros komponenseinek megelőzésére kellene vonatkoznia, ez pedig a kereskedelembe kerülő termékek minősítésével lehetséges.
		7. A talaj víztározó kapacitásának növelése és minél hatékonyabb kihasználása			A konkrét technika ismeretétől függ a hatás becslése. Pl. mulcs használata, milyen mulcs, illetve az anyag-előkészítés, anyagmozgatás környezeti terheitől.
		8. Az ásványi nyersanyagok vonatkozásában – a nyersanyagok szűkösségére és növekvő árára is tekintettel – a hosszú távú szemlélet, valamint a takarékoság és erőforrás-hatékonyság elveinek érvényesítése, a környezet terhelésének csökkentése	Minden anyagfelhasználás -csökkentés csökkenti a terheléseket	Jelentős pozitív hatás	Jelentős pozitív hatás csak akkor jön létre, ha az ásványi anyagok felhasználásának csökkentése abszolút értelemben történik meg. A hatékonyság növelése fontos, de környezeti eredménye csak az abszolút csökkenés esetén van.
		9. Az ásványi nyersanyagok kutatása és kitermelése során a legjobb elérhető technológiák alkalmazásának, illetve a hulladékhasznosításból eredő ásványi nyersanyag megtakarítási lehetőségek kihasználásának ösztönzése	Nem becsülhető	Nem becsülhető	A legjobb technika nem jelenti, hogy nincs negatív környezeti hatás, legfeljebb egy előzőnél kevésbé terhelő eljárás kerül alkalmazásra, ami fontos. Ugyanakkor lehet egy új legjobb technikának egy megelőző technikához képest rosszabb környezeti teljesítménye, pl. palagáz kitermelés vs. hagyományos gáz
7.1.1.2 Természeti értékek, területek, ökoszisztéma szolgáltatások védelme és helyreállítása program		1. Az ökológiai hálózatok, a védett természeti területek és a vizes élőhelyek megőrzésének és fenntartásának jogi, közigazgatási és pénzügyi eszközökkel történő támogatása		Segít megőrizni a pozitív hatást	A pozitív hatás a jogi és közgazdasági eszközrendszerrel függ. Javasoljuk ennek kibontását a Stratégiára épülő programokban.
		2. A természetvédelmi oltalom alatt álló területek, élő- és élettelen természeti értékek megőrzését elősegítő hatékony jogszabályi környezet, valamint stabil intézményi, finanszírozási háttér biztosítása		Segít megőrizni a pozitív hatást	A finanszírozási és intézményi környezet javítása/erősítése mindenképpen szükséges. Az ökológiai hálózatok (Natura2000 és az OTRT országos ökológiai hálózat övezete) aktív védelmét a jogi és intézményi feltételek,

				összhangjának erősítésével is elő kell segíteni.
	3. A Természetvédelmi Információs Rendszer működtetése és fejlesztése, általános hozzáférhetőségének biztosítása		Közvetett pozitív hatás	
	4. Nemzeti természetvédelmi őrhálózat létrehozása. A természetvédelmi céllal létrejött civil szervezetek, egyetemek, főiskolák bevonása a természeti értékek megóvásába a területörzés, kutatás, monitoring, fajfenntartás területén		Közvetett pozitív hatás	
	5. A növény- és állatvilág sokféleségének fenntartását elősegítő fajmegőrzési tervek és fajvédelmi beavatkozások végrehajtásának, valamint az élőhely-rekonstrukciók, mintaprojektek megvalósításának folytatása		Közvetett pozitív hatás	A tervek kidolgozásánál fontos a rendszerszemlélet, mivel a kiválasztott faj érdekeit össze kell egyeztetni a területen előforduló más fajok megőrzésével.
	6. A fokozottan védett növény- és állatfajok élőhelyének védelmében és természetvédelmi célból eseti jelleggel elrendelt korlátozásokból, illetve védett állatfajok kártételéből adódó kártalanítási igények finanszírozásának biztosítása		Közvetett pozitív hatás	A kártérítés rendszere segít tolerálni a védett fajok jelenlétét, erősíti a természetvédelem intézményének tekintélyét, elfogadását.
	7. A nagyobb területigényű és vándorló fajok, valamint az időszakosan vándorló fajok migrációjához szükséges ökológiai folyosók biztosítása		Jelentős pozitív hatás	Itt is szükséges a rendszerszemlélet, más fajok érdekeinek figyelembevétele és a fenntartható tájhasználat egészének biztosítása.
	8. Az inváziós fajok elleni védekezés folytatása		Nem becsülhető	A hatás megítéléshez tudni kell, hogy milyen típusú védekezést folytatnak, illetve az eljárás mennyiben vonatkozik a megelőzésre, illetve magára a jelenségre. Mérlegelni kell sok esetben azt is, hogy az invázió mennyiben a környezeti változásokra adott evolúciós válasz., illetve mennyire a nem megfelelő területhasználat eredménye.
	9. Az éghajlatváltozás várható hatásaihoz történő alkalmazkodás elősegítése a környezeti feltételek alakulásának nyomon követése, a kedvezőtlen irányú folyamatok kialakulását erősítő antropogén hatások csökkentése, kedvező hatású beavatkozások révén.		Nem becsülhető	A hatás megítélése csak a konkrét beavatkozások ismeretében lehetséges. A természetes felszínborítás megőrzése, a lerontott felszínek rekonstrukciója, a hazai mezőgazdasági szerkezet javítása a szántóföldi termelés túlsúlyának oldásával pozitív lépések ebbe az irányba.
	10. Az önálló helyi kezdeményezéssel vagy központi ösztönzéssel induló kísérleti gazdálkodások támogatása, amelyek a	Csökkenti a terheléseket	Jelentős pozitív hatás	A különféle funkciókat (multifunkcionális) egyesítő, változatos gazdálkodási rendszerek kisebb területen több embernek nyújtanak

	minőségben és mennyiségben is megfelelő használat mellett a gazdálkodás új, az ökológiai rendszerek regenerálódását és fennmaradását eredményező módszereire irányulnak, pl. erdőkert, permakultúrás rendszerek, gyümölcsények stb.			megélhetési lehetőséget. Ökológiai előnyük egyértelmű, viszont biztosítani kell, hogy ne szenvedjenek versenyhátrányt azokkal szemben, akik áthárítják a gazdálkodás terheit a társadalomra.
7.1.1.3 Környezet-biztonsági program	1. A megelőzés hatékonyságának növelésére előrejelző, megfigyelő, tájékoztató, kármegelőző rendszerek fejlesztése	Csökkenti a haváriák esélyét, a jelentős és váratlan környezeti terheket	Közvetett jelentős pozitív hatás	
	2. Az árvízi kockázatkezelési tervek elkészítése 2015-ig		Nem becsülhető	Tervfüggő a környezeti hatás.
	3. Az árvízszintek csökkentése a Tisza-völgyben a Vásárhelyi-tervben (VTT) előírányzott fejlesztések megvalósításával		Ellentétes hatások	Pozitív hatás akkor valószínűsíthető, ha az egyedi létesítmények (tározók) bekapcsolhatók a tájgazdálkodás rendszerébe.
	4. A legkritikusabb védvonal-szakaszokon a Duna menti árvízvédelmi rendszer fejlesztése		Ellentétes hatások	Egyedi hatásvizsgálatokat igényel a fejlesztés. A társadalmi és környezeti érdekek ütközése sok esetben elkerülhetetlen, mert a rendszer kialakításkor nem egyeztetették a különböző szempontokat.
	5. A mellékfolyók árvízvédelmi műveinek fejlesztése		Ellentétes hatások	Ha még nincs kialakított árvízvédelmi rendszer, akkor a megfontolt kiépítés (pl. tág hullámtér) javíthatja a táji, természeti feltételeket.
	6. A meglévő árvízvédelmi művek fenntartása, az árvízvédelem műszaki, illetve egyéb feltételeinek biztosítása	Generálhat környezeti terheket, erőforrások felhasználása	Ellentétes hatások	Amennyiben a rendszer kialakításánál nem kezelték a társadalmi és környezeti szempontokat egy rendszerben, a fenntartás konzerválja a konfliktusokat.
	7. A védekezésben érintett szervezetek együttműködésére épülő hatékony kárelhárítási rendszer kialakítása		Nem becsülhető	Lehetőséget ad a különböző szempontok összehangolására.
	8. Hatékony kármegelőzési és kárelhárítási eljárások és módszerek kidolgozása és megvalósítása		Nem becsülhető	A kidolgozott eljárástól függ. Az új megoldásokat a legtöbbször a meglévő struktúrák kiépítettsége nehezíti.
	9. A vidéki térségekben a talajban és a felszín alatti vizekben hátramaradt, akkumulálódott szennyeződések felderítése és a szennyezettség csökkentése vagy megszüntetése (az Országos Környezeti Kármentesítési Program)	Megszüntethet régi, és generálhat új terheléseket, átterheléseket hozhat létre	Ellentétes hatások	A hatások megítélése a beavatkozás szükségességétől és módjától függ. Ott szükséges beavatkozni, ahol a szennyezés kiterjedése és a tágabb környezet károsítása valószínűsíthető. A beavatkozásoknál kímélni kell a természeti

	megvalósításának folytatása), figyelemmel a pontforrásként működő felhagyott meddőhányók, salakhányók, pernyehányók és nehézipari területek rendezésére.			erőforrásokat, meg kell akadályozni a fölösleges szállításokat, anyagáthalmazásokat (pl. meddőhányók).
	10. A tüzek és más természeti katasztrófák által károsított erdőkben az erdészeti potenciál helyreállításának és a megelőző intézkedések bevezetésének támogatása	Csökkenhet a terhelés	Pozitív hatás	Az erdészeti potenciál helyreállítása nehezen érhető, inkább javasoljuk a termőhelynek megfelelő erdőtípus rekonstrukcióját.
	11. A hatékony működéshez szükséges intézményrendszer, technikai, szabályozási és finanszírozási háttér biztosítása		Nem becsülhető	A hatékonyság növelése akkor egyértelműen pozitív, ha összességében csökkenti a felhasznált erőforrások mennyiségét, és a helyettesítő technikák környezeti teljesítménye jobb a megelőzőnél.
7.1.1.4 Vízkészlet- és vízminőség-védelmi program	1. A vízkészletek és vízbázisok nemzeti tulajdonban tartása			Fenntarthatósági szempontból fontos és pozitív, de szükséges a jó gazda szemlélet is!
	2. A vízgyűjtő-gazdálkodási tervhez kapcsolódó intézkedési programok megvalósítása		Nem becsülhető	Az intézkedési programok remélhetőleg mérlegelik az ökológiai és társadalmi szempontokat
	3. A takarékos vízhasználat (figyelemmel a csapadékvíz-hasznosításra és a „szürke” szennyvíz újrahasznosítására is) és a víztakarékos eszközök használatának ösztönzése	Csökkenti a terheléseket	Jelentős pozitív hatás	A szürke szennyvíz elhelyezésének, hasznosításának kérdése összefügg a háztartásokban használt tisztítószerrel, a gyártók és fogyasztók környezeti ismereteivel és tudatosságával.
	4. Az üzemelő és a távlati vízbázisok védelmét, a készletek megőrzését szolgáló Ivóvízbázis-védelmi Program megvalósítása (pl. a hátralévő beruházások megvalósítása)		Jelentős pozitív hatás	A hatás erősítéséhez szükséges, hogy a vízbázisok védőidomain a természetes élőhelyek megőrzése, vagy rekonstrukciója kerüljön előtérbe.
	5. A vízbázisok biztonságban tartását hatékonyabban elősegítő jogi szabályozás kidolgozása			Szabályozásfüggő a hatás megítélése
	6. A mezőgazdasági eredetű nitráterhelés csökkentése érdekében a II. Nitrát Akcióprogram megvalósítása és a III. Nitrát Akcióprogram elkészítése	A talaj és a felszíni vizek, valamint a légkör terhelésének csökkenése	Jelentős pozitív hatás	A program kidolgozásánál a talajt mint komplexitást szükséges figyelembe venni, különös tekintettel a talajélet feltételeire és a talaj megújulására.
	7. A nitrátérzékeny területeken a helyes mezőgazdasági gyakorlat szabályainak betartása		Jelentős pozitív hatás	Itt is szükséges azonban a talajt a maga komplexitásában kezelni.
	8. Az állattartó telepek trágyatároló műtárgyai megfelelő műszaki védelemmel történő ellátásának folytatása		Ellentétes hatások	Differenciált megközelítés lenne szükséges, nem kellene ott is erőforrásokat felhasználni, ahol a környezetet potenciálisan terhelő anyag nem okoz terhelést.

	9. A kiemelt fontosságú és országos jelentőségű érzékeny víztestek (pl. nagy tavaink) állapotának javítására vonatkozó részletes intézkedések (3. Nemzeti Környezetvédelmi Program) végrehajtása		Jelentős pozitív hatás	A megelőző intézkedéseket kell előtérbe helyezni, azaz a vízgyűjtőkről történő terhelések megakadályozását.
	10. A termálvízkészletek pontosabb megismerése, a rendelkezésre álló, valamint a károsodás nélkül kitermelhető termálvíz készlet mennyiségének (figyelembe véve az engedéllyel rendelkező termálvízkivételek mennyiségét is), ennek függvényében a hasznosítás módjának meghatározása		Ellentétes hatás	A környezeti hatások megítélése esetről esetre változó lehet.
7.1.1.5 Területi vízgazdálkodási program	1. A vízvisszatartás, a vízigény abszolút mértékű csökkentése, a hatékony és természetközeli vízgazdálkodási rendszerek elterjesztése, az ország vízmérlegének pozitívvá tétele		Jelentős pozitív hatás	A vízigény csökkentése más természeti erőforrások (pl. energiahordozók) kímélésével is párosul.
	2. A bel- és külterületi vízrendezés összhangjának biztosítása, a belvízvédelmi művek fenntartása, fejlesztése, a vízvisszatartási, -tározási helyek kialakítása, a potenciális víztározási helyek megőrzése (a területük hasznosításának szabályozásával), a vízkormányzás fejlesztése, a vízhasznosításra alkalmas meglévő kapacitások kihasználásának javítása, a szennyezett vízfolyásokból érkező, tározott vizek minőségének javítása természetközeli módszerekkel		Pozitív hatás	A hatások megítélése a konkrét esetben lehetséges. Elvként kellene követni, hogy a különböző vízellátottságú helyeket az ökológiai adottságok szerint próbáljuk hasznosítani a lehető legkisebb külső energiafelhasználás mellett.
	3. A területi vízgazdálkodási közfeladatok rendezése		Nem becsülhető	
	4. A vízgazdálkodási infrastruktúra működőképességének helyreállítása; a területi vízgazdálkodási közcélú létesítmények fenntartására, karbantartására, valamint megelőző belvív- és vízkárvédelmi beavatkozásokra állami vízügyi program kidolgozása és végrehajtása		Ellentétes hatások	Az intézkedést a bel- és külterületi vízrendezés összhangjának biztosításán belül kell esetről esetre végiggondolni. Amennyire csak lehet, a természeti adottságokhoz kellene igazítani a kialakult rendszert, minél több természetes elem beiktatásával.
	5. A belvízvédelmi rendszerek megfelelő fenntartására országos közmunkaprogram indítása		Ellentétes hatások	Az előző pontnak megfelelően kellene eljárni.
	6. A hegy- és dombvidéki tározóépítési és rekonstrukciós munkák elvégeztése		Ellentétes hatások	Szakaszjelleg megváltozása, és maga a tározó megváltoztatja a kialakult ökológiai feltételeket. A felszíni lefolyásszabályozás, vízvisszatartás

					fontos eszközei lehetnek, ugyanakkor megfelelő területhasználati szerkezeti megoldásokkal integrált módon szükséges kialakítani (pl. erdősítés, gypesítés)
		7. Az aszály és szárazodás megelőzésének, illetve a vízhiány komplex kezelésének, valamint a közvetlen és közvetett károk csökkentése érdekében az összes mezőgazdasági ágazatra kiterjedő aszálystratégia kidolgozása és aszálykezelési terv készítése		Nem becsülhető	Figyelembe kell venni, hogy a vízkészleteket a megújulásuk mértékén lehet csak fenntartható módon használni!
		8. A víztakarékos, a táji adottságoknak is megfelelő öntözéses gazdálkodás fejlesztése, a folyóvölgyek komplex, több szempontú (vízgazdálkodási, árvízvédelmi, gazdálkodási, öntözési, ökológiai, vidékfejlesztési) fenntartható hasznosítási programjának kidolgozása, elindult kezdeményezések folytatása, mintaprojektek megvalósítása		Pozitív hatás lehetséges	Az öntözésre itt is vonatkozik a vízkészletek fenntartható használata. A komplex használat lehetőséget ad a táji, élőhelyi változatossággal harmonizáló hasznosításra.
		9. A mezőgazdasági vízszolgáltatásra (öntözés, halászat) vonatkozó szabályozás felülvizsgálata és megújítása, a gazdálkodókat terhelő hivatalos eljárások egyszerűsítése, a nem legális kutakból történő vízkivétel esetén minimum éves kötelező minőségi ellenőrzés beiktatása, a tározott vizek használatát ösztönző szabályozó rendszer kialakítása		Nem becsülhető	Takarékos öntözéstechnológiák alkalmazásának ösztönzése; a felszín alatti készletek körültekintő használata
7.2	7.2.1.1 Ivóvíz program	1. A víziközművek nemzeti, illetve helyi közösségi tulajdonban tartásának erősítése			Fenntarthatósági szempontból fontos, pozitív környezeti hozadékához kell a jó gazda gondossága!
		2. Az ivóvízben jelenlévő egyes komponensek miatt fennálló egészségi kockázatok jelentős csökkentése és a lakosság számára az egészséges ivóvízhez való hozzáférés egyenlő esélyű biztosítása	Átterhelések lehetségesek	Egészségre pozitív hatás	
		3. A szolgáltatott ivóvíz minőségének javítását, a kiemelt komponensek (arzén, bór, nitrit, fluorid, ammónium) koncentrációjának csökkentését szolgáló Ivóvízminőség-javító Program végrehajtása, a szükséges finanszírozási háttér biztosítása	Átterhelések lehetségesek	Egészségre pozitív hatás	Megfontolandó, hogy ne ivóvízként használt minőségű vizet állítsanak elő egyéb célokra. A napi vízfelhasználás 2-3%-a igényel ivóvíz minőséget. Aránytalanok a környezeti befektetések. Más megoldásokat is fel kellene állítani, és megvizsgálni!
		4. Az Ivóvízminőség-javító Programban nem	Átterhelések	Egészségre pozitív	Az elemekre vonatkozóan az előző megállapítás

		szereplő feladatokra (vas/mangán tartalom csökkentése, hálózatrekonstrukció) megfelelő források biztosítása	lehetősége	hatás	itt is megfontolásra javasolt. A hálózat korszerűsítése remek alkalom a kettős vízellátás kialakítására.
		5. Az ivóvízhálózat korszerűsítése a másodlagos vízminőség-romlás elkerülése és a hálózati veszteségek csökkentése érdekében		Pozitív hatás a vízkészletek használatára	Meg kell fontolni, hogy hol van az optimális beavatkozás területe, meddig költség- és erőforrás-hatékony a veszteségek csökkentése.
7.2.1.2 Szennyvíz program		1. A 2000 lakosegyenérték (LE) szennyezőanyag terhelés feletti szennyvízelvezetési agglomerációkban a Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és-tisztítási Megvalósítási Program végrehajtásának folytatása, a szükséges finanszírozási háttér biztosítása	A terhelések átváltása, több terhelés generálása	Ellentétes hatások	Különösen a vidéki térségekben lenne szükség arra, hogy a vízöblítéses WC-k helyettesítésére alomszékkeket használjanak. A jelenlegi szennyvízelvezetési és -tisztítási megoldások a környezeti haszon mellett az erőforrás-felhasználás miatt átváltják, illetve térben áthelyezik a környezeti terheket. A fekete és szürke szennyvíz szétválasztása lehetővé teszi a víztakarékosságot, a víz és a szerves anyag helyben tartását és hasznosítását.
		2. A lakások csatornára való rákötésének ösztönzése, a szabálytalan szikkasztók felderítése és szankcionálása	Növekvő környezeti terhelések	Ellentétes hatások	Az előző megállapítás érvényes. Alomszék használatával kizárható a környezetre ártalmas szikkasztás.
		3. A keletkezett települési szennyvíziszap kezelési és elhelyezési tervek kidolgozása.		Ellentétes hatások	Az előzők megfontolása javasolt, ahol pedig nem lehetséges, ott szükséges a tervek kidolgozása.
		4. A 2000 LE alatti településeken keletkező szennyvizek kezelésének (településszintű megoldások, egyedi szennyvízkezelő létesítmények/berendezések szakszerű kialakítása, megépítése és előírás szerinti használata) biztosítása, a természetközeli megoldások előnyben részesítésével és a csapadékvíznek a szennyvíztől elkülönített gyűjtésével		Ellentétes hatások	Az előzők megfontolása itt is szükséges. A legjobb technika ebben az esetben is a szürke és a fekete szennyvíz szétválasztása, és az utóbbi komposztálása.
		5. A települési folyékony hulladék gyűjtési és kezelési infrastruktúrájának fenntartása és fejlesztése		Ellentétes hatások	Rendszerben kell nézni az elvezetés, tisztítás, elhelyezés és az ehhez szükséges befektetések teljességét és életciklusát.
		6. A hálózatba nem vagy csak jelentős többletköltséggel köthető területeken a kisléptékű, egyedi és természetközeli szennyvíztisztító rendszerek kiépítésének elősegítése		Ellentétes hatások	Az előzők megfontolása
7.2.1.3 Települési csapadékvíz-gazdálkodás		1. A belterületi csapadékvíz-elvezető hálózatok fenntartása, rekonstrukciója	A környezeti terhelés átváltása	Ellentétes hatások	Komplexen kell kezelni a kérdést, amelybe beletartozik a helyi vízvisszatartás és -hasznosítás, az e feletti vizek helyi elvezetése és

program				hasznosítása, illetve az e feletti vizek elvezetése.
	2. Záportározók építése		Ellentétes hatások	A záportározók kialakítása szolgálhat ökológiai, természetvédelmi célokat is, kialakításuk egyedi megfontolásokat igényel.
	3. A vizekkel való gazdálkodást biztosító rendszerek kiépítése, rehabilitációja		Ellentétes hatások	A rehabilitáció előtt az ökológiai megfelelőséget kell vizsgálni, a rehabilitációt ennek értelmében elvégezni.
7.2.1.4 Levegőminőség- védelmi és zajterhelés- csökkentési program	1. A tiszta levegőjű vidéki térségekben a jó levegőminőség megőrzése, illetve az érintett településeken a levegőminőség javítása, a légszennyezettség kialakulásának megelőzése, csökkentése	Terhelés- csökkenés nem várható, mivel jó az állapot	Pozitív a jó állapot megőrzése	Vigyázni kell, hogy az egyik terület jó levegőminőségének a megőrzése ne okozzon máshol átterhelést.
	2. A határértéket meghaladó szennyezettségű területeken az önkormányzatok bevonásával elkészített szennyezettségcsökkentési programok ütemezett végrehajtása		Nem becsülhető	Csak a konkrét programok ismeretében becsülhető a hatás.
	3. A nem motorizált közlekedés, az energiatakarékos, környezetbarát közlekedési módok elterjesztésének ösztönzése és infrastruktúrájuk fejlesztése, a helyi és helyközi tömegközlekedés és vasúti szállítás fejlesztése, a gépjárművekből származó kibocsátások csökkentése	A kibocsátások és erőforrás-felhasználás mértéke csökkenhet	Jelentős pozitív hatás	A hatékonyság növelése önmagában nem hat minden környezeti tényezőre pozitívan, a pozitív hatás a közlekedés és szállítás összes volumenének csökkentésétől, illetve a térfelhasználás nagyságától függ. Pl. az energiatakarékos gépjárművek ugyanúgy ütköznek az élőlényekkel, mint a nem energiatakarékosak, az infrastruktúrák negatív hatásai fennmaradnak, stb.
	4. A környezetbarát fűtési rendszerek széles körű alkalmazásának, a tisztább tüzelőanyagok használatának, energiatakarékosági intézkedések (épületszigetelés stb.) ösztönzése.	A kibocsátások, az erőforrások felhasználásának csökkentése	Jelentős pozitív hatás	Vigyázni kell az átterhelések kizárására. A tüzelőanyag választása átterhelést jelenthet a térfelhasználatra (pl. biomassa), a szigeteléseket pedig a teljes életciklusban kell vizsgálni (pl. hulladékká válás, égési tulajdonságok).
	5. A kerti hulladékok égetésének megszüntetése	Kibocsátás-csökkentés	Jelentős pozitív hatás	Az égetés helyett a helyi komposztálás lehet az a megoldás, amely kizárja az átterhelést (pl. szállítás).
	6. A jó mezőgazdasági gyakorlat alkalmazásával a mezőgazdaság légszennyezési kibocsátásának, zaj-, illetve a szagterhelésének, kiemelten az állattartó telepek bűzhatásának, ammóniakibocsátásának jelentős csökkentése	Kibocsátás-csökkentés	Jelentős pozitív hatás	Össze kell kötni az állati ürülékek komposztálásával, mint a lehető legjobb gyakorlat. A jó mezőgazdasági művelési gyakorlat (agrotechnika) jelentősen csökkentheti a mezőgazdasági területek okozta porszennyezést és egyben a szélrózsió okozta talajdegradációt. Ehhez szükséges a kisléptékű táji struktúrák kialakítása (mezővédő erdősávok, mezsgyék,

				talajok vízellátottságának javítása stb.)	
		7. A hazai zajvédelmi szabályozás továbbfejlesztése, a stratégiai zajtérképek és intézkedési tervek elkészítése, a végrehajtás finanszírozásának biztosítása		Közvetett pozitív hatás	
		8. A termelési és szolgáltatási tevékenységből származó légszennyezés, zajterhelés, bűz kibocsátás megelőzésére, csökkentésére erősebb hatósági kontroll biztosítása		Közvetett pozitív hatás	
7.2.1.5 Zöldterületi rendszer fejlesztése, helyi természeti értékek védelme program		1. A zöldfelületek ökológiai és használati értékének növelése, a zöldterületek növelése és minőségének javítása, beágyazása a Nemzeti Ökológiai Hálózatba		Jelentős pozitív hatás	Az Unió Zöld Infrastruktúra kezdeményezését szükséges figyelembe venni ennek kialakításánál.
		2. Az egységes zöldfelületi rendszer megvalósulásának elősegítése érdekében a településrendezési szabályozás áttekintése és módosítása		Közvetett pozitív hatás	Az Unió Zöld Infrastruktúra kezdeményezésének figyelembevétele.
		3. A települési zöldfelületek szükség szerinti megújítása, állapotának javítása, a helyi igényeknek megfelelő funkciók (pl. játszótér, sportterület) biztosítása, invazív fajoktól mentes zöldfelületek kialakítása.		Pozitív hatás egészségre, közérzetre	Figyelembe kell venni, hogy a városi zöldfelületek fenntartása önfenntartó módon valósuljon meg, vagyis természetközeli rendszerek kerüljenek kialakításra, és önmagukat védjék meg az inváziós fajoktól.
		4. Az igénybevételre kerülő biológiailag aktív felületeknek magas biológiai aktivitású területek kötelező létesítésével való pótlása		Ellentétes hatások	Konkrét esetekben lehet megítélni a hatásokat, mesterségesen nehéz magas biológiai aktivitású területet létesíteni, és átterhelésekkel járhat. Jobb, mint a mai gyakorlat.
		5. A mesterséges felszínborítás minimalizálása, a faültetés és gyepesítés, valamint a zöldfelületek gondozása, nagy CO ₂ -nyelőképeségű és „energiatakarékos” mintaparkok létesítése		Ellentétes hatások	A nagy nyelőképeség és tárolóképeség nem biztos, hogy egybeesik. A nagy nyelőképeség mint egyetlen szempont visszaüthet a faji változatosságban vagy idegenhonos fajok megtelepedésben.
		6. A helyi jelentőségű védett természeti területek, történelmi kertek megőrzése, fenntartása.		A pozitív hatások fenntartása	A fenntartási tevékenységek környezeti terhelését figyelembe kell venni, a kialakításnál figyelembe kell venni a fenntartás költségeit.
	7.2.1.6 Hulladék-gazdálkodási program		1. A hulladék keletkezésének megelőzése, a keletkezett hulladék minél nagyobb mértékű hasznosítása, szakszerű kezelése, az illegális hulladéklerakások megelőzése és megszüntetése		Jelentős pozitív hatás
		2. A korszerű települési hulladékkezelési		Ellentétes hatások	El kell kerülni, hogy a „korszerűen” kialakított

	létesítmények kiépítésének folytatása			hulladéklerakó konzerválja a hulladékgazdálkodási szokásainkat
	3. A mezőgazdasági szektorból származó anyagok minél nagyobb arányú visszaforgatása, a lehető legközelebb a keletkezés helyéhez		Jelentős pozitív hatás	A hatást erősíti a kémiai anyagok használatának kiváltása a talajerő-gazdálkodásban.
	4. A melléktermékként fel nem használható biomassa biogáz és/vagy komposztáló telepek létesítésével történő hasznosítása		Pozitív hatás	A két megoldás környezeti szempontból nem egyenrangú, a komposztálás környezeti hatásai kedvezőbbek.
	5. A biológiai úton lebontható növényi melléktermékek és hulladékok lerakásának korlátozása, lehetőség szerint megszüntetése, decentralizált (a házi, közösségi és települési) komposztálás elterjesztése, elsősorban a szerves hulladék keletkezésének helyén.		Jelentős pozitív hatás	Fontos megoldani a helyben kezelt komposzt helyben történő hasznosítását, érdemes az intézkedést oktatási modullal kiegészíteni.
	6. A komposztok minőségbiztosítási rendszerének fejlesztése, a komposztok alkalmazásának ösztönzése		Jelentős pozitív hatás	
	7. Az állati melléktermékek és hulladékok, valamint a speciális, mezőgazdálkodás során keletkező hulladékok (mezőgazdasági fóliák, csomagolóanyagok) biztonságos, lehetőleg újrahasznosítással járó ártalmatlanításának biztosítása		Ellentétes hatások	A hatás megítélése függ az alkalmazott újrahasznosítási eljárástól, az esetleges toxikus hatások kizárásától.
	8. Az állati eredetű hulladékok sertés- és baromfitakarmányozásban megfelelő kezelés után történő felhasználhatóságának kezdeményezése az EU felé (a fehérjeimport és a hulladékártalmatlanítás költségeinek megtakarítása miatt a versenyképességet növelné)		Ellentétes hatások	A környezeti és egészségi kockázatok teljes kizárása szükséges.
	9. A szelektív gyűjtés során nagyobb szerepet kell biztosítani a házhoz menő gyűjtésnek, és meg kell akadályozni, hogy a lakosság által szelektíven összegyűjtött hulladék ömlesztve kerüljön a hulladéklerakókba.		Ellentétes hatások	A szelektív gyűjtés sok esetben konzerválja az olyan hulladékok keletkezését, amelyek keletkezését meg kellene előzni. Pl. műanyag palackok, nem betétes üvegpalackok, reklámújságok.
	10. Az inert hulladékok hasznosíthatóságának vizsgálata az egyes termőterületek megközelítése, a külterületi utak járhatóságának elősegítése területén	Terhelés-csökkenés az erőforrásokon, de átváltás is lehetséges	Ellentétes hatások	Az inert hulladékok a környezetre „ártalmatlanok”, feldolgozásuk erőforrás-használatot válthat ki, de kérdéses, hogy mennyi energiát kell fektetni a szállításba és feldolgozásba, és annak mekkora a környezeti terhelése.
	11. Az agrár- és élelmiszeripari szabályozás,		Közvetett pozitív	A hatás csak a konkrét szabályozás ismeretében

		minőségbiztosítási előírások felülvizsgálata a lehetséges hulladékcsökkentés érdekében		hatás	prognosztizálható.
7.3	7.3.1.1. Föld- és birtokrendezési üzemszabályozási program	1. A termőföldről szóló törvény és szabályozás megújítása, új törvény kidolgozása, kiemelten a föld tulajdonjogának megszerzésére és a földek haszonbérletének szabályozására		Nem becülhető, de fenntarthatósági szempontból lehet pozitív	Környezeti szempontból akkor lehet pozitív, ha a tulajdon vagy bérleti jog megszerzéséhez környezeti előírások is párosulnak.
		2. A külföldi magánszemélyek, valamint a bel- és külföldi tőkés társaságok 2014-ben lejáró földvásárlási moratóriumának időpontjára a földszerzés hazai szabályrendszerének átalakítása olyan, a termőföld vásárlásához, haszonbérbe vételéhez, illetve a mezőgazdasági üzem működtetéséhez kötődő szabályozási elemekkel, amelyek révén ugyanolyan eséllyel vásárolhassanak külföldiek termőföldet Magyarországon, mint ahogyan a magyarok Európa más országaiban			Az előzőhöz hasonlóan, a feltételek között a jó környezetgazda ismereteit is szerepeltetni kell.
		3. A spekulatív, illegális földszerzések („zsebszerződések”) realizálását megakadályozó jogszabályok megalkotása		Fenntarthatósági szempontból pozitív	
		4. A mezőgazdasági üzemszabályozásról szóló általános törvény megalkotása			A környezeti szempontokat szerepeltetni kell az üzemszabályozás kialakításánál
		5. A családi gazdaságokról szóló törvény megalkotása az őstermelők, családi gazdaságok és egyéni vállalkozások egységesített üzemszabályozásának biztosítására. A családi gazdaság fogalmi rendszere megújítandó, tevékenységi köre részévé kell tenni az alapanyag-termelés mellett termékei feldolgozását, közvetlen értékesítését is. Feltétel a helyben lakás, a 300 ha földtulajdon, illetve hogy a bérelt földterület mértékéig a maga gazdaságában termelt, maga vagy saját szövetkezete által feldolgozott, a végfogyasztónak értékesített mezőgazdasági és élelmiszerterméket állít elő, a gazdasága éves bruttó árbevétele pedig – mai árszinten – nem haladja meg a 100 millió Ft-ot. Az egyszerű szabályozás és a feketegazdaság megszüntetésének követelményét szem előtt tartva a családi gazdaság feltételrendszerét		Fenntarthatósági szempontból jelentős pozitív hatás	A környezeti szempontokat szerepeltetni kell az üzemszabályozás kialakításánál. A helyi, kis és közepes méretű gazdaságoknál jobban biztosítható a termékdiverzitás, a jó gazda szemlélet, lerövidülhetnek a szállítási távolságok, több ember foglalkoztatását biztosíthatja.

	vállaló kisebb termelők, a mezőgazdasággal kiegészítő jelleggel foglalkozók is e szabályozás alá kell, hogy tartozzanak.			
	6. A birtokrendezésről szóló jogszabály megalkotása		Ellentétes hatások lehetőségek	A szétaprózott birtokok gátolják a hatékony gazdálkodást, ugyanakkor sok helyen biztosították a táji diverzitást, a jelentéktelen kiterjedésű birtoktestek parlagon hagyását és természetes szukcesszióját. A táji sokféleséget, az ökológiai hálózat elemeinek megőrzését figyelembe kell venni a jogszabály megalkotásánál.
	7. A Nemzeti Földalapról és a Földalapkezelő Szervezetről szóló jogszabályok áttekintése, megújítása.		Nem becsülhető	
	8. A Nemzeti Földalap (NFA) intézményrendszerének a kis- és középüzemek földszükségeinek, tartós földbérleti igényeinek kielégítését, életképes üzemméretté szerveződését, továbbá a közérdekű helyi önkormányzati és állami földkészet-gazdálkodás céljait szolgáló működtetése		Ellentétes hatások lehetőségek	A túl nagy, összefüggő, éppen ezért izoláló monokultúrák optimalizálása környezeti haszonnal járhat, míg a túlzott méreteket produkáló egyesítés negatív hatásokkal. A kedvezőtlen hatások a táji/talaj/-vízháztartási adottságokhoz igazodó maximális táblaméretek kialakításával csökkenthetők.
	9. Az állami termőföldvagyron és annak állapotának tételes felmérése, leltározása. Csak jogilag és mérnökiileg rendezett, megfelelően nyilvántartott földrészeket képezhetik tárgyát a Nemzeti Földalap tranzakcióinak.		Nem becsülhető	
	10. A földbirtok-politika és a birtokviszonyok, üzemszerkezet átláthatóságának biztosítása		Nem becsülhető	
	11. Az állam kezelésében lévő nemzeti földvagyron felhasználásával és az önkéntes földcserék elősegítésével a gazdálkodókkal és a helyi közösségekkel egyeztetett és a stratégiai célokat szolgáló (általuk szervezett) birtokrendezés, tagosítás megkezdése.		Ellentétes hatások lehetőségek	A fent említett szempontok megfontolása javasolt.
	12. Településenként a birtokrendezésre váró területek felmérése, az egyes településeken belül az önkéntes alapon, illetve az államigazgatási keretek között rendezni szükséges területek meghatározása		Nem becsülhető	
	13. A legkisebb engedélyezett parcellaméreteket el nem érő területek esetében az érintett		Ellentétes hatások	Eddig fragmentált, használaton kívüli területek kerülhetnek művelés alá főleg a marginalizált

	<p>földterület szomszédjának, vagy pedig ez utóbbi vételi szándéka hiányában az NFA részére történő földértékesítés kezdeményezése.</p>			területeken. Félő, hogy olyan területek művelésébe kezdenek bele, amelyeket eddig a gyenge termőhelyi minőség miatt nem hasznosítottak termelési célra, de hasznosult ökológiai célra (ütközhet az ökoszisztéma szolgáltatások megőrzése és a birtokrendezési cél).
	14. Az osztatlan közös földtulajdonok igény szerinti kimérésének és a tulajdonosok birtokba helyezésének, egymás közötti adásvételének, illetve a fennmaradó/felajánlott területek állami felvásárlásának felgyorsítása		Nem becsülhető	
	15. A birtokviszonyok mielőbbi rendezése és az 1995. évi XCIII. törvény kapcsán érintett több ezer jogosult személy megfelelő kártalanítása érdekében a védett természeti területek helyreállítását célzó, törvényben előírt földvásárlások folytatása		Közvetett pozitív hatás	Fontos, hogy természetvédelmi okok miatt senki se szenvedjen kárt. Ezzel nőhet a természetvédelem elfogadottsága, és egyik érdek sem sérül.
	16. Az örökösödési törvény módosítása a termőföld korlátlan szétaprózódásának, illetve az örökösök aránytalan teherviselésének megakadályozása érdekében.		Nem becsülhető	
	17. A földtől és a termeléstől elváló kvóták és támogatási jogosultságok mint vagyoni értékű jogok spekulatív kereskedelmének lehető legszűkebb keretek közé szorítása törvényi eszközöket is felhasználva		Fenntarthatósági szempontból pozitív	
	18. A családi gazdálkodás folytonosságát és a generációnkénti megújítás lehetőségét kínáló támogatási megoldások – a családon, rokonságon belüli illetékmentes „gazdaságátadási támogatás” és a „fiatal gazdák induló támogatása” – előnyben részesítése		Nem becsülhető	Minden földhasználót a jó (környezet)gazda kötelem kellene, hogy terhelje, hiszen bármelyik gazdálkodási forma lehet jó gazdája a környezetnek és ellenkezőleg.
	19. A mezőgazdasági üzemszabályozás keretében olyan – az EU más tagállamai által is alkalmazott – kikötések bevezetése a termőföld vásárlásához, hasznbérbe vételéhez, illetve a mezőgazdasági üzem működtetéséhez, mint például a kötelező helyben lakás; az érdekképviselési és/vagy helyi önkormányzati támogató nyilatkozat; valamint a hazai szakoktatásban szerzett mezőgazdasági			Itt kerül felszínre korábbi javaslatunk, hogy a szempontok között szerepeljen a jó (környezet)gazda kritériumrendszere.

		szakmai képzés, és/vagy gyakorlat megszerzésének igazolása.			
		20. Helyi közbirtokosságok kialakításának elősegítése		Fenntarthatósági szempontból pozitív	A hatás attól függ, hogy a közbirtokosságok milyen szabályokat állítanak fel. A történelemből ismert közbirtokossági formák a fenntarthatóság: társadalmi igazságosság, környezeti viszony szempontjából figyelemre méltók voltak.
		21. Az autonóm, önfenntartó, önellátó, félig önellátó, akár részfoglalkozású családi gazdaságok tartós fennmaradásának segítése, támogatása		Fenntarthatósági szempontból pozitív	
		22. A kistermelők, kisgazdaságok működésére vonatkozó szabályozás (adózás, könyvelés, nyugtaadás) lényeges egyszerűsítése, könnyítése, a nyugat-európai országok gyakorlatának megfelelően		Fenntarthatósági szempontból pozitív	A közterhek meghatározásánál fontos figyelembe venni, hogy ki mennyi negatív külső költséget okoz a társadalomnak, és az alacsony terheket méltányolni kell.
		23. A termőföld és talaj védelmének érdekében megfelelő szabályozás kidolgozásával a zöldmezős beruházással terjeszkedő ipari parkok és lakópark célú befektetések korlátozása, támogatva egyben a felhagyott iparterületek ipari, lakó és közösségi funkciókra történő újrahasznosítását	A terhelések mérséklése mindhárom terheléstípus esetében	Jelentős pozitív hatás	
	7.3.1.2 Demográfiai földprogram „fiatal gazda életpályamodell”	1. A népesedési helyzet javítása, a generációváltás elősegítése és az előregedő hazai gazdatársadalom utánpótlásának biztosítása érdekében demográfiai földprogram megvalósítása. A program keretében a nemzeti földalapról a termőföld tartós (25-50 éves) bérbe adásával és egyéb eszközökkel, örökölhető földbérleti jog keretében földjuttatás a fiatal, gazdálkodást vállaló pároknak, melyet egyéb szociálpolitikai és gazdálkodást segítő kedvezmények, eszközök egészítenek ki. A támogatás feltétele, hogy a fiatal család vidéken települ le, fenntartható módon gazdálkodik, valamint két vagy több gyermek világra hozatalát és felnevelését vállalja. A támogatás formája hosszú távú támogatott földbérleti szerződés, melyet a gazdálkodást segítő további kedvezmények, támogatási elemek egészítenek		Jelentős pozitív hatás	Fontos kitétel, hogy „fenntartható módon gazdálkodik” a család. Ennek szükséges rögzíteni a tartalmát, feltételrendszerét, másrészt figyelembe kell venni, hogy ma a fenntartható gazdálkodás nem képes versenyezni az iparszerű gazdálkodással. Ennek a versenyhátránynak a kiegyenlítéséről gondoskodni kell, mert vagy a termelés nem lesz fenntartható, vagy a nagyon jó cél nem lesz sikeres.

		ki, kiemelten a kapcsolódó, jelenleg is rendelkezésre álló (pl. fiatal gazdák induló támogatása) uniós támogatási jogcímek.			
		2. Fiatal gazdák kiemelt támogatása, gazdálkodásuk segítése képzéssel, szaktanácsadással		Ellentétes hatások	Pozitív csak akkor lesz a hatás, ha a képzés és a szaktanácsadás tartalma és szemlélete a fenntarthatóságra irányul. Ezen a téren a szaktanácsadókat is fel kell készíteni!
		3. Igényfelmérés a fiatalok (szakoktatásban és szakirányú felsőoktatásban résztvevők) körében a demográfiai földprogramban való részvételre vonatkozóan		Nem becsülhető	
		4. A programhoz állami földterületek biztosítása (NFA), a földbérleti pályázatok során a demográfiai földprogram szempontjainak érvényesítése			A szempontrendszerrel függ a környezeti hatás
		5. A program nyomán induló gazdaságok, mezőgazdasági üzemek kialakításához, szakmai tevékenységéhez szaktanácsadási háttér, inkubáció biztosítása a térségben működő szakképzési és agrár-felsőoktatási intézmények közreműködésével, az állam és az önkormányzatok együttműködésével, bemutató gazdaságok, közösségi gazdaságok létrehozásával			A fenntarthatósági szempontokat meg kell jeleníteni. Térségi fenntarthatósági forrásközpontokat kell létrehozni, amelyek elméleti, gyakorlati útmutatást adnak. A szakképzési intézeteket is át kell hangolni a fenntarthatóság szemléletére, ismereteire.
		6. A programba belépő fiatal gazdálkodó családok termékei piacra jutásának közösségi eszközökkel történő segítése			A támogatás akkor indokolt, ha a termékek előállítása a fenntartható erőforrás-gazdálkodás szerint történt, és nem okoz külső költséget a társadalomnak.
7.4.	7.4. 1.1 Ökológiai gazdálkodás program	1. Magyarország ökológiai gazdálkodási akciótervének elkészítése a bioélelmiszerek és biogazdálkodás EU akciótervéhez igazodóan, az ökológiai gazdálkodásba vont területek nagyságának növelése érdekében		Közvetett pozitív hatás	
		2. Az agrár-környezetgazdálkodási jogcímben az ökológiai gazdálkodás támogatása, a gazdálkodók ökológiai gazdálkodásra való átállásának, illetve az ökológiai gazdálkodás ellenőrzésével és tanúsításával kapcsolatos költségek támogatása.		Közvetett pozitív hatás	
		3. A támogatási rendszerben az ökológiai gazdálkodás vállalásának értékelési szempontként történő érvényesítése. Ösztönzők		Közvetett pozitív hatás	

	kialakítása a gazdálkodók számára, hogy ne csak gazdaságuk egy részét, hanem egészét állítsák át ökológiai gazdálkodásra.			
	4. Az ökológiai gazdálkodás szereplői közötti integráció, bemutató ökogazdaságok létesítésének ösztönzése		Közvetett pozitív hatás	
	5. Az ökológiai gazdálkodásra vonatkozó elemző, értékelő, összehasonlító kutatások, az eddigi tevékenységek tapasztalatainak tudományos módszerekkel való feldolgozása, az érintett intézmények és gazdálkodók munkájának összehangolása		Közvetett pozitív hatás	
	6. A biológiai növényvédelmi módszerek terjedésének ösztönzése, többek között a jogi környezet megfelelő, annak sajátosságaihoz igazodó módosításával		Jelentős pozitív hatás	A biológiai módszerek megnevezése itt félrevezető lehet. A géntechnológia is biológiai módszer. A növényvédelem esetében is felvetődik a koegzisztencia lehetőségének kérdése. A kémiai növényvédelem rezisztens fajtákat termel ki.
	7. A már rendelkezésre álló, ökológiai gazdálkodást segítő technológiai módszerek szélesebb körben való megismertetése, széleskörű ismeretterjesztés		Közvetett pozitív hatás	Az ökológiai gazdálkodás módszereit is szükséges fenntarthatósági vizsgálatnak alávetni, és szűrni a létező módszereket!
	8. Az ökológiai gazdálkodásban jól alkalmazható tájfajták felkutatása, megőrzése és termesztésbe vonása, a hozzájuk kötődő helyi hagyományok, ismeretanyag, nevezéktan megőrzése		Jelentős pozitív hatás	Az agrobiodiverzitás megőrzése növeli a termékváltozatosságot.
	9. A biotermékek feldolgozásának növelése, a biotermékeket feldolgozó kapacitások létesítése, fejlesztése		Közvetett pozitív hatás	
	10. A biotermékek hazai piacra jutásának támogatása és a bioélelmiszerek bevonása a közétkeztetésbe, elsősorban a bölcsődében, óvodában, iskolában és a kórházakban		Közvetett pozitív hatás	
	11. A kínálati oldal növelése mellett a fogyasztók szemléletének megváltoztatása, tájékoztatása a bioélelmiszerek fogyasztásának előnyeiről, fontosságáról. Többéves, célzott információ-, reklám- és médiakampány a bioélelmiszerek népszerűsítésére		Közvetett pozitív hatás	A fogyasztó bizalom erősítése elsődleges.
	12. Képzés, szaktanácsadás, bemutató		Közvetett pozitív hatás	

	gazdaságok, tangazdaságok az ökológiai gazdálkodást folytatók számára, az általános nevelési, oktatási programnak is képezze részét az ökológiai gazdálkodás fontossága.		hatás	
7.4.1.2 Nemzeti génmegőrzés program	1. Nemzeti Agrobiodiverzitás-védelmi Stratégia kidolgozása és lépésről lépésre való megvalósítása az összes érintett fél bevonásával és együttműködésével		Közvetett pozitív hatás	Vigyázni kell az agrobiodiverzitás tág értelmezésével, a GMO is növeli a változatosságot!
	2. A hazai génbank hálózat újraszervezése, melynek első lépéseként a Vidékfejlesztési Minisztérium 2010. november 1-vel önálló intézményként létrehozta a Növényi Diverzitás Központot (NÖDIK) és a Kisállattenyésztési Kutatóintézet és Génmegőrzési Koordinációs Központot (KÁTKI). Ennek folytatásaként biztosítani kell a biológiai alapok megőrzését végző hazai génbank hálózat működtetésének hosszú távú anyagi és személyi feltételeit.		Közvetett pozitív hatás	Az éghajlatváltozás korában fontos tekintettel lenni arra, hogy az ex-situ génmegőrzés in-situ génmegőrzés nélkül nem tudja biztosítani a szükséges adaptációt a változó környezethez. Ezért a kétféle génmegőrzést kombinálni kell, az in-situ génmegőrzést a legnagyobb mértékben részévé kell tenni a gazdálkodásnak.
	3. Alacsony költségeket biztosító, átlátható, a gazdálkodók részvételén alapuló fajta-elismerési és vetőmag/tenyészállat minősítési rendszer kidolgozása		Nem becsülhető	
	4. A fajtaoltalmi, nemesítői jogok rendszere mellett új típusú jogok (mezőgazdasági termelők jogai, kollektív tulajdonjogok, haszon-megosztás) kidolgozása és alkalmazása		Nem becsülhető	
	5. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP- 2014-2020) támogatásainak elérhetővé tétele a tájfajtákat, helyi fajtákat fenntartó/termelő gazdálkodók számára (on-farm génmegőrzés)		Jelentős pozitív hatás	Teljesülhet az ex és in-situ génmegőrzés egyidejűsége.
	6. Agrárkutatások finanszírozása a tájfajták élelmiszerfogyasztási, táplálkozási értékeinek feltárása, előnyös élelmiszer-feldolgozási tulajdonságainak vizsgálata, az agro-biodiverzitás történeti folyamatának feltárása, jobb, minőségi termékek előállításának segítése, illetve a részvételi nemesítési erőfeszítések előmozdítása érdekében.		Közvetett pozitív hatás	
	7. A földrajzi, eredetmegjelölési, illetve hagyományos, különleges terméki árujelző		Közvetett pozitív hatás	

	rendszer hazai alkalmazásának erősítése, ösztönzése annak érdekében, hogy az adott tájak természeti erőforrásaihoz (genetikai erőforrások, talaj, víz, klíma, tájfajta vetőmagok és növények, stb.), illetve hagyományos feldolgozási módszereihez kapcsolódó termékek versenyképesek legyenek a hazai és európai piacon			
	8. A kisméretű biogazdaságok számára annak lehetővé tétele, hogy minél rugalmasabb keretek között használhassák a ritka növényeket, tájfajtaikat (a családi gazdálkodók, a mikroállalkozások, az ökológiai gazdálkodás támogatása az agro-biodiverzitás szempontjából is fontos feladat, hiszen a gazdálkodók ezen csoportjai vesznek részt jelenleg is a genetikai erózióknak kitett fajták fenntartásában, használatában).		Jelentős pozitív hatás	Kiegészíti az ex-situ génmegőrzést, segít a különböző fajták folyamatos alkalmazkodásában.
	9. Többszintű együttműködés kialakítása és megőrzési programok elindítása a Kárpát-medence összes olyan tájegységében élő közösségével, ahol tudatos génmegőrzés folyik		Jelentős pozitív hatás	
	10. A gazdálkodók földhasználati döntéseinek megalapozására döntéstámogatási rendszer és központi adatbázis létrehozása		Közvetett pozitív hatás	Fontos, hogy a döntéstámogató rendszer a fenntartható erőforrás-használat teljes skálájára vonatkozzon, és ne csak a közvetlen földhasználatra.
7.4.1.3 Táj- és agrár-környezet-gazdálkodási program	1. Térségi tájgazdálkodási tervek készítése		Közvetett pozitív hatás	A tájhasználatban érdekeltek bevonásával! Természetföldrajzi, biogeográfiai kistájakra készüljön, koordinatív és alapozó jelleggel, a meglévő térségi/kistérségi fejlesztési programok és területfejlesztési és területrendezési programok számára. A területi tervezés hierarchikus rendszerébe kell illeszteni törvényi szinten, vagy a meglévő tervek kötelező tartalmi elemévé kell tenni, természetesen annak tartalmi előírásainak jogszabályi rögzítésével. Ellenkező esetben hatékonysága mérsékelt marad.
	2. Tájkarakter-védelmi program (az általános tájvédelem és az agrárstratégia sürgős összehangolása, a hálózatjellegű természetvédelem szempontjainak beépítésével)		Közvetett pozitív hatás	Az említett programok harmonizációja kiemelt fontosságú. A tájkarakter védelme a táj meghatározó elemeire vonatkozzon és az esetleges új típusú tájgazdálkodási formák

				harmonizáljanak a történeti/potenciális tájkarakterrel..	
		3. A hagyományos, a folyók természetes működéséhez igazodó, a vízjárással együtt élő, ahhoz alkalmazkodó ártéri tájgazdálkodás, illetve átfogó vízgazdálkodási rendszer feltámasztása az erre alkalmas területeken. Megszervezésére ott van lehetőség, ahol elegendő, rendszeresen pótolható víz áll rendelkezésre, és ahol a folyók rendszerműködése helyreállítható vagy utánozható. E területek a folyók mélyebben fekvő árterei, a vízlépcsők visszaduzzasztása által érintett területek, a nagyobb nyílt árterek (pl. Bodrozug, Gemenc), a kisebb folyók holtágakkal, mellékvizekkel tarkított, még szabályozatlan, avagy kevésbé rendezett szakaszain (Rába, Bodrog, esetleg a Sajó vagy a Hernád mentén). Részleteiben megvalósítható a folyók hullámterein, nagyobb – esetenként a belvizek tározására használt – tavak, holtágak mentén, ahol a folyóval való állandó vagy részleges kapcsolat biztosítható.		Jelentős pozitív hatás a tájra, az ökológiai szolgáltatások szintjének emelésére, a faji és fajtadiverzitásra	A tájhasználókkal való egyeztetések során szükséges megelőzni, hogy az új tájgazdálkodási forma következtében fellépő változások ne okozzanak konfliktusokat a szomszédos területek használóival. Amennyiben szükséges, akkor területhasználatváltással és támogatással kell a területeken való eredményes gazdálkodást elősegíteni, hiszen ezen gazdálkodók nagyértékű ökológiai szolgáltatást nyújtanak az érintett tájban.
		4. A helyi adottságokra, okszerű területhasználatra, művelési ágváltásra épülő modellprogramok, mintaprojektek megvalósítása, a meglévő kezdeményezések rendszerszerű folytatása, kiterjesztése, környezetvédelmi- természetvédelmi szaktanácsadó hálózat kiépítése a gazdálkodói döntések megalapozásához		Közvetett pozitív hatás	A modellprogramok és mintaprojektek tapasztalatainak be kell épülni támogatási rendszer prioritásai közé.
		5. A gazdálkodók természetközeli földhasználatának és természetkímélő gazdálkodásának támogatása a Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT), a Natura 2000 területek és a vizes élőhelyek uniós támogatási lehetőségeinek megőrzésével, fenntartásával, bővítésével, az agrár-környezetgazdálkodási intézkedések (AKG) keretében. A különleges természetmegőrzési és madárvédelmi területeket magában foglaló Natura 2000 területeken való gazdálkodás esetén igénybe vehető támogatások biztosítása a gyep (legelő) hasznosítású területekre vonatkozóan, a támogatás		Pozitív hatás	Az eredményessége attól függ, hogy milyen feltételeket kell és lehet teljesíteni a természetkímélő gazdálkodáshoz, a megkapható támogatás gazdálkodási alternatívát jelent-e az aktuális rendszerben elérhető hasznokhoz képest.

		kiterjesztése az erdőkre és a vizes élőhelyekre. A Natura 2000 területeken az AKG és a jelenlegi Natura 2000 kompenzáció helyett a Natura 2000 jelölő élőhelyek és jelölő fajok fenntartását biztosítani képes kompenzációs rendszer bevezetése.			
		6. A Natura 2000 fenntartási tervek kidolgozása, illetve a tervezéssel összhangba hozott támogatási, tanácsadói és ellenőrzési rendszer koncepciójának kialakítása és tesztelése		Közvetett pozitív hatás	Az előző pont eredményességét jelentősen befolyásolja, részben feltételének is tekinthető.
		7. A nemzeti park igazgatóságokat természetvédelmi rendeletetésük elsődlegességének megőrzésével a Natura 2000 területek kezelésében mintagazdaságokká (társadalmi szerepvállalás) kell fejleszteni a tradicionális tájhasználati minták mint élőhelyek és tájképi értékek felélesztésével, illetve támogatásával a génmegőrzés, az ökológiai gazdálkodás és a természetvédelem céljaival összhangban. A vagyonkezelésükben lévő területek bérbe, vagy használatba adásakor részesítsék előnyben a helyi családi gazdaságokat (különös tekintettel az őshonos fajták tartását, a pásztorok alkalmazását, a hagyományos pásztorkultúra fenntartását, az extenzív legeltetési módszerek alkalmazását vállaló gazdálkodókra), velük együttműködve őrizték a táj értékeit.		Pozitív hatás a természetvédelem elfogadottságára	A konkrét használaton múlik, hogy sikerül-e elérni a fenntartható használatot, ezért fontos, hogy egyértelmű kritériumok mentén kössenek földhasználati szerződéseket, és a kritériumok célravezetők és végrehajthatók legyenek, illetve az ellenőrzés működjön, az eredményeket pedig monitoring rendszer támassza alá.
		8. A vízminőség-védelem és a fenntartható mezőgazdálkodás környezetbiztonsági szemléletű összehangolása		Jelentős pozitív hatás	
		9. A gyomnövények, kiemelten a parlagfű elleni védekezés megoldására irányuló törekvések		Ellentétes hatások	Rendszerszemléletű megközelítést igényel, a gyomok terjedésének okait kell feltárni és kezelni. Az egyéb tájidegen invázió növényekre is ki kell terjeszteni a programot, különösen a (már a kisvízfolyások mentén is) erőteljesen terjedő gyalogakácra.
		10. A zöld gazdálkodási előírások önkéntes vállalásáért és teljesítéséért területalapú, vissza nem térítendő kifizetések, kompenzáció biztosítása a gazdálkodók számára		Közvetett pozitív hatás	A helyes támogatási gyakorlat, ha a támogatás valamilyen közérdeket szolgáló tevékenységet támogat, ugyanakkor a közérdek ellen ható tevékenységek támogatását teljesen meg kellene szüntetni.

		11. A táji adottságokhoz illő gazdálkodás támogatási rendszerének megalapozása érdekében a tájegységenként/kistájanként kívánatos gazdálkodási formákat rögzítő tervek elkészítése. A támogatások odaítélésénél jelentős súllyal kell figyelembe venni a tervezett fejlesztés illeszkedését a települések külterületi rendezési terveihöz, környezetvédelmi szabályzataihoz.		Közvetett pozitív hatás	Célszerű lenne a területrendezési, területfejlesztési tervek részeként kezelni, és a kialakuló járások szintjén megvalósítani. Kapcsolódik jelen program 1. pontjában megfogalmazottakhoz.
7.4.1.4 Állattenyésztés- fejlesztési program		1. Az állattenyésztés fejlesztését eredményező gyors intézkedések a munkahelyteremtés és az emberek egészséges táplálékkal, állati eredetű fehérjével való ellátása érdekében.		Pozitív hatás az egészségre, de ellentétes hatások is	Az állattartás nagyobb hozzáadott értékkel rendelkezik, ugyanakkor a húsfogyasztás ökológiai lábnyoma sokszorosa a vegetáriánus életmódnak. Ezért az intézkedés kiegyensúlyozott megoldásokat követel.
		2. A növénytermesztés, kertészet és állattenyésztés optimális arányának helyreállítása.		Ellentétes hatások	Az a kérdés, hogy mire optimalizáljuk, mit tekintünk irányadó szempontoknak. Trágya, takarmány, területfelhasználás?
		3. Ágazati alprogram összeállítása és megvalósítása a sertésenyésztés fellendítésére, fejlesztésére (sertésstratégia). A kis- és a nagyüzemi sertéstartás kiegyensúlyozásával a mai sertésállomány középtávon (hat-nyolc év alatt) történő megkétszerezése.	A környezeti terhek növekedése mindhárom terhelési típusban	Negatív hatások a környezetre	A legkörnyezetbarátabb megoldás mellett sem biztosítható, hogy a környezeti terhek ne nőjenek.
		4. Ágazati alprogramok összeállítása és megvalósítása a többi állattenyésztési ágazatra és termékpályákra (pl. tej)			Az ágazati alprogramok céljainak ismerete nélkül nem értékelhető.
		5. A gyepre alapozott és őshonos állattartási alprogram keretében a húsmarha-, juh- és kecskeágazat – helyi, országos és export árualapok – fejlesztése, kiemelt figyelemmel az extenzív tartási technológiákra, a hagyományos hazai, őshonos fajtákra alapozott technológiákra, a szabadabb és kevésbé beruházás- és energiaigényes tartási rendszerekre, az ökológiai gazdálkodásra alapozott legeltetési állattartásra.	Terhelések a terület-felhasználásban	Ellentétes hatások	Ennek megvalósulása feltételezi a felhagyott legelőterületek újra-használatát. Minden esetben az a kérdés, hogy a kialakult szukcessziós állapothoz képest a legeltetés milyen környezeti terheléseket és milyen diverzitás változást eredményezhet. Lehetséges olyan féltermészetes állapot, ahol bizonyos fajok nagyobb populációs méretet ölthetnek, és ezzel nő a megőrzési esélyük (pl. legelőerdő), de lehetséges, hogy az ökológiai folyosók meglévő elemei szenvednek sérülést.
		6. Az extenzív állattartás körülményeinek rekonstruálása, az intenzív tartásmód állatvédelmi előírásokat érvényesítő technológiai feltételeinek megteremtése támogatások segítségével		Nem becsülhető hatások	A hatás természete attól függ, hogy az intézkedés következtében csökken-e az intenzív állomány, vagy annak megtartása, esetleg növelése mellett nő az extenzív állomány is.

	7. A rét- és legelőhasznosítási program keretében a természeti értékek megőrzésével, a természetvédelmi közcélokat szolgáló területkezelési technológiák alkalmazásával a területek állatállománnyal való benépesítése, valamint a gyepterületek területi csökkenésének megállítása, védelme, az extenzív, gyepre alapozott legeltetési állattartás módok alkalmazásának támogatása, előtérbe helyezése, az ezekhez a gazdálkodási rendszerekhez kapcsolódó minőségi, piacképes termékek megjelenésének biztosítása		Nem becsülhető, de lehetséges ellentétes hatások	Az a kérdés, hogy mennyire vesszük komolyan, hogy javítani akarjuk az ökoszisztémák szolgáltatását. Egy marginalizálódott gyepnek, amely elindult a maga szukcessziós útján, feltételezve a erdőszülés felé, annak biztos, hogy nagyobb az ökoszisztéma szolgáltatása, mint egy olyané, ahol a négy szolgáltató funkció közül az ellátót kívánjuk erősíteni.
	8. A legelőhasznosítással megvalósuló gazdálkodás célja a jó állategészségügyi státusunk erősítése és kihasználása, elmaradott térségeink gazdasági aktivitásának fokozása, hagyományok újraélesztése és a művelt területekhez kötődő természeti értékek megőrzése. Ez utóbbi érdekében a program intézkedései a védett természeti területek, illetve a Natura 2000 területek legalább felén kifejezetten természetvédelmi célú kezelés végzésére is irányulnak.			Pozitív hatás egészében csak akkor várható, ha nem nő az állattartás egészéből származó környezeti terhelés – nem lesz több kibocsátás, nem kell több erőforrást és területet felhasználni.
	9. A rét- és legelőhasznosítási program keretében a rétek, legelők fűhozamának stabilizálása, a rétek, legelők állattenyésztés útján történő hasznosítását jelenleg korlátozó jogszabályok újragondolása			Nemcsak a hozam, hanem a faji változatosság is fontos szempont. A legeltetés homogenizál, bár a trágya növeli a rekuperánsok diverzitását. A hozam a tápanyagellátás függvénye, ugyanakkor a legelő állat ürüléke kis részben hasznosul a talaj és a növények számára. A legelőn felszínre kerülő trágya legnagyobb része rövid idő alatt „elég”, belőle széndioxid keletkezik, és a bélgázokban lévő metánnal együtt terheli a környezetet. Az állattartás tehát csökkenti a gyepek szénmegkötő képességét, holott a természetes gyepek széntároló képessége magasabb, mint az erdőké.
	10. Nemzeti lovasprogram megvalósítása ágazati alprogramként, komplex szakterületi kapcsolódásokkal (oktatás, turizmus)		Nem becsülhető	A fő kérdés itt is az összes terhelés mennyisége, és hogy ez az alprogram csökkenti vagy növeli-e azt.
	11. A lovas alprogram keretében a lovaglás bevezetése az iskolai oktatásba, a Nemzeti Lovas Központ létrehozása világszínvonalú versenyek		Nem becsülhető	

	szervezésére, valamint a lóval kapcsolatos minden tevékenység (a versenyzéstől a lovas turizmusig, az oktatástól a kutatásig és hagyományörzésig), azaz lovas kultúránk minden részének egy központi intézmény alá rendelve történő irányítása. Képzés és a jogi szabályozási környezet fejlesztése.			
	12. Lehetőség szerint a lólétszám növelése, de nem csupán a mennyiséget nézve, hanem a fajtatizta állomány és a használat szerinti tenyésztés irányvonalát követve		Ellentétes hatások	Ugyancsak az összes terheléshez való hozzájárulás a lényeg, és ezt nemcsak az állatállomány vonatkozásában, hanem a kiszolgáló létesítmények tekintetében is vizsgálni kell.
	13. Az állati termékek döntő többségben feldolgozott formában történő exportálása, a piacra jutás segítése		Fenntarthatósági szempontból pozitív	A „kevesebből jobbat, értékesebbet” elvet kell követni!
	14. A hagyományos háztáji állattartás lehetőségének megteremtése, ezzel arányban a helyi értékesítési lehetőségek biztosítása		Pozitív hatás a hulladékok hasznosítására	Amennyiben visszatér a szerves hulladékok kezelésének hagyományos módja, a háztáji sok szerves hulladéktól szabadíthat meg bennünket.
	15. A hazai biológiai alapokat fenntartó/termelő gazdálkodók számára támogatási lehetőségek biztosítása		Közvetett pozitív hatás	
	16. Az állattartás engedélyezése, az állattartást tiltó helyi önkormányzati rendeletek felülvizsgálatának kezdeményezése a vidéki településeken, falvakban		Nem becsülhető	
	17. A környezetkímélő tartástechnológiák ösztönzése, a hígtrágyás állattartó telepek környezetvédelmi rendszereinek kialakítása, a környezeti károk figyelembevétele	Átterhelések lehetőségek	Pozitív hatás	A környezeti hatás a tartástechnológiától függ. A mélyalmos tartás vagy a hígtrágya alom-ítatás módszerrel való kezelése feltételezi az alom szállítását, környezetkímélő kezelését, ami átterheléseket jelenthet.
7.4.1.5 „Kert-Magyarország” kertészeti program	1. Ágazati alprogramok összeállítása és megvalósítása a zöldség-, a gyümölcs-, a gyógynövény és a dísznövény szektorra.		Nem becsülhető	Itt is az a kérdés, hogy összességében növekedésről-e van szó, vagy egy kevésbé fenntartható ágazat, eljárás helyettesítéséről.
	2. Szektorspecifikus, térségi alapú alprogramok kidolgozása, például Makói hagyma program, Fűszerpaprika program a hungarikumnak is minősülő termékek, tájfajták és őshonos fajták hazai piacra jutási feltételeinek javítására. Mivel ezek nem nagyüzemi, hanem kisüzemi, illetve családi vállalkozások számára jelentenek ideális választékot, több kézimunkával, de lényegesen		Jelentős pozitív hatás a fajtadiverzitásra és fenntarthatóságra	

	kevesebb vegyszerhasználattal termelhető fajták, termelésbe vonásuk többek között elősegíti a minőségi élelemellátást, a biogazdálkodást, és munkahelyeket teremthet, lényegesen csökkentheti falvainkban a munkanélküliséget.			
	3. Támogatási lehetőségek biztosítása a kertészeti ágazatok és szereplők számára, az ágazati és a természetstechnológiai specifikumokra tekintettel. A támogatások rendszerében stabilitás és kiszámíthatóság biztosítása, a pályázatokhoz kapcsolódó bürokrácia csökkentése		Nem becsülhető	A támogatásokat az ökológiai gazdálkodás feltételeihez kell kötni, ha pozitív hatást akarunk elérni.
	4. A kertészeti ágazatok (zöldség, gyümölcs, dísznövény, fűszer- és gyógynövény, gomba, faiskola, kertépítés) fellendítése, a szereplők esélyeinek növelése az ökológiai gazdálkodás elterjesztésével, a technológia fejlesztésével, a megújuló energiára alapozott termesztő telepek létesítésével, az öntözési infrastruktúra fejlesztésével, értékesítési csoportok létrehozásával, a környező országok által nyújtott exportlehetőségeinek kihasználásával és a háttérpiac fejlesztésével		Túlzottan összetett ahhoz, hogy becsülhető legyen	Megújuló energiára kíván alapozni, de azok mindegyikének más a környezeti hatása. A fenntarthatósági szempontok megadásával egyértelműen pozitívvá tehető a hatások.
	5. A kertészeti termékek piacra jutásának segítése a termelői értékesítő szervezetek (TÉSZ) működésének támogatásával, a hűtőházi és csomagolási infrastruktúra fejlesztésével és a feldolgozó ipar újjászervezésével.		Ellentétes hatások	A logisztikai feladatok végrehajtása (hűtés, tárolás, szállítás) növelik a környezeti terheket; olyan feldolgozási módszereket kell választani, amelyek külső költsége minimalizálható.
	6. Növényházfejlesztések támogatása, geotermikus energia kertészeti célú, fenntartható módon történő hasznosítása, ültetvények telepítése, korszerűsítése, megújítása, továbbá minőségbiztosítási rendszerek kialakításának, működtetésének támogatása, az ágazati termékpályák szabályozórendszerének egyszerűsítése.		Ellentétes hatások	A geotermikus energia fajtája és felhasználási módja tisztázandó kérdés, a növényházak ökológiai lábnyoma jelentős, de csökkenthető.
	7. Az exportpiacok bővítése, a hazai piac visszaszerzése érdekében a közösségi marketingre állami források biztosítása	A terhelések növekedése, kibocsátás, erőforrás- és térfelhasználás	Ellentétes hatások	A logisztika környezeti terhei, energiafelhasználása nő, de csökkenthető a legközelebbi piac felderítésével.
	8. A kertészeti ágazatok kutatási és fejlesztési		Nem becsülhető	

	tevékenységének támogatása a kertészeti szak- és felsőoktatás szakmai erősítésével. Az elavult jogszabályok módosítása			
	9. Tájfajták, helyi fajták termesztésbe vonása, fajtanemesítés		Pozitív az agrodiverzitás megőrzésben	A fajtanemesítésnek nem célszerű a génállomány további szűkítésének irányába mennie, inkább a visszakereszteзésekkel érdemes bővíteni azt.
	10. Támogatással működő, független és a piaci igényekre reagálni képes, vírusmentes központi szaporító-bázis kialakítása annak érdekében, hogy a hazai fajok rendelkezésére álljon a megfelelő bázis-szaporítóanyag		Nem becsülhető	
	11. A regisztrált, szakmailag felkészült gyógynövénygyűjtő státusz létrehozása, jogi és adóügyi feltételrendszerének megalkotása		Ellentétes hatások	Ellentétes hatások jöhetnek létre bizonyos fajok és területek túlterhelése miatt, a szabályozásban erre gondolni kell.
	12. A hatósági ellenőrzések egyszerűsítése és a vele járó költségek csökkentése		Nem becsülhető	
	13. Az egészséges táplálkozás, annak kapcsán a jó minőségű és változatos hazai zöldség- és gyümölcstermékek népszerűsítése, a helyi termékek, helyi értékesítés bővítése		Közvetett jelentős hatás az egészségre	
7.4.1.6 Nemzeti szőlő- és borprogram	1. A versenyképesség és a kiszámítható gazdasági környezet érdekében a termelési alapok javítása, az ültetvények versenyképességének erősítése, a szükséges szerkezetátalakítások (mind minőségben, mind fajtaösszetételben), a szőlőtermelés és felvásárlás egyensúlyának hosszú távú megalapozása, a legjobb termőhelyek védelme, valamint a szőlőtermő területek nagysága további csökkenésének megállítása, a borászati technológiai folyamatok minősége további fejlődésének erősítése		Nem becsülhető, és lehet ellentétes hatású	A versenyképességi szempont sok esetben rontja a környezeti és társadalmi szempontok érvényesülését, főleg azokat, amelyek költségnövelők. A borvidékek (borvidéki kultúrtájak) eltérő hagyományokkal, gazdálkodási és termesztési módszerekkel rendelkeznek. A legjobb termőhelyek, gyakran teraszosak, és/vagy kézi művelés lehetséges. A hagyományos gazdálkodási módok fenntartása táji szempontból is kívánatos.
	2. Azon helyi, Kárpát-medencei szőlő fajták borászati szerepének védelme és erősítése, amelyek nemzetközi szinten is képesek a legmagasabb minőségben és elegendő mennyiségben képviselni a hazai borkultúrát		Nem becsülhető	
	3. A hazai és a nemzetközi piacon is hatékony védelem biztosítása az oltalom alatt álló eredetmegjelöléseknek és földrajzi jelzéseknek. Ezek piaci értékének növelése.		Nem becsülhető	
	4. A szőlő- és bortermelés magas tudásszintet		Nem becsülhető	

	igénylő mezőgazdasági ágazat, ezért az oktatási, szakképzési, továbbképzési és kutatási rendszerek tovább erősítése, különös tekintettel a nagy hagyományokkal bíró hazai szőlészeti és borászati kutatóintézeti hálózatra			
	5. A magyar szőlész és borász szakma számos nemzetközi hírű kutatót is adott a világnak, fontos feladat a munkásságuk, szakmai hagyatékuk ápolása (pl. Mathiász János, Korizmic László, Király Ferenc, Bakonyi Károly).		Nem becsülhető	
	6. Az ágazat adminisztrációs feladatainak hatékonyabbá tétele a versenyképesség növelése, valamint az ellenőrzések egyszerűbbé tétele érdekében. A szőlő- és borkultúra intézményrendszerének átláthatóbbá tétele és egyszerűsítése.		Nem becsülhető	
	7. A megfelelő marketingmunka feltételrendszerének, szervezeti struktúrájának és finanszírozásának kialakítása.		Nem becsülhető	
	8. A borágazat, a borkultúra természetes szövetségben a turizmussal, a vendéglátással, a gasztronómiával, a kultúra és a művészetek világával, azokkal együtt jelentős mértékben és pozitívan alakíthatja az országimázst, ezt célzó összehangolt marketing szükséges.		Fenntarthatósági szempontból pozitív hatás	
7.4.1.7 Szántóföldi növénytermesztés, fehérjeprogram	1. Fehérjeprogram kidolgozása és megvalósítása, annak keretében a hazai fehérjenövénytermesztés lehetőségeinek feltárása, támogatási feltételeinek megteremtése az agrár-környezetgazdálkodási támogatások rendszerében, az alternatív fehérjenövényekre ajánlott termesztés- és feldolgozási technológiák fejlesztésének, terjesztésének támogatása		Ellentétes hatások	Amennyiben importot vált ki, a hatásai pozitívak. Amennyiben járulékos környezeti terhelésként jelenik meg (többlet területigény, többlet energiafelhasználás és kibocsátás), úgy negatív a hatása. Újra az a kérdés, hogy hozzájárul-e a vertikum egészségének terhehez, vagy csökkenti-e azokat?
	2. A fehérjeprogram célja a fehérjenövények termőterületének növelése, a termőterületeknek megfelelő termelés elérése, a fehérjenövényeknél a közösségi támogatás erősítése, a vetésforgó, vetésszerkezet fehérjenövényekkel való bővítésének elősegítése, a növényvédő szerek alkalmazásának csökkentése, az ágazat			Az előzőekben elmondottak a mérvadók.

		biztonságossá tétele a kutatási eredmények alkalmazásával, a közvélemény tájékoztatása a fehérjenövények előnyös környezeti hatásairól, a gazdálkodók számára magas szakmai színvonalú szaktanácsadás biztosítása			
		3. A fehérjetakarmányok receptúrákban való alkalmazásának kutatása, fejlesztése, bemutatása és terjesztése, a hazai termelésű és feldolgozású fehérjenövények takarmányreceptúrákba illesztése, az ehhez szükséges vizsgálatok kivitelezése, a saját célú feldolgozás támogatása, pályázati lehetőségek biztosítása		Nem becsülhető	
		4. A növénytermesztés diverzifikálása, alternatív szántóföldi növények termesztésének, piacra jutásának ösztönzése		Ellentétes hatások	Maga a diverzifikáció lehet pozitív hatású, de minden növénynek más a környezeti igénye és viszonya. Kérdés, hogy mit jelent itt az „alternatív”.
		5. A növénytermesztés eszközfejlesztése, kis- és középüzemek technológiai fejlesztése		Nem becsülhető	
		6. A hazai biológiai alapokat fenntartó/termelő gazdálkodók számára támogatási lehetőségek biztosítása		Pozitív hatás	
		7. Környezetkímélő agrotechnika ösztönzése, kiemelten a talajművelés és a növényvédelem terén		Jelentős pozitív hatás	A hatás függ a kérdéses technológiától, átterhelések lehetségesek.
		8. Kutatások, innováció intézményi és finanszírozási hátterének biztosítása, fajtanemesítés		Nem becsülhető	
		9. Agrárlogisztikai feltételek javítása		Nem becsülhető	
		10. Közraktározási rendszer megújítása, fejlesztése		Nem becsülhető	
	7.4.1.8 Erdőprogram	1. A Nemzeti Erdőstratégia aktualizálása és felülvizsgálata, elsősorban a klímaváltozásra való felkészülés tekintetében		Közvetve lehet hatása, de ellentétes is lehet	A hatás attól függ, hogy milyen szemléletben közelítjük az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodást.
		2. Az erdők környezeti, gazdasági és szociális szolgáltatásainak hosszú távon való biztosítása többcélú, fenntartható erdőgazdálkodással		Ellentétes hatások	A tőke-javak nem helyettesíthetik egymást, és a négyféle ökológiai szolgáltatás sem elválasztható.
		3. A fenntartható gazdálkodáshoz fűződő társadalmi érdekek és a tulajdonosi, ill. a gazdálkodói érdekek közti összhang megteremtése		Nem becsülhető	Eleve meglévő ellentmondás az értékek és érdekek között. Nem biztos, hogy a társadalom a helyes értékeket vallja.
		4. Oshonos fajokból álló természetes vagy a	A terhelések	Jelentős pozitív	

	természeteshez közelálló, a környezeti változásokhoz alkalmazkodni tudó erdőtársulások megőrzése, területüknek a termőhelyi tényezők függvényében történő, lehetőség szerinti növelése.	csökkenése	hatás a biológiai sokféleségre, az ökoszisztéma szolgáltatásokra.	
	5. Az erdővel borított területek növelése, elsősorban a kedvezőtlen adottságú mezőgazdasági területek erdősítésével. Az ország távlati, 27%-os erdősültségének elérése érdekében az erdőtelepítések ütemének fokozása. Az erdőtelepítések ütemének éves szinten 15 000 hektárra történő növelése – nagyobb hangsúlyt fektetve az őshonos, ill. az adott erdészeti tájba illeszkedő fajok alkalmazására –, az erdők közjóléti berendezéseinek fenntartására és bővítésére, az erdei melléktermékek (vadgyümölcs, gomba) gyűjtésére és helyben történő feldolgozására szerveződő vállalkozások ösztönzésére az erdőhöz kötődő (köz)foglalkoztatási programok bővítésére.		Pozitív hatás	Az erdősülési szukcesszió kihasználásával maximalizálhatók a környezeti hasznok. Vigyázni kell a mikromozaikosság megőrzésére, főleg a másodlagos sztyepp-erdő mozaikok megőrzésére.
	6. Az erdők állapotának javítása, az erdőterületek, azon belül a természetszerű erdők arányának növelése, az erdőgazdálkodás hatékonyságának és az erdő többcélú hasznosításának kiteljesítése		Jelentős pozitív hatás	
	7. Új, eddig gazdátlan erdőterületek gazdálkodásba vonásának ösztönzésére az osztatlan közös tulajdon megszüntetése, a határok kitűzése és állandósítása, az erdőgazdálkodói működés megkezdésének gazdasági ösztönzése, az erdészeti szakirányítói rendszer megerősítése, kisebb fűrészüzemek létesítésének támogatása az erdei fa helyben történő feldolgozására, erdei biomasszára alapozott kis- és közepes teljesítményű hőerőművek kistérségenkénti létrehozása az önkormányzatokkal együttműködésben, erdőkárok megelőzését szolgáló létesítmények létrehozása és erre irányuló tevékenységek		Ellentétes hatások	Az erdő természetes megtartottságától függenek a hatások. Egy természetes erdőszerkezet kezelés nélkül is javítja a környezeti szolgáltató funkciókat, amíg egy nem honos, rontott szerkezetű erdő sürgős felújítást igényelne. Az erdei biomassza hasznosítását fenntarthatósági feltételekhez kell kötni, lehetőség és veszély egyaránt.
	8. A körzeti erdőtervezés és erdészeti monitoring rendszer működtetése, kutatási programok indítása, a faanyag nyomon követésére alkalmas		Közvetett pozitív hatás	

	eredetigazolási rendszer bevezetése, erdővédelmi szolgálat felállítása, más hatóságokkal, szervezetekkel koordinált kiépítése, az erdők védelme és az illegális fakitermelés visszaszorítása érdekében			
	9. A meghatározóan őshonos fafajú erdőkben a folyamatos erdőborítást biztosító módszerek (szálaló és átalakító üzemmód) gazdasági ösztönzőkkel történő bevezetése, szarvasgomba termesztését szolgáló speciális erdőkezelési módszerek támogatása, új ültetvények létrehozása, az erdészeti feltáró hálózat fejlesztése		Ellentétes hatások	Az intézkedés sok elemet vegyít össze, amelyek környezeti hatása eltérő lehet. Pl. nyilván pozitív hatása van a folyamatos erdőborítás biztosításának, míg ültetvények létrehozása, a feltáró hálózat fejlesztése negatív hatásokkal járhat, de ez eseti megítélést igényel.
	10. A klímaváltozás várható kedvezőtlen hatásait is figyelembe vevő természetközeli és ültetvényszerű üzemmódok, illetve termesztési technológiák kialakítása, valamint a már meglévők továbbfejlesztése		Ellentétes hatások	Ez feltételezi az idegenhonos fajok ültetvényeit. Ez így túl általános, hogy becsülhető legyen, de pozitív hatás aligha valószínűsíthető.
	11. Szén-dioxid kvótákból pénzügyi támogatás adásának megfontolása az erdőtelepítésekhez, hiszen a klímaváltozás elleni küzdelemben az erdőknek jelentős szerepük van. Fontos, hogy a támogatás ne biomasszára, hanem hengeres fára vonatkozzon.		Nem becsülhető	Ez egy nagyon bonyolult kérdés, az erdőnek az éghajlatváltozásban betöltött szerepe számos tényezőtől függ, általában az erdőre vagy hengeres fára nem vonatkoztatható. A gyepek szénmegőrző szerepe jelentősebb, így azokra is kérhetnének támogatást.
	12. Az erdészeti genetikai alapok fejlesztő megőrzése, illetve fenntartása a genetikai ismeretek kiterjedtebb alkalmazásával		Közvetetten pozitív	
	13. A vidék- és tájfejlesztési koncepciókhoz illeszkedő agro-erdészeti termesztési rendszerek kialakításának megkezdése		Nem becsülhető	Elvileg lehet pozitív, növelheti a változatosságot, kihasználhatja a fajok egymásnak nyújtott támogatását, de ez túl általános a megítéléshez.
	14. Az erdők egészségi állapotának megőrzését és a klímaváltozás hatásainak megfigyelését szolgáló monitoring rendszer továbbfejlesztett működtetése		Közvetetten pozitív	
	15. Az erdők szolgáltatásainak komplex ökonómiai értékelése		Nem becsülhető	A négy ökoszisztéma-szolgáltatás nem elválasztható, ökonómiailag nem becsülhető.
	16. A hozzáadott érték növelése tekintetében elengedhetetlen az erdészeti termékláncok ösztönzése, az erdőgazdálkodás, a fa alapú iparágak fejlesztésének összehangolása.		Nem becsülhető, fenntarthatósági szempontból pozitív	
7.4.1.9 Halászati	1. A nagyon alacsony halfogyasztásunk növelése,		Ellentétes hatások	Fenntarthatósági szempontból számos pozitív

program	melyet úgy kell megvalósítani, hogy a növekmény a hazai termelésből kerüljön ki, és a halfeldolgozás fejlesztésével minél nagyobb hozzáadott értéket tartalmazó megfizethető és nyomon követhető termékekből álljon.			hatása lehet, pl. egészséges táplálék, helyi piac, foglalkoztatás. A létesítmények oldaláról növelheti a környezeti terheléseket. A féltermészetes gazdálkodási formák (ártéri gazdálkodás, állandó vízborítás, vízvisszatartás) békítheti össze az ellentmondásokat.
	2. A másik fő elem a növekményt biztosító hal-árualap megteremtése. Ezt új halastavak-tógazdaságok, intenzív rendszerek építésével és felújításával kell elérni.		Ellentétes hatások	Ld. az előző intézkedés megítélését.
	3. Minden haltermelési módszer és halászat esetén követni kell a fenntarthatóság szempontját, amely a munkahelyteremtést és -megőrzést is szolgálja.		Pozitív hatás	A megítélése a konkrét szempontok ismeretében lehetséges.
	4. A program szemléletében alapelem a környezettudatosság elve, a természetes vizek fenntartása, a természetes vizek halállományának megőrzése, biztosítva ennek termelői kompenzációját		Jelentős pozitív hatás	
	5. Fontos a K+F tevékenységek – beleértve a horgászati eszközök gyártását – támogatása.		Nem becsülhető	
	6. Kiemelt cél, hogy az Európában egyedülálló természetvédelmi jelentőségű, az egykori mocsarak, rétek helyén kialakított sekély vizű extenzív gazdálkodású halastavak biodiverzitás-megőrzési célú támogatása mihamarabb ismét elinduljon és kiteljesedjen.		Pozitív, de akár ellentétes hatások is.	A fő szempont a természetes diverzitás megőrzése; az ényes kérdés, hogy hol van az „extenzív” határa. A halfauna idegenhonos fajokkal való elszennyezése már itt is valóság, és megoldása kérdéses.
7.4.1.10 Vadgazdálkodási program	1. A vadgazdálkodási ágazat fő feladata nem a gazdasági eredmény elérése, hanem a természeti és természetes állapot megőrzéséhez fűződő érdekek szolgálata.		Pozitív hatás	Elvben pozitív, de a konkrétumoktól függ a hatás.
	2. Elsődleges cél a hazai piac és vadhús-fogyasztás élénkítése, illetve a nagyvadsűrűség csökkentése. A vadhús táplálkozás-élettanilag egészséges ételnek minősíthető, melyet a hazai fogyasztók számára is elérhető áron lenne célszerű biztosítani.		Pozitív hatás	A nagyvadsűrűség csökkentésének pozitív hatása lehet az erdők felújulására, de lehetnek ellentétes hatások is. Sok esetben az „optimális” zavarást a nagyvadak biztosítják, amelyek újraindítanak szukcessziós folyamatokat, vagy éppen állapotban tartanak egy rendszert.
	3. A vadgazdálkodás segítése, a vadhús-feldolgozás és a vadászturizmus fejlesztése. Az Alföld leghátrányosabb térségei fejlesztésének egyik lehetséges eszköze lehet a		Nem becsülhető	

		vadászturizmus fejlesztése.			
		4. Az egyre csökkenő apróvadállomány megőrzése és fejlesztése. Apróvadállományunkat nagyon érzékenyen érintették az elmúlt évek természeti katasztrófái, de a vad számára kedvező élőhelyek megteremtésével az apróvad létszám növelhető, mely a mezőgazdaságnak és a vadászatnak is előnyére szolgálhat.		Nem becsülhető, illetve ellentétes hatások	Ezen a téren az apróvadállomány csökkenésének az okát kell feltárni, és arra válaszolni. Pl. a rókák természetes szelekciójának csökkenése, az aranysakál expanziója.
		5. A nagyvadak létszáma jóval meghaladja a területük eltartóképességét; a vadkár igen nagy (erdőtelepítés, gyümölcsstermesztés stb. nem lehetséges már kerítés nélkül); a vadkerítések hossza nagy, és tovább fokozza a vadkártételt, illetve zavarja a vadak vonulási útvonalait. Egyes helyeken Magyarországon a természetes szintnek több mint tízszeresére duzzasztott vaddisznó- és szarvasállomány található.			Mint az előzőekben, de itt is az okot kell vizsgálni. A túlszaporodás nyilvánvaló oka a ragadozók hiánya, hiszen természetes körülmények között ez biztosítja az optimális népességet.
		6. A földön fészkelő védett és vadászható madárfajokat egyaránt veszélyeztető, túlszaporodott generalista ragadozók állományainak korlátozását a hivatásos vadászok érdekltségének növelésével, ill. a hatékony, kíméletes és szelektív csapdázási módszerek támogatásával kell elérni.		Nem becsülhető	Ezt a kérdést minden ragadozó esetében külön kell vizsgálni, és feltárni a túlszaporodás okát is. Az önmagában nem ok, hogy valami azért szaporodik túl, mert az ember nem vadássza, hanem a túlszaporodásnak ökológiai okai vannak.
		7. A vadhús helyi szintű értékesítése érdekében a kis vadhúsfeldolgozók, hűtőházak létesítésének és fenntartásának támogatása. Ez egyben a helyi specialitások, hungarikumok felkarolását, támogatását is jelenti.		Nem becsülhető	
		8. A vadhús helyi feldolgozásának fejlesztése és a belföldi fogyasztás megtöbbszörözése érdekében az adminisztratív akadályok elhárítása		Nem becsülhető	
		9. A vadászturizmus az ország olyan területeit, régióit érinti, amelyek kevésbé hangsúlyosak a hagyományos turizmus terén, illetve döntően olyan területek, melyek az ország elmaradottabb régióhoz sorolhatók, ugyanakkor legtöbbször kiváló vadászati adottságokkal rendelkeznek. A vadászat, vadgazdálkodás így a hátrányos helyzetű térségekben fokozott gazdasági jelentőséggel bír, ugyanakkor mindenképpen		Nem becsülhető	

		hivatásos mederben kell tartani.			
7.5.	7.5.1.1 Helyi, regionális élelmiszer-feldolgozás program	1. A közgazdasági és jogi feltételek biztosításával a helyi és regionális élelmiszer-előállítás és élelmiszer-kereskedelem előmozdítása		Jelentős pozitív fenntarthatósági hatás	A helyi termelés és ellátás lecsökkenti a szállítási távolságokat, és helyben biztosítja a megélhetést.
		2. Az élelmiszer-előállítók, különösen a családi gazdaságok, KKV-k és kistermelők tevékenységét érintő jogszabályok felülvizsgálata, az élelmiszerlánc-felügyelet területén az arányos teherviselés megvalósítása.		Közvetetten pozitív	
		3. Az élelmiszerlánc lerövidítése érdekében a kistermelői helyi feldolgozás és a kapcsolódó közvetlen és helyi értékesítés fejlesztése		Közvetetten jelentősen pozitív	
		4. Kis vágóhidak, vágópontok, helyi feldolgozó egységek létesítése, korszerűsítése, bővítése		Közvetetten pozitív	
		5. A feldolgozást végző vállalkozások hitelhez (különösen forgóeszközhitelhez) jutási lehetőségeinek bővítése		Közvetetten pozitív	
		6. Cél a közös infrastruktúrahasználatra épülő, hatékony erőforrás gazdálkodást lehetővé tévő regionális élelmiszer-feldolgozási központok megvalósításának támogatása, az együttes piacra jutás elősegítése érdekében együttműködő, különösen mikro-, kis- és középvállalkozások logisztikai, kereskedelemfejlesztési beruházásainak támogatása		Nem becsülhető, illetve lehet ellentétes hatás	Fenntarthatósági szempontból a helyi, regionális szükségletek kielégítése indokolt, amikor azonban már exportot céloz, akkor másnak állíthatjuk elő ugyanazt a helyzetet, amelyből most mi szeretnénk kiszabadulni. Kivéve, ha az élelmiszerellátásnak a célzott piacon objektív akadályai vannak.
	7.5.1.2 Országos és nemzetközi szintű élelmiszer-feldolgozás program	1. Tekintettel a Magyarországon jó minőségben és gazdaságosan megtermelhető mezőgazdasági nyersanyagokra, alapvető érdekünk, hogy a hazai ellátást ezek hazai feldolgozásából biztosítsuk, és a fennmaradó részt is a lehető legmagasabb hozzáadott értékkel – a nemzeti élelmiszer-önrendelkezési jog figyelembevételével - szállítsuk a külföldi piacokra			Mint fentebb.
	2. A jelenleg tökehiányban és innovációs hátrányban lévő magyar tulajdonban lévő feldolgozók segítése az alapvető élelmiszerek (tömegtermékek) területén fennálló versenyben való helytállás érdekében.		Nem becsülhető	A verseny nem igazán fér össze a társadalmi és környezeti felelősségvállalással.	
	3. A termékeik jelentősebb részét regionális, országos és nemzetközi piacokon értékesítő élelmiszeripari vállalkozások működtetése és			Mint feljebb: fontos szempont, hogy a célzott országban ne okozzon fenntarthatósági hátrányokat a helyi közösségeknek, ne szorítsa	

		<p>továbbfejlesztése terén figyelembe veendő szempontok: a fejlesztések segítsék elő a foglalkoztatás bővítését; hosszú távú szerződéses kapcsolatok kialakításával a hazai alapanyagok felhasználásának biztosítását; a termékstruktúra-átalakítási programok segítsék elő az egészséges táplálkozást a tömegélelmiszer termékek piacán; a beruházások környezetterhelésének, hulladék- és szennyezőanyag-kibocsátásának csökkentése, a közösségi energiafelhasználás és a karbonláb-nyomat mértékének csökkentése.</p>			hátterbe a hagyományos gazdálkodást és megélhetést.
		<p>5. Meg kell vizsgálni a határ menti élelmiszerkereskedelem nem EU tagállamok – Ukrajna (Kárpátalja), Szerbia és Horvátország (Délvidék) – irányába történő bővítésének, továbbá a kárpát-medencei magyar gazdasági tér és együttműködés erősítésének lehetőségeit.</p>			A fenti szempont érvényesítése itt is fontos!
7.5.1.3 Ellenőrzött élelmiszerlánc program	1. Az élelmiszerlánc-biztonság és a helyi élelmiszerpiacok védelme érdekében a hatósági ellenőrzés és a fogyasztóvédelem hazai intézményrendszerének megerősítése			Pozitív hatás az egészségre	
	2. Az élelmiszerrel kapcsolatos szabályozás (élelmiszer fogalma, helyi termék, élelmiszer-önrendelkezés) EU szintű átgondolásának és az alap-élelmiszerellátás újraszabályozásának ösztönzése			Nem becsülhető	Fontos fenntarthatósági kérdés, de csak a szabályozási elképzelés alapján becsülhető
	3. Az alapvető élelmiszerek és mezőgazdasági alapanyagok ÁFA-jának lehetőség szerinti csökkentése.				Ez abban az esetben lehet jelentős pozitív hatású, ha az ÁFA-csökkentés szempontja a termelés negatív externáliájának minimalizálása.
	4. Jogi és szabályozási eszközökkel az áruházláncok önköltség alatti áron történő élelmiszerértékesítési gyakorlatának visszaszorítása, a beszállítóktól kért visszatérítések, hozzájárulások és az érték nyújtott szolgáltatások arányosságon alapuló összhangba hozása, az áruházláncok és a beszállítók kapcsolatának kiegyensúlyozása			Fenntarthatósági szempontból jelentős pozitív hatás	
	5. A piacra jutás segítése, a piac megtartása, a piaci jelenlét erősítése. Ennek érdekében a kínálati oldal erősítése, új piaci szegmensek feltárása. A cél, hogy a fogyasztók számára a				

	„magyar élelmiszer” a „biztonságos, minőségi és ellenőrzött élelmiszer” szinonimája legyen.			
	6. Az értéknövelés elősegítése, marketinget szolgáló nemzeti minőségi rendszerek bevezetése (termék-, termékcsoport szintű rendszerek, regionális rendszerek), a működő rendszerek továbbfejlesztése			Fontos, hogy a minősítés a fenntarthatósági szempontokat teljes körűen vegye figyelembe.
	7. A termelők és termelői közösségek uniós minősítési rendszerekben történő részvételének ösztönzése, segítése		Nem becsülhető	
	8. A hazai termékek kínálatában az egyedi hozzáadott értékkel rendelkező termékek a fogyasztók számára is jól azonosíthatóan történő megkülönböztetését biztosító termék tanúsítási rendszerek kiemelt támogatása		Pozitív hatás	Attól függ a hatás, hogy a szempontok között megjelenik-e a fenntarthatóság.
	9. A hungarikumnak tekinthető élelmiszerek, valamint a kiváló minőségű élelmiszerek piaci ismertségének, elismertségének növelése		Közvetetten pozitív	
	10. A hatósági ellenőrzési rendszert szervesen kiegészítő, és a hatóság által felügyelt vállalkozói önellenőrzési rendszerek hatékonyabbá tétele, szabályozási környezetének fejlesztése.		Közvetetten pozitív	Függ attól, hogy melyek az ellenőrizni kívánt előírások.
	11. Az élelmiszerlánc-felügyeleti ellenőrzési és vizsgálati adatok minőségének, elérhetőségének, időben történő szolgáltatásának, láncszintű elemezhetőségének javítása, átfogó, informatikai alapokon nyugvó élelmiszerlánc-felügyeleti rendszer kialakítása		Közvetett pozitív hatás	
	12. Az élelmiszerlánc-felügyeleti hatóságnak működtetnie kell az élelmiszerlánc-felügyeleti adatbázist, melynek tartalmaznia kell minden állattartót, élelmiszer- és takarmányvállalkozót, valamint a tevékenységük tekintetében elvégzett élelmiszerlánc-biztonsági hatósági ellenőrzések adatait.		Közvetett pozitív hatás	A túlzott adminisztrációt kerülni kell!
	13. Az agrárigazgatási intézményrendszer erősebbé és hatékonyabbá tétele, a szubszidiaritás elveinek figyelembevételével a közvetlen utasítási rendszer fenntartása, a hatósági bürokrácia lehető legalacsonyabb szinten tartása.		Közvetett pozitív hatás	A kérdés itt is, hogy az igazgatás mennyire a fenntarthatóság megvalósulására irányul.
	14. Az állategészségügyi szolgálat, valamint a			Mint fentebb, mennyire irányul a tevékenység a

		növény- és talajvédelmi szolgálat – mint az élelmiszerlánc-felügyeleti szakigazgatás letéteményesei, a hatékony hatóság nélkülözhetetlen elemei – folyamatos fejlesztése érdekében az új nemzetközi módszerek adaptálása, minőségirányítási rendszerek bevezetése. A szakmai oktatás-képzés, továbbképzés megújításával a szolgálat társadalmi szintű megbecsülésének helyreállítása			fenntartható erőforrás-használatra.
		15. Egységes szabályozási rendszer kialakításával, használatával az állami forrásokból is támogatott, járványos állatbetegségek elleni mentesítési programok minél szélesebb körre történő kiterjesztése			A betegségek elleni védekezés, a mentesség fontos szempont, de ez az intézkedés együtt kell, hogy érvényesüljön a természetesebb állattartás szempontjaival, a megelőzések és az egészséges húsminőség érdekében.
		16. Az agrár-szakigazgatás szerteágazó laboratóriumi rendszerének az üzemeltetés racionalizálásával költséghatékonytá tétele. Hosszú távú cél a nemzetközileg elismert akkreditációval rendelkező nemzeti laboratóriumphálózat létrehozása		Közvetett pozitív hatás	
7.5.1.4 Egészséges közétkeztetési program	1. A közétkeztetési alapanyag-beszerezés során a helyi termelők, illetve az egészséges, magyar, helyi termékek előnyben részesítése			Jelentős pozitív hatás	A környezeti hatás erősíthető az organikus termékek iránti kereslet kedvezményezése által.
	2. A közétkeztetés minőségének javítása az életkori és egészségügyi szempontok figyelembevételével			Jelentős pozitív hatás az emberi egészségre	
	3. A tudatosabb, egészségesebb étkezést szolgáló szemléletformálás, tájékoztatás, oktatás, képzés támogatása bevonva mind a társadalmi, mind a piaci oldalt, pl. kevesebb só használat, cukor helyett méz, a természetes, de sokszor elfeledett élelmek használatának támogatása			Jelentős pozitív hatás az emberi egészségre	
	4. A közétkeztetésre vonatkozó szabályozás, különösen a közbeszerzési előírások áttekintése, a szükséges pontokon könnyítése annak érdekében, hogy helyi beszállítók is eséllyel pályázhassanak, érvényesíteni lehessen a minőségi, táplálkozás-egészségügyi és ökológiai szempontokat, lehetőség nyíljon a helyi kistermelőktől történő beszállításra, valamint a helyi közösség (önkormányzat) helyi közétkeztetés feletti			Jelentős pozitív hatás az emberi egészségre, és a fenntarthatóságra	A környezeti hatás erősíthető az organikus termékek iránti kereslet kedvezményezése által.

	ellenőrzésére			
	5. A helyi ökológiai gazdálkodásból származó élelmiszer termékek közétkeztetésbe történő fokozatos bevonásának támogatása, kiemelten az egészségügyi intézmények, bölcsődék és óvodák közétkezdői esetében		Jelentős pozitív hatás az egészségre és környezeti elemekre, fajtadiverzitásra	
	6. A közétkeztetési gyakorlat és feltételek átfogó, országos felmérése		Nem becsülhető	
	7. A közétkeztetést biztosító konyhák, főzőkonyhák technikai, technológiai fejlesztése		Nem becsülhető	Figyelembe kell venni az energiahatékonyságot és a takarékosági lehetőségeket.
	8. Független, a táplálkozástudomány elismert szaktekintélyeiből álló bizottság felállítása, mely jogosult ellenőrizni, súlyos minőségi követelményi normák be nem tartása esetén ideiglenesen bezáratni a közétkeztetéssel foglalkozó konyhákat, büféket		Közvetetten pozitív hatás az egészségre	Kérdés, hogyan viszonyul ez a mai ellenőrzési rendszerhez.
	9. A közétkeztetésben dolgozók, kiemelten az élelmezésvezetők képzése, továbbképzése		Közvetett pozitív hatás	A képzés részét kell, hogy képezze a fenntarthatósági szempontok megismerése
	10. Az iskolatej és az iskolagyümölcs programokban a helyi, illetve az ökológiai gazdálkodásból származó élelmiszerek előnyben részesítése		Pozitív hatás az emberi egészségre	
	11. Az iskolabüfékben a helyi termékek árusításának ösztönzése			A környezeti hatás függ a helyi termék előállításának körülményeitől, ezért javasoljuk az átfogó kritériumrendszert.
7.5.1.5 Agrármarketing, bel- és külpiaci program	1. Külpiaci stratégia kialakítása, új piaci lehetőségek feltárása a külügy és az agrárdiplomácia szoros együttműködésével		Akár ellentétes hatások	Elengedhetetlen az élelmiszer-önrendelkezés tiszteletben tartása az export piacon!
	2. Együttműködés a FAO-val, a nemzet érdekei alapján történő részvétel a nemzetközi agrár- és élelmezésügyi programokban			Elengedhetetlen az élelmiszer-önrendelkezés tiszteletben tartása a célországokban!
	3. A megváltozott piaci-gazdasági körülményeknek megfelelően új közösségi, település szintű humán és marketing stratégia kidolgozása, melynek központi eleme „A magyar élelmiszer = ellenőrzött, biztonságos, kiemelkedő minőségű élelmiszer” fogyasztói kép kialakítása		Közvetett pozitív hatás	
	4. A meglévő értékesítési csatornáktól való függés mérséklése érdekében az alternatív, ill. nem kellőképpen kihasznált lehetőségek feltárása		Nem becsülhető	

	5. Az on-line értékesítés (on-line piacterek) működésének elősegítése		Ellentétes hatások	Kikapcsolja a személyességet, növelheti a szállítások számát
	6. Különösen a KKV-k számára jelenthet új lehetőséget a HoReCa (Hotel-Restaurant-Catering) szektor igényeinek kielégítése, amelynek szereplői jelenleg sokszor drágábban, külföldről szerzik be alapanyagaikat.		Nem becslhető	
	7. A KKV-k nagyobb élelmiszergyártók számára történő, választékbővítési célú beszállítói lehetőségeinek feltárása		Nem becslhető	
	8. A vásárlói tudatosság kialakulásának segítése a hazai és a helyi termékek irányában. A fogyasztókban annak tudatosítása, hogy a magyar termékek vásárlásával magyar munkahelyeket védenek meg. Tájékoztatás, oktatás, képzés.		Közvetett pozitív hatás	
	9. Az óvodai, valamint az alap- és középfokú iskolai képzésbe a legfontosabb fogyasztói, táplálkozási, élelmiszer-higiéniai, ételkészítési ismeretek oktatásának beillesztése, együttműködve az oktatásért, valamint a népegészségügyért felelős tárcákkal		Közvetett pozitív hatás az emberi egészségre	
	10. A fogyasztók egészséges, kiegyensúlyozott étrenddel kapcsolatos felvilágosítása, és abban való segítségük, hogy az élelmiszerek árában azok valódi értékét, a minőségük által képviselt többlet értékeket fel- és elismerjék			Ehhez szükséges, hogy a termékek hiteles tájékoztatást nyújtsanak önmagukról (címkézés tartalmának szabályozása), feltüntetve a környezeti teljesítményt és a lehetséges kockázatokat.
	11. A hazai élelmiszerlánc szereplőinek ösztönzése, hogy saját kampányaikkal csatlakozzanak a kormányzati fogyasztói felvilágosító, tudatosító kampányokhoz		Közvetetten pozitív	Függ a kampány fenntarthatósági szemléletétől
	12. Korszerű információs rendszer kiépítése és folyamatos működtetése a fogyasztói visszajelzések, ötletek, észrevételek gyűjtésére, rendszerezésére és hasznosítására. Az elemzések eredményeinek széleskörű megismertetése, tájékoztatás		Közvetetten pozitív	
	13. A hungarikum törvény megalkotása. A hungarikumok fogalmának definiálása, megőrzésük és védelmük biztosítása. A hungarikum élelmiszerek magyar alapanyagból, a térség termelőire építve készüljenek		Közvetetten pozitív	A környezeti, fenntarthatósági szempontok figyelembevétele beépítendő a szempontok közé!

		14. A nemzeti és EU-s minőségi rendszerek működtetése, tanácsadási, illetve ellenőrzési hátterük megteremtése, ehhez hazai és uniós források biztosítása.		Közvetetten pozitív	A fenntarthatósági szempontokra kell, hogy irányuljon.
		15. Az önkéntes helyi és kollektív kezdeményezések nemzeti/kormányzati támogatása a jogi és intézményi keretek biztosításával		Nem becsülhető	Függ attól, hogy mire irányul a kezdeményezés.
		16. A helyi élelmiszereket előállító mikro- és kisvállalkozások számára gyakorlati útmutatók kidolgozása		Nem becsülhető	Az útmutatók figyelembe kell, hogy vegyék a fenntarthatósági szempontokat.
		17. A közösségi marketing és felvilágosítás eszközeivel a minőségi és biztonságos magyar élelmiszerekhez való fogyasztói kötődés növelése. A tudatos fogyasztói magatartásra nevelést és a hazai minőségi élelmiszerek megismertetését a felnőtt- és iskolai képzés részévé kell tenni.		Közvetetten pozitív	
7.6.	7.6.1.1 Helyi termék, helyi piac, közvetlen értékesítés program	1. A helyi piacokra és értékesítésre vonatkozó speciális jogi szabályozás megalkotása összhangban a kistermelőkre vonatkozó szabályozás felülvizsgálatával, megújításával		Nem becsülhető	Függ a szabályoktól
		2. A helyi piacokat, helyi értékesítést magában foglaló helyi gazdaságfejlesztési stratégiák készítésének elősegítése. Ennek részét kell, hogy képezze a helyi termelési kapacitás, feltételek, a helyi igények, értékesítési lehetőségek felmérése, a termelési és értékesítési folyamatok összekapcsolása (helyi, térségi szövetkezetek, éttermek, közétkeztetés, vendégfogadók, önkormányzatok együttműködése), a termelés tervezhetősége.		Nem becsülhető	
		3. A helyi piacokra, helyi értékesítésre irányuló kezdeményezések, az ezeket elindító helyi együttműködések ösztönzése		Közvetetten lehet pozitív	
		4. Helyi, kistermelői piacok létesítése, fejlesztése.		Pozitív hatás	A helyi áruellátás csökkenti a szállítási távolságokat.
		5. Az élelmiszerlánc lerövidítése érdekében további helyi értékesítési lehetőségek, például helyi termék-boltok, termékpolcok, helyi vásárok, termékfesztiválok, szabadtéri, pavilonos piacok,		Nem becsülhető	Fontosak a személyes kapcsolatok termelők és fogyasztók között, de vigyázni kell, hogy a szállítás elaprózása, oda-vissza utazás ne növelje a szállítási távolságokat.

	nyitott gazdaudvarok, közvetlen gazdaságból történő értékesítés, egyéb alternatív értékesítési helyszínek (települési közterek, nagyobb terek, parkolók, sétálóutcák, kihasználatlan épületek) stb. fejlesztése			
	6. A termelő és a fogyasztó közvetlen kapcsolatának kialakítását elősegítő civil kezdeményezések támogatása, termelői-fogyasztói közösségek, mozgalmak létrehozásának, működésének ösztönzése, támogatása			Mint az előző
	7. A helyi, tájjellegű specialitások, termékek, hungarikumok márkázásának, védjegyrendszerének kialakítása, a HÍR program további bővítése			Mint korábban
	8. Szervezett, nyomon követhető, a helyi rendszereket ernyőszerűen összefogó országos termelési, feldolgozási, logisztikai, értékesítési rendszer(ek) kiépítésének elősegítése		Nem becsülhető	
	9. A termelői piacokon tapasztalható illegális kereskedelem elleni fellépés		Nem becsülhető	
	10. A helyi termékeket támogató tudatos vásárlással kapcsolatos szemléletformálás, széleskörű kampány indítása erre vonatkozóan		Közvetetten pozitív	
	11. Az on-line értékesítés (on-line piacterek), értékesítési rendszerek működésének elősegítése			Ez már egyszer szerepelt a 7.5.1.5.5 alatt
7.6.1.2 Helyi energiatermelés és -ellátás program	1. A vidék fenntartható energiagazdálkodásának megteremtése, melynek alapját az energiaigény jelentős abszolút mértékű csökkentése (energiatakarékosság) jelenti. Kiemelt figyelmet kell fordítani az energiahatékonyság lehető legmagasabb fokának megvalósítására mind az energia előállítása, mind a szállítása, mind pedig a felhasználása során. Az adott tájba környezetileg, társadalmilag és gazdaságilag is megfelelően illeszkedő megújuló energiaforrások minél szélesebb körű használata, a nem megújuló energiaforrások használatának csökkentése, kiváltása.	Az abszolút csökkenés megvalósulása esetén csökken a kibocsátási és erőforrás-felhasználási teher, de a helyettesítés miatt nőhet a térfelhasználás	Jelentős pozitív hatás az abszolút csökkenés esetén, ellentétes hatások a megújuló alkalmazásánál	A fosszilis erőforrások helyettesítésénél a környezeti hatás függ a kiválasztott energiahordozótól és az alkalmazott technológiától.
	2. Olyan helyi, térségi gazdaságfejlesztési programok indítása, amelyek középpontjában a		Ellentétes hatások	A hatás megítélése mindig attól függ, hogy kiváltunk-e egy korábbi termelő egységet, vagy

	helyi energiatermelés és -ellátás áll. Olyan komplex térségi, kistérségi, helyi magán (családi vagy mikroállalkozás, energiaközösségi) vagy szövetkezeti tulajdonban levő, hálózatszerűen működő rendszerekre van szükség, ahol a térségi alapanyag-termelés melléktermékének és hulladékának, a kommunális és szennyvízkezelési hulladékoknak az energetikai célú, illetve az alternatív megújuló energiaforrások helyi energetikai célú hasznosítása (a talaj humusztartalmának biztosítása mellett, ill. után) párosulhat a hozzáadott érték növelésével és lehetőség szerint a térségben történő felhasználásával. Elsősorban az erdei tűzifát és aprítékot, pelletet, szalma- és fabrikettet, a mezőgazdasági mellékterméket, másodlagos nyersanyagot, kommunális szerves hulladékot, ill. a parlagokon, valamint út- és árokmenti területeken képződött amorf biomasszát kell hasznosítani. Ösztönözni indokolt a tüzelhető hulladékok, melléktermékek háztartási méretű, energiatakarékos, olcsó aprító-daráló-tömörítő gépeinek gyártását, vásárlását is.			<p>új kapacitásokat hozunk létre a meglévők mellé. Amennyiben meglévő kapacitásokat váltunk ki, akkor az a kérdés, hogy mennyivel csökken a környezeti terhelés, és történik-e átváltás a terhelési típusok között.</p> <p>Tisztázatlan, hogy mennyi hulladék biomasszát és milyen formában kellene visszajuttatni a talajba annak mennyiségi és minőségi megőrzése érdekében. Tisztázatlan, hogy a különböző biomassza hasznosítási módok után milyen környezeti tulajdonságokkal bírnak a keletkező végtermékek. Tisztázatlan, hogy mennyi biomasszát lehet elvonni a természetes rendszerektől azok strukturális és funkcionális változása nélkül.</p> <p>Figyelni kell a gépek, berendezések alkalmazása, a primer-szekunder konverzióknál az EROEI értékek alakulására. A kis energiasűrűségű biomassza begyűjtése nagy távolságokról terhelés-átváltásokkal jár.</p>
	3. Fenntarthatóan működő, multiplifikálható kistérségi, térségi jó példák, modellek, középtávon megtérülő mintaértékű beruházások támogatása (pl. az átdolgozott KEOP 4.3 megújuló energia alapú vidékfejlesztési modellpályázat újrainyításával) indokolt. Ezen belül támogatásra javasolt a kistérségi, térségi megújuló energiapotenciál felmérése és a gazdaságos felhasználás feltételét jelentő épületenergetikai vizsgálatok, hasznosítást, és pályázható harmadik feles, ESCO-s projektjavaslatokat tartalmazó kistérségi, térségi öfenntartó gazdálkodást lehetővé tevő energiastratégiák elkészítése.		Nem becsülhető	Mit tekintünk jó példának? Ehhez először fenntarthatósági kritériumokat kell rendelni, és csak azután kimondani az ítéletet.
	4 Tanyák önálló energiaellátásának támogatása		Nem becsülhető	Ma még nincs „versenyképes” alternatíva.
	5. Kiszámítható szabályozási, finanszírozási feltételek szükségesek a helyi és az alternatív energia előállítás, rendszerbe táplálás, felhasználás területén.		Nem becsülhető	A kérdés addig rendezetlen marad, amíg a meglévő rendszerekhez kell igazodni. A nap-és szélenergiát elektromossággá átalakító berendezések alacsony feszültségű egyenáramot

				termelnek, míg a meglévő struktúrák (szállítási, hasznosítási) közepes és magas Feszültségűek, és váltóárammal működnek. Az inverzió és konverzió egyaránt költséges és berendezésigényes.	
		6. Az adottságoknak megfelelő módon előállított energiát elsősorban helyi termelvények, termékek hozzáadott értékének növelésére kell fordítani.		Nem becsülhető	
		7. Fő haszonvételű energianövény termelésre csak olyan mértékben és helyen kerülhet sor, ahol ezt szociális és különleges társadalompolitikai szempontok indokoltá teszik. Más esetekben az ételtermelés-, illetve takarmánytermelésre alkalmas mezőgazdasági területeken energetikai célú növénytermesztés nem támogatandó.		Ellentétes hatások, lehet akár jelentősen negatív is a környezeti hatás.	Ez az intézkedés sokkal alaposabb megfontolást igényel. Ma szinte nincs olyan vidéki térség, ahol a népesség ne kérhetne ilyen engedélyt. A szociális szempontok fontosak, de nem az egyetlen módja az energianövény-termelés a megoldásnak. Mi bizonyítja azt, hogy energianövény-termesztésből jobban meg lehet élni, mint ételtermelésből? A környezeti szempontokat ilyen esetekben sem szabad elhanyagolni, mert közvetlenül azok is szociális szempontokká válnak.
		8. Az állattartók és az ételtermelési üzemek biogáz üzei létesítésének támogatása, a rendelkezésre álló nap-, geotermikus- (hőszivattyú), illetve felszíni vizeink hőjéből nyerhető energiákkal való hatékonyabb gazdálkodás ösztönzése		Ellentétes hatások	Itt is felmerül a fenti tisztázatlan kérdés. Vajon ezeket a hulladékokat úgy kell energiává alakítani, hogy közvetlenül elégetjük, vagy úgy, hogy energiát takarítunk meg azzal, hogy a talaj tápanyag-utánpótlására nem kell fosszilis energiát igénybe vennünk?
		9. A szociális szempontokra is tekintettel, a térség szilárd fűtőanyagigényének kielégítésére, az erdőkből és ültetvényekből kikerülő faanyag és apríték melléktermékeivel és más alternatív energiaforrással is számolva, a fennmaradó hiány biztosításának határáig, a tájgazdálkodás keretén belül, a fásszárú energiaültetvények telepítésének is lehet létjogosultsága. Energiaültetvények telepítése a mezőgazdaságilag kevésbé hasznosítható kedvezőtlen adottságú területeken lehetséges, a környezet- és természetvédelmi szempontok messzemenő figyelembevételével.		ellentétes hatások	Az energiaültetvények környezeti teljesítményétől függ, hogy azok milyen biomaszát szolgáltatásokat tudnak nyújtani. Az a fő szempont, hogy a létrejövő ültetvénynek, vagy az ott előtte meglévő, „kedvezőtlen adottságú” területnek jobb-e az ökológiai teljesítménye. Kedvezőtlen adottságú területektől nagy biomaszát nem tudunk huzamosan elvárni. Az összehasonlításnál fontos, hogy egy marginalizálódott területen javulnak a szolgáltatások, a környezet regenerálja önmagát (szolgáltatás termelő), míg az ültetvény folyamatosan környezethasználó.
		10. A helyi adottságoknak legmegfelelőbb energiatermelést össze kell kapcsolni más ágazati		Nem becsülhető	

		célokkal, például közfoglalkoztatás, szociális ellátás – fűtéstámogatás, zöldgazdaság-fejlesztés, szociális szövetkezetek.			
7.6.1.3 Vidéki turizmus, falusi vendéglátás program	1. A turizmus fogadóképességének megteremtésével a vidék, a falvak fejlesztésének segítése		Ellentétes hatások	Amennyiben a turisták érdeklődése nem növekszik összességében, akkor a fogadóképesség növelése kontraproduktív, mert csökkenti a fajlagos kihasználást.	
	2. A falusi turizmusban szolgáltató magánemberek adózási feltételei könnyítésének vizsgálata		Ellentétes hatások	A turizmusnak is vannak negatív externáliái, adót ott kell könnyíteni, ahol nincsenek, vagy alacsonyak az externáliák.	
	3. A megfelelő termékek fejlesztése érdekében kutatás, statisztika, az erőforrások jobb helyi és kistérségi (TDM, LEADER) turizmus menedzsmentjének kialakítása és működtetése		Nem becsülhető		
	4. A falusi turizmus információs rendszerének, a marketing eszközöknek a bővítése és korszerűsítése, beleértve az online módszereket (pl. a Kárpát-medencében működő, falusi turizmust népszerűsítő, falusi turizmussal foglalkozó szervezetek többnyelvű, közös honlapjának kialakítása)		Nem becsülhető		
	5. A települések, kistérségek és régiók sajátos élményt nyújtó szolgáltatásainak kialakítása, biztosítása és termékcsomagok létrehozása		Nem becsülhető		
	6. A falusi szállásadás és a falusi turizmus fogalmának felülvizsgálata, a települési lakosságszám és a népsűrűségi korlát átgondolása, a vonatkozó jogszabály, „A szálláshely-szolgáltatási tevékenység folytatásának részletes feltételeiről és a szálláshely-üzemeltetési engedély kiadásának rendjéről” szóló 239./2009. Korm. rendelet módosításával.		Nem becsülhető		
	7. Annak biztosítása, hogy a falusi és agrárturizmus szolgáltatást magánszemélyek és vállalkozások egyaránt végezhesék		Nem becsülhető		
	8. A falusi vendégasztal és a kistermelői vendégasztal egységes értelmezése és feltételei a saját termékek közvetlen értékesítésének is.		Nem becsülhető		
	9. Szakmai képzéssel, tanácsadással, minősítésekkel kell segíteni falusi szolgáltatókat.		Nem becsülhető		

	10. A falusi szálláshely szolgáltatók szakosodásának szorgalmazása (pl.: bioporta, örökség porta, ökoporta stb.)		Nem becsülhető	
	11. A falusi szálláshelyek minőségi fejlesztésének pályázatokkal történő segítése, elsősorban a szolgáltatások bővítésére, a minőség fejlesztésére és a kapacitás növelésére helyezve a hangsúlyt.		Elentétes hatások	A kapacitásbővítés csökkentheti a fajlagos kihasználtságot.
	12. Turistaházak, kulcsos házak hálózatának fejlesztése			Mint fent
	13. A nemzeti park igazgatóságok védett természeti területeken végzett ökoturisztikai tevékenysége és a falusi turizmus lehetséges kapcsolódási, együttműködési területeinek feltárása, a lehetőségek kihasználása.		Nem becsülhető	Függ attól, hogy mennyire felel meg a turizmus az „öko”jelzőnek. Attól, hogy valaki egy nemzeti parkba látogat, még nem ökoturista. Az ökoturista és a vendéglátója csökkenti a lábnyomát, mindketten forrást szánnak a helyi értékek megőrzésére.
7.6.1.4 Kézműves program	1. Az egyéni mesterek együttműködésével, a megyei népművészeti egyesületeken keresztül a kézművesesség közös jövőképzésének és fejlesztési stratégiájának elkészítése		Lehetséges pozitív hatás	Amennyiben a kézművesség nem járul hozzá az összes terhelés növekedéséhez, hanem kivált termékeket, amelyek magas externáliával jellemezhetők.
	2. A kézművesek együttműködésének és piacra jutásának ösztönzése, pl. kézműves vásárok, mesterség bemutatók		Nem becsülhető	
	3. A kézművesség jogi fogalmának meghatározása		Nem becsülhető	Fenntarthatósági szempontból ez fontos lehet!
	4. Annak lehetőségének vizsgálata, hogy milyen adókedvezményekkel, ösztönzőkkel segíthető a kézműves mesterek megerősödése, megélhetése.		Jelentős pozitív hatás	Mint már fentebb említettük, a támogatások mértékét a negatív externáliákhoz kell kötni. A kézművesek így automatikusan kedvezményezettek lennének, és csökkenne a jelentős versenyhátrányuk.
	5. Fontos a kézművesség összekapcsolása a helyi mezőgazdasági, kertészeti termeléssel, helyi feldolgozókkal, falusi turizmussal, helyi vendéglátással, helyi szolgáltatásokkal, hogy a termelésből származó melléktermékek helyben, közvetlen módon kerüljenek feldolgozásra, ezzel elérve, hogy a magasabb hozzáadott értékű termék helyben legyen előállítva és értékesítve.		Pozitív fenntarthatósági hatás	A környezeti hatás javítható, ha megújuló, szerves alapanyagokra irányul.
	6. A kézműves tevékenységekhez szükséges alapanyag-ellátás segítése		Nem becsülhető	A környezeti hatás függ az alapanyagtól.
	7. A mindennapi használati tárgyakat korszerű módon előállítani képes kézműves tevékenységek		Nem becsülhető	Csak teljes életciklusban lehet vizsgálni egy tárgy környezeti teljesítményét. Ezért is fontos a

	fejlesztése, kézműves termékfejlesztés			szempontrendszer (mi a kézműves termék) megadása.
	8. A kézművesség gyakorlati képzésének, műhelyeinek országos szintű kiépítése. Szakmai képzés, ismeretterjesztés a díszítő motívumkinccsel, azok eredetével, az anyaghasználattal, stb. kapcsolatban		Nem becsülhető	Fontos, hogy a képzés tartalma közvetítse a fenntarthatóság szemléletét.
	9. Megyei és helyi népművészeti egyesületek, alkotó közösségek működésének támogatása		Nem becsülhető	
	10. Települési vagy kistérségi kézműves boltok megnyitásának, illetve kézműves alkotóházak létesítésének ösztönzése, a meglévők fejlesztése.		Pozitív hatás	
7.6.1.5 Szövetkezet-fejlesztési program	1. A szövetkezeti törvény felülvizsgálata, újraszabályozás		Nem becsülhető	
	2. Valamennyi szövetkezési forma, a Hangya típusú szövetkezetek, a beszerző és értékesítő szövetkezetek (BÉSZ), a termelési és értékesítési szövetkezetek (TÉSZ), a hitelszövetkezetek, takarékszövetkezetek, európai szövetkezetek és szociális szövetkezetek létrehozásának és működésének ösztönzése egységes kormányzati szövetkezetpolitika keretében, a kapacitásfejlesztés előmozdítása, szakmai tevékenységük segítése. A működő szövetkezetek továbbfejlesztése.		Pozitív hatás lehet fenntarthatósági szempontból	
	3. A megalakuló szövetkezetek megerősítése, támogatása tőkejuttatással, hitellel és a működési költségekhez történő hozzájárulással		Nem becsülhető	
	4. A szövetkezetek, integrációs formák együttműködésének ösztönzése, országos szövetkezeti szövetségek, másod- és harmadlagos szövetkezetek és szövetkezeti kapcsolatrendszerek létrehozásának segítése		Nem becsülhető	
	5. Alulról felépülő, helyi, térségi és regionális szintekkel működő országos szövetkezési rendszer kialakítása.		Pozitív lehet fenntarthatósági szempontból	
	6. Szövetkezésfejlesztési tanácsadás, képzés biztosítása		Nem becsülhető	Függ a tartalomtól
	7.6.1.6 Helyi vállalkozás-fejlesztés, szociális	1. Komplex helyi gazdaságfejlesztési programok, térségi, illetve települési, helyi közösségi érdekeken alapuló gazdaságfejlesztési stratégiák		Nem becsülhető

gazdaság program	kidolgozása, amelyek magukban foglalják a közösség vagyonának felmérését, számbavételét.			
	2. Helyi falufejlesztési irodák, gazdaságfejlesztési menedzsmint szervezetek kialakítása települési és/vagy kistérségi szinten, kapacitásfejlesztésük, szakmai mentorálásuk, segítésük		Nem becsülhető	Attól függ a hatásuk, hogy mennyire épülnek a fenntarthatósági elvekre.
	3. Helyi vállalkozásfejlesztési megoldások terjesztése, a helyi önkormányzatok és vállalkozások belső erőforrásokra épülő gazdaságfejlesztési tevékenységeinek ösztönzése		Nem becsülhető	Attól függ a hatásuk, hogy mennyire épülnek a fenntarthatósági elvekre.
	4. Civil részvétellel működő helyi cserekereskedelmi rendszerek, cserekörök, szívességbankok létrehozásának, működésének ösztönzése		Pozitív hatás a fenntarthatóságra	
	5. A helyi, térségi vállalkozásokat összefogó helyi pénzhelyettesítő rendszerek („helyi pénz”) kialakítása a működő jó gyakorlatok terjesztésével. Települési és kistérségi kártyák bevezetése, amelyek egy adott településen vagy kistérségen belül, adott szolgáltatásokra adnak kedvezményt a helyi lakosoknak		Nem becsülhető	Függ attól, hogyan illeszkedik az ország egészének gazdasági érdekeihez, milyen tulajdonságokkal ruházzák fel a pénzhelyettesítőt, milyen formában testesül meg, mekkora piacot képes felölelni, mekkora piaci potenciálra települ stb.
	6. A helyi önkormányzatok szociális gazdaság keretébe illeszkedő gazdaságfejlesztési kezdeményezéseinek segítése, infrastrukturális és eszköztámogatás		Nem becsülhető	
	7. Szociális szövetkezetek létrehozásának és működésének támogatása, kapacitásfejlesztésük, mentorálásuk		Nem becsülhető	Tevékenységgfüggő a környezeti viszony.
	8. Helyi gazdaságfejlesztéssel kapcsolatos képzések, továbbképzések, szakkiadványok, jó gyakorlatok gyűjtése, terjesztése		Nem becsülhető	Tartalom és szemléletfüggő, a fenntarthatóság szemléletének át kell hatnia!
	9. Önfenntartó falu, autonóm kistérség jellegű, a települési, illetve térségi közösségi együttműködésre épülő kezdeményezések előmozdítása		Ellentétes hatások	Van ésszerű munkamegosztás, amely nem sérti az önrendelkezést és épít a térségi együttműködésre. Itt inkább a környezeti és társadalmi adottságokra épülő térségi együttműködést kellene előmozdítani, mintsem egy-egy település önellátását, ami elég alacsony hatásfokú lenne a legtöbb esetben.
	10. A nagy értékű gép- és eszközhasználat közösségi megoldásainak ösztönzése szövetkezeti vagy más együttműködési formában a családi		Ellentétes hatások	A környezeti hatás függ a gépek környezeti teljesítményétől. Itt a legtöbb esetben átváltás jön létre a környezeti terhekben, pl. kevesebb

		gazdaságok terheinek csökkentése érdekében.			energia, nagyobb fizikai kártétel a környezetben. A nagyon hatékony gépek kiszorítják a munkaerőt.
	7.6.1.7 Szociális földprogram	1. A szociális földprogram továbbfejlesztése, kiterjesztése és működtetése, összhangban a közfoglalkoztatási programokkal		Nem becsülhető	Itt is fenntarthatósági kritériumokat kell alkalmazni. A közmunka ne irányuljon a kicsiny természetes fragmentumok felszámolásra, csak azért, hogy legyen mit csinálni.
		2. A program részeként az NFA földalapról tartós bérlet formájában szükség szerint földterület biztosítása az önkormányzatoknak, azokon keresztül a lakosoknak, illetve lehetőség van a szociális segély kiegészítéseként pénzügyi támogatás nyújtására (a pénzbeli szociális juttatás egy magasabb szorzóval átváltható a mezőgazdasági termeléshez szükséges inputok és gépi szolgáltatások finanszírozására)		Nem becsülhető	
		3. Szaktanácsadás, képzés, szakember alkalmazásának biztosítása a szociális földprogramhoz		Nem becsülhető	Fontos, hogy a szakember ismerje a fenntarthatósági szempontokat, és azokat érvényesíteni is tudja.
		4. Szociális célú vetőmag-, kisállat- és eszköztámogatás a programban résztvevők számára, a program jellegétől függően		Nem becsülhető	A tájfajtákat kellene előnyben részesíteni.
7.7.	7.7.1.1 Képzési, szakoktatási program	1. A vidéki iskolák működésének, fejlesztésének – beleértve az infrastruktúrát és az oktatási színvonalat – segítése a vidékfejlesztés eszközeivel. Amennyiben a településen nem biztosítható az iskola, az elérhetőség biztosítása.		Pozitív hatás a fenntarthatóságra	
		2. A felnövekvő generáció környezettudatossága érdekében a környezeti nevelés hangsúlyos kezelése az oktatás minden szintjén, beépítve az óvodai nevelésbe, a vidéki iskolák tantervébe, módszertani felkészítést nyújtva a tanároknak		Jelentős pozitív hatás	Ugyanakkor biztosítani kell, hogy minden pedagógus a képzése során megszerezze az ehhez szükséges ismereteket és szemléletet!
		3 Az agrárszakképzésben, agrár felsőoktatásban a kisüzemi léptékben is működtethető természet- és tenyésztéstechnológia bemutatása, oktatása, a tájfajták, helyi fajták, fajtakutatók megismertetése, az ökológiai gazdálkodás hangsúlyos képzése.		Jelentős pozitív hatás	Fontos megteremteni annak a feltételét, hogy az ilyen oktatás legnagyobb hányada a falakon kívül történjen.
		4. Országos iskolakert program, mozgalom keretében az iskolakertek felélesztése, létesítésük ösztönzése, megfelelő szaktanácsadói rendszer		Pozitív hatás	A hatás függ a kertművelés szellemiségétől.

	biztosításával			
	5. A „hely” ismeret oktatása helyi tantervekkel, a helyi, táji értékek megismertetésével, a helyi, térségi identitás erősítése céljából		Közvetett pozitív hatás	
	6. A vidéki gazdaság szakmai utánpótlása és szakmai megalapozása érdekében a gyakorlati igényekhez igazodó mezőgazdasági, kertészeti, erdészeti, élelmiszeripari szakképzés erősítése, javítva az intézményi és infrastrukturális feltételeket, hangsúlyt fektetve a pályaorientációra, a gyakorlati oktatásra, e szakmák presztízsének növelésére.		Nem becsülhető	A jelenlegi szakképzés tartalmát és szemléletét igazítani kell a fenntarthatósági elvárásokhoz.
	7. A vidéki helyi gazdaság fejlesztéséhez szükséges a kézműves, ipari, kereskedelmi szakmák – iskolarendszerű, nem iskolarendszerű – oktatásának fejlesztése, főleg az alap- és hiányszakmák esetében, összehangolva a szakképzést a gazdasági igényekkel.		Nem becsülhető	Függ attól, hogy mire irányul a tartalom, és milyen a szemlélet.
	8. A mezőgazdasági, kertészeti, környezetgazdálkodási, természetvédelmi, erdészeti, élelmiszeripari, tájépítészeti, vidék-, település- és területfejlesztési felsőfokú képzés fejlesztése		Nem becsülhető	A hatás csak a tartalom és a szemlélet ismeretében becsülhető, ezt a fenntarthatóság irányába javítani kell.
	9. Külföldi szakmai gyakorlat, tapasztalatcsere programok támogatása		Nem becsülhető	Kedvező lehet, ha olyan mintákat látnak, amelyeknek köze van a fenntarthatósághoz.
	10. A vidékstratégiai szempontok beépítése a vezetői képzési, tanácsadási gyakorlatba, például környezeti szemlélet, társadalmi felelősségvállalás, élelmiszer-előállító vállalatok vezetői esetében egészséges táplálkozás, stratégiai gondolkodás, együttműködési technikák alkalmazása, korszerű menedzsment ismeretek, piacra jutási módszerek, marketing, vállalkozási etika.		Közvetetten pozitív	
	11. A vállalkozások ösztönzése a gyakorlati képzések feltételeinek biztosítására a közép- és felsőfokú oktatás számára, gyakorlati oktatóhelyek biztosítása			Attól függ, hogy milyen példát nyújt a gyakorlati hely, mennyire sajátja a fenntarthatóság. Az ilyen helyek kijelöléséhez kritériumokat kellene szabni.
	12. Gyakornoki és ösztöndíjprogramok támogatása		Nem becsülhető	A tanult és látott példa fontos.
	13. A népfőiskolai mozgalom és működés		Közvetetten	Az iskola hozzáállása a fenntarthatósági

	támogatása és erősítése, amely magában foglalja a képzési programok támogatását, a népfőiskolai infrastruktúra fejlesztését, a népfőiskolai együttműködések ösztönzését. Kiemelt képzési területek: vidékfejlesztési célú képzés, foglalkoztatáshoz kapcsolódó képzések, helyi demokrácia, közösségi részvétel növelésére irányuló képzések, alpműveltséghez tartozó képzések.		pozitív	ismeretekhez és szemléletekhez fontos szempont.
	14. Önkormányzati vezetők és szakemberek képzése, többek közt a közigazgatás, helyi fejlesztés, közösségi részvétel, tervezés témákban		Nem becsülhető	A képzésbe be kell építeni a fenntarthatósági szempontokat!
	15. A vidéki helyszíneken megvalósuló, a vidéki lakosságot, gazdálkodókat célzó, a helyben történő foglalkoztatás, önfoglalkoztatás lehetőségét megteremtő felnőttképzés egyéb formáinak támogatása, például nyelvi, informatikai tanfolyamok		Nem becsülhető	A képzésbe be kell építeni a fenntarthatósági szempontokat!
	16. Az oktatás, képzés, tájékoztatás, szaktanácsadás intézményrendszerének átalakítása, megerősítése olyan módon, hogy az a vidék és a helyi közösségek megerősítését szolgálja, a tervezés és fejlesztés pedig tényleges társadalmi partnerségen alapuljon.		Nem becsülhető	Tartalomfüggő, mennyire irányul a fenntarthatóságra
	17. A termelési lehetőségek kihasználása érdekében a felnövekvő generáció megtanítása a biztonságos és minőségi élelmiszertermelésre, kertészkedésre és háziállatok nevelésére.		Nem becsülhető	A gazdálkodás fenntarthatósági szempontjaitól függ.
7.7.1.2 Modellgazdaságok, tájéközpontok, agrár- szaktanácsadási program	1. A tájgazdálkodási hagyományokat feltáró, tájfajtákat, őshonos fajtákat termelésben tartó, táji gazdálkodási hagyományokat folytató, bemutató, térségszervezési szerepet vállaló, fenntartható vidékfejlesztést oktató tájközpontok létesítése és fejlesztése		Közvetetten jelentős pozitív hatás	
	2. Bemutató gazdaságok létesítése, fejlesztése, szakmai programjaik támogatása, kiemelten az ökológiai gazdálkodás, tájgazdálkodás területén		Közvetetten pozitív hatás	
	3. Falugazdász hálózat megerősítése		Nem becsülhető	A falugazdászok szemléletébe és ismereteibe be kell építeni a fenntarthatóságot.
	4. Korszerű szaktanácsadási rendszer működtetése. A szaktanácsadás elérhetőbbé tétele		Közvetetten pozitív hatás	

		a gazdálkodók számára, adott esetekben biztosítva a díjmentesen igénybe vehető állami szaktanácsadás lehetőségét is, melynek keretében a gazdálkodók korszerű ismeretekhez és információkhoz juthatnak, kiemelten az ökológiai gazdálkodás, őshonos állatfajták, tájgazdálkodás, környezetgazdálkodási, környezetvédelmi témakörökben			
		5. Oktatási intézmények, kutatóhelyek és szaktanácsadó vállalkozások bevonásával egységes alapelvek szerint működő agrár- és élelmiszer-feldolgozási szaktanácsadói hálózat kiépítése különösen a mikro- és kisvállalkozások számára a napi tevékenységük során felmerülő kérdésekben, valamint a fejlesztés és innováció, a marketing és a vállalatvezetés/menedzsment területén.		Nem becsülhető	Tartalom- és szemléletfüggő.
		6. Szaktanácsadók rendszeres továbbképzése.		Nem becsülhető	A továbbképzéseknek fókuszálniuk kell a fenntarthatóságra.
7.7.1.3 K-F, innovációs program		1. Új agrár- és környezettudományi ágazati Kutatási+Fejlesztési+Innovációs stratégia megalkotása, új irányvonalak kijelölése, a hazai és nemzetközi pályázati rendszerek prioritásainak meghatározása és a prioritások érvényre juttatása a hazai és nemzetközi pályázati kiírásokban (OTKA, NFÜ, NIH).		Nem becsülhető	Tartalomfüggő
		2. Az agrár-, élelmiszer-tudományi és környezetügyi kutatási infrastruktúra, intézmények fejlesztése, működési feltételeik javítása, kutatási programjaik támogatása. Az agrár- és környezetügyi kutatás-fejlesztési feladatok megvalósítása infrastrukturális háttérének megteremtése, műszerbeszerzési programok indítása		Nem becsülhető	A kutatási programoktól függ.
		3. Új intézményfinanszírozási rendszer kidolgozása a normatívák előtérbe helyezésével		Nem becsülhető	Mire vonatkoznak a normatívák?
		4. A kutatóintézetek szaktanácsadási tevékenységének javítása		Nem becsülhető	Tartalomfüggő. A 7.7.1.2 programmal harmonizálni kell.
		5. A kutatási és az oktatási szakterületek (felsőoktatás és a középfokú szakoktatás) kapcsolatának erősítése, a tudomány- és		Nem becsülhető	Tartalomfüggő

		technológiapolitikai programokban való fokozott részvétel, a nemzetközi kutatási térségbe történő minél szélesebb körű bekapcsolódás			
		6. Mivel az árverseny megnyerését a magyar élelmiszergazdaság erőforrásai és kapacitásai nem teszik lehetővé, az innováció segítségével az árra kevésbé érzékeny termékek és szolgáltatások felé történő elmozdulás.		Nem becsülhető	Azonban az árérzékenység nem lehet az egyetlen szempont!
		7. Az ágazat szempontjából hasznos hazai alapkutatások, valamint a gyakorlatban felhasználható alkalmazott kutatások, technikai fejlesztések (egészséges, adalékanyag-mentes termék- és technológiafejlesztés, fenntarthatóság, ökológiai gazdálkodás, élelmiszerbiztonság, vállalatirányítás, stb.), valamint a gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező gazdálkodók kutatásokba való bevonásának (ötletek, kísérletek) ösztönzése.		Közvetett pozitív hatás	
7.7.1.4 Falufejlesztés, vidéki értéktár és örökség program		1. Térségi, települési komplex falu- és vidékfejlesztési stratégiák kidolgozása		Nem becsülhető	Tartalom- és szemléletfüggő. Eredményességét jelentősen befolyásolhatja a magasabb szintű stratégiák fenntarthatósági szempontú megfelelése.
		2. A vidéki épített örökség védelme		Az épített örökségre jelentős pozitív hatás	A környezeti terhelések kiszűrése indokolt a választott anyagok, technológiák, különösen az épületgépészet esetében.
		3. Az örökségértéket képező vidéki épületek, épületgyűttek szükség esetén funkcióváltással vagy új funkcióval történő megújításának, a helyi közösségi életbe és a turizmusba történő bekapcsolásuknak a támogatása, a vidékfejlesztés eszközeivel való segítése		Nem becsülhető	Egyedileg megítélhető
		4. A helyi építészeti értékek felmérésének, örökség- és értékleltárak készítésének, a tulajdonosok örökségvédelemmel kapcsolatos szemléletformálásának támogatása, a hagyományos falukép megőrzésére irányuló kezdeményezések ösztönzése		Közvetett pozitív hatás	
		5. A vidéki szellemi és kulturális örökségkincs feltárása és bemutatása, zenei, mesei, népszokásbeli, kézműves hagyományaink ápolása, átadása		Közvetett pozitív hatás	Az élővé tételhez közösségi keretek megteremtése az alap.

	6. Falvaink és vidéki településeink megújulásának, infrastrukturális fejlesztésének a vidékfejlesztés eszközeivel történő segítése, ezáltal a vidéki lakosság életminőségének növelése, vonzó lakókörnyezetet biztosítva számukra		Ellentétes hatások	Infrastruktúrája válogatja, a település szükségletéhez és környezetéhez igazodó infrastruktúrák kiépítéséről kell gondoskodni. Számos esetben magasak a fajlagos költségek, amelyek fizetési és fenntartási gondokat okoznak. Különösen az energia, víz, szennyvíz alternatív megoldásán kell gondolkodni.
	7. Az építészeti környezetkultúra javítása		Közvetett pozitív hatás	Tartalomfüggő, a szabályozás sokszor gátolja a környezetbarát, új megoldások alkalmazását.
	8. A közösségi együttlét intézményeinek megerősítése, a különböző korosztályok találkozási és közös időtöltési, szórakozási lehetőségeinek megteremtése, az Integrált Községi Szolgáltató Terek (IKSZT) fejlesztése EU programjának folytatása.		Közvetett pozitív hatás	
	9. Takarékos területhasználat, a barnamezős beruházások előtérbe helyezése a zöldmezős beruházásokkal szemben		Jelentős pozitív hatás	Zöldterület-felhasználási moratóriummal együtt lenne hatékony. Harmonizálni kell a térségi tájgazdálkodási, valamint a terület- és településrendezési tervekkel
	10. A természeti és kulturális örökség fenntartását, a falvak fejlesztését szolgáló programok támogatása		Jelentős pozitív hatás a kulturális örökségre	
	11. A falumegújításban található jó példák feltárásának, megosztásának, a nemzetközi falumegújítási projektekből való részvételnek a támogatása		Nem becsülhető	A jó példák megválasztásához fenntarthatósági kritériumok szükségesek.
	12. A településfejlesztési, településüzemeltetési célú közfoglalkoztatás ösztönzése		Nem becsülhető	Vigyázni kell, hogy a közfoglalkoztatás által értékteremtés folyjon. Fenntarthatósági szempontok megfogalmazása szükséges.
	13. A falugondnoki szolgálatok, a falumegújításra irányuló helyi kezdeményezések támogatása		Nem becsülhető	
	15. A vidék fejlődését elősegítő közlekedési infrastruktúra fejlesztése, az elérhetőség javítása, a centrális úthálózat helyett összekötő utak kiépítése. A belső közlekedési kapcsolatrendszer javítása.	Terhelés-növekedés a térre, az erőforrások felhasználására nézve, esetleg kibocsátás-növekedés	Esetről-estre megítélhető, összességében negatív hatás a környezetre	Az elérhetőséget sok esetben az javítaná, ha a létező úthálózat karban lenne tartva. Ha 11 kilométer helyett egy öt kilométeres összekötő utat létesítünk, attól a 11 kilométeres kerülről nem javulnak az elérhetőségek, a terhelés viszont nő, és a fenntartási munkák is sokasodnak.
	16. E-közigazgatás bevezetése, elterjesztése		Pozitív hatás	Amennyiben valóban csökkenti az utazási szükségleteket.
	17. A vidéki közbiztonság (vagyon, termés)		Pozitív hatás	Mi lesz az eszköz?

		javítása			
7.8.	7.8.1.1 Tanyás térségek fejlesztési programja	1. A tanyás térségek átfogó fejlesztési programjának és cselekvési tervének elkészítése a társtárcaikkal együttműködve, részben az eddigi felmérésekre és tervanyagokra, részben további felmérésre és tervezésre alapozva		Nem becsülhető	A tanyás térségek egyben különleges táji sajátosságokat hordoznak, ezért ezek felélesztése és megtartása igen fontos
		2. A tanyás térségek, tanyás külterülettel rendelkező önkormányzatok, illetve a tanyai gazdálkodók, lakosok számára érdemi és közvetlen fejlesztési forrás biztosítása		Nem becsülhető	A környezeti hatás a fejlesztésektől függ majd.
		3. Hosszú távú tanyaprogram keretében a tanyákra vonatkozó jogi szabályozás szükséges alakítása, melynek szempontjai: a tanyai lakosság önkormányzati képviselője, a tanyás külterületre vonatkozó településfejlesztési és -rendezési tervezés, a szabályozás megújítása, a közbiztonság javítása, a szolgáltatások elérhetőségének javítása, az infrastrukturális fejlesztés, a tanyai birtokrendezés.		Nem becsülhető	
	7.8.1.2 Aprófalvas térségek fejlesztési programja	1. A napi munkába járás, ingázás igényeihez maximálisan illeszkedő akadálymentes és fenntartható közösségi közlekedés fejlesztése		Ellentétes hatások	Aprófalvas településeken a kihasználatlanság sok esetben nem javítja a közlekedés környezeti teljesítményét, hanem rontja.
		2. Az aprófalvak gazdasági létalapját biztosító gazdasági tevékenységek fejlesztése		Nem becsülhető	Tevékenységgfüggő
		3. Azoknak a helyi vállalkozásoknak a támogatása, amelyek az aprófalvas térségekben szociális szempontokat is figyelembe vesznek a gazdasági tevékenységük végzése során. A szociális gazdaság kialakulásának, tartós és fenntartható működésének ösztönzése.		Nem becsülhető	Többszörös a versenyhátrány, mert nincs helyben fizetőképes kereslet, és a versenytársak nem veszik figyelembe a szociális szempontokat.
		4. A helyi népesség szociális, egészségügyi, adminisztrációs igényei minél kevesebb utazással történő kielégítésének segítése, legalább rendszeres mozgó szolgáltató rendszerek kiépítésének támogatása		Nem becsülhető	
		5. A helyi tehetséges fiatalok mentorálása. Hosszú távú programmal segíteni szükséges őket taníttatásuk és elhelyezkedésük során. Helyben maradási és letelepedést segítő programokkal a helyi értelmiség helyben maradásának segítése		Nem becsülhető	
		6. Helyi közösségek kialakulásának, fejlesztési		Nem becsülhető	Programfüggő

	programjaik közös kidolgozásának segítése			
	7. Az aprófalvak falusi turizmushoz, öko- és aktív turizmushoz kapcsolódó infrastruktúrájának és a kapcsolódó szolgáltatások kínálatának térségileg összehangolt fejlesztése		Nem becsülhető	
7.8.1.3 Tisza-völgy komplex fejlesztési program	1. A táji rendszer működőképességének biztosítása, valamint a fenntartható társadalmi-gazdasági fejlődés feltételeinek megteremtése az ökológiai kritériumok maximális figyelembevétele mellett.		Nem becsülhető	Nem tudható, hogy milyen konkrét szabályozást, feladatokat jelent a táji rendszer működőképességének a biztosítása. A „fenntartható” magában foglalja a társadalmi, gazdasági, környezeti szempontok egységes kezelését, főleg ismétlés.
	2. A vízkészlet-gazdálkodás fejlesztése		Nem becsülhető	Túl általános, konkrét beavatkozások mentén becsülhető.
	3. A Tisza-völgy árvízvédelmi biztonságának növelése, egyrészt az árvízszintek csökkentését eredményező intézkedések – a nagyvízi meder vízszállító képességének javítása és a hazai ártéren kiépíthető árapasztó tározásos rendszer megvalósítása –, másrészt a jelenlegi árvízvédelmi rendszer előírások szerinti kiépítése		Ellentétes hatások	Ezt és a következő intézkedést egy rendszerben kellene kezelni ahhoz, hogy az ellentmondó hatások kiküszöbölhetőek legyenek. A klímaváltozás scenáriói alapján az árvízvédelemnek az egyidejű vízvisszatartással kell együtt járnia.
	4. A vízgazdálkodást magában foglaló tájgazdálkodási megoldások, vízkivezetésen alapuló ártéri tájgazdálkodás, modellkísérletek			Mint az előző
	5. A Tisza-térség elérhetőségének javítása		Ellentétes hatások	Ld. a korábban elmondottakat.
	6. A partvonal ökoturisztikai fejlesztése.		Nem becsülhető	Túl általános, nem tudható, hogy javítja vagy rontja a kérdéses partszakasz környezeti jellemzőit.
	7. A Tisza környezetvédelmi szempontoknak megfelelő hajózási lehetőségek biztosítása		Nem becsülhető	Szempont, hogy a hajót kell a folyóhoz igazítani, és nem fordítva. A hajózási lehetőségek biztosítása nem jelentheti a folyó medermorfológiai, hidrológiai, ökológiai viszonyainak átalakítását.
	8. A foglalkoztatás bővítését lehetővé tevő helyi és térségi gazdaságfejlesztés, benne a hálózati együttműködések, a helyi tradíciókon alapuló termékek előállítás, ökológiai gazdálkodás		Pozitív hatás	A hatást befolyásolja, hogy ez egy járulékos gazdaság, vagy egy korábbi fenntarthatatlan szerkezet átalakítása
	9. Illeszkedés a Duna-stratégia Tisza folyót érintő projektötleteihez		Nem becsülhető	Ez túl általános, attól függ, milyen ötletekről van szó, az ötleteket milyen tervek, hatásvizsgálatok támasztják alá – ezek nem ismertek!
	7.8.1.4 Homokhátság	1. A 2001-2008 között működő Homokhátsági Speciális Célprogram folytatása, kiemelten a		

program	szárazságtűrő és alternatív növények termesztésbe vonása, az erre vonatkozó termesztési és fajtakísérletek, modellértékű tájgazdálkodási projektek megvalósítása, a vízgazdálkodás, a tájhasználat és a gazdálkodás összhangját megteremtő gazdálkodási rendszerek, agrotechnikai módszerek terjesztése			alapozni a folytatást. A Homokhátság hagyományos tájhasználatának visszaállítása a fenntarthatóságot szolgálná.
	2. A Duna és a Tisza vízgazdálkodási jellegű programjaihoz illeszkedve a Homokhátság vízgazdálkodási problémáinak rendezése, összekapcsolva az agrár-környezetgazdálkodási, földhasználati modellváltás programokkal.		Nem becsülhető	Nem ismert, hogy milyen programokhoz való illeszkedésről van szó. Ezek egyedi hatásvizsgálatokat igényelnek.
	3. A tanyás térségek programjával összhangban a tanyai gazdaságok megmaradásának, piacra jutásának segítése, hogy tájfenntartó szerepüket betölthessék		Pozitív hatás a táj fenntartásában	Tanyák megmaradása a hagyományos tájhasználatot jelenti.
7.8.1.5 Ormánság program	1. Komplex víz- és tájgazdálkodási rendszer kiépítése, a folyószabályozás előtti állapot lehetőség szerinti visszaállításával, csatornák, tavak létesítésével		Jelentős pozitív hatás a tájra, vízminőségre, vizes élőhelyekre	Kérdéses, hogy a működés a jövőben alapulhat-e az önszabályozásra, vagy állandó beavatkozásokat igényel.
	2. A táji adottságokhoz igazodó mezőgazdaság fellendítése, a tájgazdálkodás keretében legelők és gyümölcsösök területének növelése, a méhészet, a halászat, a helyi termékek, helyi feldolgozás fejlesztése, tájfajták, ökológiai gazdálkodás, szövetkezés		Ellentétes hatások	A fő kérdés, hogy az egyébként jónak tűnő intézkedés milyen jelenlegi használatokat vált fel, és milyen mértékben érintettek a marginalizálódott területek. Fenntarthatósági kritériumokkal a dilemma feloldható.
	3. Helyi gazdaság, szociális gazdaság, foglalkoztatás szervezése		Nem becsülhető	Tartalom- és szemléletfüggő.
	4. A roma lakosság képzése, jövedelemtermelő munkához juttatása, önellátásra való képességének megteremtése		Fenntarthatósági szempontból pozitív	Nem nélkülözheti a fenntarthatósági szempontok érvényesítését.
	5. A leromló települések építészeti és közösségi megújítása		Nem becsülhető	A két feladat együtt nem értelmezhető.
	6. A turizmus fejlesztése		Nem becsülhető	Túl általános, ellentétes hatások lehetségesek.
	7. Folyamatos mentorálás biztosítása		Nem becsülhető	Fenntarthatósági szempontok figyelembevétele szükséges.
7.8.1.6 Cserehát program	1. A tervi előzményekre és a helyi kezdeményezésekre építve hosszú távú, átfogó térségi fejlesztési program megvalósítása a Csereháton, melynek középpontjában a helyi gazdaság fejlesztése áll.		Nem becsülhető	Túl általános

	2. Háztáji gazdálkodás, élelmiszertermelés ösztönzése, kiskerti termelési kultúra újjáélesztése, falusi kispiacok, helyi piacok létesítése		Fenntarthatósági szempontból pozitív hatás	Fenntarthatósági kritériumokat meg kell határozni!
	3. Mintagazdaságok, bemutató és tangazdaságok létrehozása		Nem becsülhető	Tartalom- és szemléletfüggő
	4. Mikro- és családi vállalkozások létrehozásának ösztönzése		Nem becsülhető	Tartalomfüggő
	5. Szociális gazdasági formák kialakításának elősegítése, szociális földprogramok támogatása		Nem becsülhető	Tartalom- és szemléletfüggő
	6. A falusi és ökoturizmus fejlesztése		Nem becsülhető	Túl általános
	7. Megújuló energia alapú térségfejlesztés: biomassza, egyéb alternatív energiaforrások		Nem becsülhető	Túl általános, akár környezeti terheléseket is generálhat.
	8. Az elérhetőség javítása: utak állapotának javítása, buszhálózat fejlesztése, járatsűrűség növelése, átszállások csökkentése		Nem becsülhető	A korábban megfogalmazott szempontok végiggondolása javasolt.
	9. Az oktatás színvonalának növelése és képzések lebonyolítása, iskolák felújítása, bővítése; a felnőtt lakosság bevonása az oktatási-nevelési munkába; fiatalok közösségi tevékenységeinek támogatása; munkahelyi képzések támogatása; gazdasági oktatás bevezetése		Nem becsülhető	A fenntarthatósági ismeretek és szemlélet beépítése szükséges a pozitív közvetett hatáshoz.
	10. A térség fekvéséből adódóan a határon átnyúló együttműködésekben rejlő fejlesztési lehetőségek kihasználása		Nem becsülhető	Túl általános, attól függ, milyen lehetőségek vannak, és mennyire kölcsönösek ezek.
	11. Program mentorálás, amely kiterjed a közösségi részvétel ösztönzésére		Nem becsülhető	A fenntartható életmód ismereteit és szempontjait be kell építeni.
7.8.1.7 Tokaj-Hegyalja Világörökségi Térségfejlesztési program	1. A Tokaj-Hegyalja Világörökségi Térségfejlesztési Program hosszú távú, átfogó és fenntartható térségi fejlesztésekre irányul, különös tekintettel a világörökségi értékvédelemre, az agrárgazdaságra, a komplex vidékfejlesztésre és a turizmusra, amelynek eredményeként jelentősen megerősödhet a térség legfontosabb termékének, a hungarikumként is jegyzett tokaji bornak a jövedelemtermelő képessége.		Pozitív hatás a fenntarthatóságra	Ennek érdekében a fenntarthatósági kritériumokat meg kell határozni a fejlesztésekhez. Harmonizálni kell a térségi tájgazdálkodási tervekkel.
	2. Ennek érdekében a szőlő- és borágazat termelési és piacra jutási feltételeinek, a humán erőforrás, az oktatási, kutatási és egyéb szakmai háttérének javítása, valamint az alapvető		Ellentétes hatások	A tőkés szőlőtermesztés tekinthető hagyományosnak, ezt a dülőkön felváltotta a (gyakran a lejtővel párhuzamos) kordonos művelés, korábban nem művelt hegylábi területek

	termelési, gazdálkodási és infrastrukturális alapjainak megerősítése (pl. a szükséges fajtanemesítések és szelekciók, a termőhelyek védelme, a történelmi dűlők szőlőtermesztési rehabilitációja, dűlőutak karbantartása stb.)			kerültek művelésre, a tájképi szempontból jelentős meredek és teraszos szőlők művelése gyakorlatilag megszűnt, a hagyományos borászatot nagy részben modern borászat váltotta fel.. Az erózió jelentősen károsította a déli hegyoldalakat borító lösztakarót, amelyet helyenként teljesen elműveltek. A felhagyott szőlők helyén értékes másodlagos sztyepppek, szteppmozaikos bokorerdők alakultak ki magas faji diverzitással. Ezt a rekonstrukciónál figyelembe kell venni.
	3. A szőlő- és borágazat mellett az ahhoz kapcsolható hagyományos iparágak, valamint a többi borvidéki agrártermelési és feldolgozó ágazat áttekintése és fejlesztése, tekintettel az erdőgazdaságra, a gyümölcstermelésre és az állattenyésztésre, továbbá ezek piacra jutási feltételeinek erősítésére, beleértve a helyi árak helyi piacokon történő megjelenését is.		Nem becsülhető	Túl komplex, a fenntarthatósági szempontok megfogalmazásával biztosítható a pozitív hatás.
	4. A fejlesztési programoknál figyelem a térség világörökségi címmel is elismert kulturális, építészeti, természeti, táji és szellemi értékeire, természeti erőforrásaira, valamint azok védelmére (talajminőség, vízbázisok, ökoszisztéma szolgáltatások stb.), amelyek a borkultúrával együtt a térségbe irányuló turizmus fő vonzerejét jelentik.			Ezeket kell fenntarthatósági kritériumok formájában biztosítani!
	5. A természeti értékek bemutatása hatékonyságának az Aggteleki Nemzeti Parkon keresztül történő erősítése, a Tokaj-Bodrogszeg Tájvédelmi Körzet nemzeti parki szintre emelése az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság keretei között		Közvetett pozitív hatás a természeti értékek megőrzésére	Folyamatban lévő kezdeményezés a Zempléni NP létrehozása, mely ezek szerint átfedésben van ezzel a javaslattal.
	6. Az ipari üzemek tervezésének és működésének térségi illesztésére, a szükséges turisztikai infrastruktúra kialakítására (megfelelő minőségű úthálózat, kerékpárútvonalak, túraútvonalak stb.) és az egységes Tokaj-hegyaljai térségi marketing munka megtervezésére és megvalósítására irányuló törekvés, amely nemzetközi szinten is képes bemutatni Tokaj-Hegyalját, a tokaji bort,		Nem becsülhető	

		ezekon keresztül pedig Magyarországot			
		7. A program során kiemelt figyelem a kutatásra és az oktatásra, valamint a helyi értelmiség megerősítésére, annak érdekében, hogy kellő számú és minőségi tudással bíró szakember tudja támogatni a program és hosszabb távon a térség munkáját, eredményeit, melyhez intézményi alapot a Vidékfejlesztési Minisztérium által 2011. augusztus 1-jén Tarcalon újraindított Tokaji Borvidék Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet adhat			A fenntarthatósági ismeretek és szemlélet beépítése elengedhetetlen!
		8. A térség kulturális életének és a társadalmi felzárkóztatási programok hatékony megvalósulásának támogatása		Nem becsülhető	
7.8.1.8 Kárpát-medencei vidékfejlesztési együttműködésének programja		1. A határon átnyúló stratégiai együttműködés fő területei: a gazdaságfejlesztés, a környezetügy és a szakmai kapcsolattartás.		Közvetetten jelentős pozitív hatás	Amennyiben sikerül a határon átnyúló környezeti kockázatok bekövetkeztét kezelni
		2. A gazdaságfejlesztés keretében vidékfejlesztési oldalról hozzájárulás a Kárpát-medencei Gazdasági Tér kialakításához, a hálózati gazdaság fejlesztéséhez, nemzetstratégiai keretprogramok megvalósításához (pl. Agrármarketing program)			Egyoldalú a gazdasági tér kialakításának célkitűzése, hiszen eleve egy közös kárpát-medencei környezeten osztozunk, és közös a múltunk.
		3. A LEADER térségek közötti együttműködések ösztönzése		Nem becsülhető	Az együttműködés tartalmának a függvénye a hatás.
		4. A környezetügyi együttműködés keretében közös programok, projektek végrehajtása szükséges, például Duna, Tisza programok		Nem becsülhető	Programonként elemezhető
		5. A szakmai együttműködés a gazdaszervezetek közötti kapcsolatépítést, szervezést jelenti, közvetlen kapcsolatokat létesítve az anyaországi és a külföldi gazdák között. Az egyeztetések célja a közös álláspont kialakítása, hogy egységes állással, hatékonyabb érdekérvényesítéssel a 2020-as stratégiánkhoz a szükséges uniós szabályozást is módosítani lehessen, s a szabad határok ne az ügyeskedést, a visszaélést szolgálják eltérő szabályozásaikkal, hanem az ágazat tisztességes szereplőinek fölemelkedését.		Nem becsülhető	Kérdés, hogy a közös álláspont mennyire veszi figyelembe a fenntarthatósági feltételeket.
		6. A szomszédos európai uniós tagállamok derogációs tagállami vállalásainak áttekintése, a			Mint az előző

		felmerült kötelezettségek teljesítése kapcsán a jövőbeni egységes és közös tagállami érdekérvényesítés és megoldás keresése			
--	--	---	--	--	--

3.5. 4. Az egyes intézkedések hatásának mérlegelése a környezet fogadóképes elemeire

		HATÓTÉNYEZŐK		FOGADÓ TÉNYEZŐK																
Tevékenység megnevezése, leírása. PROGRAMOK	Tevékenység megnevezése STRATÉGIAI IRÁNYOK ÉS TEENDŐK			víz	levegő	föld	Faji sokszínűség	Genetikai sokféleség	Élőhelyi sokféleség	Épített környezet (+kult. örökség)	táji adottságok	védelem fajok és élőhelyek	természetes folyamatok	emberi egészség	életminőség feltételei	állatjólét	területhasználat			
7.1	7.1.1.1 Talajvédelmi és ásványi nyersanyag-gazdálkodási program	1. Talajkészleteink mennyiségének és minőségének fokozott védelme és termékenységének hosszú távú fenntartása				+					+							+		
		2. Talajvédő agrotechnika és gazdálkodás megvalósítása (extenzív hasznosítású területeken a természetes növénytakaró – őshonos növényzet – helyreállítása, intenzív hasznosítású területeken precíziós mezőgazdaság), a talaj-degradációs tényezők (pl. erózió és defláció) megelőzése, mérséklése, a talajok rekultivációja, valamint az ezeket elősegítő szabályozási feltételek és támogatási lehetőségek (pl. gépbeszerzésekre, szaktanácsadásra, periodikus mélyművelés elvégzésre) biztosítása.					+	+		+										
		3. A talajállapot folyamatos monitoringja, a termőföld és talajvédelmi előírások betartásának ellenőrzése. A szakhatóság intézményrendszerének megerősítése, a talajvédelmi stratégia korszerűsítése.						+												
		5. A termőföld igénybevitelével megvalósuló beruházások során a talajvédelmi szabályok betartása: a beruházással, építéssel érintett területek humuszos termőrétegének megmentése, illetve a környező talajok minőségének megóvása.						+												
		6. A talajerő-utánpótlás természetes anyagainak és módszereinek ösztönzése: a szervesanyag-gazdálkodás fejlesztése, zöldhulladékból készült komposztok, fermentátumok, szennyvíziszap elhelyezése minőségi																		?

	kritériumainak megállapítása																	
	7. A talaj víztározó kapacitásának növelése és minél hatékonyabb kihasználása					?												
	8. Az ásványi nyersanyagok vonatkozásában – a nyersanyagok szűkösségére és növekvő árára is tekintettel – a hosszú távú szemlélet, valamint a takarékoság és erőforrás-hatékonyság elveinek érvényesítése, a környezet terhelésének csökkentése					+					+							
7.1.1.2 Természeti értékek, területek, ökoszisztémák a szolgáltatások védelme és helyreállítás a program	1. Az ökológiai hálózatok, a védett természeti területek és a vizes élőhelyek megőrzésének és fenntartásának jogi, közigazgatási és pénzügyi eszközökkel történő támogatása.					+					+				+			
	2. A természetvédelmi oltalom alatt álló területek, élő- és élettelen természeti értékek megőrzését elősegítő hatékony jogszabályi környezet, valamint stabil intézményi, finanszírozási háttér biztosítása					+		+			+				+			
	3. A Természetvédelmi Információs Rendszer működtetése és fejlesztése, általános hozzáférhetőségének biztosítása					+		+			+				+			
	4. Nemzeti természetvédelmi örkhálózat létrehozása. A természetvédelmi céllal létrejött civil szervezetek, egyesületek, főiskolák bevonása a természeti értékek megőrzésébe a területörzés, kutatás, monitoring, fajfenntartás területén.					+					+				+			
	5. A növény- és állatvilág sokféleségének fenntartását elősegítő fajmegőrzési tervek és fajvédelmi beavatkozások végrehajtásának, valamint az élőhely-rekonstrukciók, mintaprojektek megvalósításának folytatása.					+		+			+				+			+
	6. A fokozottan védett növény- és állatfajok élőhelyének védelmében és természetvédelmi célból eseti jelleggel elrendelt korlátozásokból, illetve védett állatfajok kártételéből adódó kártalanítási igények finanszírozásának biztosítása.					+					+				+			+
	7. A nagyobb területigényű és vándorló fajok, valamint az időszakosan vándorló fajok migrációjához szükséges ökológiai folyosók biztosítása					+					+				+			
	10. Az önálló helyi kezdeményezéssel vagy központi ösztönzéssel induló kísérleti gazdálkodások támogatása, amelyek a minőségben és mennyiségben is megfelelő haszonvétel mellett a gazdálkodás új, az ökológiai rendszerek regenerálódását és fennmaradását eredményező módszereire irányulnak, pl. erdőkert, permakultúrás rendszerek, gyümölcsények stb.														+			+

7.1.1.3 Környezetbi ztonsági program	1. A megelőzés hatékonyságának növelésére előrejelző, megfigyelő, tájékoztató, kármegelőző rendszerek fejlesztése		+	+	+							+				
	3. Az árvízszintek csökkentése a Tisza-völgyben a Vásárhelyi-tervben (VTT) előirányzott fejlesztések megvalósításával		+, ?		+	?				+	?					+, ?
	4. A legkritikusabb védvonal-szakaszokon a Duna menti árvízvédelmi rendszer fejlesztése		?		?					?						?
	5. A mellékfolyók árvízvédelmi műveinek fejlesztése		+,?							?, +		+, ?				+, ?
	6. A meglévő árvízvédelmi művek fenntartása, az árvízvédelem műszaki, illetve egyéb feltételeinek biztosítása		?		?											?
	9. A vidéki térségekben a talajban és a felszín alatti vizekben hátramaradt, akkumulálódott szennyeződések felderítése és a szennyezettség csökkentése vagy megszüntetése (az Országos Környezeti Kármentesítési Program megvalósításának folytatása), figyelemmel a pontforrásként működő felhagyott meddőhányók, salakhányók, pernyehányók és nehézipari területek rendezésére.		?, +		?, +											
10. A tüzek és más természeti katasztrófák által károsított erdőkben az erdészeti potenciál helyreállításának és a megelőző intézkedések bevezetésének támogatása									+		+				+	
7.1.1.4 Vízkezelés- és vízminőség- védelmi program																
	3. A takarékos vízhasználat (figyelemmel a csapadékvíz-hasznosításra és a „szürke” szennyvíz újrahasznosítására is) és a víztakarékos eszközök használatának ösztönzése		+													
	4. Az üzemelő és a távlati vízbázisok védelmét, a készletek megőrzését szolgáló Ivóvízbázis-védelmi Program megvalósítása (pl. a hátralévő beruházások megvalósítása)		+													+
	5. A vízbázisok biztonságban tartását hatékonyabban elősegítő jogi szabályozás kidolgozása		?													
	6. A mezőgazdasági eredetű nitráterhelés csökkentése érdekében a II. Nitrát Akcióprogram megvalósítása és a III. Nitrát Akcióprogramot elkészítése		+		+											+
	7. A nitrátérzékeny területeken a helyes mezőgazdasági gyakorlat szabályainak betartása				+											+
	8. Az állattartó telepek trágyatároló műtárgyainak megfelelő műszaki védelemmel történő ellátásának folytatása				?											?
9. A kiemelt fontosságú és országos jelentőségű érzékeny víztestek (pl. nagy tavaink) állapotának javítására vonatkozó részletes intézkedések (3. Nemzeti Környezetvédelmi		+							+						+	

		Program) végrehajtása																
		10. A termálvízkészletek pontosabb megismerése, a rendelkezésre álló, valamint a károsodás nélkül kitermelhető termálvíz készlet mennyiségének (figyelembe véve az engedéllyel rendelkező termálvízkivételek mennyiségét is), ennek függvényében a hasznosítás módjának meghatározása	?															
	7.1.15 Területi vízgazdálko dási program	1. A vízviisszatartás, a vízigény abszolút mértékű csökkentése, a hatékony és természetközeli vízgazdálkodási rendszerek elterjesztése, az ország vízmérlegének pozitívvá tétele	+							+								
		2. A bel- és külterületi vízrendezés összhangjának biztosítása, a belvízvédelmi művek fenntartása, fejlesztése, a vízviisszatartási, -tározási helyek kialakítása, a potenciális víztározási helyek megőrzése (a területük hasznosításának szabályozásával), a vízkormányzás fejlesztése, a meglévő vízhasznosításra alkalmas kapacitások kihasználásának javítása, a szennyezett vízfolyásokból érkező tározott vizek minőségének javítása természetközeli módszerekkel	+							+								+
		4. A vízgazdálkodási infrastruktúra működőképességének helyreállítása; a területi vízgazdálkodási közcélú létesítmények fenntartására, karbantartására, valamint megelőző belvíz- és vízkárvédelmi beavatkozásokra állami vízügyi program kidolgozása és végrehajtása	-															
		5. A belvízvédelmi rendszerek megfelelő fenntartására országos közmunkaprogram indítása	-															
		6. A hegy- és dombvidéki tározóépítési és rekonstrukciós munkák elvégzése								+/- ?								
		8. A víztakarékos, a táji adottságoknak is megfelelő öntözéses gazdálkodás fejlesztése, a folyóvölgyek komplex, több szempontú (vízgazdálkodási, árvízvédelmi, gazdálkodási, öntözési, ökológiai, vidékfejlesztési) fenntartható hasznosítási programjának kidolgozása, elindult kezdeményezések folytatása, mintaprojektek megvalósítása	+			+			+									+
7.2	7.2.1.1 Ívóvíz program	1. A víziközművek nemzeti, illetve helyi közösségi tulajdonban tartásának erősítése	+															
		2. Az ívóvízben jelenlévő egyes komponensek miatt fennálló egészségi kockázatok jelentős csökkentése és a lakosság számára az egészséges ívóvízhez való hozzáférés egyenlő esélyű biztosítása													+		+	
		3. A szolgáltatott ívóvíz minőségének javítását, a kiemelt komponensek (arzen, bór, nitrit, fluorid, ammónium)													+		+	

	koncentrációja csökkentését szolgáló Ivóvízminőség-javító Program végrehajtása, a szükséges finanszírozási háttér biztosítása																	
	4. Az Ivóvízminőség-javító Programban nem szereplő feladatokra (vas/mangán tartalom csökkentése, hálózatrekonstrukció) megfelelő források biztosítása												+	+				
	5. Az ivóvízhálózat korszerűsítése a másodlagos vízminőség-romlás elkerülése és a hálózati veszteségek csökkentése érdekében		+	?														
7.2.1.2 Szennyvíz program	1. A 2000 lakosegyenérték (LE) szennyezőanyag terhelés feletti szennyvízelvezetési agglomerációkban a Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és-tisztítási Megvalósítási Program végrehajtásának folytatása, a szükséges finanszírozási háttér biztosítása		-															
	2. A lakások csatornára való rákötésének ösztönzése, a szabálytalan szikkasztók felderítése és szankcionálása		-															
	3. A keletkezett települési szennyvíziszap kezelési és elhelyezési tervek kidolgozása		-															
	4. A 2000 LE alatti településeken keletkező szennyvizek kezelésének (településszintű megoldások, egyedi szennyvízkezelő létesítmények/berendezések szakszerű kialakítása, megépítése és előírás szerinti használata) biztosítása, a természetközeli megoldások előnyben részesítésével, és a csapadékvíznek a szennyvíztől elkülönített gyűjtésével		-															
	5. A települési folyékony hulladék gyűjtési és kezelési infrastruktúrájának fenntartása és fejlesztése		-															
	6. A hálózatba nem vagy csak jelentős többletköltséggel köthető területeken a kisléptékű, egyedi és természetközeli szennyvíztisztító rendszerek kiépítésének elősegítése		-															
7.2.1.3 Települési csapadékvíz-gazdálkodás program	1. A belterületi csapadékvíz-elvezető hálózatok fenntartása, rekonstrukciója		?,-															
	2. Záportározók építése		?							+	?		-	?				
	3. A vizekkel való gazdálkodást biztosító rendszerek kiépítése, rehabilitációja		?							?			?					
7.2.1.4 Levegőminőség-védelmi és zajterhelés-csökkentési	1. A tiszta levegőjű vidéki térségekben a jó levegőminőség megőrzése, illetve az érintett településeken a levegőminőség javítása, a légszennyezettség kialakulásának megelőzése, csökkentése.																	
	3. A nem motorizált közlekedés, az energiatakarékos, környezetbarát közlekedési módok elterjesztésének																	

+,
?

program	ösztönzése és infrastruktúrájuk fejlesztése, a helyi és helyközi tömegközlekedés és vasúti szállítás fejlesztése, a gépjárművekből származó kibocsátások csökkentése																		
	4. A környezetbarát fűtési rendszerek széles körű alkalmazásának, a tisztább tüzelőanyagok használatának, energiatakarékossági intézkedések (épületszigetelés stb.) ösztönzése																		
	5. A kerti hulladékok égetésének megszüntetése																		
	6. A jó mezőgazdasági gyakorlat alkalmazásával a mezőgazdaság légszennyezési kibocsátásának, zaj-, illetve a szagterhelésének, kiemelten az állattartó telepek bűzhatásának, ammóniakibocsátásának jelentős csökkentése																		
7.2.1.5 Zöldterületi rendszer fejlesztése, helyi természeti értékek védelme program	1. A zöldfelületek ökológiai és használati értékének növelése, a zöldterületek növelése és minőségének javítása, beágyazása a Nemzeti Ökológiai Hálózatba																		
	2. Az egységes zöldfelületi rendszer megvalósulásának elősegítése érdekében a településrendezési szabályozás áttekintése és módosítása																		
	3. A települési zöldfelületek szükség szerinti megújítása, állapotának javítása, a helyi igényeknek megfelelő funkciók (pl. játszótér, sportterület) biztosítása, invazív fajoktól mentes zöldfelületek kialakítása																		
	4. Az igénybevételre kerülő biológiailag aktív felületek magas biológiai aktivitású területek kötelező létesítésével való pótlása																		
	5. A mesterséges felszínborítás minimalizálása, a faültetés és gyepesítés, valamint a zöldfelületek gondozása, nagy CO ₂ -nyelőképességű és „energiatakarékos” mintaparkok létesítése																		
	6. A helyi jelentőségű védett természeti területek, történeti kertek megőrzése, fenntartása																		
7.2.1.6 Hulladékgazdálkodási program	1 A hulladék keletkezésének megelőzése, a keletkezett hulladék minél nagyobb mértékű hasznosítása, szakszerű kezelése, az illegális hulladéklerakások megelőzése és megszüntetése																		
	2. A korszerű települési hulladékkezelési létesítmények kiépítésének folytatása																		
	3. A mezőgazdasági szektorból származó anyagok minél nagyobb arányú visszaforgatása, lehető legközelebb a keletkezés helyéhez																		
	4. A melléktermékként fel nem használható biomassza																		

+, ?

		biogáz és/vagy komposztáló telepek létesítésével való hasznosítása																
		5. A biológiai úton lebontható növényi melléktermékek és hulladékok lerakásának korlátozása, lehetőség szerint megszüntetése, decentralizált (a házi, közösségi és települési) komposztálás elterjesztése, elsősorban a szerves hulladék keletkezésének helyén.																
		6. A komposztok minőségbiztosítási rendszerének fejlesztése, a komposztok alkalmazásának ösztönzése																
		7. Az állati melléktermékek és hulladékok, valamint a speciális, mezőgazdálkodás során keletkező hulladékok (mezőgazdasági fóliák, csomagolóanyagok) biztonságos, lehetőleg újrahasznosítással járó ártalmatlanításának biztosítása																
		8. Az állati eredetű hulladékok sertés- és baromfi-takarmányozásban megfelelő kezelés után történő felhasználhatóságának kezdeményezése az EU felé (a fehérjeimport és a hulladékártalmatlanítás költségeinek megtakarítása miatt a versenyképességet növelni)																
7.3	7.3.1.1. Föld- és birtokrendezési üzemszabályozási program																	
		5. A családi gazdaságokról szóló törvény megalkotása az őstermelők, családi gazdaságok és egyéni vállalkozások egységesített üzemszabályozásának biztosítására. A családi gazdaság fogalmi rendszere megújítandó, tevékenységi köre részévé kell tenni az alapanyag-termelés mellett termékei feldolgozását, közvetlen értékesítését is. Feltétel a helyben lakás, a 300 ha földtulajdon, illetve hogy a bérelt földterület mértékéig a maga gazdaságában termelt, maga vagy saját szövetkezete által feldolgozott, a végfogyasztónak értékesített mezőgazdasági és élelmiszerterméket állít elő, a gazdasága éves bruttó árbevétele pedig – mai árszinten – nem haladja meg a 100 millió Ft-ot. Az egyszerű szabályozás és a feketegazdaság megszüntetésének követelményét szem előtt tartva a családi gazdaság feltételrendszerét vállaló kisebb termelők, a mezőgazdasággal kiegészítő jelleggel foglalkozók is e szabályozás alá kell, hogy tartozzanak.																
		6. A birtokrendezésről szóló jogszabály megalkotása																
		8. A Nemzeti Földalap (NFA) intézményrendszerének a kis- és középzemek földszükségeinek, tartós földbérleti igényeinek kielégítését, életképes üzemmérté																

		szerveződését, továbbá a közérdekű helyi önkormányzati és állami földkézlet-gazdálkodás céljait szolgáló működtetése																
		11. Az állam kezelésében lévő nemzeti földvagyon felhasználásával és az önkéntes földcserék elősegítésével a gazdálkodókkal és a helyi közösségekkel egyeztetett és a stratégiai célokat szolgáló (általuk szervezett) birtokrendezés, tagosítás megkezdése							?,-		?, +/-							
		13. A legkisebb engedélyezett parcellaméreteket el nem érő területek esetében az érintett földterület szomszédjának, vagy pedig ez utóbbi vételi szándéka hiányában az NFA részére történő földértékesítés kezdeményezése.							?, -		?, +/-							
		23. A termőföld és talaj védelmének érdekében megfelelő szabályozás kidolgozásával a zöldmezős beruházással terjeszkedő ipari parkok és lakópark célú befektetések korlátozása, támogatva egyben a felhagyott iparterületek ipari, lakó és közösségi funkciókra történő újrahasznosítását									+							+
7.4.	7.4. 1.1 Ökológiai gazdálkodás program	1. Magyarország ökológiai gazdálkodási akciótervének elkészítése a bioélelmiszerek és biogazdálkodás EU akciótervéhez igazodóan, az ökológiai gazdálkodásba vont területek nagyságának növelése érdekében				+	+											+
		6. A biológiai növényvédelmi módszerek terjedésének ösztönzése, többek között a jogi környezet megfelelő, annak sajátosságaihoz igazodó módosításával				+	+	+										
		7. A már rendelkezésre álló, ökológiai gazdálkodást segítő technológiai módszerek szélesebb körben való megismertetése, széleskörű ismeretterjesztés				+	+	+										
		8. Az ökológiai gazdálkodásban jól alkalmazható tájfajták felkutatása, megőrzése és termesztésbe vonása, a hozzájuk kötődő helyi hagyományok, ismeretanyag, nevezéktan megőrzése						+	+		+	+						
	7.4.1.2 Nemzeti génmegőrzés program	1. Nemzeti Agrobiodiverzitás-védelmi Stratégia kidolgozása és lépésről lépésre való megvalósítása az összes érintett fél bevonásával és együttműködésével					+	+										
		2. A hazai génbank hálózat újraszervezése, melynek első lépéseként a Vidékfejlesztési Minisztérium 2010. november 1-vel önálló intézményként létrehozta a Növényi Diverzitás Központot (NÖDIK) és a Kisállattenyésztési Kutatóintézet és Génmegőrzési Koordinációs Központot (KÁTKI). Ennek folytatásaként biztosítani kell a biológiai alapok megőrzését végző hazai génbank hálózat működtetésének hosszú távú anyagi és személyi feltételeit.						+	+		+							

	5. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP-2014-2020) támogatásainak elérhetővé tétele a tájfajtákat, helyi fajtákat fenntartó/termelő gazdálkodók számára (on-farm génmegőrzés)							+	+									
	6. Agrárkutatások finanszírozása a tájfajták élelmiszerfogyasztási, táplálkozási értékeinek feltárása, előnyös élelmiszer-feldolgozási tulajdonságainak vizsgálata, az agro-biodiverzitás történeti folyamatának feltárása, jobb, minőségi termékek előállításának segítése, illetve a részvételi nemesítési erőfeszítések előmozdítása érdekében.								+	+						+		
	8. A kisméretű biogazdaságok számára annak lehetővé tétele, hogy minél rugalmasabb keretek között használhassák a ritka növényeket, tájfajtákat (a családi gazdálkodók, a mikroállalkozások, az ökológiai gazdálkodás támogatása az agro-biodiverzitás szempontjából is fontos feladat, hiszen a gazdálkodók ezen csoportjai vesznek részt jelenleg is a genetikai erőziónak kitett fajták fenntartásában, használatában).									+								+
	9. Többszintű együttműködés kialakítása és megőrzési programok elindítása a Kárpát-medence összes olyan tájegységében élő közösségével, ahol tudatos génmegőrzés folyik										+							
7.4.1.3 Táj- és agrár-környezetgazdálkodási program	1. Térségi tájgazdálkodási tervek készítése										+						+	
	2. Tájkarakter-védelmi program (az általános tájvédelem és az agrárstratégia sürgős összehangolása, a hálózatjellegű természetvédelem szempontjainak beépítésével)											+					+	
	3. A hagyományos, a folyók természetes működéséhez igazodó, a vízjárással együtt élő, ahhoz alkalmazkodó ártéri tájgazdálkodás, illetve átfogó vízgazdálkodási rendszer feltámasztása az erre alkalmas területeken. Megszervezésére ott van lehetőség, ahol elegendő, rendszeresen pótolható víz áll rendelkezésre, és ahol a folyók rendszerműködése helyreállítható vagy utánozható. E területek a folyók mélyebben fekvő árterei, a vízlepcsők visszaduzzasztása által érintett területek, a nagyobb nyílt árterek (pl. Bodrozug, Gemenc), a kisebb folyók holtágakkal, mellékvizekkel tarkított még szabályozatlan, avagy kevésbé rendezett szakaszain (Rába, Bodrog, esetleg a Sajó vagy a Hernád mentén). Részleteiben megvalósítható a folyók hullámterein, nagyobb – esetenként a belvizek tározására											+					+	

	használt – tavak, holtágak mentén, ahol a folyóval való állandó vagy részleges kapcsolat biztosítható.																	
	4. A helyi adottságokra, okszerű területhasználatra, művelési ágváltásra épülő modellprogramok, mintaprojektek megvalósítása, a meglévő kezdeményezések rendszerszerű folytatása, kiterjesztése, környezetvédelmi- természetvédelmi szaktanácsadó hálózat kiépítése a gazdálkodói döntések megalapozásához																	+
	5. A gazdálkodók természetközeli földhasználatának és természetkímélő gazdálkodásának támogatása a Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT), a Natura 2000 területek és a vizes élőhelyek uniós támogatási lehetőségeinek megőrzésével, fenntartásával, bővítésével, az agrár-környezetgazdálkodási intézkedések (AKG) keretében. A különleges természetmegőrzési és madárvédelmi területeket magában foglaló Natura 2000 területeken való gazdálkodás esetén igénybe vehető támogatások biztosítása a gyep (legelő) hasznosítású területekre vonatkozóan, a támogatás kiterjesztése az erdőkre és a vizes élőhelyekre. A Natura 2000 területeken az AKG és a jelenlegi Natura 2000 kompenzáció helyett a Natura 2000 jelölő élőhelyek és jelölő fajok fenntartását biztosítani képes kompenzációs rendszer bevezetése.																	+
	6. A Natura 2000 fenntartási tervek kidolgozása, illetve a tervezéssel összhangba hozott támogatási, tanácsadói és ellenőrzési rendszer koncepciójának kialakítása és tesztelése																	+
	7. A nemzeti park igazgatóságokat természetvédelmi rendeletetésük elsődlegességének megőrzésével a Natura 2000 területek kezelésében mintagazdaságokká (társadalmi szerepvállalás) kell fejleszteni a tradicionális tájhasználati minták mint élőhelyek és tájképi értékek felélesztésével, illetve támogatásával a génmegőrzés, az ökológiai gazdálkodás és a természetvédelem céljaival összhangban. A vagyonkezelésükben lévő területek bérbe, vagy használatba adásakor részesítsék előnyben a helyi családi gazdaságokat (különös tekintettel az őshonos fajták tartását, a pásztorok alkalmazását, a hagyományos pásztorok kultúra fenntartását, az extenzív legeltetési módszerek alkalmazását vállaló gazdálkodókra), velük együttműködve őrizték a táj értékeit.																	+
	8. A vízminőség-védelem és a fenntartható mezőgazdálkodás környezetbiztonsági szemléletű																	+

	összehangolása															
	9. A gyomnövények, kiemelten a parlagfű elleni védekezés megoldására irányuló törekvések			-	-	-				+						
	11. A táji adottságokhoz illő gazdálkodás támogatási rendszerének megalapozása érdekében a tájegységenként/kistérségenként kívánatos gazdálkodási formákat rögzítő tervek elkészítése. A támogatások odaítélésénél jelentős súllyal kell figyelembe venni a tervezett fejlesztés illeszkedését a települések külterületi rendezési terveihez, környezetvédelmi szabályzataihoz.									+						+
7.4.1.4 Állattenyésztés és-fejlesztési program	1. Az állattenyésztés fejlesztését eredményező gyors intézkedések a munkahelyteremtés és az emberek egészséges táplálékkal, állati eredetű fehérjével való ellátása érdekében												+, ?	+?		
	2. A növénytermesztés, kertészet és állattenyésztés optimális arányának helyreállítása			?						+						?
	3. Ágazati alprogram összeállítása és megvalósítása a sertésenyésztés fellendítésére, fejlesztésére (sertésstratégia). A kis- és a nagyüzemi sertéstartás kiegyensúlyozásával a mai sertésállomány középtávon (hat-nyolc év alatt) történő megkétszerezése.			-	-											-
	5. A gyepre alapozott és őshonos állattartási alprogram keretében a húsmarha-, juh- és kecskeágazat – helyi, országos és export árualapok – fejlesztése, kiemelt figyelemmel az extenzív tartási technológiákra, a hagyományos hazai, őshonos fajtákra alapozott technológiákra, a szabadabb és kevésbé beruházás- és energiaigényes tartási rendszerekre, az ökológiai gazdálkodásra alapozott legeltetési állattartásra.									+						+, ?
	8. A legelőhasznosítással megvalósuló gazdálkodás célja a jó állategészségügyi státusunk erősítése és kihasználása, elmaradott térségeink gazdasági aktivitásának fokozása, hagyományok újraélesztése, és a művelt területekhez kötődő természeti értékek megőrzése. Ez utóbbi érdekében a program intézkedései a védett természeti területek, illetve a Natura 2000 területek legalább felén kifejezetten természetvédelmi célú kezelés végzésére is irányulnak.														+	+
	9. A réti- és legelőhasznosítási program keretében a rétek, legelők fűhozamának stabilizálása, a rétek, legelők állattenyésztés útján történő hasznosítását jelenleg korlátozó jogszabályok újragondolása			+	+					+						+

		12. Lehetőség szerint a lólétszám növelése, de nem csupán a mennyiséget nézve, hanem a fajtatizta állomány és a használat szerinti tenyésztés irányvonalát követve						+														
		14. A hagyományos háztáji állattartás lehetőségének megteremtése, ezzel arányban a helyi értékesítési lehetőségek biztosítása						+						+	+	+						
		15. A hazai biológiai alapokat fenntartó/termelő gazdálkodók számára támogatási lehetőségek biztosítása												+	+							
		17. A környezetkímélő tartástechnológiák ösztönzése, a hígrágyás állattartó telepek környezetvédelmi rendszereinek kialakítása, a környezeti károk figyelembevétele	?, +					?,+									?,+					
	7.4.1.5 „Kert- Magyar- ország” kertészeti program	2. Szektorspecifikus, térségi alapú alprogramok kidolgozása, például Makói hagyma program, Fűszerpaprika program a hungarikumnak is minősülő termékek, tájfajták és őshonos fajták hazai piacra jutási feltételeinek javítására. Mivel ezek nem nagyüzemi, hanem kisüzemi, illetve családi vállalkozások számára jelentenek ideális választékot, több kézimunkával, de lényegesen kevesebb vegyszerhasználattal termelhető fajták, termelésbe vonásuk többek között elősegíti a minőségi élelmellátást, a biogazdálkodást, és munkahelyeket teremthet, lényegesen csökkentheti falvainkban a munkanélküliséget.																				
		4. A kertészeti ágazatok (zöldség, gyümölcs, dísznövény, fűszer- és gyógynövény, gomba, faiskola, kertépítés) fellendítése, a szereplők esélyeinek növelése az ökológiai gazdálkodás elterjesztésével, a technológia fejlesztésével, a megújuló energiára alapozott termesztő telepek létesítésével, az öntözési infrastruktúra fejlesztésével, értékesítési csoportok létrehozásával, a környező országok által nyújtott exportlehetőségeinek kihasználásával és a háttérpar fejlesztésével						?, +	?, +									?, +				
		5. A kertészeti termékek piacra jutásának segítése a termelői értékesítő szervezetek (TÉSZ) működésének támogatásával, a hűtőházi és csomagolási infrastruktúra fejlesztésével és a feldolgozó ipar újjászervezésével.	?	?	?													+	+	?		
		6. Növényházfejlesztések támogatása, geotermikus energia kertészeti célú, fenntartható módon történő hasznosítása, ültetvények telepítése, korszerűsítése, megújítása, továbbá minőségbiztosítási rendszerek kialakításának, működtetésének támogatása, az ágazati termékpályák																		?	+	?

	szabályozórendszerének egyszerűsítése.																
	7. Az exportpiacok bővítése, a hazai piac visszaszerzése érdekében a közösségi marketingre állami források biztosítása	-	-	-											+		?,-
	9. Tájéfták, helyi fajták termesztésbe vonása, fajtanemesítés				+	+				+							+
	11. A regisztrált, szakmailag felkészült gyógynövénygyűjtő státusz létrehozása, jogi és adóügyi feltételrendszerének megalkotása				+	-											+, -
	13. Az egészséges táplálkozás, annak kapcsán a jó minőségű és változatos hazai zöldség és gyümölcstermékek népszerűsítése, a helyi termékek, helyi értékesítés bővítése												+	+			
7.4.1.7 Szántóföldi növényterme- sztés, fehérjepragr am	1. Fehérjeprogram kidolgozása és megvalósítása, annak keretében a hazai fehérjenövény-termesztés lehetőségeinek feltárása, támogatási feltételeinek megteremtése az agrár-környezetgazdálkodási támogatások rendszerében, az alternatív fehérjenövényekre ajánlott termesztés- és feldolgozási technológiák fejlesztésének, terjesztésének támogatása				?												?
	2. A fehérjeprogram célja a fehérjenövények termőterületének növelése, a termőterületeknek megfelelő termelés elérése, a fehérje növényeknél a közösségi támogatás erősítése, a vetésforgó, vetésszerkezet fehérjenövényekkel való bővítésének elősegítése, a növényvédő szerek alkalmazásának csökkentése, az ágazat biztonságossá tétele a kutatási eredmények alkalmazásával, a közvélemény tájékoztatása a fehérje növények előnyös környezeti hatásairól, a gazdálkodók számára magas szakmai színvonalú szaktanácsadás biztosítása				?								+	+			?
	4. A növénytermesztés diverzifikálása, alternatív szántóföldi növények termesztésének, piacra jutásának ösztönzése				?	?				+							?
	6. A hazai biológiai alapokat fenntartó/termelő gazdálkodók számára támogatási lehetőségek biztosítása					+	+						+	+			+
	7. Környezetkímélő agrotechnika ösztönzése, kiemelten a talajművelés és a növényvédelem terén				+	+											+
7.4.1.8 Erdőprogra m	1. A Nemzeti Erdőstratégia aktualizálása és felülvizsgálata, elsősorban a klímaváltozásra való felkészülés tekintetében								3			+, ?					?, +
	2. Az erdők környezeti, gazdasági és szociális szolgáltatásainak hosszú távon való biztosítása többcélú, fenntartható erdőgazdálkodással								+, ?			+, ?					+, ?
	4. Őshonos fajokból álló természetes vagy a természeteshez közelálló, a környezeti változásokhoz								+	+			+	+			+

	alkalmazkodni tudó erdőtársulások megőrzése, területüknek a termőhelyi tényezők függvényében történő, lehetőség szerinti növelése.																	
	5. Az erdővel borított területek növelése, elsősorban a kedvezőtlen adottságú mezőgazdasági területek erdősítésével. Az ország távlati, 27 %-os erdősültségének elérése érdekében az erdőtelepítések ütemének fokozása. Az erdőtelepítések ütemének éves szinten 15 000 hektárra történő növelése – nagyobb hangsúlyt fektetve az őshonos, ill. az adott erdészeti tájba illeszkedő fajok alkalmazására –, az erdők közjóléti berendezéseinek fenntartására és bővítésére, az erdei melléktermékek (vadgyümölcs, gomba) gyűjtésére és helyben történő feldolgozására szerveződő vállalkozások ösztönzésére az erdőhöz kötődő (köz)foglalkoztatási programok bővítésére.																	
	6. Az erdők állapotának javítása, az erdőterületek, azon belül a természetszerű erdők arányának növelése, az erdőgazdálkodás hatékonyságának és az erdő többcélú hasznosításának kiteljesítése																	
	7. Új, eddig gazdátlan erdőterületek gazdálkodásba vonásának ösztönzésére az osztatlan közös tulajdon megszüntetése, a határok kitűzése, és állandósítása, az erdőgazdálkodói működés megkezdésének gazdasági ösztönzése, az erdészeti szakirányítói rendszer megerősítése, kisebb fűrészüzemek létesítésének támogatása az erdei fa helyben történő feldolgozására, erdei biomasszára alapozott kis- és közepes teljesítményű hőerőművek kistérségenkénti létrehozása az önkormányzatokkal együttműködésben, erdőkárok megelőzését szolgáló létesítmények létrehozása és erre irányuló tevékenységek																	
	8. A környezeti erdőtervezés és erdészeti monitoring rendszer működtetése, kutatási programok indítása, a faanyag nyomon követésére alkalmas eredetigazolási rendszer bevezetése, erdővédelmi szolgálat felállítása, más hatóságokkal, szervezetekkel koordinált kiépítése, az erdők védelme és az illegális fakitermelés visszaszorítása érdekében																	
	9. A meghatározóan őshonos fafajú erdőkben a folyamatos erdőborítást biztosító módszerek (szálaló- és átalakító üzemmód), gazdasági ösztönzőkkel történő bevezetése, szarvasgomba termesztését szolgáló speciális erdőkezelési																	

		módszerek támogatása, új ültetvények létrehozása, az erdészeti feltáró hálózat fejlesztése.																
		10. A klímaváltozás várható kedvezőtlen hatásait is figyelembe vevő természetközeli és ültetvényszerű üzemmódok, illetve termesztési technológiák kialakítása, valamint a már meglévők továbbfejlesztése					?	?										
		12. Az erdészeti genetikai alapok fejlesztő megőrzése, illetve fenntartása a genetikai ismeretek kiterjedtebb alkalmazásával					+	+	+									
		13. A vidék- és tájfejlesztési koncepciókhoz illeszkedő agro-erdészeti termesztési rendszerek kialakításának megkezdése					+		+		+							+
	7.4.1.9 Halászati program	1. A nagyon alacsony halfogyasztásunk növelése, melyet úgy kell megvalósítani, hogy a növekmény a hazai termelésből kerüljön ki, és a halfeldolgozás fejlesztésével minél nagyobb hozzáadott értéket tartalmazó megfizethető és nyomon követhető termékekből álljon.									+,?		+,?	+				+,?
		2. A másik fő elem a növekményt biztosító hal-árualap megteremtése. Ezt új halastavak-tógazdaságok, intenzív rendszerek építésével és felújításával kell elérni.									+,?		+,?				+,?	+,?
		3. Minden haltermelési módszer és halászat esetén követni kell a fenntarthatóság szempontját, amely a munkahelyteremtést és -megőrzést is szolgálja.									+			+	+			
		4. A program szemléletében alapelem a környezettudatosság elve, a természetes vizek fenntartása, a természetes vizek halállományának megőrzése, biztosítva ennek termelői kompenzációját	+										+					
		6. Kiemelt cél, hogy az Európában egyedülálló természetvédelmi jelentőségű, az egykori mocsarak, rétek helyén kialakított sekély vizű extenzív gazdálkodású halastavak biodiverzitás-megőrzési célú támogatása mihamarabb ismét elinduljon és kiteljesedjen.	+				+		+		+	+						
	7.4.1.10 Vadgazdálkodási program	1. A vadgazdálkodási ágazat fő feladata nem a gazdasági eredmény elérése, hanem a természeti és természetes állapot megőrzéséhez fűződő érdekek szolgálata.									+		+		+			
		2. Elsődleges cél a hazai piac és vadhús-fogyasztás élénkítése, illetve a nagyvadsűrűség csökkentése. A vadhús, táplálkozás-élettanilag egészséges ételnek minősíthető, melyet a hazai fogyasztók számára is elérhető áron lenne célszerű biztosítani.															+	
7.5.	7.5.1.1 Helyi,	1. A közgazdasági és jogi feltételek biztosításával a helyi és regionális élelmiszer-előállítás és élelmiszer-kereskedelem															+	+

		alapanyagból, a térség termelőire építve készüljenek															
		17. A közösségi marketing és felvilágosítás eszközeivel a minőségi és biztonságos magyar élelmiszerekhez való fogyasztói kötődés növelése. A tudatos fogyasztói magatartásra nevelést és a hazai minőségi élelmiszerek megismertetését a felnőtt- és iskolai képzés részévé kell tenni.															
7.6.	7.6.1.1 Helyi termék, helyi piac, közvetlen értékesítés program	2. A helyi piacokat, helyi értékesítést magában foglaló helyi gazdaságfejlesztési stratégiák készítésének elősegítése. Ennek részét kell, hogy képezze a helyi termelési kapacitás, feltételek, a helyi igények, értékesítési lehetőségek felmérése, a termelési és értékesítési folyamatok összekapcsolása (helyi, térségi szövetkezetek, éttermek, közétkeztetés, vendégfogadók, önkormányzatok együttműködése), a termelés tervezhetősége.															
		3. A helyi piacokra, helyi értékesítésre irányuló kezdeményezések, az ezeket elindító helyi együttműködések ösztönzése															+
		4. Helyi, kistermelői piacok létesítése, fejlesztése.															+
		5. Az élelmiszerlánc lerövidítése érdekében további helyi értékesítési lehetőségek, például helyi termék-boltok, termékpolcok, helyi vásárok, termékfesztiválok, szabadtéri, pavilonos piacok, nyitott gazdaudvarok, közvetlen gazdaságból történő értékesítés, egyéb alternatív értékesítési helyszínek (települési közterek, nagyobb terek, parkolók, sétálóutcák, kihasználatlan épületek) stb. fejlesztése															+, ?
		6. A termelő és a fogyasztó közvetlen kapcsolatának kialakítását elősegítő civil kezdeményezések támogatása, termelői-fogyasztói közösségek, mozgalmak létrehozásának, működésének ösztönzése, támogatása															++
		7. A helyi, tájjellegű specialitások, termékek, hungarikumok márkázásának, védjegyrendszerének kialakítása, HÍR program további bővítése															+
		10. A helyi termékeket támogató tudatos vásárlással kapcsolatos szemléletformálás, széleskörű kampány indítása erre vonatkozóan															+
	7.6.1.2 Helyi energia-termelés és -ellátás	1. A vidék fenntartható energiagazdálkodásának megteremtése, melynek alapját az energiaigény jelentős abszolút mértékű csökkentése (energiatakarékosság) jelenti. Kiemelt figyelmet kell fordítani az energiahatékonyság															+
																	+, ?

program	lehető legmagasabb fokának megvalósítására mind az energia előállítására, mind a szállítása, mind pedig a felhasználása során. Az adott tájba környezetileg, társadalmilag és gazdaságilag is megfelelően illeszkedő megújuló energiaforrások minél szélesebb körű használata, a nem megújuló energiaforrások használatának csökkentése, kiváltása.																	
	2. Olyan helyi, térségi gazdaságfejlesztési programok indítása, amelyek középpontjában a helyi energiatermelés és -ellátás áll. Olyan komplex térségi, kistérségi, helyi magán (családi vagy mikrovállalkozás, energiaközösségi) vagy szövetkezeti tulajdonban levő, hálózatszerűen működő rendszerekre van szükség, ahol a térségi alapanyag-termelés melléktermékének és hulladékának, a kommunális és szennyvízkezelési hulladékoknak az energetikai célú, illetve az alternatív megújuló energiaforrások helyi energetikai célú hasznosítása (a talaj humusztartalmának biztosítása mellett, ill. után) párosulhat a hozzáadott érték növelésével és lehetőség szerint a térségben történő felhasználásával. Elsősorban az erdei tűzifát és aprítékot, pelletet, szalma- és fabrikettet, a mezőgazdasági mellékterméket, másodlagos nyersanyagot, kommunális szerves hulladékot, ill. a parlagokon, valamint út- és árokmenti területeken képződött amorf biomasszát kell hasznosítani. Ösztönözni indokolt a tüzelhető hulladékok, melléktermékek háztartási méretű, energiatakarékos, olcsó aprító-daráló-tömörítő gépeinek gyártását, vásárlását is.																+, ?	
	7. Fő haszonvételű energianövény termelésre csak olyan mértékben és helyen kerülhet sor, ahol ezt szociális és különleges társadalompolitikai szempontok indokoltá teszik. Más esetekben az élelmiszer-, illetve takarmánytermelésre alkalmas mezőgazdasági területeken energetikai célú növénytermesztést nem cél támogatandó.																?, -	?, -
	8. Az állattartók és az élelmiszeripari üzemek biogáz üzei létesítésének támogatása, a rendelkezésre álló nap-, geotermikus- (hőszivattyú), illetve felszíni vizeink hőjéből nyerhető energiákkal való hatékonyabb gazdálkodás ösztönzése																?, -	
	9. A szociális szempontokra is tekintettel, a térség szilárd fűtőanyagigényének kielégítésére, az erdőkből és ültetvényekből kikerülő faanyag és apríték																-	-

		melléktermékeivel, és más alternatív energiaforrással is számolva, a fennmaradó hiány biztosításának határáig, a tájgazdálkodás keretén belül, a fászfűrű energia ültetvények telepítésének is lehet létjogosultsága. Energiaültetvények telepítése a mezőgazdaságilag kevésbé hasznosítható kedvezőtlen adottságú területeken lehetséges, a környezet- és természetvédelmi szempontok messzemenő figyelembevételével.																	
7.6.1.3	Vidéki turizmus, falusi vendéglátás program	1. A turizmus fogadóképességének megteremtésével a vidék, a falvak fejlesztésének segítése																	-
		11. A falusi szálláshelyek minőségi fejlesztésének pályázatokkal történő segítése, elsősorban a szolgáltatások bővítésére, a minőség fejlesztésére és a kapacitás növelésére helyezve a hangsúlyt.																	-,?
		13. A nemzeti park igazgatóságok védett természeti területeken végzett ökoturisztikai tevékenysége és a falusi turizmus lehetséges kapcsolódási, együttműködési területeinek feltárása, a lehetőségek kihasználása.																	-,?
7.6.1.4	Kézműves program	1. Az egyéni mesterek együttműködésével, a megyei népművészeti egyesületeken keresztül a kézművesség közös jövőképzésének és fejlesztési stratégiájának elkészítése																	+
		4. Annak lehetőségének vizsgálata, hogy milyen adókedvezményekkel, ösztönzőkkel segíthető a kézműves mesterek megerősödése, megélhetése.																	+
		5. Fontos a kézművesség összekapcsolása a helyi mezőgazdasági, kertészeti termeléssel, helyi feldolgozókkal, falusi turizmussal, helyi vendéglátással, helyi szolgáltatásokkal, hogy a termelésből származó melléktermékek helyben, közvetlen módon kerüljenek feldolgozásra, ezzel elérve, hogy a magasabb hozzáadott értékű termék helyben legyen előállítva és értékesítve.																	+
		10. Települési vagy kistérségi kézműves boltok megnyitásának, illetve kézműves alkotóházak létesítésének ösztönzése, a meglévők fejlesztése.																	+
7.6.1.5	Szövetkezet-fejlesztési program	1. A szövetkezeti törvény felülvizsgálata, újraszabályozás																	+
		2. Valamennyi szövetkezési forma, a Hangya típusú szövetkezetek, a beszerző és értékesítő szövetkezetek (BÉSZ), a termelési és értékesítési szövetkezetek (TÉSZ), a hitelszövetkezetek, takarékszövetkezetek, európai szövetkezetek és szociális szövetkezetek létrehozásának és																	++

		működésének ösztönzése egységes kormányzati szövetkezetpolitika keretében, a kapacitásfejlesztés előmozdítása, szakmai tevékenységük segítése. A működő szövetkezesek továbbfejlesztése.																					
		3. A megalakuló szövetkezesek megerősítése, támogatása tőkejuttatással, hitellel és a működési költségekhez történő hozzájárulással																			+		
		5. Alulról felépülő, helyi, térségi és regionális szintekkel működő országos szövetkezesi rendszer kialakítása.																			+		
	7.6.1.6 Helyi vállalkozásfejlesztés, szociális gazdaság program	1. Komplex helyi gazdaságfejlesztési programok, térségi, illetve települési, helyi közösségi érdekeken alapuló gazdaságfejlesztési stratégiák kidolgozása, amelyek magukban foglalják a közösség vagyonának felmérését, számbavételét.																			+		
		4. Civil részvétellel működő helyi cserekereskedelmi rendszerek, cserekörök, szívességbankok létrehozásának, működésének ösztönzése.																			+		
		7. Szociális szövetkezesek létrehozásának és működésének támogatása, kapacitásfejlesztésük, mentorálásuk.																			+		
		9. Önfenntartó falu, autonóm kistérség jellegű, a települési, illetve térségi közösségi együttműködésre épülő kezdeményezések előmozdítása																			?	?	?
		10. A nagy értékű gép- és eszközhasználat közösségi megoldásainak ösztönzése szövetkezeti vagy más együttműködési formában a családok gazdaságaik terheinek csökkentése érdekében.																			-	-	
7.7.	7.7.1.1 Képzési, szakoktatási program	1. A vidéki iskolák működésének, fejlesztésének – beleértve az infrastruktúrát és az oktatási színvonalat – segítése a vidékfejlesztés eszközeivel. Amennyiben a településen nem biztosítható az iskola, az elérhetőség biztosítása.																			+		
		2. A felnövekvő generáció környezettudatossága érdekében a környezeti nevelés hangsúlyos kezelése az oktatás minden szintjén, beépítve az óvodai nevelésbe, a vidéki iskolák tantervébe, módszertani felkészítést nyújtva a tanároknak																			+		
		3 Az agrárszakképzésben, agrár felsőoktatásban a kisüzemi léptékben is működtethető termesztés- és tenyésztéstechnológia bemutatása, oktatása, a tájfajták, helyi fajták, fajtakutatások megismertetése, az ökológiai gazdálkodás hangsúlyos képzése.																			+		
		4. Országos iskolakert program, mozgalom keretében az iskolakertek felélesztése, létesítésük ösztönzése, megfelelő																			+		

	szaktanácsadói rendszer biztosításával																		
	5. A „hely”ismeret oktatása helyi tantervekkel, a helyi, táji értékek megismertetésével, a helyi, térségi identitás erősítése céljából																		
	10. A vidékstratégiai szempontok beépítése a vezetői képzési, tanácsadói gyakorlatba, például környezeti szemlélet, társadalmi felelősségvállalás, élelmiszer-előállító vállalatok vezetői esetében egészséges táplálkozás, stratégiai gondolkodás, együttműködési technikák alkalmazása, korszerű menedzsment ismeretek, piacra jutási módszerek, marketing, vállalkozási etika.																		
	13. A népfőiskolai mozgalom és működés támogatása és erősítése, amely magában foglalja a képzési programok támogatását, a népfőiskolai infrastruktúra fejlesztését, a népfőiskolai együttműködések ösztönzését. Kiemelt képzési területek: vidékfejlesztési célú képzés, foglalkoztatáshoz kapcsolódó képzések, helyi demokrácia, közösségi részvétel növelésére irányuló képzések, alapképzésekhez tartozó képzések.																		
7.7.1.2 Modell- gazdaságok, tájéközpontok , agrár- szaktanács- adási program	1. A tájgazdálkodási hagyományokat feltáró, tájfajtákát, őshonos fajtákát termelésben tartó, táji gazdálkodási hagyományokat folytató, bemutató, térszervezési szerepet vállaló, fenntartható vidékfejlesztést oktató tájközpontok létesítése és fejlesztése.																		
	2. Bemutató gazdaságok létesítése, fejlesztése, szakmai programjaik támogatása, kiemelten az ökológiai gazdálkodás, tájgazdálkodás területén																		
7.7.1.4 Falu- fejlesztés, vidéki értéktár és örökség program	1..																		
	2. A vidéki épített örökség védelme																		
	3. Az örökségértéket képező vidéki épületek, épületegyüttesek szükség esetén funkcióváltással vagy új funkcióval történő megújításának, a helyi közösségi életbe és a turizmusba történő bekapcsolásuknak a támogatása, a vidékfejlesztés eszközeivel való segítése																		
	4. A helyi építészeti értékek felmérésének, örökség- és értékleltárak készítésének, a tulajdonosok örökségvédelemmel kapcsolatos szemléletformálásának támogatása, a hagyományos falukép megőrzésére irányuló kezdeményezések ösztönzése																		
	5. A vidéki szellemi és kulturális örökségkincs feltárása és bemutatása, zenei, mesei, népszokásbeli, kézműves																		

	hagyományaink ápolása, átadása																
	6. Falvaink és vidéki településeink megújulásának, infrastrukturális fejlesztésének a vidékfejlesztés eszközeivel történő segítése, ezáltal a vidéki lakosság életminőségének növelése, vonzó lakókörnyezetet biztosítva számukra	+														+, -	-
	7. Az építészeti környezetkultúra javítása															+	
	8. A közösségi együttlét intézményeinek megerősítése, a különböző korosztályok találkozási és közös időöltési, szórakozási lehetőségeinek megteremtése, az Integrált Községi Szolgáltató Terek (IKSZT) fejlesztése EU programjának folytatása.															+	
	9. Takarékos területhasználat, a barnamezős beruházások előtérbe helyezése a zöldmezős beruházásokkal szemben																++
	10. A természeti és kulturális örökség fenntartását, a falvak fejlesztését szolgáló programok támogatása															++	+
	13. A falugondnoki szolgálatok, a falumegújításra irányuló helyi kezdeményezések támogatása.																+
	16. E-közigazgatás bevezetése, elterjesztése																+
	17. A vidéki közbiztonság (vagyon, termés) javítása																+
7.8.1.2 Aprófalvas térségek fejlesztési programja	1. A napi munkába járás, ingázás igényeihez maximálisan illeszkedő akadálymentes és fenntartható közösségi közlekedés fejlesztése																+, ?
7.8.1.3 Tisza-völgy komplex fejlesztési program	1. A táji rendszer működőképességének biztosítása, valamint a fenntartható társadalmi-gazdasági fejlődés feltételeinek megteremtése az ökológiai kritériumok maximális figyelembevételével.	?														+	?
	3. A Tisza-völgy árvízvédelmi biztonságának növelése, egyrészt az árvízszintek csökkentését eredményező intézkedések – a nagyvízi meder vízszállító képességének javítása és a hazai ártéren kiépíthető árapasztó tározásos rendszer megvalósítása –, másrészt a jelenlegi árvízvédelmi rendszer előírások szerinti kiépítése	?														?	?
	4. A vízgazdálkodást magában foglaló tájgazdálkodási megoldások, vízkivezetésen alapuló ártéri tájgazdálkodás, modellkísérletek	?														?	?
	5. A Tisza-térség elérhetőségének javítása	?														?	?
	8. A foglalkoztatás bővítését lehetővé tevő helyi és térségi gazdaságfejlesztés, benne a hálózati együttműködések, a helyi tradíciókon alapuló termékek előállítás, ökológiai																+

	gazdálkodás																			
7.8.1.4 Homok- hátság program	1. A 2001-2008 között működő Homokhátsági Speciális Célprogram folytatása, kiemelten a szárazságtűrő és alternatív növények termesztésbe vonása, az erre vonatkozó termesztési és fajtakísérletek, modellértékű tájgazdálkodási projektek megvalósítása, a vízgazdálkodás, a tájhasználat és a gazdálkodás összhangját megteremtő gazdálkodási rendszerek, agrotechnikai módszerek terjesztése																			
	3. A tanyás térségek programjával összhangban a tanyai gazdaságok megmaradásának, piacra jutásának segítése, hogy tájfenntartó szerepüket betölthessék.																			
7.8.1.5 Ormánság program	1. Komplex víz- és tájgazdálkodási rendszer kiépítése, a folyószabályozás előtti állapot lehetőség szerinti visszaállításával, csatornák, tavak létesítésével																			
	2. A táji adottságokhoz igazodó mezőgazdaság fellendítése, a tájgazdálkodás keretében legelők és gyümölcsösök területének növelése, a méhészet, a halászat, a helyi termékek, helyi feldolgozás fejlesztése, tájfajták, ökológiai gazdálkodás, szövetkezés																			
	4. A roma lakosság képzése, jövedelemtermelő munkához juttatása, önellátásra való képességének megteremtése																			
7.8.1.6 Cserehát program	2. Háztáji gazdálkodás, élelmiszertermelés ösztönzése, kiskerti termelési kultúra újjáélesztése, falusi kispiacok, helyi piacok létesítése																			
7.8.1.7 Tokaj- Hegyalja Világörök- ségi Térség- fejlesztési program	1. A Tokaj-Hegyalja Világörökségi Térségfejlesztési Program hosszú távú, átfogó és fenntartható térségi fejlesztésekre irányul, különös tekintettel a világörökségi értékvédelemre, az agrárgazdaságra, a komplex vidékfejlesztésre és a turizmusra, amelynek eredményeként jelentősen megerősödhet a térség legfontosabb termékének, a hungarikumként is jegyzett tokaji bornak a jövedelemtermelő képessége.																			
	2. Ennek érdekében a szőlő- és borágazat termelési és piacra jutási feltételeinek, a humán erőforrás, az oktatási, kutatási és egyéb szakmai háttérének javítása, valamint az alapvető termelési, gazdálkodási és infrastrukturális alapjainak megerősítése (pl. a szükséges fajtanevelések és szelekciók, a termőhelyek védelme, a történelmi dűlők szőlőtermesztési rehabilitációja, dűlőutak karbantartása stb.)																			
	4. A fejlesztési programoknál figyelem a térség																			

	világörökségi címmel is elismert kulturális, építészeti, természeti, táji és szellemi értékeire, természeti erőforrásaira, valamint azok védelmére (talajminőség, vízbázisok, ökoszisztéma szolgáltatások stb.), amelyek a borkultúrával együtt a térségbe irányuló turizmus fő vonzerejét jelentik.															
	5. A természeti értékek bemutatása hatékonyságának az Aggteleki Nemzeti Parkon keresztül történő erősítése, a Tokaj-Bodrogszeg Tájvédelmi Körzet nemzeti parki szintre emelése az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság keretei között							+		+	+					
7.8.1.8 Kárpát-medencei vidékfejlesztési együttműködésének programja	1. A határon átnyúló stratégiai együttműködés fő területei: a gazdaságfejlesztés, a környezetügy és a szakmai kapcsolattartás.		+	+		+	+									

4. Az NVS megvalósítása következtében várhatóan fellépő, környezetre káros hatások elkerülésére, csökkentésére vagy ellentételezésére vonatkozó, magában az NVS-ben szereplő intézkedések környezeti hatékonyságának értékelése, javaslatok egyéb szükséges intézkedésekre

4.1. Jelentős negatív környezeti hatás a következő intézkedések esetében feltételezhető:

4.1.1. Biomassza energetikai hasznosítása

A Stratégia készítői elhatárolják magukat az élelmiszer-alapanyagok energetikai célú hasznosításától, és ezzel a közvetlenül jelentkező környezeti és társadalmi konfliktusok legnagyobb részét kezelik. Ez alatt az élelmiszer-biztonságot, a még intenzívebb szántóföldi művelés elkerülését kell érteni. Ugyanakkor a biomassza energetikai hasznosítása elkerülhetetlenül konfliktusban van a talaj jó ökológiai állapotának megőrzésével, az ökoszisztéma-szolgáltatások kiegyensúlyozottságával, még akkor is, ha ez csak a nem élelmiszercélú alapanyagokra, csupán azok hulladékaira vonatkozik. Ez alól a kijelentés alól bizonyos feltételek teljesülése esetén kivethető a természetes erdőkben megtermett fa.

A jelenlegi talajerő utánpótlási gyakorlat a növény tápanyagigényének kielégítésére irányul, miközben pedig rontja a talaj jó ökológiai állapotát. Vagyis ösztönzi az ökoszisztéma-szolgáltatás ellátó funkcióját a szabályozó és fenntartó funkciók kárára.

A Stratégiában tisztázatlan, hogy mennyi hulladék biomasszát és milyen formában kellene visszajuttatni a talajba annak mennyiségi és minőségi megőrzése érdekében. Tisztázatlan, hogy a különböző biomassza hasznosítási módok után milyen környezeti tulajdonságokkal bírnak a keletkező végtermékek. Tisztázatlan, hogy mennyi biomasszát lehet elvonni a természetes rendszerektől azok strukturális és funkcionális változása nélkül.

A talaj jó ökológiai állapotának egyik kérdése, hogy mennyi szerves anyagot kellene visszajuttatni, a másik, hogy milyen formában. Itt válik fontossá, hogy milyen a biomassza-hulladék hasznosítása. A biogáz-hasznosítás után visszamaradó töltetből „kiégett” szén rontja az elegy C-N arányát, a közvetlenül kijuttatott „trágya” ugyan táplálék a növénynek, de környezetileg káros. A talajba művelt tarló és szármaradvány viszont túlzott széntartalma miatt fog elégni a talajban. A művelt, bolygatott talajban hiába biztosítanánk pótlólagos megoldásokkal a megfelelő elegyarányt, a humuszképződésre csekély esély lenne.

Művelt területeken a növények tápanyagigényét és a jó ökológiai állapotot (megfelelő talajszerkezet, megfelelő élő biomassza, megfelelő vízgazdálkodás) leginkább megfelelően kezelt komposzttal lehetséges biztosítani. Ezért felvetődik a kérdés, hogy vajon a mezőgazdasági hulladékokat úgy kell-e energiává alakítani, hogy közvetetten elégetjük, vagy úgy, hogy energiát takarítunk meg azzal, hogy a talaj tápanyag utánpótlására kevesebb (ez esetben is van külső energiaigény) fosszilis energiát kell igénybe vennünk.

Környezeti szempontból a legjelentősebb kérdés, hogy mennyi biomasszát égethetünk el, és ezzel

vehetünk el a természetes rendszerektől. Az élő és holt biomassza a táplálékhálózatban áll egymással kapcsolatban, és az élet által megkötött szén egy kicsiny hányada (5%) az, amely ideiglenesen raktározásra kerül, biztosítva a szén ciklus kiegyensúlyozottságát. Vagyis annyi biomassza, amennyi keletkezik, el is fogy. Ebből az következik, hogy ha a tápláléklánc alapját alkotó autotróf élőlények egy részét elégetjük, akkor a rájuk épülő minőségek és mennyiségek hiányozni fognak a táplálékláncból.

A Stratégia reményt táplál az energiaültetvényekkel kapcsolatban. Ezek környezeti teljesítményének megítélésében az a fő szempont, hogy a létrejövő ültetvénynek vagy az ott előtte meglévő „kedvezőtlen adottságú” területnek jobb-e az ökológiai szolgáltatása. A környezeti teljesítményt azonban jelentősen befolyásolhatja, hogy kedvezőtlen adottságú termőhelytől nagy biomassza termelést nem tudunk huzamosan elvárni, ezért valószínűsíthető a külső energiaigény. Ettől még egy rossz termőképességű szántó helyén létesített ültetvénynek lehet sokkal jobb a környezeti teljesítménye, és kevesebb a külső energiaigénye. Ugyanakkor egy kizáródott (marginalizálódott) területen létesítendő ültetvény esetén az összehasonlításnál fontos figyelembe venni, hogy egy kizáródott területen javulnak a szolgáltatások, a környezet regenerálja önmagát (szolgáltatástermelő), míg az ültetvény folyamatos környezethasználó.

A biomassza hasznosításnál figyelni kell a gépek, berendezések alkalmazására, a primer-szekunder konverzióknál az EROEI értékek alakulására a teljes életciklusban! A kis energiasűrűségű biomassza begyűjtése nagy távolságokról terhelés-átváltásokkal jár, a konverzió sokszor energiaigényes.

Amennyiben energetikai célokra fát használunk fel, akkor annak a legjobb felhasználási módja a közvetlen hőhasznosítás. A fafelhasználás fenntarthatósági feltétele, hogy a termőhelyek minősége és ökológiai jellemzői megőrzésre kerüljenek, vagyis a használat ne haladja meg a kérdéses rendszer rugalmasságát, megújuló képességét. A rendszerből kivett fa felhasználásának maximális hatékonysága azonban döntő az összes energiahordozó felhasznált mennyiségének vonatkozásában. A fa égetésének két elemi hatékonysági tényezője van, a fa égésre való alkalmassága és a tüzelőberendezés hatásfoka. A mai háztartási gyakorlatban a fa magas víztartalommal kerül elégetésre, így a primer energiahordozóként való hasznosulása több hátrányt is szenved. A légszáraz fa (15MJ/kg) hőértékének hasznosulása a nedvesség arányában csökken, másrészt a tüzelőberendezés elszennyeződése meggátolja a jó hőcserét. A kereskedőknek nem érdekük a száraz fa eladása, a felhasználók legtöbbször nincs tisztában saját anyagi veszteségeivel és a környezeti károkkal, de ha tisztában van, akkor sem föltétlenül van pénze vagy lehetősége a 2-3 évig történő tárolásra. Ezt a kereskedelem szintjén kellene szabályozni, hogy magas nedvességtartalmú fa ne kerülhessen kiskereskedelmi forgalomba. Ez ugyanúgy fogyasztóvédelem, mint a megfelelő élelmiszer-minőség biztosítása, egyben szociális kérdés a rászorulóknak esetében!

4.1.2. Vidéki települések szennyvízelhelyezése, kezelése

A szennyvízelvezetés és -kezelés jelenlegi gyakorlata környezetterhelő, vagyis az elért terheléscsökkentés a kibocsátási oldalon átvált erőforrás-, kibocsátás- és területi terhelésre. Ez ugyan környezetvédelemnek tűnik, mert egy helyi jelentős problémát kezel, de nem nézi azt a terhelést, amit szétszór a térben.

A fennálló gyakorlat megoldása nagyvárosokban számos strukturális problémába ütközik, de a vidék éppen kiváló terepe annak, hogy lényegesen környezetkímélőbb eljárásokat valósítsunk meg. Svédországban néhány vidéki térségben, kisvárosban egyenesen tiltják a vízöblítéses WC használatát.

A környezetterhelés elsődleges oka, hogy a szürke és fekete szennyvíz összekeverésre kerül, illetve a fekete szennyvíz egyáltalán létrejön. A fekáliás szennyvizet azért hozzuk létre, hogy elszállítsuk a fekáliát a helyszínről. Ehhez ivóvíz minőségű vizet, napi háztartási vízfelhasználásunk 30-40%-át használjuk fel, és a költségesen előállított vizet elszennyezzük, majd amit elszennyeztünk akarattal, azt nagy anyag- és energiabefektetéssel szeretnénk megtisztítani.

Az elszállítás ráadásul megakadályozza, hogy a keletkező hulladékot helyben kezeljük és használjuk, pedig az hiányozni fog abból a környezetből, ahonnan ered. A talaj tápanyagainak, ökológiai szolgáltatásainak kimerítése szorosan kapcsolódik ehhez a gyakorlathoz, hiszen a termőföldön megtermelt élelem kis hányada fogy el helyben, többnyire a népesebb városi lakosság használja el, vagy még az országot is elhagyja. A szennyvízkezelési gyakorlat azonban még a helyben maradó keveset is eltávolítja a rendszerből.

Ez a téma tehát szorosan kapcsolódik a biomassza felhasználásához és optimális hasznosításához, valamint a talaj ökológiai szolgáltatásainak megőrzéséhez, de kapcsolódik a vidéki népesség életminőségéhez és fizetési terheihöz is.

A megoldás a fekália helyben történő komposztálása (minél közelebb a keletkezés helyéhez). Ennek legegyszerűbb technikai eszköze az alomszék (prekomposzter vagy kompakt komposzter). A háztartásokban keletkező szürke szennyvíz ártalmatlanítása a háztartásokban használatos vegyi anyagok szabályozásával megoldható, majd a környezetre ártalmatlan szennyvíz megfelelő környezetben elszikkasztható, vagy locsolásra felhasználható.

4.1.3. A vidéki úthálózat bővítése, az elérhetőség növelése

A közlekedés és szállítás az egyik legjelentősebb környezetterhelő ágazat. Ugyan elsősorban a környezeti kibocsátások és a fosszilis energiák felhasználása miatt tartják környezetileg ártalmasnak, de közvetlenül is jelentős hatással van a biológiai sokféleségre, és különösen erős a konfliktus az ökológiai hálózatok működőképességével.

Az út területet foglal, izolálja a populációkat, felszabdálja az élőhelyeket, terjedési folyosót biztosít az inváziós fajoknak, betegségeknek, és az ütközések okán az élet közvetlen pusztításának színtere (autók hűtőjén, szélvédőjén széttroncsolódó rovarok milliárdjai vesznek el). Nemcsak egy-egy útnak, de az úthálózat egészének is megvan a környezeti hatása, ezért minden méter út növeli a környezeti terhet.

Egyet lehetne érteni az úthálózat átalakításával, amely racionalizálná az eléréseket, ha ez csökkentené az úthálózat hosszát. Ám itt összekötő utakról van szó, amelyek mellett a régiók is megmaradnak, vagyis új utak és új környezeti terhelések keletkeznek. Nincs olyan mód, amivel ezt a jelentős negatív hatást csökkenteni lehetne, és ez annak ellenére is igaz, hogy egy rövidebb úton kevesebb üzemanyag fogy, kisebb a kibocsátás.

Az is igaz, hogy az eljutás ideje sok esetben túl hosszú. Ám ennek leginkább az utak rossz állapota az oka, amely több környezeti terhet termel, mint amelyet ki lehetne váltani. Az úton lassú a haladás, a fékezés és gyorsítás, a kerülgetés növeli a fogyasztást, a kibocsátást, az út hosszát, gyorsabban amortizálja a járművet.

Vidéken többen lennének azzal elégedettek, hogyha az utak mindenhol járhatók lennének, mintha új utakat építenének néhány helyen. Nyilván lehetnek olyan estek, amikor ténylegesen megéri feláldozni a környezetet, mert sokan használják, nagy könnyebbséget jelentene, ám a kizáródott vidéken a kis lakoslétszám miatt a kihasználtság valószínűleg alacsony lenne.

4.1.4. Export

Magyarország elvesztette exportpiacainak jelentős részét, és szeretné ezeket a piacokat visszaszerezni. Sőt, nemcsak a külső, de a belső piacait is jórészt elvesztette. Fenntarthatósági szempontból teljes mértékben indokolt a belső piacok visszaszerzése, de az exportra történő termelésnél két szempontot meg kell fontolni:

a. Mások élelmiszer-önrendelkezését nem szabad sérteni. A magyar export más országokban is előállíthatja azt a méltatlan helyzetet, amelybe mi kerültünk. Mások ugyanúgy elveszíthetik helyi piacukat, megélhetési lehetőségüket, saját hagyományaikat, mint ahogyan ez velünk történt. Más a helyzet, ha egy ország objektív okok miatt szenved sükséget, pl. éghajlati okok, természeti katasztrófák stb.

b. Amikor egy ország ökológiai lábnyoma meghaladja az eltartóképességet, amikor az erőforrások használata fenntarthatatlan, akkor kérdés, hogy növelhető-e a környezeti teher. Márpedig 12 millió ember helyett 15 milliúnak élelmiszert termelni az nem valósítható meg a környezeti teher növekedése nélkül.

4.1.5. Birtokrendezés

A birtokrendezés és az ökológiai hálózat érdekei, az ökoszisztéma-szolgáltatások, a biológiai sokféleség megőrzésének céljai ellentmondhatnak egymásnak. A Stratégia méretgazdálkodási szempontból helyesen kezdeményezi a birtokegyesítést, területek összevonását. Amennyiben ezeket a területeket eddig is művelték, akkor az összevonás különösebb ökológiai kockázattal nem jár, bár a nagyobb táblaméretek több lehetőséget nyújtanak arra, hogy gépi munkával növeljék a hatékonyságot. Ez ma a versenyképesebbnek bizonyuló ipari mezőgazdaság irányába tolhatja a rendszert, amelyet környezeti szempontból éppen, hogy oldani kellene. Ilyen birtokegyesítéseket éppen ezért célszerű lenne az ökológiai gazdálkodás feltételeihez kötni.

Ennél jelentősen negatívabb hatása lehet a birtokok egyesítésének a kizáródott területeken, ahol a termőhely gyenge minősége miatt nem folytattak gazdálkodást, a jelentéktelen méretű parcellák pedig a természetes szukcesszió révén az ökológiai hálózat hasznos elemeivé váltak. Élőhelyfragmentumokat, stepping stone területeket alkottak, és hozzájárultak az ökoszisztéma-szolgáltatások fenntartásához. Az ilyen területek bevonása a művelésbe nagy veszteség lehet, és ellentétes az ökológiai hálózat és az ökoszisztéma-szolgáltatások fenntartásának céljaival. Sajnos a földalapú támogatás miatt már így is nagyon jelentős ökológiai értékkel bíró területeket veszítettünk el, ahol a föld „karbantartására” használt gépi munka a környezetterhelést növelte csak, de gazdasági eredményt nem hozott, és még megélhetést sem biztosított a helyi embereknek. Ezért az ilyen fragmentált, periférikus területeken nagyon nagy körültekintéssel kellene ezt a célt megvalósítani, vagy helyenként elvetni. Pl. gyepek összevonása kaszálónak, vagy legelőnek elképzelhető lenne. Akadályozni kellene azt, hogy olyan területeken, ahol már a spontán erdősülés megindult, ott a terület visszakerüljön a bejegyzett művelési ágba. Itt művelési ágot kellene váltani, és erdőbirtokként összevonni a területet, és segíteni a további erdősülést.

4.1.6. Inváziós fajok kezelése

A legtöbb esetben az intézkedések magát a jelenséget kezelik, nem pedig az okot. A parlagfű elterjedésének egyik oka a parlagfű maggal szennyezett vetőmag és takarmány, egy másik döntő ok

pedig a magvak szándékolatlan széthurcolása a közlekedési eszközökkel. Pl. erdei vadetetők mellett megjelent a parlagfű, majd onnan a járművek kerekeiken széthordták a külterületi utakon. Nem mindegy az sem, hogy mi az invázió hajtóereje. Néhány generalista faj elterjedése azért következik be, mert a környezeti változások ezt hívják életre, ennek adnak zöld utat, míg mások (specialista fajok) éppen a változások okán tűnnek el.

4.1.7 A stratégia hatása a tájra

A Stratégia céljai, tervezett intézkedései alapvetően és komplex módon hatnak tájainkra. A tájra gyakorolt hatásokat többféle szempont alapján szükséges áttekinteni:

- tájökológiai hatások
- tájhasználat – tájkarakter
- egyéb, vizuális-esztétikai szempontok

A tájökológiai hatások leginkább az érintett területek anyag- energia – és vízháztartásának, a transzportfolyamatok alakulásának vizsgálata révén becsülhetők. A tervezett intézkedések e tekintetben igen széleskörűek. A termőhelyi adottságokhoz igazodó, sokszínű, multifunkcionális gazdálkodási szerkezet a tájpotenciál harmonikusabb hasznosítását célozza. Az alkalmazkodás nagyobb fokú előtérbe helyezése szükségtelenné tesz számos eddigi beavatkozás folytatását (különösen pl. a vízháztartás befolyásolását célzó tevékenységeket (többek között: belvízelvezetés csak az indokolt területeken, ezzel szemben kettős működésű csatornák kialakításának ösztönzése), a természetes terepviszonyok átalakítását (ehelyett hagyományos gazdálkodási módok feléléstése, birtokrendezés), a kemikáliák túlzott mértékű alkalmazását (ökológiai gazdálkodás). Az erdősítés, gyepesítés ösztönzése javítja a tájszerkezeti jellemzőket (termőhelyhez illeszkedő mozaikosság, a művelési ágak kiegyensúlyozottabb aránya, állandó területborítást, magas biológiai aktivitást mutató kultúrák területének, ökoszisztéma-szolgáltatásainak növekedése.

A tájgazdálkodási tervek, kezelési tervek, Natura2000 fenntartási tervek a támogatásokhoz kapcsolódó követelmények, valamint a képzési és szaktanácsadói rendszer elősegítheti, hogy ne csupán a fent említett „arányok” (pl. gyepek, nádasok, erdő) változzanak meg, hanem a természetföldrajzi adottságokhoz igazodó „mikrostruktúra”, mintázat alakulhasson ki. A természetvédelmi, a biodiverzitás megőrzését elősegítő intézkedések a természeti, természetközeli területek ökológiai „minőségi” javítását eredményezhetik, valamint nagyobb adaptációs képességet a környezeti tényezők (pl. az éghajlatváltozás várható hatásai) alakulásához. A racionális földhasználat feltétele az erőforrások bölcs hasznosításának is (erózió, defláció elleni védelem, talajerőgazdálkodás. . Az önellátás, önfenntartó képesség erősítése, a körfolyamatokban való gondolkodás jobban illeszthető a térségek természetes anyag- és energiafolyamataihoz. A környezeti kockázatok csökkentése érdekében tervezett vízelvezetés – vízvisszatartás integrált megközelítése, a vízvisszatartásra való törekvés a térségek víz- hő/energiaháztartására is kedvező hatással lehet, különösen a víz – erdő – gyepek felületek megfelelő kombinációjának alkalmazásával.

A tájhasználat változása annak léptéke, módja szerint alapvetően befolyásolhatja a tájkarakter alakulását, a térségekre jellemző, egyedi vonásokat mutató, hagyományos tájkép erősítésével, újraélesztésével, a település és a táj közötti harmonikusabb kapcsolat megteremtésével. Az új tájjelemek (erdőfoltok, vizes élőhelyek, gyümölcsös és zöldséges kertek, tanyák) gazdagítják a mára kiüresedett mezőgazdasági területeket mind ökológiai, mind tájképi szempontból. Ehhez kapcsolódik az épített környezeti hagyományokat tiszteletben tartó, ugyanakkor a mindenkori követelményeket is kielégítő megújítása. A birtokszerkezet, vetésszerkezet megváltozása is várhatóan a változatos, sokszínű tájak irányába mutat. A vidék megújítása, életképességének, népességmegtartó erejének növelése vizuális értelemben is fokozza a tájak „vitalitását”.

A stratégia átfogó jellegéből következően a fent felsorolt pozitív hatások elsősorban lehetőségek,

hiszen a megvalósítás mikéntje, módja nagymértékben befolyásolja a tényleges eredményt. Ezért különösen fontos, hogy a stratégia részét képező programok, különösen a komplex térségi programok megfelelő tájvédelmi, tájökölógiai szempontú konkrét vizsgálatokra épüljenek. Fontos volna e tekintetben a területi és tájtervezés, valamint a vidékfejlesztés közötti kapcsolatok erősítése, a tájtervezés mint kiemelt tevékenység intézményi és gyakorlati feltételeinek javítása.

4.2. A Stratégia egészének környezeti hatása

Rendkívül örvendetes, hogy lényegesen több jelentős pozitív hatással járó intézkedés van, mint negatív. Azonban egyetlen rendszer sem részeinek összessége, az valamilyen más minőség, amelynek más a teljesítménye is. Így a Stratégia környezeti hatásai a Stratégia egészén át érvényesülnek, míg a környezet állapotának meghatározásában maga a Stratégia is egyetlen összetevő a számos más szakpolitika és más hajtóerők rendszerében.

A Stratégia egészének környezeti hatását úgy tudjuk felmérni, hogy mérlegeljük, hogy a megvalósulás csökkenti vagy növeli a környezeti terheléseket. Ám, még ha csökkenti is a terheket, kérdéses, hogy a többi hajtóerő erősíti vagy gyengíti-e ezt az eredményt, másrésről a terhek csökkentése elegendő nagyságú-e, hogy az eddigi ökológiai hátrányunkat kompenzálja.

Csak következtetni tudunk arra, hogy a Stratégiától nem várható a környezeti terhek összességének csökkentése. Ezt a következőkre alapozzuk:

A Stratégia felvázol egy olyan szerkezetet, amely, miközben javítaná a vidéki életminőséget, egy más gazdasági szerkezettel és hozzáállással javítaná a környezet állapotát is. Ám a fenntarthatóság szempontjából az a kérdés, hogy ezt az új szerkezetet hozzáadják-e a jelenlegi szerkezethez, (kialakul egy duális gazdasági szerkezetű vidék, amelyben megmaradnak az iparszerű mezőgazdaságot és „versenyképes” tevékenységet folytató nagyvállalkozások, és ehhez hozzáadódik a kis és középvállalkozások, családi gazdaságok „fenntartható” tevékenysége) vagy egy teljesen új szerkezet jön létre a Stratégia szellemiségében.

Maga a Stratégia is úgy véli, hogy ez a kettő megfér egymás mellett, így nem valószínűsítjük, hogy egy teljes szerkezeti átalakulás jön létre. Viszont, ha ez nem következik be, akkor a környezeti terhek nőni fognak, hiszen a jelenlegi szerkezet által megtermelt környezeti teherhez hozzáadódik az új szerkezeti egység környezeti terhe, még akkor is, ha az sokkal jobb teljesítményű, mint amilyen a nagyüzem. Mellesleg ez a tehernövekedés abból is következik, hogy 12 millió ember helyett 15 millió embernek kíván enni adni a magyar föld.

Amennyiben nem jön létre az új szerkezet, hanem csak járulékosan jelenik meg a „fenntartható”, akkor viszont gazdasági és szociális szempontból kérdőjeleződik meg az új szerkezeti egység teljesítménye. Ennek oka az a versenyhátrány, amely abból következik, hogy a jelenlegi szerkezet a versenyképességét a külső költségek társadalmi áthárításából meríti, és az új, „fenntartható” szerkezet versenyhátrányt szenvedne az ökoszociális szempontok beépítése miatt. A „fenntartható” szerkezet kudarcát ebben a helyzetben az is kódolná, hogy a leszakadt, minden fejlődési potenciálját elveszített, kizáródott vidék lenne a terepe az új elképzeléseknek, mindaz, amit a korábbi fejlődés koloncának tekintettek és a vidéki perifériára taszítottak.

A környezeti teher növekedése levezethető az ökoszisztéma-szolgáltatások iránti igények elemzéséből is. A Stratégiában előkerül az ökoszisztéma-szolgáltatások javításának szükségessége. Négy alapvető ökoszisztéma-szolgáltatás típust ismerünk: az ellátó (amit elfogyasztunk), a szabályozó (éghajlat, alkalmazkodás), a fenntartó (primer produkció, erőforrások megújulása) és a kulturális (ismeretek, információk, esztétika) ökoszisztéma-szolgáltatásokat. Tévedés azonban azt

képzeln, hogy ezek a funkciók egymástól elválaszthatók, hogy pl. akkor is lesz elégséges fenntartó vagy szabályozó funkció, ha csak az ellátó funkciót vesszük igénybe.

A stratégián végigvonul ennek a veszélye, noha még a látszatát is igyekszik elkerülni. Ha azonban több embernek akarunk enni adni, ha több energiát akarunk kivenni a megtermelődött biomasszából, ha több legelő állatot akarunk mégoly extenzív körülmények között is, elkerülhetetlen, hogy az ellátó funkció erősödése elvesz a többi funkcióból. Ebből a szempontból tehát a Stratégiát nem lehet részintézkedések mentén elemezni, hanem azt kell nézni, hogy a Stratégia egésze több ellátó funkciót akar-e vagy kevesebbet. A válasz egyértelmű, ezért nem lehetséges az ökoszisztéma-szolgáltatások javulása sem. A Stratégiában nincs szó arról, hogy visszaad területeket a természetnek, hogy ellensúlyozza más területek magasabb ellátó funkcióját; a Stratégia ugyan környezetkímélő módon, de több ellátó funkciót kíván, és több eddig kizáródott területet akar bevonni az ellátásba.

Hogyan oldható fel, hogy a Stratégia egésze ne termeljen több környezeti terhelést?

Lehet többet kihozni az agrárgazdaságból kevesebb környezeti terheléssel, de azt csak egy másféle szerkezetben lehet megtenni.

A követendő fenntarthatósági elv: A „kevesebből (környezeti erőforrás, térfelhasználás) jobbat és értékesebbet” irányt kell követni! Nem több, hanem kevesebb területen kell nem föltétlenül többet, hanem föltétlenül értékesebbet termelni, nem több géppel, hanem több hozzáadott értékkel. Kevesebből értékesebbet a teljes feldolgozással lehet produkálni!

A gyakorlatban a másféle szerkezet: Kevesebb szántó, a kevesebb szántó talajkímélő műveléssel, kevesebb géppel és energiával, a talaj megújulásának fenntartásával. Külső energia bevitele helyett zárt láncú mezőgazdasági hulladékhasznosítás a talajok minőségének megőrzése érdekében. Sokkal több kertészet, sokkal nagyobb hozzáadott értékkel. Kevesebb intenzív állattartás, több extenzív, magasabb hozzáadott értékkel. Mindhárom alágazatban teljes feldolgozási vertikum, a helyi piacok teljes körű ellátása, az élelmiszer-önrendelkezés szem előtt tartása. A hasznok igazságos elosztása a teljes agrárvertikumban. A fogyasztó kielégítése magas minőségű, egészséges élelmiszerrel. Az ökoszisztéma-szolgáltatások megőrzése, az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás pedig megköveteli, hogy a kizáródott területeket visszaadjuk a természetnek.

A Stratégia intézkedéseinek javítása a pozitív környezeti hatás erősítése érdekében

1. A Stratégia a vidék felemelkedésében épít a megújuló energiaforrásokra. A biomassa mint feltételesen megújuló erőforrás véleményünk szerint külön kezelendő, de a szél, nap és geotermikus energia ide sorolandó.

A Stratégia tisztázza, hogy a megújuló energiák használatát nem tekinti járulékosnak a meglévő fosszilis energiafelhasználáshoz, a teljes energiafelhasználás csökkentésére törekszik. Ez egy olyan törekvés, ami megoldhatná azt, hogy a Stratégia egészének csökkenjen a környezeti terhelése, ám az említett célon kívül nincs olyan intézményrendszer (szabályozás, eszközök), ami biztosíthatná ennek megvalósulását. Meg kell említeni, hogy itt nincs egyezés az Energiastratégiával, amely nem tűzi ki az összes energiafelhasználás csökkentését (persze az is lehet, hogy vidéken csökken, városban nő).

A Stratégia a helyi energiagazdálkodást közösségi lehetőségként veszi számba, aminek nagyon lényeges fenntarthatósági összefüggései vannak. Azonban ez a kérdés addig rendezetlen marad, amíg a meglévő rendszerekhez kell igazodni. A nap- és szélenergiát elektromossággá átalakító berendezések alacsony feszültségű egyenáramot termelnek, míg a meglévő struktúrák (szállítási,

fogyasztó berendezések) közepes és magas-feszültségűek és váltóárammal működnek. Az invertálás és konvertálás egyaránt költséges és berendezés-igényes, az invertálás hozzáköt a meglévő hálózathoz és szolgáltatóhoz. Amíg ez a sok járulékos költség fennmarad, addig a versenyképesség hátrányt szenved. A helyi ellátórendszerek ezért független struktúrákat igényelnek, amelyek közösségi tulajdonban vannak, és amelyek a legnagyobb mértékben kikapcsolják az átalakítást és betáplálást, majd újra átalakítást. Ez igényli az azonos feszültségen és frekvencián működő fogyasztók gyártását és alkalmazását.

A Stratégia a vidéki lakosság energiatakarékosságához sem biztosít olyan eszközöket, amelyek helyzetbe hozhatnák a leginkább rászoruló, energiaszegénységben élő fogyasztókat. Az energiatakarékosságot támogató eszközök hozzáférhetetlenek a rászorulóknak számára, mert azoknak nincs kellő információjuk, ismeretük, de főleg nincs önrészüket a támogatások igénybeviteléhez.

2. A Stratégia célja a tájak értékeinek megőrzése a fenntartható tájgazdálkodáson keresztül. Azonban nincs előírva olyan intézmény, amely képes lenne biztosítani, hogy az összes tájhasználó összeegyeztethesse a tájhasználati érdekeket, vagyis a tájban folyó tevékenységek összessége nincs koordinálva. A területrendezési tervek ugyan erre hivatottak, ám a terv nem tudja helyettesíteni, hogy a legkülönbözőbb használati érdekek folytonosan egyeztetésre kerüljenek. Az egyeztetés intézményeit ezért fontos lenne létrehozni.

3. Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, de az éghajlatváltozás hajtóerőinek kezelése is igényli a hazai felszínborítás javítását a természetesség irányába. A Stratégiában számos olyan intézkedés fogalmazódik meg, amely ezt erősíti, de olyan is, ami gyengíti. Erősítené a barnamezők felhasználásának ösztönzése, az erdősítés, de gyengítené a kizáródott területek termelésbe való bevonása. A gyakorlatban pedig gyengíti a zöldterületek igénybe vétele infrastruktúrák, építési, ipar- és szolgáltató telepek létrehozására.

A helyzet megnyugtató rendezése egy zöldfelület-felhasználási moratórium lenne, amely ténylegesen kikényszerítené a barnamezők újrafelhasználását. A vidéki népesség csökkenése és elvándorlása számos lakóingatlan, telket, telephelyet hagyott üresen és kihasználatlanul, amely egyrészt a meglévő vagyon pocsékolása, másrészt rendezetlenséget, gondatlanságot mutat.

4. Az éghajlatváltozás korában fontos tekintettel lenni arra, hogy az ex-situ génmegőrzés in-situ génmegőrzés nélkül nem tudja biztosítani a szükséges adaptációt a változó környezethez. Ezért a kétféle génmegőrzést kombinálni kell, az in-situ génmegőrzést a legnagyobb mértékben részévé kell tenni a gazdálkodásnak. A génmegőrzést nagyobb területi, pl. kárpát-medencei, közép-európai léptékre kell kiterjeszteni, hiszen a klimatikus változások miatt bizonyos gének azokon a helyeken lesznek alkalmazhatók, ahol a változás megfelel az eredeti ökológiai feltételrendszernek. Pl. egy ma Magyarországon megőrzött gén lehet, hogy egy északi szomszédunknál lesz környezet-adekvát.

5. Javaslat olyan környezeti szempontú intézkedésekre, előírásokra, feltételekre, szempontokra, amelyeket az NVS által befolyásolt más tervben, illetve programban figyelembe kell venni

1. A Stratégiában a legtöbb intézkedés pozitív környezeti hozzájárulással kecsegtet, ám nincs egy olyan általános eszközrendszer, amely ezt az ígéretet képes garantálni. Egy ilyen eszközrendszer a fenntarthatósági kritériumrendszer megfogalmazása, kimunkálása és közös megegyezésen alapuló elfogadása lehetne. Fontos, hogy ez megtörténjen, hogy érthető és átlátható módon jelenjen meg

minden szereplő (gazdálkodó, vidéki polgár, döntéshozó, befektető) számára, hogy milyen erőfeszítéseket kell hozni egy fenntartható vidéki társadalom érdekében. A feltételrendszer egészét előre kell látni, és ütemezetten kell megvalósítani, elkerülve a túlzott terheket.

Amennyiben ilyen kritériumrendszer nem válik általánossá a többi, a Stratégiában nem érintett ágazat, szereplő számára, akkor a vidéki környezet versenyhátrányt szenved, ezért ilyen szempontokat mindenre és mindenkire vonatkozóan kell megtervezni. A fejlesztéspolitikák kialakítását érinti a javaslat.

2. A mezőgazdaság és vidék támogatási rendszere a kulcsa annak, hogy a vidék milyen környezeti viszonyt alakít ki. Egyértelmű elvként kellene leszögezni, hogy a köz pénzén nem szabad olyan tevékenységeket támogatni, amelyek külső költségeket termelnek éppen azok számára, akik a támogatást nyújtják. Amíg ilyen rendszer működik, addig a környezetet kímélő, a foglalkoztatást szem előtt tartó gazdálkodási formák hátrányt fognak szenvedni! Amíg nem születnek tehát olyan versenyszabályok, amelyek tiltják a külső terhek áthárítását, addig azok versenyhátrányát, akik ezt figyelembe veszik, a támogatások átirányításával kell biztosítani. A fejlesztéspolitikát, a támogatások rendszerét érinti a javaslat.

Ez az elv is csak akkor lehet a fenntarthatóság szempontjából hatékony, ha minden más területet és szereplőt is érint.

3. A közterhek meghatározásánál fontos figyelembe venni, hogy ki mennyi negatív külső költséget okoz a társadalomnak, és az alacsony terheket méltányolni kell. Pl. a kézműves tevékenységet folytatók termékei a legtöbb esetben nem versenyképesek a géppel előállított, azonos funkciót biztosító termékekkel, hiszen éppen az áthárított külső költség teszi lehetővé a nagyipari termék árának versenyképességét. El kell tehát ismerni, hogy azok a termelők, akik minimalizálják termelésük külső költségeit, azok kevesebb fizetési meghagyást adnak a közösségnek, ezért indokolt, hogy a közterhek viselésében ennek arányában kevésbé részesedjenek. Pl. a kézműves termékek adó- és a kézművesek járulékterheinek mérséklése.

Az elv érvényesítése az adó- és járulékpolitikán keresztül lehetséges.

4. Számos olyan vidéki életminőségi, életmódbeli kérdés van, amelyet nem lehet piacósítani, sőt éppen azért került háttérbe, mert nem volt piacósítható. A falusi életmódot a magas környezeti tudatosság jellemezte többnyire a szükség okán. Pl. szükségből építettek házat helyi építőanyagból, fából, sárból, szalmából, szükségből építettek vastag falakat, vagy építették melegítőként az istállót a lakóépülethez, vagy tájolták a házat szigorúan délnek, építettek tornácot a nyári nap ellen, pótolták vissza a szerves hulladékokat a talajba, vagy etették fel a jószággal stb. A több generációs együttélésben természetes volt az egymásról való gondoskodás, a szomszédságok és rokonságok közötti kölcsönös nagylelkűség, mert nem voltak ellátó rendszerek, amelyek ezt megtették volna.

Az anyagi értékek elsőbbségének megjelenése nagyban hozzájárult, hogy mindezeket piacósították. Az önellátás helyébe a boltok árukínálata lépett: a kemencében sült kenyér helyébe a városi pékség, a házi csirke helyett a nagyüzemi csirke, a kalákás építkezés helyére az építőipari szolgáltatás, a gyerekekről, idősekről való gondoskodás helyébe az egygenerációs családi modell, az állami vagy önkormányzati gondoskodás vagy a pénzért megvehető szolgáltatások.

Ma már világossá vált, hogy az állam képtelen helyt állni mindenért, mert a piaci modell nem képes vagy nem akar a hasznokon osztozni, sőt inkább a külső költségeit hárítja a társadalomra.

A piaci modell tehát nem fog segíteni a leszakadt rétegek felemelkedésében. A piaci modellnek nem érdeke, hogy emberek „ön-ellássák” magukat, vagy, hogy az ő részvételük nélkül

takarékoskodjanak. Még az energiatakarékossághoz is drága berendezések megvételén keresztül vezet az út. A piaci modell versenyképességét a szabványok, szabályok rendszere is igyekezett biztosítani, és megfosztotta az embereket az ésszerű megoldásoktól, amelyek oly jellemzőek voltak a vidéki emberekre.

A vidék fejlődését ezért kétféle módon kell szemlélni. Vannak tevékenységek, amelyeket piacósítani kell, amelyek a piaci modellben működnek jól. Az ipari termelés nyilvánvalóan ilyen. Ugyanakkor az élelmiszer önellátás, energiatakarékosság, hulladékgazdálkodás, épületek felújítása, karbantartása, szigetelése, az önmagunkról, környezetünkéről való gondoskodás piacósítása kifejezetten gátolja a vidéki közösségek újraéledését, jó életminőségét.

Olyan programok kellene, amelyek a fenntartható életmódot újra tanítják, amelyek ismerteket adnak az önellátáshoz, gondoskodáshoz, és olyan eszközök, amelyek felszabadítják a rászorulókat a piaci megoldások kényszere alól. A piaci alapon nem vagy lassan megtérülő befektetések társadalmi hasznosságát kell nézni, azt, hogy az önmagunkról való gondoskodás képessége és lehetősége mentesíti az államot, a közösséget a helytállás alól, és a felszabaduló forrásokat magasabb társadalmi célok (jobb környezetminőség, jobb oktatás, több művelődés, kutatás) szolgálatába tudja állítani.

Szükség van ezért olyan kamatmentes, de visszatérítendő támogatásokra (visszatérülő alap), amelyek önrész nélkül helyzetbe hozzák a leszakadt rétegek közösségi vállalkozásait, hogy segíthessék önmagukat a piaci alapon nem működő tevékenységek kivitelezésében. Az önellátást, önszegélyezést gátló, a piaci alapon működő szolgáltatások igénybevételére kötelező, bürokratikus szabályrendszert felül kell vizsgálni, és az ésszerűséghez szabni.

6. Az NVS megvalósítása következtében várhatóan fellépő környezeti hatásokra vonatkozóan a tervben, illetve programban szereplő monitorozási javaslatok értékelése, javaslatok egyéb szükséges intézkedésekre

A Stratégia a következő indikátorokat javasolja:

1. Tájaink, természeti értékeinek, erőforrásainak védelme és fenntartható használata

a. Talajállapot / szerves trágyázott terület nagysága hektárban.

Javaslat: a talaj megújulásának mértéke

b. vízminőség – nem jelöl meg indikátort

Javaslat: vizeink minősítése a VKI szerint

c. Erdősültség – Az összes erdőterület nagysága, ebből az őshonos fafajokkal borított terület nagysága

d. Biodiverzitás – A mezőgazdasági területeken előforduló közönséges madárfajok állományának alakulása %

Javaslat: legalább 10 jelző faj rendszeres monitorozása, és ennek alapján indikátor képzése

e. Védett területek – Természetvédelmi területek aránya az ország területéhez viszonyítva %

Javaslat: Ez nem mond semmit sem az állapotról, helyette javasoljuk a természeti örökség arányát

az ország területében

További javasolt indikátorok a környezeti teljesítmény nyomon követése érdekében:

- A használatba vont, kizáródott zöld területek kiterjedése az összes kizáródott terület arányában
- Rekultivált és használatba vont barnamezős területek az összes barnamezős terület arányában
- Rehabilitált élőhelyek kiterjedése
- A földhasználati módok változása. Ehhez a használati módokat differenciáltan kellene kezelni, és ehhez egy rendszert létrehozni. Pl. intenzív szántó, organikus módon kezelt szántó terület, intenzív legelő, extenzív legelő számosállat terhelés szerint, kertészet, organikus kertészet, stb.
- Energetikai célokra felhasznált primer biomassa tömeg és a belőle megtermelt energia
- Az energetikai célokra felhasznált biomassa tömegben a hulladékok és az elsődleges energetikai célú termelés aránya
- EROEI értékek a biomassa hasznosítási módokban
- Összes megtermelt / hasznosított komposzt
- A komposzttal kezelt területek kiterjedése, azok hozama
- A termelés külső költségeit érvényesítő kormányzati intézkedések

7. Közérthető összefoglaló

Az NVS célja, hogy a vidéki Magyarország egészét megújítsa, megerősítse és élhetővé tegye oly módon, hogy a természeti értékek és erőforrások fenntartható módon kerüljenek hasznosításra. A stratégia legjelentősebb területei a vidéki foglalkoztatás, a kis- és közepes méretű gazdaságokra és szövetkezetekbe való társulásra épülő sokszínű változatos mezőgazdaság, a helyi élelmiszer-termelés és piacok helyreállítása, a vidéki közösségek megerősítése és népességi mutatójuk növelése, a természeti és kulturális értékek és nem utolsósorban a biológiai sokféleség megőrzése.

A Stratégia alkotói értik a fenntartható fejlődés üzenetét, és törekszenek a megvalósításra. Ebből a szempontból az NVS kimagaslik az eddig született összes tervezési dokumentum közül.

Az NVS kiegyensúlyozottan kezeli a megőrzés és fejlesztés kérdéseit, sőt a korábban elmulasztott megőrzési feladatokat is szeretné pótolni, ezért hihető, hogyha megvalósulna, akkor szerves fejlődéshez vezetne. A Stratégia cél- és intézkedési rendszere konzisztens – kisebb javítható hibák kivételével –, és akkor vezet a fenntarthatósághoz, ha rendszerében, egészében valósul meg.

A Stratégia Intézkedéseit egyenként vizsgálva megállapítható, hogy a Stratégia készítői gondosan ügyeltek a társadalmi és környezeti szempontok összehangolásra. Alig találunk olyan tevékenységeket, amelyekről feltételezhető, hogy jelentős negatív környezeti hatásuk lenne, és még ilyen esetekben is elkerülhetők a jelentős hatások megnyilvánulásai.

Mindezek ellenére, mivel egy stratégia összességének hatása nem adható össze az intézkedéseiből, azt valószínűsíti a vizsgálat, hogy a Stratégiától nem várható a környezeti terhek összességének csökkentése. Ezt a vizsgálat a következőkre alapozza:

A Stratégia felvázol egy olyan szerkezetet, amely, miközben javítaná a vidéki életminőséget, egy más gazdasági szerkezettel és hozzáállással javítaná a környezet állapotát is. Ám a fenntarthatóság szempontjából az a kérdés, hogy ez az új szerkezet hozzáadódik-e a jelenlegi szerkezethez, (kialakul egy duális gazdasági szerkezetű vidék, amiben megmaradnak az iparszerű mezőgazdaságot és „versenyképes” tevékenységet folytató nagyvállalkozások, és ehhez

hozzáadódik a kis és középvállalkozások, családi gazdaságok „fenntartható” tevékenysége), vagy egy teljesen új szerkezet jön létre a Stratégia szellemiségében.

Maga a Stratégia is úgy véli, hogy ez a kettő megfér egymás mellett, így nem valószínűsítjük, hogy teljes szerkezeti átalakulás jön létre. Viszont, ha ez nem következik be, akkor a környezeti terhek nőni fognak, hiszen a jelenlegi szerkezet által megtermelt környezeti teherhez hozzáadódik az új szerkezeti egység környezeti terhe, még akkor is, ha az sokkal jobb teljesítményű, mint amilyen a nagyüzem. Mellesleg ez a tehernövekedés abból is következik, hogy 12 millió ember helyett 15 millió embernek kíván enni adni a Stratégia.

Amennyiben nem jön létre az új szerkezet, hanem csak járulékosan jelenik meg a „fenntartható”, akkor viszont gazdasági és szociális szempontból kérdőjeleződik meg az új szerkezeti egység teljesítménye. Ennek oka az a versenyhátrány, amely abból következik, hogy a jelenlegi szerkezet a versenyképességét a külső költségek társadalmi áthárításából meríti, és az új, „fenntartható” szerkezet versenyhátrányt szenvedne az ökoszociális szempontok beépítése miatt. A „fenntartható” szerkezet kudarcát ebben a helyzetben az is kódolná, hogy a leszakadt, minden fejlődési potenciáját elveszített, kizáródott vidék lenne az új elképzelések terepe, mindaz, amit a korábbi fejlődés koloncának tekintettek és a vidéki perifériára taszítottak.

A Stratégia megvalósításának a kockázata abban áll, hogy a kitűzött célállapot és a jelenlegi helyzet (fenntarthatósági állapot, közgondolkodás) nagyon távol esik egymástól. A célállapotot a Stratégia a fenntarthatósági értékek szigorú megvalósítására alapozza, a társadalom azonban ma inkább érdekek, mint értékek mentén működik. Ezért az új helyzet előállítása súlyos érdekütközések árán valósulhat meg, és ez állandó veszély lesz arra nézve, hogy a Stratégia alkotója kitartson a célok teljes körű teljesítése mellett.

A célállapot eléréséhez jelentős szerkezeti változásokra, erőforrások átcsoportosítására lenne szükség. Ugyanakkor a meglévő szerkezetek kiépítettsége rugalmatlanná teszi a rendszert az újra való áttérésben. Ezért nem új struktúrák kialakítása, hanem a régiók javíthatása történik meg általában.

Lehetséges, hogy a Stratégia alkotói nem akarták elijeszteni a döntéshozókat, és ezért nem mutatták meg a jelen és a kívánatos jövő (célállapot) között tátongó szakadék igazi mélységét. Környezeti szempontból ezt a mélységet két nagyon súlyos hátrány jellemzi: az egyik a talaj, a másik a természeti örökségünk degradációja.

Fenntarthatónak akkor nevezhetünk egy gazdálkodási formát, ha az megőrzi az erőforrásokat a jövő számára. Ezt a jelenben úgy tudjuk kimutatni, hogyha a kérdéses erőforrás megújulási ütemét nem haladja meg a használat. Vagyis a termőtalajjal való gazdálkodás, a mezőgazdálkodás akkor fenntartható, ha a talaj megújulása legalább akkora, mint pusztulásának mértéke. Európában 17-szer gyorsabban pusztul a talaj, mint megújul, és Magyarországról ugyan nincsenek konkrét számok, de ha csak fele lenne ennek a mértéknek, ami nagyjából az átlagos, már az is fenntarthatatlan. (Átlagosan évente 1,6 tonna talaj képződik, és 8 tonnát veszítünk el hektáronként.) Ez a helyzet drámai, és ilyen körülmények között a talajra nehezedő további terhelések egyszerűen nem engedhetők meg, arról nem beszélve, hogy valamikor az ökológiai adósságot is le kellene küzdeni.

Magyarország természeti öröksége a terület 2-3%-át, megengedő megítélés esetén 8-9%-át teszi ki. A természeti örökség és a védettség nem jelent azonosságot, védettséget az ország területének 9,1%-a élvez. Az ökoszisztéma-szolgáltatások, a fajok és a természetes folyamatok megőrzése szempontjából a természeti örökség a meghatározó, mert csak ezek termelik újra az ellátó funkciót, és egyenlítik (egyenlítenék) ki más ökoszisztémák szabályozó és fenntartó funkciójának kiesését vagy csökkenését. Ilyen alacsony kiterjedésű természeti örökség képtelen biztosítani a környezeti

rendszerek normál funkcióját és szolgáltatásait.

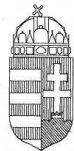
Zárszó

A környezet szempontjából nincs vidék és város, és nincsenek országhatárok. Az emberiség környezeti adóssága, de a sajátunk is, kiábrándítóan nagy, és ezt pont akkor kellene törleszteni, amikor még többet kellene elvonnunk boldogulásunk érdekében. A megkívánt több elvileg elérhető lenne a hatékonyság növelésével, ha nem lenne adósságunk. De mivel van, így a hatékonyság növelését először az adósság törlesztésére kell fordítanunk, különben az adósságteher meggátolja további boldogulásunkat, ahogy az államadósságnál is...

8. Mellékletek

8.1. A szakmai-társadalmi egyeztetés során beérkezett vélemények

8.1.1. Az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség véleménye a környezeti értékelés tematikájához

ORSZÁGOS KÖRNYEZETVÉDELMI, TERMÉSZETVÉDELMI
ÉS VÍZÜGYI FŐFELÜGYELŐSÉG

mb. Főigazgató

2012. MÁRCIUS 08. SF

Iktatószám: 14/00349-4/2012.
Ügyintéző: Kellner Szilárd

Hivatkozási szám: SF/18/2012.
Ügyintézőjük: Hargitai Katalin

Tárgy: Nemzeti Vidékstratégia
Stratégiai környezeti vizsgálat
A környezeti vizsgálat tematikájának szakmai véleményezése

Dr. Czene Zsolt úr,
főosztályvezető

Vidékfejlesztési Minisztérium
Stratégiai Főosztály

Tisztelt Főosztályvezető Úr!

Köszönettel kézhez kaptam az Önök által pótlólag megküldött, SKV tematika véleményezéshez szükséges megalapozó, helyzetismertető munkarészt (érkezett 2012. február 10-én). Az SKV folyamatára és a környezeti értékelés tematikájára vonatkozóan a *környezet, a természet és a táj védelmére kiterjedően* véleményemet az alábbiak szerint adom meg:

A javasolt tematikával – az alábbi észrevételekkel - egyetértek.

Az SKV tematika véleményezéshez szükséges megalapozó, helyzetismertető munkarész szerint a Stratégia a természeti értékek és a környezet védelmére, a természeti erőforrások fenntartható hasznosítására alapozva határozza meg az agrár- és élelmiszer gazdaságra, valamint a vidékfejlesztésre vonatkozó tennivalókat. A gazdasági növekedés szempontja mellett helyesen jelenik meg a természeti rendszerek, a biológiai sokféleség megőrzésének célja.

Értelmezésem szerint a természeti érték fogalma magában foglalja a természeti erőforrásokat, az élővilágot és a fennmaradásához szükséges élettelen környezetét, valamint a természeti erőforrások nem minősülő környezeti elemeket.

Javasolom, hogy az egységes fogalomhasználat és értelmezés érdekében, a környezet, a környezeti elemek, a természeti értékek és természeti erőforrások, stb. kifejezések alkalmazása a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 4.§ és a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 4.§ szerinti fogalomértelmezésnek megfelelően történjen.

A helyzetismertetés első bekezdésében szerepelő, „a természeti értékek állapotát, a terhelhetőséget figyelmen kívül hagyó, gazdasági és társadalmi tevékenységek” megfogalmazásban a „terhelhetőség” helyett „a táj terhelhetősége” kifejezés alkalmazását javaslom.

A helyzetismertetés által felsorolt problémák közül, a természetes és természet közeli állapotú élőhelyek feldarabolódása, továbbá az említett Duna-Tisza közti homokhátságon tapasztalt talajvízszint csökkenés, véleményem szerint a társadalom, a gazdaság és a tájalakulás közötti szoros kölcsönhatásra hívja fel a figyelmet.

1016 Budapest, Mészáros u. 58/a.	Levélcíme: 1539 Bp. Pf. 675	www.orszagoszoldhatosag.gov.hu
Telefon: 2249-167	Fax: 2249-298	orszagoszoldhatosag.hu

A tájtörténet során a Duna-Tisza közti homokhátságon az erdőirtások, a mezővárosok állattartása is hozzájárult a felszín eróziójához, később pedig a folyószabályozások, erdőtelepítések, és a tanyák megjelenése, majd a kollektivizálással együtt járó mezőgazdasági művelés változása alakította a tájat (a Mócsényi-féle tájértelmezés szerint: „a táj nem más, mint a természet és a társadalom kölcsönhatásainak ellentmondásos, ezért dialektikus egysége”).

Jelenleg a homokhátság északi részén, az egyre kiterjedtebb nyíltszíni kavicsbányászat markáns tájatalakító hatását tapasztalhatjuk. A kavicskitermelés után létrejövő nyílt vízfelületek a tájszerkezet átalakulásával egyben hatással vannak a térség talajvíz-állapotára is.

Az élőhelyek, a zöldfelületi rendszer feldarabolódása jelentős mértékben a közúthálózat fejlesztés nemkívánatos mellékhatásaként jelentkezik.

A termőföld más célú hasznosításra, elsődlegesen az építmények céljára igénybe vett területek növekedése, a települések körüli (és településeken belüli) zöldfelületek utak és beépítésre szánt területek céljára történő területfelhasználása a vidéki települések környezetállapotában, levegőminőségében is kedvezőtlen irányú változásokat idézhet elő.

A fentiekben, példaszerűen felsorolt jelenségek az egyes ágazatok közötti együttműködés fontosságára hívják fel a figyelmet. A környezet állapot, környezet minőség, a táj védelme, a tartamos vidékfejlesztés csak az egyes ágazatok közötti együttműködéssel lehet eredményes.

A „*lehetséges fejlesztési irányok*” bemutatásában, a külön pontokban felsorolt célkitűzések akkor érhetik el a kívánt eredményt, ha azok nem elkülönülten, hanem együttesen, egymással összefüggésben kerülnek megvalósításra.

A környezet, a természet és a táj védelme csak akkor lehet eredményes, ha a környezettudatos szemléletet nem csak az elengedhetetlen erkölcsi meggyőződés, hanem a jogos gazdasági érdek, illetve anyagi támogatás is megalapozza.

A Tematika tervezetre vonatkozóan a 3.4.2. pont fogalomhasználatában szintén javaslom az „*eltartóképeség, terhelhetőség*” kifejezések helyett a „*táj eltartóképesége*”, a „*táj terhelhetősége*” kifejezések használatát, amelyek közül a „*táj eltartóképesége*” kifejezés a 3.6.2.3. pontban helyesen szerepel. Megjegyzem, hogy a 3.6.1.1. és 3.6.1.2. pontokban felsorolt környezeti elemek rendszerei, a település, azaz az épített tájlemek és a természeti környezet, természeti rendszerek tulajdonképpen a táj részeit képezik.

A környezeti értékelés szöveges munkarészének kidolgozására vonatkozóan javaslom, hogy az – az elengedhetetlen szakmai megfogalmazásokon túlmenően – lehetőség szerint közérthetően, egyértelműen megfogalmazott formában készüljön. Itt hívom fel a figyelmet a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet 8.§ (1) bekezdésben foglaltakra, ami szerint a környezeti értékelés egyes részeit a 4. számú mellékletben meghatározott tartalmi követelményeknek megfelelő részszakterületeken a *környezetvédelmi, természetvédelmi és tájvédelmi szakértői* tevékenységről szóló jogszabály alapján *szakértői jogosultsággal rendelkező szakértő* készítheti el.

Budapest, 2012. március 07.

Üdvözlettel:

Attila Pál
Dr. Hecsei Pál

8.1.2. A Dél-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség véleménye

Iktatószám: 103-48/2012.

Felelős ügyintéző: Kosztolányi György

Tárgy: NVS-SKV véleményezés

Hiv. szám: SF-18-3/2012

Dr. Hecsei Pál
mb. főigazgató Úr
részére

Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség

Budapest
Mészáros u. 58/a.

1016

Tisztelt Főosztályvezető Úr!

A Magyar Természetvédők Szövetsége által a Nemzeti Vidékstratégiához (a továbbiakban NVS) készített környezetvédelmi vizsgálattal kapcsolatban a következő véleményt terjesztjük fel.

Kockázatosnak ítéljük, hogy az egyes termék, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet követelményeivel ellentétesen nem rögzítették a vizsgálatok kezdetén az általános tematikai szempontokat, illetve a tervezési folyamat más részeihez való lehetséges kapcsolatokat.

Természetesen tudomásul vehető, hogy a társadalmi vita után módosulhatnak a fenti szempontok, azonban a racionalitás megkívánja a tervszerű vizsgálati folyamatot.

Az NVS-ben és a környezeti értékelésben is kiemelt szerepet kapott a természeti erőforrások védelme és a tájgazdálkodás, illetve a talajok minőségi védelme, így a feltárt ellenmondások ellenére pozitív eredményre vezethet a stratégia végrehajtása.

Véleményünk szerint nagyobb hangsúlyt kellene adni a végleges mezőgazdasági művelés alól való kivonással járó kockázatnak. Az évi 5-7 ezer ha nagyságú termőföld kivonási tendenciát akár az NVS eszközeivel is kezelni kellene.

Külön ki kell emelni a várhatóan igen pozitív eredménnyel járó ökológiai gazdálkodási programrészt, amely ösztönzők kidolgozásával támogatási lehetőségeket is biztosít.

A táj- és agrár-környezetgazdálkodási program sikere érdekében javasoljuk a tájvédelem újraszabályozását Magyarországon.

Hiányoljuk a Nemzeti szőlő- és borprogram keretei között a szorosan kapcsolódó vidéki turisztikai fejlesztés lehetőségeinek vizsgálatát. A falusi vendéglátás nem azonosítható a borturizmussal, ezért javasoljuk a külön vizsgálatát.

Az erdőprogram keretei között javasoljuk nagyobb figyelmet biztosítani a védett és a Natura 2000 területeken lévő erdőgazdálkodásnak és az ösztönzőrendszer korszerűsítésének.

A térségi programokkal (pl.: Ormánság) kapcsolatban felhívjuk a figyelmet az egyes fejlesztések természetvédelmi kockázatára, amely elsősorban a turizmussal összefüggő infrastruktúra fejlesztés esetén okozhat problémát.

A jelentős negatív környezeti hatások értékelésével egyetértünk és javasoljuk az NVS véglegesítése során a figyelembevételét.

A fentiek figyelembevételével javasoljuk a környezeti vizsgálat folytatását, az értékelés

véglegesítését.

Pécs, 2012. március 30.

Tisztelettel:

Laki Zoltán

Kapják:

1. Címzett e-mailen is: pal.hecsei@oktvmf.gov.hu , andrea.mogyorosi@oktvmf.gov.hu
2. VM Stratégiai Főo. dr. Czene Zsolt főov. (1055 Bp. Kossuth tér 11.) e-mailen is: skv@mtvsz.hu
3. Irattár

8.1.3. A Közép-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség véleménye

Tárgy: Az NVS SKV-jéhez vélemény

Tisztelt Főigazgató Úr!

2012. március 13-án érkezett, 14/1763-2/2012. levelére hivatkozva a Közép-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség (továbbiakban: Felügyelőség) részéről az alábbi tájékoztatást adom:

A Nemzeti Vidékstratégia az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. Rendelet (továbbiakban: Rendelet) 1. § (2) bekezdés hatálya alá tartozik és így a környezeti vizsgálat lefolytatása kötelező. Ennek megfelelően a Vidékfejlesztési Minisztérium a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény és a Rendelet előírásai alapján folytatja le a NVS környezeti vizsgálatát (továbbiakban: SKV).

A Felügyelőség a SKV dokumentációhoz az alábbi véleményt nyújtja:

Az NVS a vidéki Magyarország megújítását, megerősítését, élhetőbbé tételét tűzi ki célul, melyek megvalósulását a 2020. évig terjedő időszakra ütemezi.

A véleményezési dokumentáció a fenntartható fejlődés szellemében készült figyelembe véve az uniós és nemzetközi kötelezettségeket is. A tervet illeszkedik továbbá egyéb stratégiai tervekhez is, mint pl.: a 2009-2014. tervidőszakra szóló Nemzeti Környezetvédelmi Program (NKP III) Nemzeti Természetvédelmi Alapterv, Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia stb.

A SKV-ban szereplő célkitűzések összeegyeztethetők a környezetvédelmi célokkal. A Stratégia az erőforrások fenntartható használata mellett figyelembe veszi többek között a természeti erőforrások fenntartható használatát, a biológiai sokféleség megőrzését, a káros környezeti hatások csökkentését.

A vizsgálat elemzi a környezet jelenlegi állapotát, és meghatározza a környezet állapotát terhelő különböző ható tényezőket. A terv ezeket a környezetre ható tényezőket, az esetleges környezeti problémákat részletesen elemzi.

A környezeti értékelés a rendelkezésre álló adatoknak és a helyi adottságnak megfelelően tartalmazza a terv megvalósulásával környezeti hatást kifejtő tényezők, okok feltárását, a megvalósulás esetén várható környezeti hatásokat, a káros hatások elkerülésére, csökkentésére vonatkozó, szükséges intézkedéseket, illetve a lehetséges monitorozási javaslatokat.

A 3.5.3 pontban megfogalmazott a stratégiai értékeléséhez, a tevékenységből származó terhelések várható jelentősége tekintetében az alábbi észrevételeket teszem:

- A 7.1.1.4. pont 8. pontjának ellentétes hatások megállapításaival nem értek egyet. A trágyatárolók műtárgyainak megfelelő műszaki védelemmel történő ellátása véleményem szerint pozitív hatású, mert nem terheli túl a talajt és talajvizet a létesítmény környezetében. Amennyiben azt a talajba kívánják elhelyezni úgy megfelelő terület kiválasztásával mérnöki tervezéssel meghatározhatóak a kihelyezés feltételei (mennyiség, idő...)
- A 7.2.1.2. pont 1 pontjában foglaltakkal részben egyet értek. Azonban megállapítható, hogy az arra alkalmas területeken az ingatlanok egyedi tisztító berendezéssel való ellátása szintén helyben tartja a vizet és a szerves anyagot, valamint víztakarékos rendszerek kiépítésére is alkalmas lehet, hiszen a megtisztított szennyvíz korlátozottan újrahasznosítható a háztartásban.
- A 7.2.1.2. pont 2 pontnak azon megállapításával, hogy növekvő környezeti terhelést okoz a lakások csatornahálózatra való rákötésének ösztönzése és a szabálytalan szikkasztók felderítése és

szankcionálása, nem értek egyet. A hatás egyértelműen pozitív. Hiszen a teljesen tisztítatlan vizek talajba, talajvízbe való bejutása azok nitrátosodását, elszennyeződését okozza, ezáltal a vízkészlet hasznosíthatatlanná válik. Ennek megelőzése kizárólag a szabálytalan gyűjtők felderítése és szankcionálása a megfelelő megoldás. Azonban a közcsetornára való rákötés mellett az arra alkalmas területeken engedni kell a szennyvizek egyedi házi kisberendezésben történő tisztítását, illetőleg a tisztított szennyvíz elhelyezését.

- A 7.2.1.3. pont 2 pontja szerinti záportározók építése véleményem szerint pozitív hatást fejt ki. A záportározó csökkenti az alatta lévő területeke záporvízzel való lökészerű terhelését, azt időben elnyújtja, így segíti a terület vízgazdálkodását.

Az egyes intézkedések hatásának mérlegelése a környezet fogadóképes elemeire c. 3.5.4 pontja tekintetében az alábbi észrevételeket teszem:

- A 83. oldal 7.1.1.5 pont 4. pontja szerinti tervek kidolgozását, a létesítmények fenntartása, karbantartása, az infrastruktúra működőképességének helyreállítása véleményem szerint nem okoz negatív hatást. Hiszen kidolgozható olyan terv mely a modern vízgazdálkodást segíti elő, a vízkészleteket a legkisebb mértékben veszi igénybe, a használt vizeket tisztítást követően helyben tartja.
- A 83. oldal 7.1.1.5 pont 5. pontja szerinti belvízvédelmi létesítmények fenntartása, közmunkaprogram indítása, a víz mennyiségére, ha a belvízvédekezés nem megfelelően átgondolt sajnos lehet kedvezőtlen hatású.
- A 84. oldal 7.2.1.2 pont 2. pontjára már korábban reagáltam.
- A 84. oldal 7.2.1.2 pont 3. pontja a vízre kedvező hatású, hiszen a megfelelő szennyvíziszap elhelyezéssel a talajvíz nem szennyeződik, a szerves anyag pedig az adott (nagyobb) területen tartható.
- A 84. oldal 7.2.1.2 pont 4. pontja szerinti természet közeli tisztítás, egyedi berendezések létesítése esetén a vízre gyakorolt hatása kedvező. Központi, településszintű tisztító telep létesítése is kedvező, ha az egy jól átgondolt vízgazdálkodással párosul.
- A 84. oldal 7.2.1.2 pont 5. pont negatív hatásával egyetértek, a víz és a tápanyag is elszállításra kerül az adott területről.
- A 84. oldal 7.2.1.2 pont 6. pont negatív hatásával nem értek egyet, indokait lásd a 4 ponthoz adott észrevételt.
- A 84. oldal 7.2.1.3 pontjaihoz véleményem megegyezik a 30. oldali 7.2.1.3. pontéval.

A Stratégia intézkedéseit külön-külön vizsgálva többnyire pozitív hatással vannak a környezetre, a negatív hatások pedig nem jelentősek, illetve a dokumentáció szerint a jelentős hatások elkerülhetők. Mindezekon túl figyelembe véve azt a tényt is, hogy a Stratégia nem ad meg konkrét területi lehatárolást, a stratégia megvalósulásának környezetre gyakorolt hatása nem adható össze az egyes intézkedések megvalósulásának hatásaiból. Megjegyzendő továbbá, hogy egyes intézkedések hatása lehet egyszerre az egyik környezeti elemre negatív, míg egy másik környezeti akár elemre pozitív.

Mindent egybevetve a Felügyelőség egyetért a dokumentáció azon megállapításával, mely szerint a stratégia megvalósulásától nem várható a környezeti terhek összességének csökkenése.

A környezeti értékelés a rendelkezésre álló adatoknak és az térbeli „lehatárolása” adottságnak megfelelően tartalmazza a terv megvalósulásával környezeti hatást kifejtő tényezők, okok feltárását, a megvalósulás esetén várható környezeti hatásokat, a káros hatások elkerülésére, csökkentésére vonatkozó, szükséges intézkedéseket, illetve a lehetséges monitorozási javaslatokat, vagyis a *Rendeletben* előírt szerkezeti és tartalmi követelményeknek megfelel.

A stratégiai célokkal egyetértünk, azt támogathatónak tartjuk, amennyiben a támogatás és kompenzációs források rendelkezésre állnak, úgy az arra alkalmas területeken ezek bevezetése szükséges és jó.

Székesfehérvár, 2012. március 30.

dr. Zay Andrea
igazgató

Kapják:

1. Címzett
2. Irattár

8.1.4. A Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség véleménye

KÖZÉP-DUNA-VÖLGYI KÖRNYEZETVÉDELMI, TERMÉSZETVÉDELMI ÉS VÍZÜGYI FELÜGYELŐSÉG

Kérjük, válaszában hivatkozzon iktatószámunkra!

Ikt. sz.: KTVF: 20487-1/2012. Tárgy: Nemzeti Vidékstratégia környezeti
hatásvizsgálata

Előadó: dr. Barabás Adrienn Hiv. szám: 14/1763-2/2012
dr. Hoblyák Júlia
Kovács Katalin
Kiss Enikő
Pechtol-Bartus Adrienn dr.
Gebhard Antal

Dr. Hecsei Pál úr
mb. főigazgató

Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség
Budapest

Tisztelt Főigazgató Úr!

A 2012. március 13. napján érkezett megkeresésében a Nemzeti Vidékstratégia környezeti vizsgálatának véleményezése ügyében kereste meg a Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőséget (továbbiakban: Felügyelőség).

A Felügyelőség szakosztályai a Nemzeti Vidékstratégiát áttanulmányozták, az abban foglaltakkal kapcsolatban az alábbi véleményt adjuk elő.

A táj- és természetvédelmi tartalmú programok a Stratégiában több fejezetben megjelennek.

7.1. Természeti értékek és erőforrások védelme, fenntartható használata.; 7.1.1.2 Természeti értékek, területek, ökoszisztéma szolgáltatások védelme és helyreállítása program

A fejezetben felsorolt stratégiai irányokat és teendőket az SKV – ahol a hatás becsülhető – pozitív hatásúnak ítélte. Az SKV javaslataival egyetértünk, melyek közül kiemeljük az alábbiakat:

1. Az ökológiai hálózatok, a védett természeti területek és a vizes élőhelyek megőrzésének és fenntartásának jogi, közigazgatási és pénzügyi eszközökkel történő támogatása c. program pont esetében a hatósági munka során különösen a jogi eszközrendszer kibontási igénye merül fel. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. tv. (továbbiakban: Tvt.) számos előírására nincs végrehajtási rendelet, így a Tvt.-ben megfogalmazott általános elvek és szempontok a különböző eljárások során nehezen vagy egyáltalán nem érvényesíthetőek.

Levelezési cím: 1447 Budapest, Pf.: 541 E-mail: kozepdunavolgyi@zoldhatosag.hu
Telefon: 478-44-00, Telefax: 478-45-20 Honlap: <http://kdvktvf.zoldhatosag.hu>
Zöld Pont Iroda: 1072 Budapest, Nagydíófa u. 11.
Ügyfélfogadás: hétfőtől esütörtökig: 9⁰⁰ – 16⁰⁰-ig, péntek: 9⁰⁰ – 12⁰⁰-ig
Ügyintézői ügyfélfogadás: hétfő, szerda: 9⁰⁰ – 12⁰⁰, 13⁰⁰ – 16⁰⁰-ig, péntek: 9⁰⁰ – 12⁰⁰-ig

7.2. Vidéki környezetminőség javítása; 7.2.1.5 Zöldterületi rendszer fejlesztése, helyi természeti értékek védelme program

Az SKV javaslataival egyetértünk.

4. Az igénybevételre kerülő biológiailag aktív felületek magas biológiai aktivitású területek kötelező létesítésével való pótlása c. programpont esetében visszautalunk a 2. pontra, azaz javasoljuk az igénybevétel előtt a településrendezési szabályozás felülvizsgálatát, megelőzendő a biológiailag aktív felületek igénybevételét, mert ahogy az SKV is megfogalmazta, sokkal nehezebb mesterségesen magas biológiai aktivitású területeket létesíteni. Fontosnak tartanánk, hogy itt is megjelenjen a rendszerszemléletű gondolkodás, a települési térség zöldterületi rendszere és az ökológiai hálózat elemeit képező természetközeli állapotú területek közötti kapcsolat ne szűnjön meg a kül- belterületi határral.

7.3. Föld- és birtokpolitika; 7.3.1.1 Föld- és birtokrendezési üzemszabályozási program

15. A birtokviszonyok mielőbbi rendezése és az 1995. évi XCIII. törvény kapcsán érintett több ezer jogosult személy megfelelő kártalanítása érdekében a védett természeti területek helyreállítását célzó, törvényben előírt földvásárlások folytatása c. programpont esetében az SKV javaslatát kiegészítjük azzal, hogy a pozitív hatás a jogi és közgazdasági eszközrendszerrel függ. A folyamat elhúzódása pedig mind a természetvédelem, mind a tulajdonosok szempontjából hátrányos.

7.4. Fenntartható agrárszerkezet- és termeléspolitika; 7.4.1.3 Táj- és agrár-környezetgazdálkodási program

A fejezetben felsorolt stratégiai irányokat és teendőket az SKV – egy kivétellel – pozitív hatásúnak ítélte. Az SKV javaslataival egyetértünk.

7. A nemzeti park igazgatóságokat természetvédelmi rendeletetésük elsődlegességének megőrzésével a Natura 2000 területek kezelésében mintagazdaságokká (társadalmi szerepvállalás) kell fejleszteni a tradicionális tájhasználati minták, mint élőhelyek és tájképi értékek felélesztésével, illetve támogatásával a génmegőrzés, az ökológiai gazdálkodás és a természetvédelem céljaival összhangban. A vagyonkezelésükben lévő területek bérbe, vagy használatba adásakor részesítsék előnyben a helyi családi gazdaságokat (különös tekintettel az őshonos fajták tartását, a pásztorok alkalmazását, a hagyományos pásztorok kultúra fenntartását, az extenzív legeltetési módszerek alkalmazását vállaló gazdálkodókra), velük együttműködve őrizték a táj értékeit c. ponttal kapcsolatban az alábbi megjegyzést tesszük:

A nemzeti park igazgatóság, mint szerv mintagazdasággá fejlesztése pontatlan kifejezés. A nemzeti park igazgatóságok számos feladatot látnak el, helyesebb lenne a kezelésükben lévő azon területekre vonatkoztatni a célkitűzést, melyen valamilyen gazdálkodás folyik.

7.4. Fenntartható agrárszerkezet- és termeléspolitika; 7.4.1.4 Állattenyésztés-fejlesztési program

Az egyes programpontok kapcsán SKV-ban megfogalmazott, természetvédelmi kérdéseket is érintő javaslatokkal egyetértünk.

10. Nemzeti lovasprogram megvalósítása ágazati alprogramként, komplex szakterületi kapcsolódásokkal (oktatás, turizmus) és 11. A lovas alprogram keretében a lovaglás bevezetése az iskolai oktatásba, a Nemzeti Lovas Központ létrehozása világszínvonalú

versenyek szervezésére, valamint a lóval kapcsolatos minden tevékenység (a versenyzéstől a lovas turizmusig, az oktatástól a kutatásig és hagyományörzésig), azaz lovas kultúránk minden részének egy központi intézmény alá rendelve történő irányítása. Képzés és a jogi szabályozási környezet fejlesztése c. ponttal kapcsolatban az alábbi kiegészítést tesszük:

A programpont megvalósítása előtt fel kell mérni, hogy biztosíthatóak-e olyan területek erre a célra, melyek ilyen jellegű terhelése nem jelenti a természeti értékek veszélyeztetését. A védett természeti területek már így is jelentős terhelésnek vannak kitéve a rendszeres, tömeges túrákkal, tájfutó versenyekkel, egyéb technikai jellegű sportrendezvényekkel. Egy újabb elem megjelenése ezeken a területeken, főképp anélkül, hogy a meglévők korlátozása (pl. technikai jellegű, kerékpáros, motoros rendezvény) valószínűleg lehetséges lenne, nem feltétlenül kívánatos.

7.4.1.5 „Kert-Magyarország” kertészeti program, 7.4.1.8 Erdőprogram, 7.4.1.9 Halászati program

Az egyes programpontok kapcsán SKV-ban megfogalmazott, természetvédelmi kérdéseket is érintő javaslatokkal egyetértünk.

7.7. Vidéki szellemi és fizikai infrastruktúra, életképes vidéki települések, helyi közösségek; 7.7.1.2 Modellgazdaságok, tájközpontok, agrár-szaktanácsadási program és 7.7.1.4 Falufejlesztés, vidéki értéktár és örökség program

Az egyes programpontok kapcsán SKV-ban megfogalmazott, természetvédelmi kérdéseket is érintő javaslatokkal egyetértünk.

Az SKV záró fejezeteiben megfogalmazott következtetésekkel és javaslatokkal egyetértünk, közérthető összefoglalója egyértelműen világítja a legfontosabb kérdéseket.

A Felügyelőség a Stratégiában felvázolt vízgazdálkodási és vízvédelmi célokkal szakmai szempontból egyetért.

A dokumentáció alapján megállapítható, hogy az NVS célja az, hogy a vidéki Magyarország egészét megújítsa, megerősítse és élhetővé tegye oly módon, hogy a természeti értékek és erőforrások fenntartható módon kerüljenek hasznosításra. A Stratégia legjelentősebb területei a vidéki foglalkoztatás, a kis- és közepes méretű gazdaságokra és szövetkezetekbe való társulásra épül, célja a egy sokszínű és változatos mezőgazdaság létrehozása, a helyi élelmiszer-termelés és piacok helyreállításával, a vidéki közösségek megerősítésével és népességi mutatójuk növelésével, a természeti és kulturális értékek és nem utolsósorban a biológiai sokféleség megőrzésével egyidőben.

A Stratégia intézkedéseinek értékelése során a tevékenységekből származó terhelések, a várható hatás jelentősége vizsgálata során rögzítésre került, hogy az egyes szegmensek megvalósítása érdekében programokat dolgoznak ki az alábbiak szerint:

- Vízkészlet és vízminőségvédelmi program.
- Területi vízgazdálkodási program.
- Ivóvíz program.
- Szennyvíz program.
- Települési csapadékvíz-gazdálkodás program.

A Stratégia cél és az intézkedési rendszere akkor vezet a fenntarthatósághoz, ha a rendszer egészében valósul meg. A programok hatásai többségében pozitívként prognosztizálható, de egyes esetekben ellentétes hatások várhatók. Az ellentétes hatású, és a jelenleg nem becsülhető hatású intézkedéseket javasoljuk továbbgondolni a kívánt, megfogalmazott állapot elérése érdekében. A program megvalósítása előtt szükségesnek tartjuk, a jogszabályi háttér

vizsgálatát, és a társadalom befogadó képességének vizsgálatát a tervezett intézkedésekre vonatkozóan. Javasoljuk az egyes programok összehangolását a már futó programokkal, és az azok elért, és várt hatásaival.

A Felügyelőség környezetvédelmi szempontból alapvetően egyetért a Stratégiában megfogalmazott gondolatokkal. A stratégia várható hatásainak értékelése átfogó és alapos.

„3.5.3. *Stratégia intézkedéseinek értékelése, a tevékenységekből származó terhelések, a várható hatás jelentősége, javaslatok a negatív hatások elkerülésére, a pozitív hatások erősítésére*” táblázat „7.1.1.1. *Talajvédelmi és ásványi nyersanyag gazdálkodási program*” 8. és 9. pontjai kapcsán az alábbi észrevételeket teszem:

Az ásványi nyersanyagok vonatkozásában szükséges lenne az ország átfogó ásványvagyongazdálkodási tervének elkészítése, ásványi elemekre külön-külön meghatározva. A tervezés során figyelembe kellene venni az egyes területek meglévő potenciálját, az adott térség adottságait, értékeit. Szükséges lenne felmérni a már meglévő és működő bányák kiszolgáló kapacitást (azaz mennyi nyersanyagot képes még biztosítani és mennyi időre), és addig újabb kutatást/kitermelést nem engedélyezni.

A „7.1.1.3. 11. *A hatékony működéshez szükséges intézményrendszer, technikai, szabályozási és finanszírozási háttér biztosítása*” pont kapcsán:

A technikai háttér kialakításánál fontos szempont kell hogy legyen, hogy a létrejövő adatbázisok minden szükséges érintett számára ingyenesen és könnyen hozzáférhetőek legyenek. A kommunikáció és a hatékony intézkedés kapcsán elengedhetetlen, hogy a döntéshozók minden szükséges információt komplexen lássanak, és értékelhessenek.

A „7.1.1.4. 8. *Az állattartó telepek trágyatároló műtárgyai megfelelő műszaki védelemmel történő ellátásának folytatása*” pont kapcsán:

A hatósági gyakorlatból kitűnik, hogy megfelelő állami támogatások hiányában a gazdák önerőből nem képesek ennek eleget tenni a jogszabályokban megfogalmazott céloknak, kötelezettségeknek.

A „7.2.1.4. 6. *A jó mezőgazdasági gyakorlat alkalmazásával a mezőgazdaság légszennyezési kibocsátásának, zaj-, illetve a szagterhelésének, kiemelten az állattartó telepek bűzhatásának, ammónia kibocsátásának jelentős csökkentése*” pont kapcsán:

A mezőgazdasági légszennyezés legfontosabb eleme nem a bűz vagy az ammónia, hanem a kiporzás. A helyes mezőgazdasági gyakorlat támogatásával (kis párcellák, mezővédő erdősávok létesítése, kisméretű gépek használata) a porszennyezés jelentősen csökkenthető lenne.

A „7.2.1.4. 8. *A termelési és szolgáltatási tevékenységből származó légszennyezés, zajterhelés, bűzkibocsátás megelőzésére, csökkentésére erősebb hatósági kontroll biztosítása*” pont kapcsán:

A megelőzés és csökkentés első lépése nem a hatósági kontroll (utóellenőrzés), hanem a településfejlesztés során a zavaró és potenciálisan káros létesítmények számára olyan területek kijelölése, mely nem sérti a helyi lakosság egészséges környezethez való jogát, majd az engedélyezés/létesítés során szigorúbb fellépés, megakadályozva, hogy olyan tevékenységek ne alakuljanak ki, melyek növelik a légszennyezést (és más szennyezőanyagok megjelenését.).

A „7.2.1.6. 5. *A biológiai úton lebontható növényi melléktermékek és hulladékok lerakásának korlátozása, lehetőség szerint megszüntetése, decentralizált (a házi, közösségi és települési) komposztálás elterjesztése, elsősorban a szerves hulladék kezelésének helyén*” pont kapcsán:

A hulladékkezelés során elő kellene segíteni a zöldhulladékok komposztálási lehetőségét, ezzel is megelőzve az azok égetéséből származó légszennyezést, csökkentve a lerakott szerves anyag mennyiségét.

A „7.7.1.1. 8. A mezőgazdasági, kertészeti, környezetgazdálkodási, természetvédelmi, erdészeti, élelmiszeripari, tájépítészeti, vidék-, település- és területfejlesztési felsőfokú képzés fejlesztése” pont kapcsán:

A képzési, szakoktatási program kidolgozásakor a fenntarthatóság elvének fontosságát érdemes lenne nemzetközi és hazai megvalósult esettanulmányok példáján keresztül is bemutatni.

A „7.8.1.1 Tanyás térségek fejlesztési programja” pont kapcsán:

A tanyás külterületre vonatkozó településfejlesztési és –rendezési tervezés során fontosnak tartjuk azon térségek felsorolását, ahol ez a birtokforma történelmileg kialakult és támogatandó. Ezzel elejét lehetne venni a főleg az agglomerációkban, de más helyeken is megjelenő ún. farmok megjelenésének, melyek termelő munkát nem végeznek. Az ilyen, legtöbbször mezőgazdasági övezetben felépített lakó- és rekreációs célú épületek nem illeszkednek a településképhez, a tájképet károsan befolyásolják.

A Felügyelőség hulladékgazdálkodási szempontból az NVS-ban megfogalmazott célokkal egyetért, az alábbiak szerint:

A Felügyelőség hulladékgazdálkodási szempontból a tárgyi tematika ellen kifogást nem emel, az az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet 4. számú mellékletben foglaltak figyelembevételével lett összeállítva.

Az erőforrások fenntartható módú hasznosítása a hulladékgazdálkodási célokkal is összhangban van.

Az NVS hulladékgazdálkodási szempontból problémaként veti fel, hogy a komposzt csak kis arányban kerül vissza a termőtalajba, valamint az állati melléktermékek és hulladékok sem újrahasznosítással kerülnek ártalmatlanításra. További probléma az illegális hulladéklerakások, és azok megelőzése tudatosságának hiánya. Az NVS előbbiekre megfogalmazott célja: a természeti értékek és erőforrások fenntartható módon kerüljenek hasznosításra, az illegális hulladéklerakások megelőzése, korszerű települési hulladékkezelési létesítmények kiépítésének folytatása, decentralizált komposztálás elterjesztése, az állati melléktermékek és hulladékok biztonságos, lehetőleg újrahasznosítással történő ártalmatlanításának biztosítása, szelektív hulladékgyűjtés bővítése.

A hulladékgazdálkodási szempontú cél, hogy a keletkező hulladékok a lehető leghatékonyabban kerüljenek hasznosításra, valamint a gyártási tevékenységek során csökkenjen a keletkező hulladékok mennyisége, az újrahasznosítható hulladékok arányának minél magasabb szinten tartásával.

A mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban képződő biológiai úton lebomló növényi és állati hulladékok lerakását gyakorlatilag teljes egészében meg kellene szüntetni, és ennek érdekében a talajba közvetlenül vissza nem forgatható hulladékok kezelésére (komposztáló, biogáz-előállító és felhasználó) létesítményeket kell kialakítani. Ezzel párhuzamosan átfogó rendszert kell kiépíteni az állati eredetű hulladékok feldolgozására.

A biológiai úton lebomló szerves hulladékok közül elsősorban a bio- és zöldhulladék (konyhai szerves hulladékok, kerti és közterületi növényi hulladékok), valamint a papír lerakását kell fokozatosan csökkenteni. Ezeknek a feladatoknak a teljesítése elsősorban a

képződés helyén történő szelektív hulladékgyűjtés és a külön hulladékkezelés biztosításával érhető el.

A kerti és közterületi zöldhulladékokat, a konyhai szerves hulladékokat mezőgazdasági és kertészeti célokra célszerű felhasználni, biztosítva ezzel a növények számára értékes anyagoknak a természet körforgásába való visszajuttatását.

Javasoljuk a vidéki településeken a kitűzött célok megvalósulása érdekében egységes hulladékgazdálkodási rendszer kialakításának megteremtését és fenntartását, új komplexumok (hulladékudvar, komposztáló, válogató és hozzá kapcsolódó gépek) üzemeltetését.

A Felügyelőség a Stratégia zaj- és levegővédelmi célkitűzéseivel kapcsolatban az alábbi véleményt adja:

7.2.1.4 Levegőminőség-védelmi és zajterhelés-csökkentési program:

- 1. A tiszta levegőjű vidéki térségekben a jólevegőminőség megőrzése, illetve az érintett településeken a levegőminőség javítása, a légszennyezettség kialakulásának megelőzése, csökkentése*
- 2. A határértéket meghaladó szennyezettségű területeken az önkormányzatok bevonásával elkészített szennyezettség-csökkentési programok ütemezett végrehajtása*

Fentiek megvalósulása érdekében folytat tevékenységet a környezetvédelmi ágazat a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény, valamint a levegő védelméről szóló 306/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet (a továbbiakban: 306/2010. Korm. rendelet) alapján, tekintettel arra hogy ezen jogszabályok szerint feladatköre a levegő tisztaságának védelme, a határérték feletti levegőterhelés megakadályozása. A 306/2010. Korm. rendelet II. fejezete részletesen szabályozza a levegőminőségi előírások betartása érdekében megteendő intézkedéseket.

A dokumentációban található levegőminőség-védelmi program céljaival egyetértünk, az általánosságban megfogalmazott célokon túl az alábbi konkrét javaslatunk vannak:

A mezőgazdaság levegőminőségre gyakorolt hatásait csökkenteni lehet az összefüggő termőterületek méretének csökkentésével. Az összefüggő területeket elválasztó fasorok, erdősávok nagymértékben csökkenthetik a mezőgazdaság porkibocsátását. Az elektromos, illetve földgáz alapú fűtési rendszer tiszta és környezetbarát. A szilárd tüzelés, még akkor is, ha megújuló energiaforrással történik nagyobb terhelést jelent a környezeti levegő minőségére. A meglévő szilárd tüzelő berendezések cseréjével, korszerűsítésével, illetve a tüzelőanyag helyes megválasztásával csökkenthető a szilárd tüzelés környezetterhelő hatása.

„5. A kerti hulladékok égetésének megszüntetése”

Fenti Stratégiai Irány és Teendő véleményünk szerint nehezen megvalósítható.

„7. A hazai zajvédelmi szabályozás továbbfejlesztése, a stratégiai zajterképek és intézkedési tervek elkészítése, a végrehajtás finanszírozásának biztosítása”

A zajvédelmi szabályozás továbbfejlesztésével egyetértünk. Figyelembe vehető hozzá a Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosának 2011. december 11-én kelt, a csendes környezet megőrzését és megteremtését biztosító jogi szabályozás megalkotására című JNO-157-36/2010. számú állásfoglalása.

„8. A termelési és szolgáltatási tevékenységhől származó légszennyezés, zajterhelés, hűzikibocsátás megelőzésére, csökkentésére erősebb hatósági kontroll biztosítása”

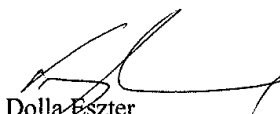
Fenti Stratégiai Irányok és Teendőkkel egyetértünk azzal a megjegyzéssel, hogy az erősebb hatósági kontroll csak megfelelő létszámmal rendelkező közigazgatási szervezettel valósítható meg.

Kérem állásfoglalásom szíves elfogadását.

Budapest, 2012. március 30.

Tisztelettel:

Dolla Eszter
igazgató

Kapja:

1. Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség
(1012 Budapest, Mészáros u. 58/a.) (e-mail) tértivevény
2. Irattár

8.1.5. A Tiszántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség véleménye

Tiszántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség
4025 DEBRECEN, HATVAN U. 16.

LEVÉLCÍM: 4001 DEBRECEN, Pf. 27.

E-MAIL: tizsantuli@zoldhatosag.hu

TELEFON: 52-511-000 TELEFAX: 52-511-040, 52-511-050

ÜGYFÉLFOGADÁSI IDŐ: Hétfő és Szerda: 08.00-12.00; 14.00-16.00; Péntek: 08.00-12.00

Vidékfejlesztési Minisztérium
Stratégiai Főosztály

Dr. Czene Zsolt
főosztályvezető
úr részére

Ikt. számunk: 3335 /2/2012.

Ügyintézőnk: dr. Bucsku Tibor

Iktatószám: SF/18-3/2012

Tárgy: Nemzeti Vidékstratégia környezeti
vizsgálatainak véleményezése

1055
Budapest
Kossuth Lajos tér 11.

Tisztelt Főosztályvezető Úr!

A 2012. március 1-én kelt levelükben a Felügyelőség véleményét kérték a Nemzeti Vidékstratégia környezeti értékelésével kapcsolatban.

A Nemzeti Vidékstratégia környezeti értékelését áttanulmányoztuk, az abban foglaltakkal egyetértünk, véleményünket az alábbiakban adjuk meg:

A Nemzeti Vidékstratégia környezeti vizsgálata a vidéki települések szennyvízelhelyezésével kapcsolatban a 4.1.2. pontban egy ideális állapot elérését mutatja be, ahol a keletkezett fekáliát és keletkező szennyvizet helyben hasznosítják. A szakszerű egyedi szennyvíz elhelyezés a kistelepülési környezetben általában a leginkább ajánlható szennyvízkezelési megoldás, de a helyi adottságoktól függően esetenként kedvezőbb lehet a csatornázás és természetközeli szennyvíztisztítás. A jelenlegi, kiépített szennyvízelvezetési- és tisztítási infrastruktúra társadalmi elfogadottsága relatíve magas. Már a vidéki kis településeknél is jelentős a kommunális és az ipari szennyvízelvezetés- és tisztítás kiépítettsége, magas a rákötések aránya. Így a stratégiában vázolt egyedi szennyvízkezelési megoldások kizárólagos alkalmazása a közeljövőben nem valószínű, azok csak a már meglévő megoldásokkal kombinálva képzelhető el. Olyan kistelepülések esetében jelenthet megoldást a helyben történő kezelés, ahol még nem épült ki közüzemi szennyvízelvezetés- és tisztítás.

Természet- és tájvédelmi szempontból a Stratégia céljaival és elveivel egyetértünk. A Stratégia Hazánk területén 15 millió ember táplálásához szükséges élelmiszer előállítását irányozza meg. Valószínű – ahogy az a 4.1.4. pontban is kritikaként megfogalmazásra kerül – ilyen mennyiségű élelmiszer előállítás nem valószínű meg a környezeti terhek növekedése nélkül. Ezen terhek közé kerülhetnek a természeti értékekre {nem feltétlenül a természetvédelmi oltalom alatt álló (védett és Natura 2000) területeken} gyakorolt negatív hatások (pl. gyepgazdálkodás intenzifikálása).

Egyet értünk a 4.1.1. fejezet megállapításaival és felhívjuk a figyelmet arra, hogy jelenleg sok esetben a gyengébb termőhelyi adottságú, de természetvédelmi szempontból értékes földterületeken tervezik az energetikai célú ültetvények megvalósítását. Ez a védett és Natura

2000 területeken a természetvédelmi hatóság által kezelhető, azonban a más természetvédelmi szempontból értékes területeken előfordulhat, hogy már csak az ültetvény meglétéről szerzünk tudomást.

A Stratégia alapvető problémájának látjuk a 4.2. pont nyolcadik bekezdésében is leírtakat, miszerint: „A Stratégiában nincs szó arról, hogy visszaad területeket a természetnek, hogy ellensúlyozza más területek magasabb ellátó funkcióját; a Stratégia ugyan környezetkímélő módon, de több ellátó funkciót kíván, és több eddig kizáródott területet akar bevonni az ellátásba.”

Ez visszavezet a jelentősen nagyobb mennyiségű élelmiszer előállítására iránti igényre. Megítélésünk szerint a természeti értékek hosszú távú megőrzésére szempontjából az önellátásra történő törekvés – az élelmiszer önrendelkezéssel összhangban – elegendő lenne célkitűzésnek.

Egyet értünk a 112. oldal 3. pontban leírtakkal, különös tekintettel arra, hogy a zöldmezős beruházások sok esetben még mindig jelentős támogatottságot élveznek, holott szinte minden város – sőt sok esetben falvak is – rendelkeznek felhagyott ipari (falvak esetében mezőgazdasági) telephelyekkel, területekkel.

A 112. oldal 4. pontját szintén lényegesnek és fontosnak tartjuk, hogy utal az ökológiai folyamatok országhatáron túlmutató kiterjedésére és jelentőségére.

Debrecen, 2012. március 29.

Tisztelettel:

Kelemen Béla
igazgató

Kapják: 1./ Címzett

+ skv@mtvsz.hu

2./ Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség

1539 Budapest_Pf: 675   iktasz:14/1763-2/2012

3./ irattár

8.1.6. A CET 5. mcs. és FATOSZ véleménye
DÖNSZ-KOVÁCS Teodóra
Magyar Természetvédők Szövetsége

CET. 5. munkacsoportjának és a FATOSZ - nak a véleménye a Nemzeti Vidékstratégia környezeti értékelés dokumentumával kapcsolatban.

A Nemzeti Vidékstratégia környezeti vizsgálatához - állásfoglalásként - a következő szempontok figyelembe- vételét ajánljuk:

Fontosnak tartjuk az agráriumban is az ökológiai szemléletváltást, valamint az ágazatban a környezet és természetvédelmi tevékenység koordinálását.

Környezetvédelmi alapelv a fenntarthatóság, amely a természeti erőforrásokkal való ésszerű gazdálkodásra, valamint a környezetkímélő termelési gyakorlat kialakítására épül.

Fenntarthatósági szempontból fontos, hogy a természeti erőforrások használatát az ország területi eltartó képességének megfelelő mértékben vegye igénybe a gazdaság

A Nemzeti Vidékstratégia sok esetben azonos célokat tűz maga elé, mint a környezetvédelem. Így: „a természeti értékek védelme, a fenntartható természeti erőforrások és a tájgazdálkodás” azonos célkitűzés. Ezek mellett: fontos célként kell kezelni a biodiverzitás védelmét, a természetes élőrendszerek megőrzését.

A Natura 2000 területekből célszerűnek tartjuk egy összefüggő ökológiai hálózat kialakítását..

Természeti értékeink megőrzése: a védett területek, nemzeti parkjaink és az őshonos fafajokból álló erdőállományaink védelmét és fejlesztését kell, hogy jelentse.

Környezetvédelmi-tájgazdálkodási és az agrárágazat szempontjából is fontos a mezőgazdasági művelésre gazdaságtalan területeken az erdőtelepítés volumenének fokozása.

Kiemelt stratégiai cél kell, hogy legyen a felszíni és felszínalatti vizek védelme és fenntartható hasznosítása.

Fokozott figyelmet kell fordítani a természetes élőhelyek közül a vizes élőhelyek csökkenésének megakadályozására.,a vizes élőhelyekhez kötődő fajok és élőhelyek megőrzésére

A stratégiai célok eléréséhez ökológiailag megalapozott, megvalósítható programok kidolgozása szükséges!

Budapest, 2012. március 8.

dr. Csizmadia László

CET. 5. Munkacsoport és FATOSZ

8.1.7. A Cserhát-Ipoly Környezet- és Természetvédelmi Egyesület véleménye

Cserhát-Ipoly Környezet és Természetvédelmi Egyesület Nógrádsipek-Szécsény

Székhelye: 3170 Szécsény, Ady Endre u. 12.

Levelezési címe: 3179 Nógrádsipek, Dózsa György út 21.

Tel.: 32/389-173 vagy 06-70/254-8256

Vidékstratégiai Koncepcióhoz való hozzászólás (javaslatok)

1. **4.1.1 ponthoz:** Egyre több olyan víztározót kell támogatni amely nagyobb esőzésekkor megvédi a települést az árvíz okozta károktól, viszont száraz, aszályos időjárás esetén, pedig javítja az adott térség, település klímaviszonyát, élőlények megélhetését (vízhez jutását), viszont gátolja a talajvízszint túl alacsonyra süllyedését. Öntözésre, tűzoltásra, esetleg parti szűrűsű kutak táplálására is hasznosítható legyen. Támrendszerét úgy kell kialakítani, hogy gátszakadás ne következhesen be. Megfelelő vasaltbeton elemekkel meg kell erősíteni. Kifolyása ne legyen túl alacsonyan, hogy minél több vizet tudjon tárolni az aszályos időszakokra, és csak annyi vizet engedjen ki, amennyi az elfolyó patak vízi élővilágának szüksége van (pl. 30-50 cm átmérőjű). A szabadkifolyás felett még legyen 10-15 m a hirtelen lezúduló (felhőszakadások) és tartós esőzések felfogására. Területileg is megfelelő nagyságú (10-30 hektár) terület álljon rendelkezésre vízfelfogás végett.

2. **4.1.2 ponthoz:** Elméletileg (törvényileg) védett minden forrás és kifolyással rendelkező kút, de sajnos a gyakorlatban nem így van. A szennyvízhálózat kiépítése óta a régebbi ivóvízként szolgáló közutak, források és magánszemélyeknél lévő ásott-kövezett kutakban a víz minősége nitrát és baktérium szempontjából is fogyaszthatatlanabb lett. A szennyvízhálózat kiépítésénél nem vették figyelembe a közelben lévő kutakat, forrásokat a tervező mérnökök, kivitelezők, de még a környezet és természetvédelmi szakemberek sem, az átvevő szak vagy hozzá nem értő polgármesterek, víztársulat vezetők, Bükki Nemzet Park ellenőrző vagy átvevő szakemberei (pl. Nógrádsipeken a Majorikút-forrás (közút) vizét 3,5-4m-re keresztezi a szennyvízcsatorna gerincvezetéke, pedig lett volna egyszerűbb megoldás is. Ugyanakkor még védő idomot sem alkalmaztak, szerintem félve attól, hogy kitudódik a csőhálózat nem megfelelő zártsága. A talajvíz is több helyen belemegy a zártnak nevezett szennyvízcsatornába és az a baj, hogy visszafelé is igaz a szennyvízcsatornából is kifolyhat a közeli kútba, forrásba. Szigorúbb ellenőrzés, felelősségre vonás szükségeltetik, hogy a források, kutak ne szennyeződhetnek, még véletlenül sem, kizárva a szennyezőség legkisebb formáját is. Nem csak a közhálózatot kell védeni, hanem a kiépítése előtti kövezett, gyűrűs kutakat, forrásokat is gyakorlati módszerekkel, szabályok betartásával. A falvak kútjainak nagy részét a szennyvízcsatorna kiépítése tette tönkre. A folyóink is úgy lesznek tiszták, ha a vizet adó forrásoktól, kutaktól kiindulva gondoskodunk a szennyeződés teljes kizárásáról. Nem egy eset történt olyan is, hogy a szennyvízcsatorna kezelő üzem, csatorna meghibásodás esetén több hétig a közeli patakba nyomatta az addig odaérkező települési szennyvizet.

3. **4.1.5 ponthoz:** Rengeteg olyan hulladék keletkezik, amelyet az emberek általában nagy részben a szabadban égetnek el, vagy folyók, patakok partjára vagy egyéb természeti területre hordják, erdők mezők elcsúfítására egyéb hulladékokkal (műanyag, rongy, fém, üveghulladék, stb.) (kukoricaszár, fagally, szalma, füvek, bokrok, fűrészpor, virágszárak, falevelek, szőlővenyige, faforgács, stb.), amely megfelelő gépek, berendezések gyártásával szolgálhatnák a tisztább, pazarlás mentes lakóhelyünket. Olyan biobrikett gyártó gépsorokat, gépeket kellene gyártatni amely a családok fűtési költségeire csökkentőleg hatna (tüzelhető hulladékok aprító-daráló gépei, présgépei, stb.). Ha olcsón vagy támogatással meg lehetne vásárolni a fűtési költségek csökkentése érdekében egy kis áldozatvállalással sok család megvenné. De ugyanakkor komposztálható anyagok aprítására is lehetne használni az aprító-daráló gépeket. Olyan aprító-daráló gépek gyártását kellene üzemszerűen gyártani amely ömlesztve is megdarálná az éghető szerves hulladékokat, nem pedig olyakat, amelyekkel csak szálanként lehet darálni fagallyat, vagy kukoricaszárat (mint a jelenlegi komposzt aprító gépek). Mindezek a megújuló energiák hasznosításához, a levegő tisztaságának

növeléséhez, a melegházhatás (globális felmelegedés) és a fűtési költségek csökkentéséhez is hozzájárulnának. A biobrikett gyártás nagyüzemek létrehozásával hozzájárulna a munkanélküliség csökkentéséhez is. A hulladékokat erdőről, mezőről be lehetne hordani a feldolgozó üzemekbe. Minden településen lehetne biobrikett fűtőanyaggyártás és így nem kéne annyi hulladékot szabadban égetni vagy hulladéklerakóra szállítani, tisztább lenne a környezetünk és a természet is. De kevesebb nemesebb fa fogyna az erdőkből is.

A hulladékgazdálkodás terén is be kell vezetni a differenciált hulladékszállítási díjat, amely azoknak kedvezne, aki komposztál, nem füstöl a szabadban való égetéssel, szelektíven gyűjt vagy környezetbarát módon újrahasznosít. És így csak a szerves hulladékokon kívül már nem hasznosítható hulladékokért keljen egységnyi tétel alapján megállapított szállítási díjat fizetnie. Pl. ha egy kuka szemét keletkezik két hónapban, akkor csak egy kuka után keljen fizetni szállítási díjat. Az általányra utaló díjmegállapítást törölni kell a hulladékgazdálkodási törvényből, de úgy, hogy mindenkinek érthető legyen _ még a szállító vállalkozónak is. Ne legyen nyereség orientált vállalkozás! Csak így tudunk eleget tenni az Uniós elvárásoknak, hogy a lakosság is érdekelt legyen a hulladék csökkentésében.

4. **4.2.1 ponthoz:** Főprobléma a munkahelyek hiánya. Az államnak állami munkahelyeket kéne létrehozni. Itt gondolunk a hulladékok feldolgozására, újrahasznosítására. Új munkahelyek jöhetnének létre főleg az elmaradott térségek központjaiban, városaiban, esetleg falvaiban is. Pl. műanyag, üveg újrahasznosító, elhasznált rongy, papír újrahasznosító vagy biobrikett gyártó üzemek létrehozásával, de lehetne állattartó .telepeken biogázzal fűtött melegház, ahol zöldségféléket, esetleg gyümölcsöket termelnének. Az elmaradott térségekbe magyar cukorgyárak, gyümölcs és zöldségfeldolgozó üzemek, de nem az édesítőszeres és különböző adalékos-színezékes gyümölcs-zöldségfeldolgozást kell támogatni, mert ezek egyik velejárói az allergia, hasmenés és a gondolkodásmódunk, idegsejtjeink károsítói, mert biológiából tanultam, illetve tapasztaltam is, hogy cukor nélkül az idegsejtek sem jól működnek. Sajnos a jó strapabíró cipőket gyártó cipőgyárakat, mint a Tisza cipőgyár tönkretették, helyette jönnek a külföldi vagy itt gyártott külföldi érdekeltségű gyakran már 3 felvétel után leváló, szétrepedező talpú selejt árúk. Hol vannak már a katona félcipőket gyártó igazi magyar üzemek, amely cipők 5-10 évet ki bírtak, hogy nem mentek tönkre. Vagy például az elmúlt évben vettem egy komplett szép bevéső ajtózárat (kínait), sajnos idő előtt (2-3 hónap) eltörtött benne a nyelvet mozgató száron egy kicsi kb. 6-8 mm átmérőjűre hajlított (gyártott) műanyag rápatintható lapkarika távtartó, amely megakadályozza, hogy a nyelv beragadjon. Sajnos ilyen alkatrészt nem árulnak az üzletben. Ezek után az az ötletem támadt, hogy veszek új zárat, de magyart, vagyis ELZETT gyártmányt. Igen ám, de kb. 2-3 szor többbe került és melléje 1 kulccsal. Ezek után alapos áttanulmányozást végeztem _ össze hasonlítottam a magyarnak mondott ELZETT-es és a kínai zár konstrukciót _ rájöttem, hogy a magyarnak mondott zár is ugyanaz mint a kínai, ugyanaz a rápatintható lapkarika távtartó van beépítve a nyelv mozgatásához, mint a kínaihoz, csak bele van nyomva az "Elzett" márkanév és egy horganykulcsot (nem horganyzott kulcsot), ami szintén előbb elkopik mint a régebbi 60-as, 70-es években gyártott horganyzott öntöttvas, vagy sajtolt vaskulcs. Tehát ennyit a külföldi iparok megtelepedéséről, beházasításáról. A sok szemét termeléséhez az is közrejátszik, hogy nincs hozzájuk alkatrészgyártás, alkatrész árusítás _ ha el romlik megy a szeméttel. Megengedhető ez? Milyen kormány az aki megengedi, hogy pl. a vastag pezsgős üvegek a szemétteltelepre kerüljenek? De egyébként minden élelmiszeres üveg újrahasznosítható, tehát újra tölthető, üvegben minden élelmiszer megtartja az igazi ízt, aromáját. A törötteleket pedig újraolvasztással lehet hasznosítani, de üvegcserep gyártásra is lehetne hasznosítani, amiből talán még a nagy ára ellenére is hiány van. Ne a műanyag és az alu dobozok gyártásának adjunk akadálymentesítést, mert ezzel ,még nagyobb környezetrombolás felé haladunk!

5. **4.2.3 ponthoz:** Ahhoz, hogy több védett, környezetbarát természeti terület legyen egyszerű engedélyeztetéssel, támogatással, pályázatokkal támogatni kell, hogy a magánszemélyek közösen vagy egy személyben, esetleg civil szervezetekkel vagy civilszervezetek is létrehozassanak környezetbarát módon védett területeket, környezetbarát szabadidő parkokat, táborozóhelyeket, tanösvényeket, erdei iskolákat külön-külön is, de együtt is saját vagy több tulajdonú területek

összevonásával.

Ahhoz, hogy kevesebb hulladék legyen a természeti területeken egyre több újrahasznosító üzemet kell létrehozni! Az autó gumik begyűjtését, újrahasznosítását is erősebben kéne fejleszteni, hogy ne a levegő és a vizeink szennyezését növeljék _ a sajnós a sok helyen lerakott, elhagyott, meggyújtott járművek elhasznált kerék gumijai.

Régebben voltak rendeletek, hogy a patakok partjától mindkét oldalon 15m védőtávolságot kell betartani. Most pedig mi van: _ a patakok partjára hordják a hulladékokat (fűfélék, kukoricaszár, fagallyak, fűrészpor, építési és bontási törmelék, papír és egyéb hulladékok). Egy bizonyos idő után azonban ott tüzelik el, majd jön egy nagyobb esőzés és megy a patakba az égetett és maradék hulladék a patak élővilágát károsítva. Volt olyan eset, hogy egy zsák penészes száraz kenyeret öntöttek bele. De sajnós a polgármesterek sem mernek intézkedni. Állami ráhatás és szigorúbban betartatott törvények kellenének!

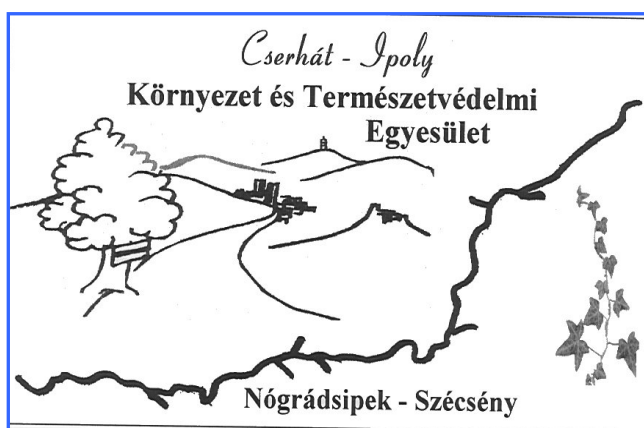
Egyéb megjegyzés: jó lenne, ha még ez év végéig lehetne hozzászólni, javaslatot írni a Nemzeti Vidékstratégiai Konceptióhoz, mert a jelenlegi időszak eléggé terhelt a civil szervezetek nagy részénél. Kevés az idő még az áttanulmányozáshoz is.

Egyesületünk jelmondata: **Óvd, védj a természetet!**

Hogy környezeted is tisztább, egészségesebb és szebb legyen.

Nógrádsipek 2011.06.17.

Tisztelettel és köszönettel: Oláh János a Cserhát-Ipoly Környezet és Természetvédelmi Egyesület képviselője.

Környezetbarát hulladékgazdálkodás

(a hulladékdíj csökkentéséért)

1. Előszó

Környezetünkben (a levegőben, a vizekben, a talajban) mind nagyobb mennyiségben jelennek meg a különböző szennyező anyagok, hulladékok. Ezek egy része a víz, az oxigén vagy a fény (napsugárzás) hatására átalakul vagy teljesen lebomlik. A környezetbe jutott hulladékok, vegyületek, kemikáliák egy jelentős része káros anyagok felhalmozódását okozhatja, amely az élő szervezetekben is kimutatható.

Mint minden élőlény az ember is a Föld része, ezért nem szabad a földi körülményeket túlzottan átalakítani az ökológiai egyensúly figyelmen kívül hagyásával. Az élőszervezetek között főleg nekünk, embereknek időre van szükségünk ahhoz, hogy a megváltozott körülményekhez alkalmazkodni tudjunk. A biológiai alkalmazkodás, az evolúció nagy valószínűséggel kudarcot vall az ember miatt túlságosan gyorsan változó földi környezetben. Hazánkban a halálokok egynegyede vezethető vissza a környezetszennyezésre. A szakértői becslések szerint évente a nemzeti jövedelem egytizedének megfelelő értékű az a kár, amit a környezetszennyezés okozta megbetegedések, az ivóvíz és a levegő elszennyeződése, az erdőpusztulás, a mezőgazdasági károk és a Föld szennyeződése okoz. Igényeink csökkentésével, némi odafigyeléssel minden háztartás, üzem hulladékszegényebbé, energiatakarékosabbá válhatna anélkül, hogy a család életszínvonala csökkenne. Bár a környezettudatos viselkedést meg lehet tanulni, a hozzá szükséges egyszerű anyagokat be lehet szerezni, de nélkülözhetetlen a belső érzelmi, etikai, lelkiismereti indíttatás is.

Éltereink védelmében, gyermekeink jövője érdekében, azért hogy az ember ne csak futóvendég legyen a Földön, sokat tehetünk! Éljük harmóniában a környezetünkkel, önmagunkkal és másokkal is. A környezet romlása ellen merjünk tenni, felemelni szavunkat. Ne az egyszer használatos termékek és a szabványéletmód látszólagos kényelmében éljük, hanem a sokszínű élővilág szeretetében.

2. Bevezetés a hulladékgazdálkodásba

Az emberi tevékenység színtere a természeti környezet. Az ember annak érdekében, hogy szükségleteit kielégítse, eszközöket készít, melynek segítségével a természetből származó anyagokat (nyersanyagokat) átalakít, feldolgoz, így termékeket állít elő, amelyeket használ, elfogyaszt. Mind a termelő munka, mind a fogyasztás hulladékok megjelenésével jár együtt.

A természetes ökoszisztémákra adott anyagkörforgás jellemző. A holt szervesanyag formájában lévő hulladékokat a lebontó organizmusok úgy építik le, hogy azok nem halmozódnak fel (kivételesen pl. a tőzegképződés a lápokon). De az ember által szervezett ökoszisztémákban az anyagkörforgás nem teljes, nagyon különböző hulladékok gyűlnek össze. Az emberi társadalom, a civilizáció, a tudomány és a technika előrehaladása során mind több terméket, árut; ezzel együtt hulladékot is hoz létre. A hulladékok felhalmozódása környezetünk veszélyeztetését, a természet tönkretételét eredményezheti. Korunk nagy problémája a levegő, a víz és a talaj szennyezés mellett a hulladékok mennyiségének hatalmas növekedése is. Ezért szükség van hulladékgazdálkodásra. A hulladékgazdálkodás azért is fontos, mert a pazarló gazdálkodás miatt elfogynak a meg nem újítható természeti kincseink a hulladékokban értékes anyagok és energiák mennek veszendőbe. Másrészt egyre nagyobb tömegű és a hagyományostól eltérő összetételű hulladék kerülhet ellenőrizetlenül a környezetbe ami az élővilág mérgezésén kívül a bioszféra egyensúlyát megbontja és globális változásokat is okozhat. A hulladékgazdálkodás célja, hogy minél kevesebb hulladék

keletkezzék és a keletkező hulladék minél nagyobb hányadát (lehetőleg szelektív gyűjtés és átmeneti tárolás után) hasznosítsák, a nem hasznosítható hulladékot pedig oly módon ártalmatlanítsák, hogy az a környezetet a lehető legkisebb mértékben terhelje.

3. Hulladék fogalma

Minden olyan, elsősorban az ember élete és fogyasztó tevékenysége során keletkező anyagot, amely közvetlenül vagy közvetve veszélyezteti a környezetet az emberi életet, a növény és állatvilág létét a Bioszférát, melyet keletkeztetője az adott időpontban a fennálló műszaki-gazdasági feltételek mellett nem tud hasznosítani hulladéknak nevezünk. A hulladékokat az emberi élettérből el kell távolítani úgy, hogy a növény és állatvilágban sem tegyen kárt.

A víz, a levegő és a talaj még szennyezett állapotban sem minősül hulladéknak, csak a hulladék hordozója. A hulladékok potenciális tartalék másodnyersanyagok is. A nyersanyagok egyre csökkenő és dráguló volta, az energia és természeti erőforrások beszűkülése ösztönzően a hulladékok gazdaságos egyre növekvő felhasználását helyezi előtérbe. (pl a komposztálható, lebomló nem toxikus hulladékokból jó minőségű trágya nyerhető a műtrágyák kiváltására).

4. Vad lerakóhelyek és hatásaik

A hulladéklerakók kialakítása, az intézményesített (kötelezővé tett) hulladék szállítási díj fizetés és szállítás ellenére, részben a nem kielégítő ellenőrzéses nem kielégítő felelősségre vonások következtében még napjainkban is sok a tennivaló.

Jelentős elhanyagolt szemetes területek vannak útvonalak, erdőszélek, üdülőövezetek, vízelvezető árkokban és mentén, valamint a folyók partvonalában, mocsaras nádasokban, elhagyott homok- és egyéb bányák területén, ipari és mezőgazdasági üzemek környezetében. A hulladéklerakó telepek nagy része elavult, még a nagyberuházású hulladéklerakók is hagynak maguk után kívánivalót. Még a fóliázott lerakók esetében is fennáll a csurgalékvíz elszivárgásának veszélye (pl. a fólia felgyűrődik a gépek által vagy kilyukad, de a forrasztás mentén is szétválhat).

Hulladékgazdálkodással kapcsolatos utánajárásaim, felméréseim alapján Szécsény és térségének hulladékgazdálkodása főleg a vad lerakók felszámolásában nagyfokú ellenőrzést és erős szankciók bevezetését kívánja.

A közlekedési utak mentén nagyfokú a hulladékok, veszélyes hulladékok felhalmozódása a felelőtlen, nemtörődöm emberek miatt. A hulladékok nem csak a táj esztétikai képét rontják hanem veszélyeztetik a környezetünket: a növény és állatvilágot, a felszíni vizeket, forrásokat.

A talaj és a víz szennyezésén kívül a széthagyott szeméthalmok a levegőbe is belekerülhetnek. Általában az alufólia és a különböző műanyagok (celofán, polietilén, PVC, bakelit, linóleum, hungarocell, polisztirol, poliamidok, pliuretán, plexigyanták és a gumi) a természetben a napsugárzás hatására egyre kisebb darabokká aprózódnak, ami a szél és a levegőáramlás hatására a levegőbe kerül a talaj porszemcséivel együtt. Ez a levegőbe került szétaprózódott szerves és szervetlen vegyi anyag koncentráció az emberiség egészségét veszélyezteti azzal, hogy légzéssel az emberi szervezetbe kerül. Főleg felelős lehet a légúti és tüdőbetegségek, valamint különböző allergiák kialakulásáért. Egyes kisebb településeknél ahol saját

hulladéklerakót alakítottak ki általában felügyelet nélkül, a hulladékot nem rendesen kezelik. Az ilyen lerakókat rendezetlen hulladék kupacok, a hulladéklerakón kívül is hulladék halmok összevisszasága jellemzi a bekötő út mentén. Kevés az ellenőrzés vagy a pénz hiánya okozza ezt a nagyfokú környezetszennyezést? A magánvállalkozók vagy a szállítók rakják le a néhol nem kis mennyiségű bálásruha maradványokat és egyéb hulladékokat, a talán kevesebb lesz a szállítási és lerakási költség jelszóval a környezet veszélyeztetésére fittyet hányva. Az illegális hulladéklerakók után kutatva a legszörnyűbb látvány Szécsény Hermina dombján tárult elém. Persze már a szécsényi BRG üzemnél is érezte hatását a Ny-i, ÉNy-i, szél közbenjárásával. Polietilén, polipropilén fóliából készült zacskók sokasága ment mindenfelé. A BRG üzem kerítésére, bokrokra és búzatáblákra szállingózó műanyag zacskók jelezték valaki felelőtlenségét. A Hermina dombtetőn jóformán mindenféle hulladékból található volt a veszélyes hulladékokkal (csávázószeres, festék, olajos maradványok) együtt. Itt is rengeteg bálásruha maradvány volt akárcsak nógrádmegyeri hulladéklerakó bekötő útja mentén. Egyszerűbb lenne ha a bálásruhát értékesítők a ruhamaradványokat szerelő-javító üzemek részére tisztító-törlőrongynak felajánlanák.

A vadlerakó 1997. III. 21. legszörnyűbb, undorító látványa az volt, hogy egy nagyfeszültségű fém villanyoszlophoz odakötözött (lelőtt) kutya várta a lebomlását. Legalább annyi esze lett volna a gyilkosának, hogy ott a dombon elföldelje a kutya tetemét, hogy ne fertőzze a környéket. A vadlerakók hiteles látomása tárul fel a Hulladékgazdálkodás Szécsény Térségében c. szakdolgozatom "Vadlerakók Szécsény térségében" c. fénykép mellékletben.

5. Hulladékok csoportosítása

A hulladékokat többféleképpen csoportosíthatjuk:

5.1. Halmazállapotuk szerint lehetnek:

a) Szilárd hulladékok (papír, műanyag, üveg, fém, textil, bőr, szerves növényi és állati anyagok, stb.);

b) Cseppfolyós hulladékok (timföldgyártási vörösiszap, állattenyésztési hígr trágya, étkezéseknél fennmaradó ételmaradványok-moslék, szeszfőzdeák hűtővize és maradék gyümölcscefre salakanyaga, fáradt olaj, stb.);

c) Légnemű hulladékok (cigarettafüst, a kipufogó gázok, a tüzelő berendezések működése folyamán felszabaduló füstgázok mint a CO₂, CO, SO₂, NOX, CH, stb, hűtőberendezések, és dezodoros, aerosolos palackok hajtógázai, stb.)

5.2. Eredetük szerint lehetnek:

a) Ipari hulladékok (galvániszap, fémhulladékok, bányászati hulladék-meddő vagy kis fémtartalmú érc)

b) Mezőgazdasági hulladék (permetszerek és csomagolóanyagának maradékai, trágyák, különböző szerves anyagok:szalma, kukoricaszár, stb.)

c) Speciális hulladékok (korházak hulladékai, elhullott állatok, robbanásveszélyes, mérgező anyagok, radioaktív hulladékok) Ezek közegészségügyi szempontból különleges kezelést igényelnek.

d)Települési (kommunális, városi, háztartási) hulladékok:

Települési vagy más néven kommunális hulladék olyan különböző méretű és összetételű szerves és

szervetlen anyagok keveréke, amelyek a települések lakóépületeiben, közintézményekben valamint közforgalmú és zöld területen (beleértve kerteket, parkokat, temetőket is) keletkeznek. Kommunális hulladékok közé kerül az üzemek, gyárak dolgozóinak étkezési és dohányzási maradékai igaz a technológiákból fém, műanyag és egyéb kisebb mennyiségű ipari hulladékokkal keveredve (pl. műhelyi söpredék).

Kommunális hulladékok pl. az újságpapír, papírral kombinált csomagolóanyagok, textil, rongy, műanyagok, élelmiszerhulladékok, fa, kerti hulladék, fémek, üveg, cserép, építési törmelék, hamu, salak, korom, fekália, stb.

5.3. Éghetőség szerint lehetnek:

- a) **Éghető hulladékok:** papír, műanyag, textil, fa és egyéb szerves anyagok.
- b) **Nem éghető hulladékok:** fémek, üveg, építési törmelék, porcelán, cserép.

5.4. A környezetre, élővilágra gyakorolt hatása szerint lehetnek:

- a) **Nem veszélyes hulladékok:** elégetett fa hamuja, kerti hulladékok (fa és növényi hulladékok), egyéb gyümölcs, zöldség, élelmiszer maradványok, papír, műszál nélküli rongy, stb. Ezek a környezet veszélyeztetése nélkül lebomlanak.
- b) **A környezetet másodlagosan veszélyeztető anyagok:** műanyagok, üveg, cserép, porcelán, építési törmelék, hamu, szénsalak, nem toxikus fémek (Fe, Al, stb.), gumi. Ezek a környezet esztétikai képét rontják általában mivel nem bomlanak le. A műanyagok a napsugárzás hatására felaprózódva a levegőbe kerülve a légúti megbetegedések okozójává válhatnak. A fémek feloldódva a talaj vizét oly mértékben dúsíthatják fém ionokkal, hogy az már a növény és állatvilágot veszélyezteti. A hamu a mezőgazdaságban tápanyag, kutakba, folyókba jutva károsító anyag lehet (főleg ha egyéb anyagot is elégetnek közte, pl. műanyagot, gumit, stb.).
- c) **Veszélyes hulladékok:** toxikus fémek (Pb, Cd, Hg, stb.), galvániszap, fáradt olaj, veszélyes hulladékégetők salakja, azbesztpor, festékmарadványok, oldószer-,sav-, lúgmaradványok, elemek, akkumulátorok, robbanószerkezetek, gyógyszerek, elhasznált energiatakarékos izzók, fénycsövek, stb.

Veszélyes hulladékok meghatározása:

Azok a hulladékok melyeknek a fizikai, kémiai, biológiai sajátosságai olyanok, hogy veszélyeztetik az ember életét, egészségét a természet épségét, állapotát és az ember vagyontárgyait veszélyes hulladékként kezelendők.

Az anyagok veszélyességét jelző tulajdonságok:

- Robbanó
- Tűzveszélyes, gyúlékony
- Igen reakcióképes (oxidáló, redukáló)
- Maró (korrozív)
- Levegővel, vízzel érintkezve éghető gázt, gőzt fejleszt
- Mérgező, toxikus
- Fertőző
- Rákbetegséget okozó

- Mutagén, teratogén hatású
- A természet élővilágára toxikus (ökotoxikus)

A veszélyes sajátságú hulladékokat mindenképpen kezelni, ártalmatlanítani, a veszélyes tulajdonságuk mértékét csökkenteni vagy megszüntetni kell, mielőtt azokat a végleges helyükre, biztonságos tárolóba helyeznénk.

5.5. Hulladékok csoportosítása és jellemzése kémiai összetételük szerint:

a) Szerves hulladékok:

A szerves hulladékokat tudományosan **organikus anyagoknak** vagy **hulladékoknak** nevezzük. Szerves hulladékok az élővilág az élő természet a növények és állatok (beleértve az embert is) pusztulásával, biológiai folyamataival, átalakulásaival és a mesterségesen átalakított szerves anyagok emberi és állati táplálkozás maradékai-, végtermékei-, ill. salakanyagaiként keletkeznek. A szerves hulladékok közös jellemzője, hogy általában szénből épülnek fel, de a szén mellett megtalálható a hidrogén, oxigén és állati (emberi) eredetű anyagok esetén a nitrogén is bennük. A szerves hulladékok hőre érzékenyek, melegítés hatására könnyen bomlanak. Bomlásuk során víz és széndioxid keletkezik. A szerves vegyületek többsége éghető.

A szerves hulladékokat is tovább csoportosíthatjuk:

a/1. Természetes eredetű szerves hulladékok:

- Növényi rost anyagok, fa, gyümölcs, zöldség, falevél
- Növényi cukrok, keményítő, olajok;
- Állati zsírok, fehérjék, csontok;
- Szőr, haj, toll;
- Bélsár, vizelet, trágya;
- Állati hullák;
- Fahamu (Ezt mesterséges eredetű szerves hulladékok közé is saorolhatjuk, mert égetéssel keletkezett.);

a/2. Mesterséges eredetű szerves hulladékok:

- Természetes alapú műanyagok: kaucsuk, gumi, celluloid, viszkózselyem, celofán, stb.;
- Mesterséges alapú műanyagok: polietilén(PE), polipropilén(PP), polisztirol(PS), polivinilklorid(PVC), polietilén-tereftalát(PET), poliamid, poliészter, bakelit, stb.;
- Papír;
- Fáradt olaj és gépszír;
- Permet és gyógyszer;
- Fényképkidolgozó vegyszer;
- Festék hulladékok;
- Alkohol és oldószerek;
- Szerves savak (ecetsav, hangyasav, stb.);
- Szénhidrogének hulladékai;

- Szappan és mosószer hulladékok;
- Bőrhulladékok;

Általában a természetes eredetű szerves hulladékok lebomlásuk után nem veszélyeztetik a környezetet, mérgező mennyiségben nem dúsulhatnak fel, lebomlásuk a nedvesség és a mikroorganizmusok segítségével megy végbe a talajban.

A mesterséges eredetű szerves hulladékok egy része nem bomlik le, másik részük pedig veszélyeztetheti a talajt, vizet, levegőt, ezeken keresztül pedig az élővilágot. Ezek a hulladékok káros mértékben feldúsulhatnak a környezetben.

b) Szervetlen hulladékok

A szervetlen hulladékokat tudományosan anorganikus anyagoknak vagy hulladékoknak nevezzük. Szervetlen hulladékok általában az élettelen természet anyagai, a kőzetekből, ásványokból, ércekből és ezek megmunkált, átalakított, feldolgozott formáitól az ember és a természet változásainak hatására keletkeztek. A szervetlen hulladékok nem tartalmaznak szerves szenet, legfeljebb karbonátok, karbidok formájában.

Szervetlen hulladékok:

- Fémhulladékok(vas, réz, alumínium, ólom, stb.);
- Üveghulladékok;
- Építési hulladék (pl. cserép-, tégl-, betontörmelék, stb.);
- Galvániszap, timföldgyártási vörösiszap;
- Fémek olvasztási salakja, fém oxidhulladékok;

6. Hulladék hasznosítás

6/1. Hulladék hasznosítás fogalma

A hulladék hasznosítás az a technológiai tevékenység, amely a hulladékként összegyűlő anyagokat átalakítás nélkül vagy átalakítva a környezetvédelem követelményeinek megfelelően tápanyagként, új- másodnyersanyagként, energiaforrásként vagy megfelelő késztermékké alakítva hasznosítja. A hulladékhasznosítás maradék anyagai további ártalmatlanítást igényelnek.

6/2. Hulladékok és újrahasznosítási lehetőségeik

A hulladékok hasznosítása előtti legfontosabb teendők:

- a, A hulladékok feldolgozó bázisainak a megteremtése
- b, A szelektív hulladékgyűjtés megszervezése
  - Hulladékszállítás megszervezése
  - Gyűjtőhelyek kiépítése
  - Gyűjtőedények kialakítása
  - Lakossági ösztönzők megteremtése (pl. a hulladékszállítási díj elengedése vagy csökkentése annak aki szelektíven gyűjti a hulladékot és komposztál (nem kertben égetéssel csökkenti a növényi hulladékát).)
- c, Hulladékok hasznosítása

- A szerves lebomló (nem mérgező) hulladékok teszik ki a hulladékok egyharmadát. Ezek a hulladékok együttes különgyűjtése gazdaságos lehet komposztrágya előállítására. Ezen belül még külön papírgyári hasznosításra külön gyűjthető a papír és a textil (rongy) hulladék.
  - Fémhulladékok (vas, alumínium, réz, ólom, ón, stb.) gyűjtése, újrahasznosítása nagy részben megoldott, de még itt is vannak teendők a hasznosítás terén. A MÉH telepek felhívásai is ösztönzően hatnának, de az átvételi árakat is ismertetni kéne a lakossággal. A fémeket kohászati, elektrokohászati úton lehet újrahasznosítani.
  - Üveg (tisztá fehér és színes üvegek, valamint vegyi, gyógyászati anyagokat tároló üvegek) Az üveghulladékok hasznosításával az üvegyárak alapanyag, segédanyag felhasználása is csökkenthető részben. A tiszta és tisztítható üvegekből újra öblös, ital palackozásra szánt üvegek, míg a szennyezett, vegyi anyagok tárolására használt üvegekből és ezek törmelékeiből ipari üvegtáblák, tetőcserép készülhet. Megfelelő méretűre zúzva, őrölve cementtel, bitumennel leerve útépítés alapanyagául szolgálhat, ami a hagyományos aszfalténál jobb vagy azzal egyenértékű. A betonba kevert üvegőrlemény lassítja a betonban végbemenő természetes vegyi folyamatokat ezáltal növeli a beton tartósságát, kopásállóbb és tetszetős betonlapok készíthetők vele. Ezenkívül még hőszigetelő üveggypot készülhet belőle.
  - Műanyag hulladékok fajtánként csoportosítva gyűjthetők és használhatók fel bizonyos hányadban az eredeti anyaghoz keverve. Széleskörű műanyagfeldolgozó technológiák a fröccsöntés, extrudálás és a sajtolás. Előállítható termékek: kábeldobok, tetőszigetelő anyagok, tetőcserép, villanszerelési dobozok, rögzítő és jelölő karók, rudak, szöllőkarók, kerítések, vasúti párnafák, hóvédő, földcsuszamlásvédő kerítések, járdák, korlátok, asztalok, székek, csövek, kábelcsatornák, kerítéslecek, virágcserep, gyümölcsös ládák, rekeszek, strand papucs, horgászfelszerelések, postaládák, stb. készülhetnek belőle.
  - Gumihulladékok közül a gumiabroncsok felújítása újrafutózással a legelterjedtebb. A gumiabroncsokból készült őrlemény és a bitumen vagy aszfalt keveréke értékes anyag az útépítés számára. A gumiőrleményt polietilénhulladékkal keverve építőipari lemezekké dolgozzák fel.
  - Bőrhulladékot hangszigetelő lemezek, nemezszalag, papír, ragasztó gyártására, talajjavító anyagként, míg a krómmentes bőrhulladékokat pedig a fehérjetartalom miatt irányított hidrolízis után takarmánytápként hasznosítják.-
  - Textilhulladékot papírgyári alapanyagként, ipari tisztítórongyként és hő-, hangszigetelő anyagként hasznosítják.
  - Olajos rongy, olajos fűrészpor, olajos iszap komposztálásra újra hasznosítható talajvíztől elzárt térben olajfalo mikroorganizmusok (baktériumok) beoltásával. A mikroorganizmusok az olajszenyveződések megemésztése után önmagukat pusztítják el, majd hagyományos komposztálással folytatódik a biohumusszá történő lebontás. Az olajos iszapot a téglá agyagjába keverve is hasznosítják. A kiégetés után porozitása is kedvezőbb, valamint így fűtőanyag is takarítható meg.
  - Salak, hamu felhasználása komposztálásra, vagy pedig zaj, rezgésvédő gátak készítésére (5.ábra)
- Télen jeges utak szórására, útpadkák töltésére utak menti töltésre is alkalmazzák. 1 kg gyümölcsfa elégetéséből 2-3 dkg hamu keletkezik, aminek 1 %-os vizes oldata 9-10 pH-jú. A hamu gazdag káliumban és foszforban ezért kálium kedvelő növények (burgonya, szőlő stb.) trágyázására is használható, ami által a cukortartalom is nő a növények fogyasztásra alkalmas részeinél, de alkalmas savanyú talajok pH-jának javítására, vagyis a savasodás csökkentésére.

- Kő, beton, építési törmelék az országutak mentén útszélesítés alapként töltésnek, valamint földutak járhatóbbá tételére, szemétlarakók támasztó prizmájaként hasznosítható.

6/3. Levont következtetések, javaslatok

A hulladékhasznosítás terén a megfelelő szervezéssel, felvilágosítással, kellő feldolgozóipar kiépítésével a hulladékhegyeket 80 %-kal lehetne csökkenteni. Ebben nagy szerepet kell vállalni az államapparátusnak is. Így elérhető új munkahelyek létesítése, ami a munkanélküliség csökkenését, valamint az ország felemelkedését és a környezetünk tisztulását idézné elő. A hulladékhasznosítás szorosan összefügg a szelektív hulladékgyűjtéssel. A szelektív hulladékgyűjtést hátráltatja a feldolgozóipar távolléte is a szállítási költségek magasra szökése. Az államnak mérsékelni kéne az ilyen szállításoknál a költségeket ha másként nem dotálással (támogatással). A hulladékért nem adnak annyit mint amennyi a szállítási költség. De az átvevő cégek is ezért nem vállalják a fuvar.

7. Komposztállás

A komposztállás lényegében hasonlít a rendezett lerakóhoz csak az anaerob körülmények helyett az aerob körülmények kapnak szerepet. Lényege, hogy talajvíztől mentes mélyedésbe rakjuk szintén rétegezve a komposztálható (biológiailag lebomló) hulladékokat. A rétegek közé és a tetejére vékony agyag vagy egyéb földréteget rakunk. Így a biológiai folyamatok előbb beindulnak. A folyamat gyorsíthatjuk a hulladékok felaprításával, levegőztetéssel (pl. a komposztba belehelyezett dréncsővekkel, vagy perforált furatokkal ellátott műanyagcsövekkel) érhetjük el. Ezt lehet függőlegesen vagy vízszintesen belehelyezni.

Az aerob folyamat fenntartása érdekében a következőket kell betartanunk:

- a, Állandóan nedves állapotban kell lenni a komposzthalomnak (nem száradhat ki) - takarás szalmával, szénával
- b, Nem szabad mérgező anyagokat belekeverni (ólom, higany, kadmium, oldószerek, hígítók, festékmарadványok, ragasztók, stb.)
- c, Nem lebomló (fém, műanyag, kő, üveg, stb.) hulladékokat nem szabad belerakni.
- d, Egyéb veszélyes hulladék (elem, akkumulátor, gyógyszer sem rakható bele.)

A komposztálás nemcsak hulladék eltávolítást jelent, hanem igen hasznos újrahasznosítási eljárás is. A komposztálás folyamán 1-3 év alatt igen hasznos trágyaféleség keletkezik ami beérése után bármely növényi kultúrában használható. Ez a komposztrágya már a növény és állatvilágra nem veszélyes. Rengeteg tápanyagforrás a mezőgazdasági területeknek a hulladékokból előállított komposzt amivel a költségeket (műtrágyát) takaríthatunk meg. A komposztban a lebomlás gyorsaságát a levegő és a kellő nedvességtartalom mellett az is befolyásolja, hogy a lebontandó anyagban milyen a szén (szárazabb növényi anyag) és nitrogén (állati-emberi összetevők, trágyák) aránya. Ez az arány az amerikai tapasztalatok alapján 30-35:1 (a C:N arány). A kész komposztban az arány 20:1-nél ne legyen nagyobb mert a lebontó szervezetek a talajból vonják el a nitrogént a talajba került további szerves anyagok lebontásához. A zöld fű, borsó, lencse is sok nitrogént tartalmaz.

Komposztálható hulladékok:

- a, Mezőgazdasági, kerti hulladékok: fák ágnyesedékei, levelei, kukoricaszár, napraforgószár és tányérja,

füvek, kidobott-elszáradt virágok, karácsonyfák díszítések nélkül, szalmás szárrészek, fűrészpor és egyéb növények (lehetőleg felmagzás előtt) szőlővenyige, gyümölcs, zöldség hulladékok, törkölyök, stb.; A frissen vágott zöld növényekből csak vékony réteget tegyünk a komposztba mert nagy a N tartalma és ha túl sok kerül bele nagyon felmelegíti a komposztot ami káros a benne működő lebontókra.

b, Konyhai hulladékok: ételmaradékok, nem mosószeres mosogatóvizek, kávézacc, teafilter stb.;

c, Fahamu, aprószén, szénpor,- és egyéb salak stb.;

d, Trágyaféleségek: istállótrágya, baromfitrágya, emberi és állati vizeletek, trágyák, stb.;

e, Állati, emberi szőr, haj, toll, stb.;

f, Mész tartalmú anyagok: csontok (elégetve), lehulló meszelt vakolat rétegek, tojás héj, stb.;

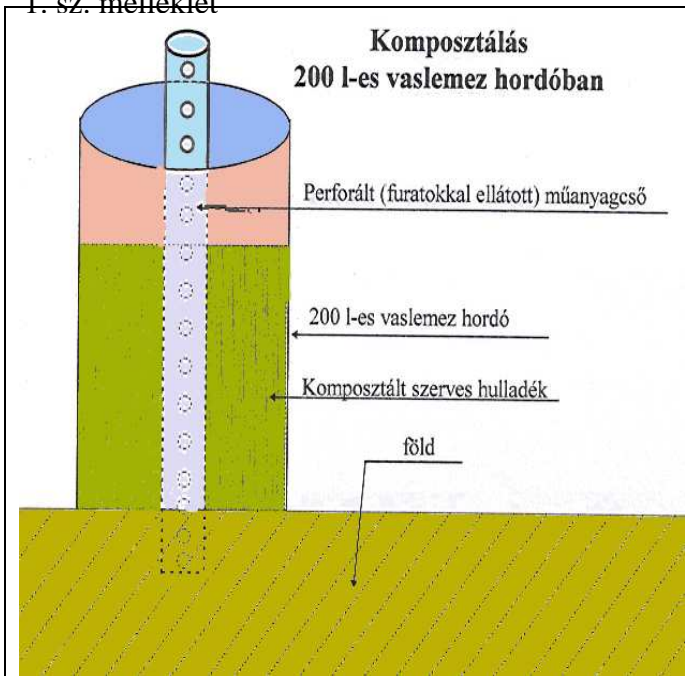
g, Szervetlen eredetű anyagok: gipsz, zeolit, riolittufa, bentonit, bazalt, alginit-törmelékek, stb.;

h, Egyéb lebomló hulladékok: papírsebkendő, „szalvéta, egyéb papír, rongy (nem műszálas), stb.;

A komposztáláshoz kertjében bár ki készíthet minimális befektetéssel is a neki legkönnyebben kivitelezhető komposztálót.

Házi kivitelezésű komposztálók láthatók a 1. és 2. mellékletben. A komposztálók sajnos a hulladéklerakók helyett még nem terjedtek el. Elterjedésük a szelektív hulladékgyűjtés bevezetésének függvénye.

1. sz. melléklet

Érett komposzton jól terem a paprika

Az érett hordós komposzton uborka nevelkedik, de dinnye, paradicsom is jól fejlődik.

A szerves hulladékokat amennyiben van kertünk vagy földterületünk ott komposztálhatjuk pl. egy 200 literes kilukadt vaslemez hordóban. A hordó mindkét végét nyitottra vágjuk, úgy hogy a kivágott alja a földdel érintkezzen. A kert vagy földterület olyan részén helyezük el, ahol nem zavarja a művelést, de könnyedén oda tudunk menni. A lehelyezett hordó, mivel érintkezésbe van a földdel a lebontó élőlények, mikroorganizmusok könnyebben a hordóba rakott szerves hulladékhoz tudnak jutni. A jobb levegőztetés végett a hordó közepén a földbe szúrunk már előzőleg végig 3-5 mm-es furatokkal ellátott 50-100 mm átmérőjű kemény műanyag csövet, ami magasabb mint az aljával lehelyezett hordó. Időnként, ha nem esik az eső locsolni kell a belehelyezett szerves hulladékokat. Környezetbarát mosólevek is rá önthetők a megfelelő víztartalom érdekében. A komposztált szerves hulladék a 3 év alatt teljesen lebomlik, tápanyagban gazdag földdé alakul, amit virágföldként vagy palánták neveléséhez hasznosíthatjuk.

Komposztálásra kerülhetnek:

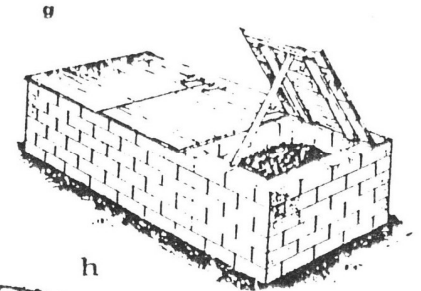
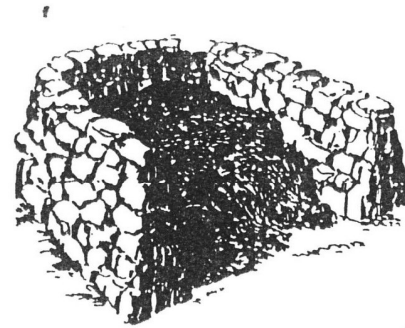
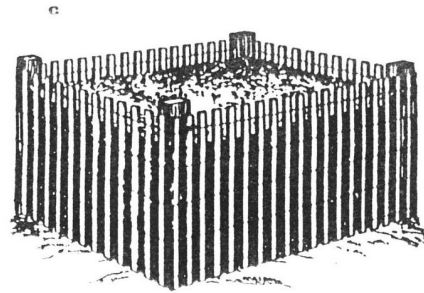
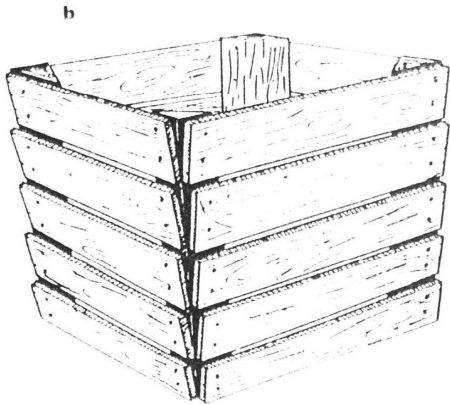
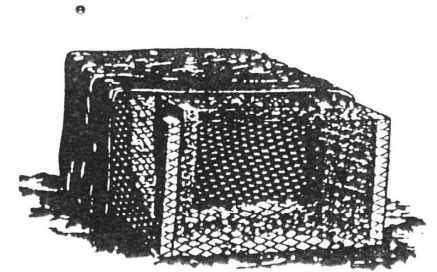
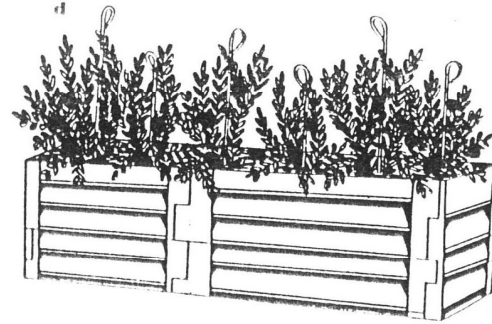
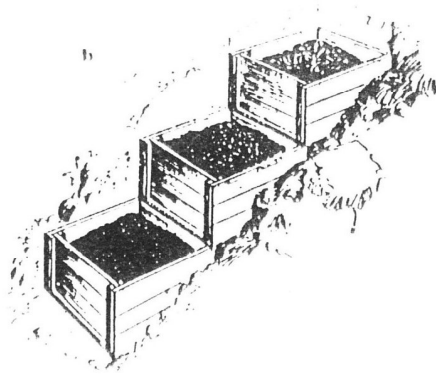
- Falevél, ágnyesedék, szőlővenyige, fűrészpor, kukoricaszár, napraforgószár és tányérja, szalma, füvek és egyéb nem magba ment növényi hulladékok;
- Fahamu, föld, mészfestési hulladékok (mész, gipsz, lekapart faltörmelék), toll, szőr, haj, tojáshéj, fa között tüzeléskor elégetett csontok;
- Fel nem használt gyümölcs és ételmaradványok, burgonyahéj, rothadt gyümölcs és -zöldségfélék;
- Kávézacc, elhasznált teafilter, elhasznált papírszalvéta, papír zsebkendő, papírtörülköző; egyéb papírhulladékok, stb.;
- Állati és emberi trágya, vizelet, nem mosószeres mosogatóvíz, égetett zsír és olaj (kismértékben), stb.;

Megjegyzés: Komposztba egyszerre ne rakjunk zöld nyers növényi részt sokat, inkább szikkasztás után rakjuk bele. Diófa levelet ne rakjunk bele, mert más növényre káros növekedést, fejlődést gátló anyagokat tartalmaz. Ez a hatás természetes úton lebontott diófa levél esetén a talajban 3-5 évig megmarad. Persze külön a diófa hulladék és diófalevél is komposztálható, de a belőle készült komposzt 5 év előtt csak olyan helyre rakható, ahol nem akarunk haszonnövényeket termelni. A komposztba rakástól számított 5. év után a növényekre, fákra gyakorolt fejlődést gátló hatása megszűnik és bármilyen növényt ültethetünk a diófa hulladék és diófalevél lebomlott komposztjába is. Míg megtelik a hordó 2-3 réteg földet is rakjunk közéje. A megtelt hordó felső rétegeként szintén földet rakunk

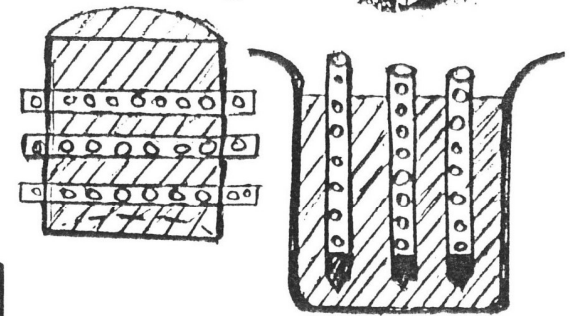
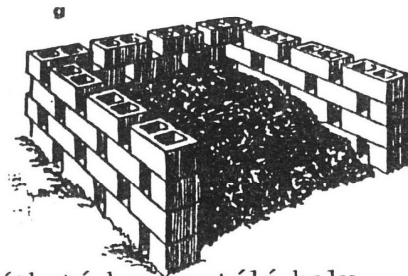
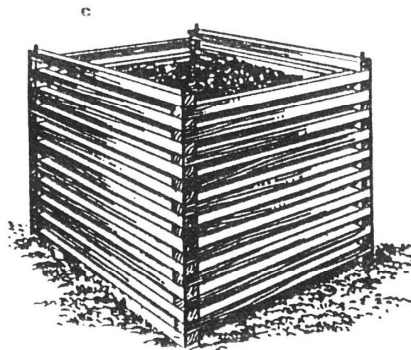
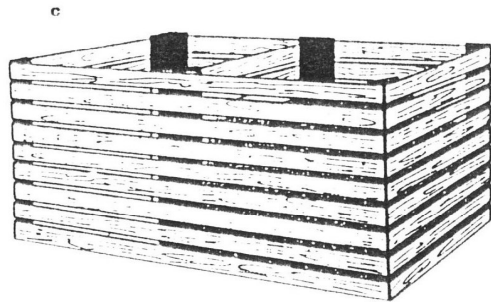
rá. Ezzel lezárásra került a betelt hordó. Amennyiben előző évben a fagy beállta előtt lezárásra került a hordó, a következő év tavaszán palántákat nevelhetünk benne, mert tavaszra egész porhanyóssá válik a téli fagy hatására. A magágyat átlátszó fóliával takarjuk míg a kikelt palánták meg nem erősödnek. Fólia alatt a nedvesség is tovább tárolódik (kevesebbszer kell öntözni).

Amennyiben nem tudunk komposztálni, mert nincs kertünk, vagy egyéb földterületünk, adjuk oda környezetbarát hulladékainkat, ahol tudják hasznosítani!

Házi kivitelezésű komposztálók

4. ábra

A komposztáló (komposztálólhelyek) szemléltetése (Wolf és Rodale után)

a = dorongokból, b = deszkából, c = lécekből, d = eternitből, e = dróthálóból, f = kőből, g = téglából készíthető komposztálólhely

h = hordóban, betonaknában, árokban és földmélyedésben kialakítható komposztáló hely perforált (műanyag) levegőztető csövekkel.

8. A jövő útja a hulladékgazdálkodásban Szécsény térségében

8/1. Biogáz üzem kihasználatlanul

1982. november 24-én helyezték üzembe Szécsényben a II. Rákóczi Ferenc Mgtsz. biogáztelepét. A biogáz telep a szövetkezet szarvasmarha állományának 10 % szárazanyagtartalmú hígtrágyára épület, amely 30 napos anaerob erjedési folyamaton megy keresztül. Az erjedés során 65 %-ban metánt (CH₄) tartalmazó kb.-5400 Kcal.-ás éghető gáz keletkezik, amely a közelben levő baromfitelep fűtését látta el. Későbbi átalakulás, a baromfitelep megszüntetése után az épületekben a csomagoló gép gyártásra rendezkedtek be. Ettől kezdve a csomagoló gépgyártó épületek fűtését oldotta meg, igaz az erősebb teleken rá kellett segíteni fűtőolajos fűtéssel is.

Ez a biogáztelep a kormány energiagazdasági programja keretében épült meg elsőként az országban.

Részei:

- 1800 m³ térfogatú erjesztőtartály (reaktor)
- 690 m³ gáz tárolására alkalmas gazométer
- 1600 m³ térfogatú utótároló tartály

A hígtrágya folyamatosan áramlik a 700 férőhelyes tejhasznú szarvasmarhatelepről egy 300 m³-es előgyűjtő aknába. Innen szivattyú juttatja 4 óránként a reaktorba. Működési hőfok 32-35 C^o. A megmaradt fáradt félig lebomlott trágyaanyaggal 217 tonna műtrágya takarítható meg, a biogázzal pedig 302 tonna fűtőolaj felhasználás helyettesítődik évente.

A biogáz fontosabb mutatói:

- A feldolgozott hígtrágya 50-60 m³/nap
- Lebontási hatásfok 45 %
- Keletkező gázmennyiség 1658 m³/nap
- Önfenntartó gázigény (trágya melegítésre) 180 m³/nap
- Használható gázmennyiség 1478 m³
- Beruházási költség 21 millió Ft
- Megtérülési idő 6,5 év

A 2 Ft 20 f-es fűtőolaj és műtrágya megtakarítás révén 4 millió 700 ezer Ft megtakarítás érhető el.

Az utóbbi években az átalakulások, a privatizáció következtében mintha elfeledkeztek volna róla. Kihasználatlanul van a termelőszövetkezet leépülése miatt. A termelőszövetkezet leépülésével leépült az állattenyésztés is a Tsz-ben, ami a gáz alapanyagát a trágyát termelte. Talán megfelelő módosítással a szerves hulladékokból biogázt lehetne nyerni vele és a maradék lebomlott anyagot trágyaként lehetne értékesíteni.

8/2. A hulladék gazdálkodás jövője

A hulladékgazdálkodás a jövőben elsősorban a jelenlegi lerakók költséges beruházása és fenntartási költsége miatt és nem utolsósorban az alkalmas területek hiánya miatt elsősorban a hulladék égetésben és a szelektív hulladékgyűjtésben, valamint a komposztálásban fog kibontakozni főleg az újrahasznosítás területén. A szécsényi hulladéklerakónak is voltak próbálkozásai a műanyag hulladékok újrahasznosításával kapcsolatban: műanyaggranulátum előállítás lett volna a cél a TVK-val közösen, de ez a tisztítás és válogatás munkaigénye miatt nem valósult meg 1992-ben.

Távlati célkitűzés volt Szécsényben még a hulladéklerakó mellé egy égetőmű építése. Az égetőmű hőerőműként működne és hő vagy villamos áramot termelne. Az ÉMÁSZ azonban a terv kivitelezéséhez elvetette hozzájárulását. Az égetőmű vagy hőerőmű építése a pénzügyi keretek beszűkülése miatt a közeljövőben nem valószínű. Ezért a hulladékgazdálkodás területén, olyan elképzeléseket kell támogatni, mint a mindig olcsóbban kivitelezhető komposztálás és a szelektíven gyűjtött hulladékok újrahasznosítása. Csak ez a két módszer egyidejű alkalmazása biztosítja a fenntartható fejlődést, vagyis az élővilág szépségét, egészségünk védelmét.

A számítások alapján

az évente a hulladéokra és szállítására kiadott költség 3 millió 200 ezer és 4 millió Ft között mozog 800 fő lélekszám esetében. Az 1 főre eső hulladék költség általában 4-5 ezer Ft/év. Tehát azt a következtetést lehet levonni, hogy a hulladékok rendezett lerakása sem az igazi megoldás, holott ennyi pénzből amit így kifizet a lakosság és az önkormányzat a hulladék elhelyezésért, a szelektív hulladékgyűjtés jobb feltételeinek a megteremtését is meg lehetne valósítani. Míg a hulladéklerakók időzített bombaként működnek, addig a szelektív gyűjtéssel és az így gyűjtött hulladékok feldolgozásával, műtrágyát helyettesítő trágyakomposztot, alapanyagot, nyersanyagot, hőenergiát, segédanyagokat lehetne nyerni. Ezt a szemléletet kell támogatni, magunkért, gyermekeinkért, a természet, a víz, levegő tisztaságáért és a Föld nevű bolygónk megmentéséért.

9. Lakosságra terhelhető díjtételek megállapításának formátuma

Az EU-s irányelveknek megfelelően a lakosságot a hulladékok csökkentésére kell ösztönözni „aki kevesebb hulladékot termel elszállításra, az kevesebbet is fizessen” elv bevezetésével. Meg kell határozni 1 kuka vagy 1zsák hulladék díjtételét.

Tehát a szállító az elszállított hulladék súlya vagy az elszállított kuka darabszáma alapján számlázza ki a hulladék elhelyezés és szállítás költségeit. Pl. ha 1 kuka elszállítási költsége 200Ft, akkor aki egy évben 4 kuka szemetet termel fizessen 800 Ft-ot, aki pedig egy évben 53 kuka hulladékot termel – fizessen 53x200 Ft-ot, azaz 10600 Ft-ot! Igazságosnak az az előírás mondható, amely az elszállított hulladék mennyiség figyelembe vételével írja elő a lakosoknak a hulladékszállítási díj megfizetését.

Alkotmánybíróságilag kifogásolható az átalánydíjas tarifa, mert aki kevés szemetet termel az is annyit fizet, mint aki sok szemetet termel.

Az átalánydíj az Európai Unió elvárásokkal ellentétben nem a hulladékok csökkenését, hanem a hulladékok növekedését eredményezi. Nem ösztönzi a lakosságot a szerves (földben rövid idő alatt lebomló), nagy részben növényi hulladékok kertjükben való komposztálására, illetve az egyéb hulladékok szelektíven történő gyűjtésére, a szelektív gyűjtő konténerekbe való eljuttatásra.

A szelektíven gyűjtött hulladékokért külön díjat nem számolhat fel az elszállító, mert újrahasznosításkor megtérül az ára, minimum a szállítási költség.

Sajnos a nemtörődöm emberek eddig is kihordták a szemetüket a természetbe (erdőkbe, mezőkre, patakok, folyók partjára vagy egyéb helyekre). Ez lehet ezután is, de fel kell lépni ellenük. Ha a figyelmeztető szó nem használ fel kell jelenteni őket a polgármesteri hivatalba, rendőrségre vagy a határőrségre. A hulladékaikat a természetbe vivő emberek megérdemlik, hogy felelősségre vonják őket. A kiróható büntetés 30 000 Ft-tól több millió Ft-ig terjedhet, de még börtönbüntetéssel is sújtható.

A hulladék mennyiségét lehet csökkenteni:

- ▶ Szelektív gyűjtéssel (Szelektív konténerekbe és fémhulladékot a hetente többször is jövő gyűjtőknek átadni;
- ▶ Komposztálással, trágyaként való hasznosítással;
- ▶ Környezettudatos vásárlással (Mindig azt az árut vesszük meg az üzletben két hasonló termék közül, amelyik kevesebb csomagolást vagy visszaváltható csomagolást tartalmaz, nem pedig eldobható). Nem veszünk meg kombinált (műanyag-alu-papír) csomagolású terméket, aminek az újrahasznosítása is csak nehezen valósítható meg;

► Újra hasznosítással (pl. műanyag szigetelésnélküli vasdrót és egyéb apró vashulladék betonozáskor a betonba hasznosítható repedések csökkentésére, ág és egyéb fahulladék, kukorica csutka fűtésre is hasznosítható);

Aki vállalja, hogy komposztál, szelektíven gyűjt, mellőzi a szabadban való égetést és a műanyagoknak, autógumiknak kazánban való égetését lehetővé kell neki tenni, hogy csak az ezután fennmaradó hulladékért keljen neki fizetni hulladék elszállítási–elhelyezési díjat. Aki pedig a természetbe viszi hulladékát szigorú törvényadta szankcióval (büntetéssel) kell sújtani és az elengedett hulladék elhelyezési díjat is meg kell vele fizettetni visszamenőleg is! Ellenőrzéseket végezhetne a hulladékgazdálkodást végző cég, az illetékes önkormányzat, valamint egyesületünk is.

Akik ritkán szállítatnak hulladékot azoknak a kukára szállító címkét kéne ragasztani vagy kötni, amely címkét már előre kifizette, vagy pedig külön emblémával ellátott zsákba rakja ki hulladékát elszállítás végett, amit már előzőleg kifizetett. A zsákot vagy a jelölő címkét már előbből meg lehessen vásárolni.

Van a nehezebb ellenőrzési megoldás, amikor minden községben utcánként van lista az ingatlan tulajdonosokról táblázatban (3. – 4. melléklet) ahol minden szállítás alkalmával be kell ikszelni akitől szállítanak hulladékot. Ezt a szállító jármű vezetője kezelhetné. Ezután negyedévente, félévente vagy évente összeszámolják, hogy kitől hány alkalommal szállítottak hulladékot és ezt szorozzák az egységnyi díjtétellel (1 kuka hulladék elszállításának díja).

3. sz.

Mintatáblázat az elszállított hulladékok regisztrálására

Település neve:.....***Utca neve:.....20..... év 1-27. hete

Hetek száma			1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	Összes szállított mennyiség l-ben	
Sor-szám	Név	Ház száma	Elszállított hulladékmennyiség (literben)																												
1.																															
2.																															
3.																															
4.																															
5.																															
6.																															
7.																															
8.																															
9.																															
10.																															
11.																															
12.																															
13.																															
14.																															
15.																															
16.																															
17.																															
18.																															
19.																															
20.																															
21.																															
22.																															
23.																															
24.																															
25.																															
26.																															
27.																															
28.																															
29.																															

Mintatáblázat az elszállított hulladékok regisztrálására

Település neve:.....***Utca neve:.....20..... év ..... hete

Hetek száma			1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	Összes szállított mennyiség l-ben		
Sor-szám	Név	Ház száma	Elszállított hulladékmennyiség (literben)																													
1.																																
2.																																
3.																																
4.																																
5.																																
6.																																
7.																																
8.																																
9.																																
10.																																
11.																																
12.																																
13.																																
14.																																
15.																																
16.																																
17.																																
18.																																
19.																																
20.																																
21.																																
22.																																
23.																																
24.																																
25.																																
26.																																
27.																																
28.																																
29.																																
30.																																

Emlékeztetőül álljanak előttünk

Györgyi Albert szavai:

"Kit ezüstlő köréből

ki hajított az ég,

Ember, vigyáz a Földön,

Úgy élj, hogy kárt ne tégy!"

Devecseri Gábor és Szent-

/Devecseri Gábor: Vigyázz/

...Korunk emberisége elérte a maximális bizonytalanság állapotát és azt a biológiai abszurditást (rombolást), hogy a természet által évmilliárdok alatt létrehozott élet, önmaga elpusztítására készülődik."

/Szent-Györgyi Albert: Tizenöt perc zéróig/

Készítette: a Cserhát-Ipoly Környezet és Természetvédelmi Egyesület /Nógrádsipek-Szécsény/

Székhelye: 3170 Szécsény, Ady E. u. 12.

Lev. Címe: 3179 Nógrádsipek Dózsa Gy. út 21.

Tel.: 06-32/389-173 vagy 06-70/254-8256

.....
Oláh János az egyesület elnöke

8.1.8. A Kisvárosi Önkormányzatok Országos Érdekszövetsége véleménye

Kisvárosi Önkormányzatok Országos Érdekszövetsége

Levelezési cím: 5900, Orosháza, Szabadság tér 4-6.

Tel.: 68/413-022 (119-es mellék), Fax: 68/412-392, E-mail: kisvarosok@oroshaza.hu
mobil: 70/425-11-70

Ikt. szám: 52-3. / 2012.

Magyar Természetvédők Szövetsége

Budapest

Üllői út 91/b

1091

Tisztelt **Dönsz-Kovács Teodóra!**

Köszönöm megkeresésüket a Nemzeti Vidékstratégia környezeti értékelési dokumentumával kapcsolatban.

Az anyagot áttanulmányoztuk, észrevételt a Kisvárosi Önkormányzatok Országos Érdekszövetsége nem kíván tenni.

Orosháza, 2012. március 29.

Tisztelettel:

Dr. Dancs József
KÖÖESZ elnöke

8.1.9. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara véleménye

Dönsz-Kovács Teodóra Asszony
Magyar Természetvédők Szövetsége

Budapest

Tisztelt Dönsz-Kovács Asszony!

Köszönjük a lehetőséget, hogy hozzászólhatunk a Nemzeti Vidékstratégia környezeti értékelési dokumentumához, amelyet a Magyar Természetvédők Szövetsége készített el.

Úgy véljük, hogy a vidékfejlesztési stratégiának a fenntarthatósági szempontok figyelembevételével kell elkészülnie. Egyetértünk a Magyar Természetvédelmi Szövetséggel abban, hogy az NVS a fenntartható fejlődés szellemében született és valóban kimagaslónak tartjuk a tervezési dokumentumok között. Csak remélni tudjuk az MTVSZ-szel együtt, hogy a stratégia meg fog valósulni.

Úgy véljük, hogy azoknak a kétségeknek, amelyet az MTVSZ támaszt az NVS megvalósításával kapcsolatban, van alapjuk. Az NVS olyan módon történő megvalósítása, hogy a megvalósítás közben a jelenlegi szerkezet megszűnjön, a piacgazdaság érdekeit néhány helyen sértené (pl. élelmiszer termelés 15 millió ember számára).

A stratégia pontjai közül kiemelünk néhányat, ahol fontosnak tartjuk az MTVSZ javaslatait támogatni:

- 7.1.1.4. Vízkészlet- és vízminőség- védelmi program - jó gazda szemlélet, komplex megközelítés stb.
- 7.1.1.5. Területi vízgazdálkodási program - jó gazda szemlélet, komplex megközelítés stb.
- 7.5.1.1. Helyi, regionális élelmiszer-feldolgozási program - az ÁFA csökkentés szempontja legyen a negatív externáliák minimalizálása
- Értéknövelés elősegítése - fenntarthatósági szempontok figyelembe vétele
- Élelmiszerlánc-felügyelet - túlzott adminisztráció elkerülése
- 7.5.1.5. Agrármarketing, bel- és külpiaci program - a termékeken lévő címkék adjanak hiteles tájékoztatást a környezeti teljesítményről
- 7.6.1.2. Helyi energiatermelés és -ellátás program - ellentétes hatások tisztázása
- Fő haszonvételű energianövények - ellentétes hatások tisztázása
- 7.6.1.4. Kézműves program - adókedvezmények, ösztönzők negatív externáliákhoz kötése
- 7.7.1.4. Falufejlesztés, vidéki értéktár és örökség program - takarékos területhasználat, a barnamezős beruházások előtérbe helyezése a zöldmezős beruházásokkal szemben - zöldterület-felhasználási moratórium megfontolása a területi adottságok függvényében.

Egyetértünk a MTVSZ által javasolt követendő fenntarthatósági elvvel: „A kevesebből (környezeti erőforrás, térfelhasználás) jobbat és értékesebbet”.

Budapest, 2012. április 4.

Üdvözlettel

Dunai Péter
főtitkár

8.1.10. A MTA Regionális Kutatások Intézete véleménye

From: Viktor Varjú <varju@rkk.hu>
To: "'skv@mtvsz.hu'" <skv@mtvsz.hu>
Date: Wednesday, March 28, 2012 10:30:58 AM
Subject: A Nemzeti Vidékstratégia környezeti vizsgálata: Meghívó partnerségi műhelyre
Folder: velemenyek/Dönsz-Kovács Teodóra

Tisztelt SKV készítő, tisztelt Minisztérium!
Tudomásom szerint a Kormány már korábban elfogadta a Nemzeti Vidékstratégiát (NV)! A kérdésem az volna, hogy az NV SKV-ja társadalmosítása után a véglegesen elfogadott SKV módosító javaslatait a Kormány át fogja vezetni a Nemzeti Vidékstratégiába, tehát a javított változata elfogadásra kerül-e ismételten?
Avagy az SKV csak egy csatolmány jellegű kötelező dokumentum lesz (ismételten), anélkül, hogy célját betöltötte volna.
Hogyan kívánják biztosítani az SKV-ban megfogalmazott javaslatok tervbe iktatását a jövőben?

Megtisztelő válaszukat megköszönve:

Tisztelettel:

Varjú Viktor

Varjú Viktor/Viktor Varjú (PhD)
tudományos munkatárs/research fellow
MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete/Institute for Regional Studies (HAS)
H-7621 Pécs, Papnövelde u. 22.
Postafiók/P.O. Box: Hungary, 7601 Pécs, Pf. 199.
www.rkk.hu e-mail: varju@rkk.hu
Tel.: +36/72/523-839; Fax.: +36/72/523-803
Skype: birdito

Kérem, óvja a természetet, ha nem szükséges, ne nyomtassa ki az e-mailt! /Please don't print this e-mail unless you really need to!

Feladó: Dönsz-Kovács Teodóra [ddori@mtvsz.hu]
Küldve: 2012. március 27. 19:19
Címzett: Dönsz-Kovács Teodóra
Tárgy: A Nemzeti Vidékstratégia környezeti vizsgálata: Meghívó partnerségi műhelyre

Meghívó
Partnerségi műhelytalálkozó
a Nemzeti Vidékstratégia környezeti vizsgálatáról

A **Vidékfejlesztési Minisztérium** - mint a **Nemzeti Vidékstratégia** kidolgozásának koordinációjáért felelős tárca - a 2/2005. (I.11.) Korm. rendelet alapján kezdeményezte a Program **környezeti vizsgálatának** (SKV) lefolytatását. A környezeti vizsgálat elvégzésére a Magyar Természetvédők Szövetsége (MTVSZ) kapott megbízást. Az SKV kidolgozásának folyamatáról tájékozódhat a www.mtvosz.hu/skv honlapon, ahol a környezeti értékelés és a munkaanyagok letölthető formában is rendelkezésre állnak.

A Vidékstratégia környezeti vizsgálata társadalmi egyeztetésének részeként **partnerségi műhelytalálkozót tartunk** a környezeti vizsgálatokban jártas szakemberek számára, melynek célja a környezeti értékelés véleményezése, észrevételezése.

Ezúton tisztelettel meghívjuk Önt a műhelytalálkozóra.

Időpontja: 2012. április 5. (csütörtök), 12.00 – 13.30 óra
Helyszíne: Aranvtíz Kultúrház
(Budapest V., Arany János u. 10.)
Napirendje: 1) A Nemzeti Vidékstratégia tartalma és programjai
(Dr. Viski Lószef főosztályvezető, VM Stratégiai főosztály)
2) Az SKV módszertan és környezeti értékelés bemutatása
(Dr. Guilai Iván igazgató, Ökológiai Intézet)
3) Vita

Bízunk benne, hogy meghívásunkat elfogadja, és tevékenységével személyesen is hozzájárul a fenntarthatóság elveinek érvényesítését elősegítő magyarországi vidékpolitika alakításához.

Kérjük, hogy részvételéről jelezzen vissza a Magyar Természetvédők Szövetségének. Visszajelzés és további információk az SKV műhelyről: Dönsz-Kovács Teodóra, Magyar Természetvédők Szövetsége, 1/216-7297, skv@mtvsz.hu

Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a fórumon túl **írásban 2012. április 6-ig** várjuk a **véleményeket** az skv@mtvsz.hu címre vagy a 216-7295 faxra.

Budapest, 2012. március 27.

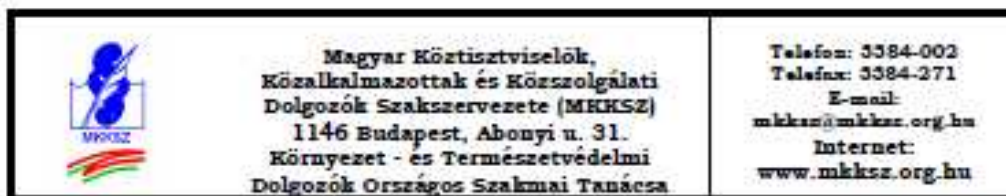
Üdvözlettel:

*Dr. Viski Lószef
Főosztályvezető
Vidékfejlesztési Minisztérium*

*Dönsz-Kovács Teodóra
csornortervező
Magyar Természetvédők Szövetsége*

—
DÖNSZ-KOVÁCS Teodóra
Magyar Természetvédők Szövetsége
(National Society of Conservationists,
Friends of the Earth Hungary)

8.1.11. A Magyar Köztisztviselők, Közalkalmazottak és Közszolgálati Dolgozók Szakszervezete - Környezet- és Természetvédelmi Dolgozók Országos Szakmai Tanácsa véleménye

Magyar Természetvédők Szövetsége

1091 Budapest
Üllői út 91/b.

Tisztelt DÖNSZ-KOVÁCS TEODÓRA!

A Magyar Természetvédők Szövetsége által a Nemzeti Vidékstratégiához (a továbbiakban NVS) készített környezetvédelmi vizsgálattal kapcsolatban a Szakmai érdekképviselet (MKKSZ KTD OSZT) nevében a véleményünk a következő:

Kockázatosnak ítéljük, hogy az egyes termékek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Kormányrendelet követelményeivel ellentétesen nem rögzítették a vizsgálatok kezdetén az általános tematikai szempontokat, illetve a tervezési folyamat más részeihez való lehetséges kapcsolatokat.

Természetesen tudomásul vehető, hogy a számunkra is kiemelt fontosságú társadalmi vita után módosulhatnak a fenti szempontok. Az ésszerűség azonban megkívánja a tervszerű vizsgálati folyamatot végig vitelét.

Az NVS-ben és a környezeti értékelésben is kiemelt szerepet kapott a természeti erőforrások védelme és a tájgazdálkodás, illetve a talajok művelési védelme, így a feltárt ellenmondások ellenére pozitív eredményre vezethet a stratégia végrehajtása.

Véleményünk szerint nagyobb hangsúlyt kellene adni a végleges mezőgazdasági művelés alól való kivonással járó kockázatoknak. Az évi 5-7 ezer ha nagyságú termőföld kivonási tendenciát akár az NVS eszközeivel is kezelni kellene.

Külön ki kell emelni a várhatóan igen pozitív eredménnyel járó ökológiai gazdálkodási programrészt, amely ösztönzők kidolgozásával támogatási lehetőségeket is biztosít.

A táj- és agrár-környezetgazdálkodási program sikere érdekében javasoljuk a tájvédelem újraszabályozását Magyarországon.

Hiányoljuk a Nemzeti szőlő- és borturizmusprogram keretei között a szorosan kapcsolódó vidéki turisztikai fejlesztés lehetőségeinek vizsgálatát.

A falusi vendéglátás nem azonosítható a borturizmussal, ezért javasoljuk a külön vizsgálatát.

Az erdőprogram keretei között javasoljuk nagyobb figyelmet biztosítani a védett és a Natura 2000 területeken lévő erdőgazdálkodásnak és az ösztönző rendszer korszerűsítésének.

A térségi programokkal kapcsolatban felhívjuk a figyelmet az egyes fejlesztések természetvédelmi kockázatára, amely elsősorban a turizmussal összefüggő infrastruktúra fejlesztés esetén okozhat problémát.

A jelentős negatív környezeti hatások értékelésével egyetértünk és javasoljuk az NVS véglegesítése során a figyelembevételét.

A fentiek figyelembevételével javasoljuk a környezeti vizsgálat folytatását, az értékelés véglegesítését.

Általános jellegű észrevételként fogalmaznánk meg az anyaggal kapcsolatban, hogy a Nemzeti Vidékstratégia nem képzelhető el az összes környezeti elem (talaj, víz, levegő) és az élővilág (flóra és fauna) komplex az egyes elemeket azonos súllyal mérlegelő megközelítés nélkül. A jelenlegi anyag ebből a szempontból kissé „földhöz ragadt”.

Érdekképviselői szervünk nevében köszönjük az anyag megismerésének lehetőségét, és bízunk benne, hogy javító szándékú észrevételeink is segítik a felvállalt, kiemelten fontos feladat jobbítását.

A továbbiakban is szívesen konzultálunk a környezetvédelmet és természetvédelmet érintő kérdésekben, mert véleményünk szerint csak komplex és minden érintettet bevonó előkészítéssel végzett munka hozhat sikert.

Budapest, 2012. március 30.

Üdvözlettel:

Kosztolányi György
OSZT társelnök

Lautner Péter
OSZT társelnök

8.1.12. Dr. Ijjas István Prof. Emeritus véleménye

Gondolatok a Vidékstratégia Környezeti Értékelésének tervezetével kapcsolatban

Az SKV alapos munkát tükröz. Van azonban néhány olyan fontos témakör, amelyben a kiegészítését, illetve módosítását javaslom.

A vízi környezet és a vizes élőhelyek védelme szempontjából jelenleg a legfontosabb dokumentum a Víz Keretirányelv és a hozzá kapcsolódó jogszabályok, és különösen a vízgyűjtő-gazdálkodási terv, amely 2015, 2021 és 2027 határidőkkel tartalmazza azokat az intézkedéseket, amelyeket meg kell valósítani ahhoz, hogy a felszíni és felszín alatti vizek és a vizes élőhelyek jó állapotba kerüljenek és a jó állapot megőrizhető legyen. A környezeti hatásvizsgálatok és stratégiai környezeti vizsgálatok során vízi-környezeti szempontból elsősorban azt kell vizsgálni, hogy a tervezett projekt, illetve program (stratégia) összhangban van-e az előbbieket tartalmával. Erre a kérdésre a Vidékstratégiáról készült SKV-nek egyértelműen válaszolnia kellene. Az SKV a VKI-re és a vízgyűjtő-gazdálkodási tervre, mint a vízi-környezeti vizsgálatok alapdokumentumaira, nem is hivatkozik.

Azoknak a vízgyűjtő-gazdálkodási tervekben azonosított intézkedéseknek a bevezetéséhez, amelyek végrehajtásának 2015 a határideje, 2012 végéig el kell készíteni a részletes terveket, és 2015 végéig működésbe kell léptetni őket. 2015 végéig el kell készíteni a felújított vízgyűjtő-gazdálkodási terveket. Ezekben a 2009-re elkészített tervekben 2021 és 2027 határidővel bevezetendő intézkedéseken – a változó körülmények figyelembe vételével - még változtatni lehet, a 2015 végi határidővel tervezett intézkedéseket azonban kötelező végrehajtani. Véleményem szerint ennek is meg kellene jelennie a Vidékstratégiában és az SKV-jében is.

Az Európai Bizottság különösen fontosnak tartotta a vízgazdálkodási szempontok – és elsősorban a Víz Keretirányelv előírásainak – integrálását a tagállamok 2007-2013 közötti vidékfejlesztési terveibe, és ezért tagállamonként értékeltette a terveket ebből a szempontból. Az értékelés eredményeiről országokénti és EU szintű összefoglalók is készültek (In-depth assessment of RD-programmes 2007-2013 as regards water management, 2009; Hungarian report of an in-depth assessment of RD-programs 2007-2013 as regards water management, 2009). A jelentések az integrálás erősítését szorgalmazták. Célszerű lett volna a Vidékstratégia bevezetőjében utalni ezekre a jelentésekre és az SKV-ben arra, hogy a Vidékstratégia figyelembe vette-e az észrevételeket. Ezt különösen akkor célszerű megtenni, ha a Vidékstratégia lesz az alapja a 2014-2020-as időszak vidékfejlesztési támogatásaiért az EU-hoz benyújtandó dokumentumnak. Megjegyzem, hogy az előbb említett jelentések javaslatai alapján a vízgazdálkodási szempontok integrálásának elősegítéséhez a mezőgazdasági szaktanácsadási rendszer felhasználásával, kézikönyv készült (Handbook on practical approaches for a better Integration of water issues in farm advisory services).

Véleményem szerint a Vidékstratégiában és az SKV-ben fel kellene hívni a figyelmet arra, hogy érvényesíteni kell a Vidékstratégia Duna vízgyűjtő jelentőségű vízgazdálkodási szempontjait az EU Duna Régió Stratégiájában, amire most nagyon jó lehetőséget biztosíthat az, hogy a Duna Stratégia 4. Prioritási területének (vízvédelem) Magyarország és Szlovákia, 5. Prioritási területének (környezeti kockázatok kezelése) pedig Magyarország és Románia a koordinátora, és így a lehetőleg minden ország számára kedvező, kompromisszumos megoldások közös keresésének elősegítésével könnyebben befolyásolni tudjuk azt, hogy mi történik a területi vízgazdálkodásban a Duna vízgyűjtőjén.

Megjegyzem, hogy az OKT tagjaként sok SKV-t átnéztem és általánosan az a véleményem, hogy azok túlságosan nagy terjedelműek, és így elvész a lényeg, és nehezen észrevehető az, hogy a fontos dolgok kimaradnak.

Dr. Ijjas István
Prof. Emeritus

8.1.13. Dr. Kiss Csaba jogász véleménye

From: dr. Kiss Csaba <drkiss@emla.hu>
To: Farkas István <ifarkas@mtvsz.hu>, Dönsz Teodóra <ddori@mtvsz.hu>, Fazekas László <fazekas.laszlo@mtvsz.hu>
Date: Thursday, March 22, 2012 12:43:06 PM
Subject: NVS kommentek
Folder: Inbox/Dönsz-Kovács Teodóra

Sziasztok!

Tudom, hogy jócskán post factum a dolog, de ha már egyszer elolvastam, leírom jobbító szándékkal a megjegyzéseimet.

A téma az NVS, annak is a tartalom meghatározása főleg.

A láblécben Buadapest van és ut., helyesen Budapest és út.

Nincs oldalszám.

A pontok számozása szerintem nem következetes.

Szerintem eleve a cél meghatározás túl szűk, tehát nem csak a kedvező hatásokra kell rámutatni, illetve fontos az alternatívák bemutatása.

Aztán amikor írjátok, hogy milyen fejezetekből fog állni, ott is hiányolom az alternatívákról egy külön fejezet beiktatását.

Egészen addig, hogy a lap alján a 2/2005. Korm. r. 4. mellékletét átvettétek, de pl. a 2. pont (2. A terv, illetve program és a

kidolgozásukkor vizsgált változatok (a továbbiakban: változatok) rövid ismertetése:) át lett írva, nem szerepel benne a változat szó, csak a 2.3. alpontban, holott a pont főcíme épp arra utal, hogy itt kell vizsgálni a változatokat.

A Módszertan részben nem tartom helyesnek a megfogalmazást, hogy a fogadó tényezők hatást váltanak ki, szerintem pont ellenkezőleg, a fogadó tényezőben változik ki a hatás.

A föld helyett a talaj szót használnám, és sok fogadó tényező összevonnék, pl. faji sokszínűség és genetikai sokféleség.

A társadalmi-gazdasági hatásokat is feltüntetném itt.

A 2.3. pontban a termelői és fogyasztói magatartás stb. nem kidolgozott.

3. pontban a lazább, szorosabb nem érthető, hogy akkor melyik.

4. pontban a hulladékok toxicitására leszűkíteni a kérdést szerintem túl specifikus.

4.1.1. Pontban a fenntartó nem fenntartható akart lenni?

3.2. pontban a szerves kultúráról írt bekezdés szerintem finoman szólva is túlzás, a modernizációellenesség extrém megfogalmazása, ami nem vesz tudomást a megmért és idő által igazolt viszonyrendszerek sokszor embertelen és megnyomorító jellegéről (vö. Máltán tavaly tették lehetővé a válást népszavazás révén, akkor az előtte lévő állapot egy idő által igazolt megmért szerves kulturális jelenség volt vagy baromság?).

3.10. pont címe toxikus és letális, ennek nincs megfelelője a 2/2005.

Korm. r.-ben, szerintem túl specifikus.

1.5. pontban megint túlzásnak tartom, hogy a társadalom ma érdekcsoportokra tagozódik - mindig azokra tagozódott.

Az, hogy a stratégia új konfliktusokra minimális esélyt adjon, szerintem egy rosszul értelmezett szerep: igenis legyenek konfliktusok, amik révén fenntartható megoldások születnek - pl. birtokszerkezeti konfliktusok.

II. 4. pont alatt jó lett volna dátumokat olvasni.

Magában a Környezeti Értékelésben 5. o. 5. és 6. pont ismétlés, a 114. o. 6. pont túl rövid.

Üdv,
CS

8.2. A partnerségi műhelytalálkozó emlékeztetője

A Nemzeti Vidékstratégia környezeti vizsgálata

A 2012. április 5-i partnerségi műhelyen elhangzott kérdések, észrevételek

Emlékeztető

Viski József (VM főosztályvezető) ismerteti a Nemzeti Vidékstratégiát.

Gyulai Iván (SKV team) ismerteti a Nemzeti Vidékstratégia (NVS) környezeti értékelésének (SKV) főbb megállapításait.

Varga Zoltán, Debreceni Egyetem

A Nemzeti Vidékstratégiához korábban már hozzászólt több egyeztetésen. A természeti erőforrások védelmével, a tájhasználatban kapcsolatban vannak észrevételei.

Bizonyos tájak elhanyagoltsága, műveletlensége természetes szukcessziós folyamatok beindulásának ad teret vagy a koratavaszi tüzesetekben nagy mennyiségű felhasználatlan biomassa ég el, ami az invázív fajok terjedésének is lehetőséget biztosít. Ezek a területek extenzív állattartás útján vagy energiatermelési céllal hasznosíthatók lennének. A területeket kezelő gépesített technológia terén le van maradva Magyarország: a fosszilis energiát használó gépek alkalmazása elfogadhatatlan, a nyugat-európai minta mentén elektromos gépek használatát kellene szorgalmazni.

A Stratégia természetvédelmi részét gyengének tartja, mert az nem tárja fel a lényeges problémákat. Ennek kapcsán a Biológiai Sokféleség Egyezmény mentén 2010-ben rendezett nagoyai konferenciára készült EU-s Biodiverzitás Stratégia 2020-as vállalásaira hivatkozik.

Az élőhelyek 50%-ának természetvédelmi állapota rossz, különösen az erdős élőhelyeké. Ha a megközelítés nem változik, a megőrzendő fajok népességének romló tendenciája elkerülhetetlen. Az erdő fokozatos felújítására, a vadkár csökkentésére van szükség.

Borka György, Állattenyésztési és Takarmányozási Kutatóintézet

Az agrártermelésben az önellátás mértéke növelhető 120% fölé. Napjainkra ugyanis az állatlétszám az 1985-ös érték 50%-ára esett vissza. Az NVS célja – az állatlétszám növelése – helyes, ezt a lehető legkevésbé káros módon kell kivitelezni.

Az iparszerű és a szociális célú kicsi gazdaságoknak egymás mellett kell létezniük, másrészt az iparszerű gazdálkodás is számos módon művelhető, akár ökológikus módon is.

A környezetbarát termelés árát meg kell fizetni, ezt szolgálják a környezetbarát termelésre vonatkozó EU-s kifizetések is.

Hogy az ökoszociális gazdaság versenyképes-e az iparszerűvel, az a szabályozókon múlik, hogy a munkát vagy az energiafelhasználást „büntetjük-e”. A kívánatos irány az energiafelhasználás terhelése lenne.

Hiányolja a Stratégiából és az SKV-ból is az atmoszférikus terhelések (ammónia, dinitrogén-oxid, metán) mérlegelését. Javasolja ezeket nevesítve elemezni, és az emissziószegény technológiák elterjedését szorgalmazni.

Oláh András, Sütőipari Egyesülés

Miközben az SKV kevesli az NVS-ben az élelmiszeripar szerepét, az NVS-ben festett kép bukolikus, megvalósíthatatlan, az iparszerű élelmiszertermelést pedig nem kezeli megfelelő helyen. Az iparszerű és a kisléptékű élelmiszer-előállítás között nincs akkora különbség. Az élelmiszer-termelésen jelenleg 33% a teher, és az ÁFA-emelés és egyéb intézkedések újabb terheket rónának rá. Az ökoszociális termeléssel magas minőségű élelmiszert kellene előállítani, könnyített, az EU-ban

szokásosnak megfelelő feltételekkel (pl. 4-5% ÁFA).

Mihály Szabolcs, Magyar Földmérési, Térképészeti és Távérzékelési Társaság

A Nemzeti Vidékstratégiát korábban véleményezte.

A földbirtok politika megvalósításához kísérő programra, intézkedésre van szükség, mert a birtokszerkezet jelentősen befolyásolja a fenntarthatóságot, eltartó képességet.

A Stratégia kísérő programjaként javasolja a változások nyomon követését, ugyanis fontos, hogy számokban és térképen ki tudjuk fejezni a változást, a kitűzött cél felé történő elmozdulást. Ehhez, a térfüggő információk megjelenítése céljából, térinformációs rendszerek alkalmazása is szükséges.

Labancz Györgyi, Természetes Életmód Alapítvány

A tudatformáló rész jó, fontos, de kevés. Fontos lenne a mintaértékű életmódot folytató helyekre odafigyelni, azokat segíteni, beleértve azok szemléletformáló tevékenységét (pl. látogatók fogadása). Fontos lenne összefogni, a családok szemléletformálását is segíteni. A Magyar Élőfalu Hálózat tevékenységeit, a gyümölcsészet, a permakultúra művelését, terjesztését javasolja beilleszteni a Stratégiába.

Konrád Istvánné, Magyar Piac Szövetkezet, Magyar Nőegylet, MAGOSZ

Az alulról jövő szerveződés és az összefogás fontosságát hangsúlyozza.

Az elgazosodott ország, a megműveletlen föld, az eladósodott önkormányzatok problémáján segíthet az értékteremtő foglalkoztatás. Elmondja, hogy két – összesen húsz települést érintő – mintaprojektjét támogatta a Vidékfejlesztési Minisztérium: a projektek vetőmagok szétosztását is tartalmazták. Rövid időn belül mintegy hetven település érdeklődött a projekt iránt. Ez alátámasztja a helyi termékek fontosságát, az azokban rejlő perspektívát. A helyi termékek termelése a parlag területek megművelését is elősegítené, és a termékeket a közétkeztetésben és a helyi piacokon is érdemes lenne megjeleníteni. A mintaprojektjei területén együttműködést ajánl az érdeklődőknek.

Králl Attila, Tokaj-Hegyalja Programiroda

Érdeklődik, hogy az SKV mandátuma miért nem terjedhetett ki a megvalósítás szakaszaira.

Érdeklődik, hogy a Stratégia megvalósítása hogyan lesz ütemezve, az egyes programok milyen sorrendben lesznek megvalósítva, és felhívja a figyelmet a sorrend fontosságára és az egyenszilárdságú megvalósításra, egyúttal aggodalmát fejezi ki a helytelen prioritizálással kapcsolatban. Ugyanis meg kell vizsgálni, hogy mely programoknak muszáj párhuzamosan futniuk, és melyek azok, amelyeket stratégiai szempontból később is elég beindítani.

Kérdezi, hogy az SKV milyennek találta az NVS indikátorrendszerét.

Tóth István, Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Országos Szövetsége (MOSZ)

Elmondja magáról, hogy egy kis gazdaság művelője, egy nagy gazdaság résztulajdonosa.

A Nemzeti Vidékstratégia három korábbi változatát véleményezte. Megállapítja, hogy a legalapvetőbb kérdésben – ti. hogy a fenntarthatóság nem csupán a környezeti-természeti értékek számbavétele, hanem társadalmi-gazdasági kérdés is – sokat fejlődött az anyag, és érdemi célokat és eszközöket tartalmaz. Véleménye szerint a megvalósítása nagy erőfeszítéseket igényel, és nagy ellenállás is várható. Kulcskérdés, hogy az érintettek mennyire fogják magukénak érezni.

Probléma, hogy a környezeti értékelés nem terjedt ki a Stratégia végső anyagára.

Az export megítélésével kapcsolatban elmondja, hogy az ország a természetes erőforrásait erőltetett formában is használni kényszerül a társadalom ellátásának javítása érdekében, ezért a meglévő lehetőségeket ki kell használni, és az exportot 2020-ig alapvető célként fel kell vállalni.

A belföldi piac tekintetében az ár az elsődleges szempont. Ezt nem lehet elvitatni, noha szükség van más szempontokat is mérlegelő programok indítására is.

A vidék komplex rendszer, nem szűkíthető a mezőgazdaságra. Nem képzelhető el, hogy a mezőgazdaság bármely üzemmódja kizárólagosan vállaljon felelősséget az egész társadalomért.

Ugyanakkor életképes mezőgazdaságra, azon belül fenntartható foglalkoztatásra van szükség. Nem

ért egyet azzal, hogy a különböző üzemformák eltérő foglalkoztatási képességgel rendelkezének, ezt számokkal alá tudja támasztani.

Véleménye szerint nem EU-s pénzből, nem költségvetési támogatásból fenntartott, hanem a piac által fenntartott foglalkoztatást kell biztosítani.

Az ökoszociális és az iparszerű gazdaság közötti dilemma – álprobléma. Az iparszerű gazdaságot is fenntarthatja magánszemély is. Másrészt az iparszerű mezőgazdaság nem azonos az 1970-es évek technológiájával, mezőgazdaságával, amelynek hibáit ismeri. A precíziós technológiák más helyzetet teremtettek, lehetőség van a környezetbarátabb, takarékosabb termelésre.

A környezeti értékelés úgy vélekedik, hogy a szén-dioxid-megkötés szempontjából a legkedvezőbb, ha a gyepek, legelők szabadon nőnek, mert legeltetési állattartással, parlagon hagyással ez a képességük romlik. Eközben a legelők ugyanakkora terület alapú támogatást kapnak, mint a szántók, anélkül, hogy a gazdának művelnie kellene azt. Így a támogatási rendszer nem ad eligazítást a gazdának, hogy milyen művelést válasszon.

Megdöbbenőnek tartja, hogy 1,5 millió ember iszik a határértéknél magasabb arzéntartalmú vizet, mégis lekötetlen a 2007 – 13 között erre a célra biztosított, százmilliárdos nagyságrendű pénzüsszeg nagy része, mert az önkormányzatok nem tudták azt lehívni. Az ilyen célokat súlyozni kellene.

Borka György, Állattenyésztési és Takarmányozási Kutatóintézet

A biomassa energetikai hasznosítása értelmes cél, de más nagyságrendben. A mezőgazdasági termelés mindenképpen problémákat generál. A lakosság megfelelő minőségű, mennyiségű és árú élelmiszerhez akar jutni. Ezeket összevetve nincs jó megoldás, a sok rossz közül kell választanunk, ésszerű kompromisszumokat kell kötni.

Ispán András, Társadalmi Egyesületek Országos Szövetsége (TESZ) Nógrád megyei Szervezete

A mezőgazdasági területeket, városszéli területeket érintő illegális hulladéklerakás ellen társadalmi összefogással lehetne és kellene fellépni.

Válaszok

Viski József

Varga Zoltánnak: A Stratégiában van gyepgazdálkodási és az extenzív állattartást támogató program, amellyel a felvetett probléma orvosolható. A biodiverzitással kapcsolatos felvetéssel egyetért, sok tennivaló van, az EU-s cél mentén is.

Borka Györgynek, Oláh Andrásnak: Az adórendszer megváltoztatása fontos lenne, a minisztérium tett már kezdeményezéseket ebbe az irányba, a döntés más tárcák és az EU kezében van.

Mihály Szabolcsnak: A térinformatikai rendszerekkel, nyomonkövetéssel kapcsolatos felvetéssel egyetért, tervezik ezt az NVS megvalósítása során.

Labancz Györgyinek: A korábban kapott számos javaslat nagy részét beépítették a Stratégiába.

Egyetért azzal, hogy szükség van olyan mintaterületekre, ahol helyi közegben ismerkedhetnek meg a látogatók az ökológikus, permakultúrás stb. gazdálkodási módokkal – erre vonatkozóan várja a javaslatokat. A szemléletformálás vonatkozásában javasolja a kapcsolatfelvételt az oktatási osztállyal.

Konrád Istvánnak kapcsolatfelvételt ajánl.

Králl Attilának: Törekedni fog a minisztérium a programok összehangolására, a megfelelő prioritizálásra, melyhez aktív együttműködés szükséges a többi minisztériummal.

Tóth Istvánnak: A Nemzeti Vidékstratégia megalkotásánál a gazdálkodókkal is együttműködött a minisztérium, így a megvalósítás idejére szintén az együttműködést kéri, javasolja.

Köszöni a részvételt és a hozzászólásokat, és jelzi, hogy írásban is fogadnak észrevételeket.

Gyulai Iván

Az SKV hatásterülete: a döntéshozás segítése. Számos szempont közül az SKV célja a környezeti hatások vizsgálata. Ez objektív dolog, tapasztalatok alapozzák meg, nem választási kérdés. Az SKV

feladata, hogy ezekre a környezeti hatásokra felhívja a döntéshozó figyelmét. Ezen túl a döntéshozón múlik, hogy ezekből milyen szempontokat választ, mit vesz figyelembe. Ugyanakkor a döntéshozónak tudomásul kell vennie, hogy a környezet – közjó, amelyet ezért nem illik pusztítani. Egyszer vége szakad annak, hogy figyelmen kívül hagyassuk, hogy a talaj 17-szer gyorsabban pusztul, mint ahogy megújul. A döntéshozó nehezen tudja figyelembe venni a hosszú távú hatásokat. Az SKV célja nem a fontosság megállapítása, hanem a figyelemfelkeltés.

Az egyik uralkodó nézet szerint, ha működtetünk egy hasznos, adóbevételt termelő gazdaságot, és a megtermelt bevételekből megoldjuk a környezeti problémákat. Húsz éve (Rioi konferencia) felismerték, hogy ez nem működik, mert nem lehet annyi pénzt kivenni, amennyivel a károk kompenzálhatók lennének. Ezért az EU arra törekszik, hogy integrálja a környezeti szempontokat az intézkedéseibe. A Nemzeti Vidékstratégia ezt valósítja meg az ökoszociális modellel. Az SKV rámutat az ellentétekre, de a lehetőségek között a döntéshozónak kell választania.

Egyetért, hogy a belső piacnak hasznára válna pl. a 4-5%-os ÁFA-kulcs alkalmazása a hazai élelmiszertermelésre, hiszen az állam nem járna rosszul, mivel a közjót támogatná ezzel.

Az iparszerű mezőgazdasággal az egyik fő gond, hogy néhány kevesek hasznát szolgálja, hiszen – mint minden kapitalista rendszernek – a profit maximalizálása a célja. Ezért szükségképpen a társadalomra hárítja az externáliákat, kevesebb foglalkoztatásban érdekelt, és nem érdekelt a környezet megőrzésében. Azt viszont el kell ismerni, hogy közjó (a környezet) nélkül nem tudunk megélni. Már most késő mérlegelni.

Lejegyezte: Dönsz-Kovács Teodóra, Magyar Természetvédők Szövetsége